De incrementis Urbium. pag. 10. tr. 1. cap. 1. de rerum Iust. I
De nummis ibid. cap. 2.

14-32, f 111

Digitized by Google

Digitized by Google

IACOBI BORNITII
IVRISCONSVLTI
ÆRARIVM,

siue

TRACTATVS POLITICVS

DE

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Ærario	Sacro Ciuili Militari	Communi & Sacratiori,	

EX

REDITIBVS PVBLICIS: TVM VECTIGALIBVS & Collationibus singulorum Ordinariis & Extraordinariis conficiendo,

X. libris summatim & breuiter comprehensus.

In tributis esse Reip. neruos nemini dubium est. Vlpian. l. 1. §. 20. ff. de quæstion.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FRANCOFVRTI,

Typis MATTHIÆ BECKERI, Impensis Godefridi Tampachii.

M. DC. XII.

Digitized by Google

14-1-C-1...

Digitized by Google

ILLVSTRIBVS, GENEROSIS, NOBILISSIMIS, AMPLISSIMIS ET PRVDENTISSIMIS

PRÆSIDIBVS, PRÆFECTIS,

CONSILIARIIS ET MODERATORIBVS

Ærarij Fiſcique

IMPERATORIS, REGVM, PRINCIPVM ET CIVITATIVM:

Quibus Nerui Publici cordi & curæ.

QVIPPE,

QVOD IN ILLIS POTENTIÆ, DIGNITATIS & Authoritatis, adeoque Salutis publicæ, poſt Religionis & Iuſtitiæ fulcra, maxima vis contineatur.

Hoſce de modis mediiſque Prudentiæ ductu conficiendi Ærarij libros

Debita animi ſubmiſſione & obſeruantia dedicat, eorumque cenſuræ & Patrocinio ſubijcit

Cæſar. & Regiæ Maieſtatis Conſil. Fiſciq; Regii per Luſatiam ſuperiorem Patronus

IACOBVS BORNITIVS

Torgenſis Miſnicus.

Digitized by Google

Digitized by Google

Admonitio ad Lectorem.

EN Amice Lector, fidem promissam soluo de Ærario: quod boni publici, non affectus aut lucri priuati causa editũ certo tibi persuadeas: Quod vidi, hoc argumentum methodice & seorsim nondum fuisse tractatum, quanquã quam plurima fuerint, quæ me à publicatione huius tractatus dehortari potuissent. Etenim primum præiudicium istorum non effugiam, qui me insimulabunt, quod cuiq; malo exemplo modos, etiã illicitos ærarij ditãdi prodiderim, qui tantum præfectis & fisci patronis noti esse debebant, qui ad vsum Reip. ijsdem prudẽter vterentur. Cæteri quibus auaritia & studio nouarũ rerum adulationisq; pruritu præcordia æstuant, facile exinde ansam arriperent hisce modis abutendi, suis Principibus clam insusurrando, speciose suadendo, & falso imponendo, vt fisci gratia varias technas corradendi pecuniam & populum emungendi affectent, imitentur aut adinueniant. Qua ratione quidem libido Principum exsatietur, & potẽtia status, quæ in nummis cõsistere putatur, eleuetur: sed (quod dolendum) populi sufficientia cum detrimento Reip. valde eneruetur. Omnes enim homines pecuniarum cupiditate, nedum Principes laborare, & assidua pernoctiq; cura in id vigilare videris, vt suam crumenam & fiscum locupletent. Qui dubitat, Hispaniæ, Italiæ, Galliæ & Belgij fines percurrat, obiter dubitare desinet. Quid enim

------- non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames!
Mille artes & mille dolos per fasque nefasque
Inuenit, vt loculos quisque suos cumulet.

Alij forsitan contra mecum expostulabunt, quod hunc & illum modum non plenius diduxerim: sed generatim tantum attigerim. Ec-

quis enim vsus generalium, nisi partibus & exemplis illustrentur, & digito monstrentur? Satius forte fuisse videretur aliis, si reditus regnorum, principatuum & rerump. recensuissem, ex quibus vnusquisque, quod conueniens suæ Reip. deligere potuisset. Quid? quod multi modi ærarij conficiendi cum naturali æquitate pugnare videantur? Quamplurimi in hac Rep. non in illa locum habere possint? Et quod denique methodum attinet, nec illa omnibus numeris absoluta, nec omnes modos complexa appareat?

Verum propositum & studium meum si quis rectis oculis inspexerit, longe aliam de eo censuram faciet. Namque ante extitere etiam alij, qui in hoc argumento aliquid literis prodiderunt, eo fine, vt indicarent, quib. modis Princeps vel Resp. neruos rerum agendarum, id est, nummos colligere, & in vsus publicos reseruare & expendere debeat, sine quibus Resp. nullo modo cōsistere potest. Quod vero quibusdam ex illorum numero abusi fuerint, certe non scriptorum intentioni, sed malitiæ & auaritiæ hominum imputandum erit. Ecquis enim ex abusu εὐπραξίαν artium & literarum damnabit? Cum nihil tam fructuosum & salutare, quin libidine & peruersitate ingeniorū in abusus cōuertatur. Modi hic innuuntur, quibus Principes ærariū suū fundare possint: sed non promiscue, verum ductu Iustitiæ & Prudētiæ, quatenus cū æquo & bono, adeoq; salute publica pro ratione & varietate circumstantiarum conueniant. Ideoque discrimen accurate attendi oportet, ne illicita fisci compendia & media cum licitis, nec extraordinaria cum ordinariis temere auaritiæ causa confundantur. Sed iniqua ab æquis separentur, & sua cuiq; tempori libero vel non libero tribuantur. Quo fiet, vt omnes modi æquitate innitantur, & cum salute populi, quæ suprema lex est, perpetuo conspirent. Quod si secus fiat, non potest non fieri ab æquitatis norma & salutis fine enormis exorbitantia, quæ non authori, sed abutenti adscribenda. Nec nostra mens est omnes

modos

modos probare, nisi cum Iustitia coniuncti sint. Qui varias strophas aucupandi pecunias excogitant, & Principibus propinant, Quadruplatores isti viderint, qui rationem suæ villicationis reddant. Nostrum sit Tiberianum illud: Boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere. Et scripsimus eo fine, vt ob oculos poneremus modos licitos, quibus tuto vtendum: illicitos vero reprobaremus & dissuaderemus. Deinde animus fuit summatim & breuiter tantum hoc argumentũ pertractare. Satis.n. esse arbitror viro bono & prudenti summo indice indicaße, quid quisq; modus in recessu habeat, & quomodo suo tempore & loco ad vsum transferri queat. Nec vbi opus fuit, exempla intermißa. Rerumpubl. autem singularum media enumerare historice, nec nostri instituti est, nec tutũ & consultum. Interim non deerunt alij, qui speciatim modos quorundam principatuum congeßere. Satis enim nobis est, filo & stilo politico hanc materiam, quæ non minima, sed potißima & necessaria pars Reip. est, pertexere: vti etiam in aliis argumentis politicis periculum fecimus: vt Politices studioso fundamenta & causæ innotescerent, quibus Ærarium in statibus Rerumpublicarum, Prudentiæ tamen ductu, fundari & stabiliri possit. Quod si modi illi inter sese inuicem recte discernantur & accommodentur, nulla iniquitas inesse deprehendetur. Quod enim extra ordinem tempore necessitatis faciendum, ipsa necessitas excusat, & æquum reddit ex illo, quod iniquum videtur. Quippe, quod salus publica id communi vtilitati repenset. Nec dubium est, quin in ampla Republica siue regno plerique modi ad ærarij emolumentum vsurpari possint, licet vniuersi & singuli in ciuitatibus vel oppidis inferioribus, quibus arcam communẽ habere licet, ad exemplum ditißimi & potentißimi Imperij, non frequententur. Cum multa in magna Rep. vsum habeant, quæ in parua minus accõmodari possunt. Nec semper eadem sit ratio partis, quæ totius. Obseruatio & methodus, quæ

Digitized by Google

hæc media politica digessimus, nostra est, & , vt opinor, naturæ rei non inconueniens. Nec enim reditus aliunde, quam ex rebus vel à personis exigere pote est in Rep. Quarum intuitu hæc compendia in publica & priuata: imperata & spontanea, licita & illicita distinximus, & vsque ad finem perduximus, discrimine ærarij triplicis subiecto. Nec instituti nostri ratio fuit singularia quæque adferre, quæ sub artem non cadunt: sed generalissima capita tantum ordine quodam suggerere & congerere, vt qui modos ærarij in sua Rep. fundanda vel fundata indagare desideret, veluti ex synopsi singulorum capitum facile colligere: & si quæ specialia in Historia vel vsu occurrant, ad suas sedes apposite referre & annotare possit. Variant enim Resp. modique ærarii earundem, proinde certa regula comprehendi non possunt: attamen nihilominus veluti exempla specialissima ad suos locos communes accommodari possunt. Qua de causa etiam hunc tractatum in aliquot libellos dispartiri libitum est. Hæc habes Lector, quæ præmonenda censui. Hisce vtere & fruere mecum, donec meliora inueneris, & mecum quoque communicaueris. De fine, vtilitate & necessitate huius operis non opus est, vt aliquid præmittam, elucebit illa ex re ipsa, & forte primo capite, quo te remissum velim: vt vero præsentias, quid tibi expectandum ex perlectione, prius quæso tabulam præfixam inspice & præmeditare. Vale. Dabam Budissinæ Kalendis Januarij, Anno M. DC. XI.

ÆRA-

Digitized by Google

ÆRARIVM

Ex

PVBLICIS AC PRIVATIS COMPENDIIS

Typo delineatum.

In Ærario conficiendo sunt consideranda

- *Modi & Causæ siue Media, quibus conficitur, nimirum Compendiis & reditibus*
  - *Publicis, qui ex patrimonio iureq; publico deriuãtur, suntque vel*
    - *Certi, qui certi & stati esse possunt*
      - *perpetuo*
        - *Ordinarij reditus publici.* *A.*
      - *ad tempus & necessitate vrgente.*
        - *Extraordinarij publici reditus.* B.
    - *Fortuiti & Incidentes, qui iure publico, ærario & fisco competunt, tanquam ex Rep. profecti.* C.
  - *Priuatis* *D.*
- *Species* *L.*

A. Reditus Ordinarij ex patrimonio & bonis publicis proueniunt ex

- I.
  - 1. Agris, pascuis, vineis, oliuetis, hortis, sylvis publ.
  - 2. Venat. Aucup. Piscin. public. reditibus.
  - 3. Metallis, Salinis, Lapidicinis.
- II. Solo & ædibus publicis, usibus singulorum inseruientibus.
- III. Usuris publicis & Monte pietatis.

B. Extraordinarij reditus publici promuntur ex

- I. Opificiis publicis singularibus, sublimioribus & difficilioribus. —— Ferrariis, Molendinis, Mühlen/ Kupfferhämmer/ Glaßhütten/ item Zuchthauß/ Ziegelöffen.
- II. Mercatura publica, maritima inprimis, & Monopoliis, Vini, piperis, salis, purpuræ, &c. publicis.
- III. Olla fortunæ publica.
- IV. Alchimia.
- V. Dignitatum, priuilegiorum, officiorum venditione.
- VI. Feudorum venditione.
- VII. Bonorum publicorum, puta supellectilis aureæ, argenteæ, alienatione.
- IIX. Rerum & terrarum regni alienatione, aut saltem oppignoratione.
- IX. Rerum sacrarum profanatione.

Casu

C.
Casu incidentes & fortuiti reditus publici sunt ex

1. *Bonis vacantibus.*
2. *Feudis caducis, ob defectum successorum, aut feloniam* Lehens-felligkeit/ *aut loco caducitatis à ciuitatibus lytro soluto, item Laudemio.*
3. *Rebus in commissum cadentibus,* so den Zoll verfahren.
4. *Bonis, quæ indignis auferuntur.*
5. *Bonis damnatorum & proscriptorum.*
6. *Bonis contrahentium incestas nuptias.*
7. *Bonis committentium crimen læsæ Maiestatis.*
8. *Thesauris in loco publico inuentis, vel ex participatione thesauri.*
9. *Spoliis hostium & captiuorum lytris.*
10. *Deuictorum pensionibus.*
11. *Sociorum contributionibus.*
12. *Principum aliorum donationibus & honorariis: quæ etiam ad modos spontaneos referuntur.*

D. Deinde conficitur ærarium compendiis & collationibus priuatis, vel

- Impositis ab iis, qui ius habent imponendi, id est, vectigalibus, in quibus
  - I. Generatim.
    - 1. Causa iusta
      - Vera & aperta plerumque,
      - Occulta & arcana interdum.
      - Hinc de arcanis vectigalium discursus.
    - 2. Subiectum
      - Persona
      - Res
      - vtriusque immunitas.
    - 3. Modus, Æquus.
    - 4. Census
      - Personarum & Rerum inprimis.
  - II. Speciatim.
    - Species & modi vectigalium priuatorum. E.
- Voluntariis, id est, Largitionibus K.

E. Vectigalia sunt

- Licita quæ iusta
  - Vera
    - Vtraq; vel
      - Ordinaria ex
        - Persona singulari ob
          - transitum vel traiectum: Inde
            - Portarium,
            - Portorium,
            - Ripatica.
          - vitia & delicta psonarum: Inde
            - Mulctarum pœnarumque compendia.
          - Ius personæ, puta, Ciuitatis, Migrationis, Bürgerrecht/ Anfahrt- vnnd Abfahrtgeldt.
        - Rebus singulorum. F.
      - Extraordinaria. G.
  - Quasi. II.
- Contra quæ iniusta & iniqua Causa & Modo. Illicita. I.

Vectigal

F. *Vectigal ex rebus priuatorũ ciuium aut peregrinorum: Quod ex*

- I.
  - Fundis
    - *agris, pascuis, piscationibus.*
    - *metallis priuatorum.*
    - *Salinis.*
  - *Ædibus, molendinis, &c.*
- II. *Opificiorum & Artificiorum collegiis, aut iis, qui Ius opificij primum obtinent, & aliis artibus, quibus homines quæstum faciunt, Aurig. Colleg. Solu.* Brandtweinbrenner.
- III. *Rebus venalibus*
  - 1. *fundis & ædificiis*, Vnbeweglichen Gründen/ *vulgo* Abzug.
  - 2. *Mercibus inuectis & euectis*, Kauffmañsgut. *Inde telonium*, Zoll/ *tam mari, quam terra.*
  - 3. *Item omnibus, quæ post venales habentur*, Cramerwahren.
- IV. *Transitu iumentorum, equorum, &c. qui*
  - *merces transuehunt,*
  - *aliâs transeunt.*
- V. *Hereditatibus, item Legatis, Dotibus & Donationibus aliorsum extra territorium exportandis.*

G. *Extraordinaria vectigalia sunt, quæ necessitatis causa extra ordinem ad tempus imponuntur, vbi*

- *Causæ vrgentes*
- *Modi & species ratione*
  - *Personarum*
    - *Capitatio,*
    - *Hospitatio.*
  - *Rerum*
    - *Iugatio,*
    - *Collectatio, quæ ordinariæ collationis species imitatur.*
    - *Conflatio supellectilis aureæ, argenteæ.*
    - *Nummorum*
      - *decrementum,*
      - *incrementum,*
      - *mutatio.*

- H. *Quasi vectigal est*
  - I. Mutuum
    - *A pupillis.*
    - *Ab Officialibus, loco cautionis*, Verstandt.
    - *A Peregrinis, vnde de Mensis argentariis discursus.*
  - II. *Ademptio rerum priuatarum, postea pretio redimendarum.*

- I. *Illicita sunt*
  - I. *Causa*
    - 1. *Iniusta*
      - *Personarum*
        - *Meretricum.*
        - *Mendicorum.*
        - *Pyratarum.*
        - *Astrologorum.*
        - *Iudæorum & fœneratorum.*
        - *Natorum.*
        - *Mortuorum, &c.*
      - *Rerum*
        - *Vrinæ,*
        - *Vmbræ,*
        - *Niuis,*
        - *Inuentarum,*
        - *in mari eiectarum,*
        - *Fimi,*
        - *Canum, &c.*
    - 2. *Falsa & simulata, puta ob crimen intentatum, &c.*
  - II. *Modo iniquo.*

Voluntas

K.

Voluntariæ Collationes sunt singulorum ciuium aut exterorum

- *Largitiones vbi*
  - *1. Causa* προκαταρκτική.
  - *2. Species*
    - *Testamentaria institutio heredis.*
    - *Legata, fideicommissa.*
    - *Donationes Principi aut Reipub licitè facta.*

L.

Species & Ordines Ærarij: Quod

- *Publicum*
  - *1. Sacrum, vbi singulatim de*
    - *Eleemosynis,*
    - *Decimis,*
    - *Primitiis, &c.*
  - *Profanum*
    - *2. Ciuile.*
    - *3. Militare.*
- *Priuatum siue Fiscus & Domanium Principis.*

Vnumquodque & publicum & priuatum est vel

- *Commune, quod ordinariis destinatum expensis.*
- *Sacratius, quæ thesauri recondantur, & extraordinariis reseruantur impendiis.*

Digitized by Google

D. O. M. A.

LIBER PRIMVS

DE ÆRARII REDITIBVS PVBLICIS ORDINARIIS.

CAPVT I.

QVID ÆRARIVM, QVI FINIS, VSVS ET NEcessitas eius in quauis Rep. & à quo constituatur.

AERARIVM Reip. est, quod constat pecunia publica.

Pecunia publica est sufficientia quædam nummorum in patrimonio Reip. ad vsum publicum collecta. Vsum intellige pacis & belli. Quandoquidem pecunia publica salus reip. necessario sustentari debet. Quod constituitur autoritate Principis, populi, aut Optimatium, modis publicis & priuatis legitimis, ad cuius exemplum & ciuitatibus licet arcam communem habere.

REmp. quidem in vnione imperantium & obsequentium consistere, & tandiu saluam fore, quandiu Harmonia imperantium & obsequentium salua fuerit, bellum externum & internum, quod vinculum imperij & obsequij violat, & sæpenumero disrumpit, euincit. Quid autem rerum sufficientia aut copia ad connexum animorum faciat? cum & exercitus rebus plane destitutos obsequiosos & constantes permansisse constet, & ciuitates fame extrema laborantes, rerumque penuria ferme exhaustas hominum multitudine, virtute imperij & obedientiæ saluas durasse. Vnde Remp. aut ciuitatem non in mœnibus consistere, sed in iure, politice & vere dicitur. Quemadmodum vero animi & corporis vnione homo est & existit: alimentis tamen conseruari debet: Ita quoque resp. rebus necessariis sustinenda est, quarum quædam natura, quædam lege constant, & vices rerum naturalium subeunt, Nummorumq; nomine indigitantur.

Quorum vis tanta eſt, vt neque ſine naturalibus, neq; naturales ſine illis reip. ſufficiant. Quibus Reſp. deſtituta conſenſu Politicorum imperfecta, & experientia teſte, imbecilla & impotens eſt, quippe neruis ſuis priuata. Quapropter prudentes Principes & politici ſemper de pecunia publica colligenda, atque Ærario communi parando ſoliciti fuere. Vti enim Reſp. rerum priuatarum & publicarum differentia continetur, ſine quibus non Reſpublica, ſed priuata eſſet: Ita quoq; Pecuniæ ſiue Nummorum diſcrimen ſemper inſtituit & conſeruauit à pecuniis ſingulorum: cum his ſalus priuatorum, at illis vniuerſorum ciuium promoueatur & ſuſtentetur, tam pacis, quam belli tempore; vtrumque enim publicos ſumtus deſiderat. Vnde ærarium publicum non inconcinne deſcribi videtur, quo pecunia publica continetur. Eſt enim Ærarium dictum ab ære, quo olim omne genus nummorum ſignificabatur, *l. 159. de V. S.* propterea quod veteres primum æreis nummis vſi. Plin. *lib. 18. cap. 3. & lib. 33. c. 3.* Vnde æs alienum habere dicitur, Senecæ *lib. 5. de benefic. c. 14.* & qui corium forma publica percuſſum habet, *l. 23. §. pen. de V. S.* Lucret.

Nunc iacet æs, aurum ſummo ſucceſſit honore.

Et Ouid. in Faſt.

Æra dabant olim, melius nunc nomen in auro eſt,
Victaque conceſſit priſca moneta nouæ.

Quod Arcam notare videtur, *arg. l. 1. §. 1. quod cuiuſque vniuerſ.* vbi dicitur. [*Quibus permiſſum eſt, corpus habere collegij, ſocietatis, ſiue cuiuſque alterius eorum nomine: proprium eſt ad exemplum Reip. habere res communes, Arcam communem.*] Quanquam Arcam in rebus ſacris non ærarium dictum fuiſſe obſeruet Chriſtoph. Coler. *in parerg. cap. 28.* Eodem ſignificatu interdum Fiſcus vſurpatus. Alias proprie Ærarium populi Romani eſt; Fiſcus Principis, quod ex Plinij *loco ad Traianum* patet: [*Non eadem ſeueritate fiſcum, qua ærarium cohibes.*] Differentiam inter ærarium & fiſcum Fr. Hotoman. *in commentario verborum iuris*, accuratiſſime quoque notauit. Item Caſſanæus *p. 7. conſid. 35. de glor. mund.* Sit ergo ærarium arca communis, qua reip. pecunia ſiue nummi publici ad vſus publicos deſtinati reſeruantur. Interdum vero tropice pro ipſa pecunia ſumitur. Pecunia vero hic ſignificat nummos, ſeu pecuniam numeratam & ſignatam compendiis publicis & priuatis collectam, ad vſus publicos. Etenim ratio pacis & belli ſumtus exigit publicos, ſine quibus nihil agi poteſt, quorum cura ſumma eſſe debet Principi, ſi ſeipſum & remp. conſeruare & tueri velit, ad exemplum Cæſaris, de quo Dio *lib. 42.* [*Fuit Cæſar diligens in pecuniis faciendis: Quippe potentiam duabus rebus, Pecunia ſcilicet & Militibus, parari, conſeruari atque augeri dicebat, eoque ſeſe mutuo conſequi exercitum commeatu detineri, rurſum commeatum armis comparari, idq; non tantum dicebat, ſed etiam ſentiebat.*] Cuius neceſſitatem tam res ipſa, quam ſententiæ & teſtimonia principum, aliorumque comprobant. Ariſt. *lib. 7. polit. cap. 8.* [τοὺς γὰρ κοινωνοῦντας ἔτι χρημάτων τινὰ εὐπορίαν, ὅπως ἔχωσι καὶ πρὸς πολεμικάς: *Opus eſt Reip. aliqua vi pecuniæ & copia tum ad vſum domeſticum atque vrbanum, tum ad ſumtum rei militaris.*] Demoſth. [δεῖ δὴ χρημάτων, καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων: *Pecunia opus eſt omnino, & ſine ea nihil recte agi poteſt.*] Pecunias neruos ciuitatis eſſe Vlpianus teſtatur *l. 1. §. in cauſæ D. de quæſt.*

M. Tull.

M. Tull. *in orat. pro L. Manil.* Sic *in orat. contra Rullum* agrum publicum, fundum pulcerrimum populi Romani & fundamentum vectigalium vocat. Cui Imperator *in N. 189. cap. 2. N. 161. cap. 2.* adstipulatur, latius necessitatem diducens. Et Leo Imperator N. *149. c. 2.* [*Pecuniarum vim rempubl. stabilire.*] Qua de causa Mucianus ab initio imperij Vespasiani vndique quam maximam poterat in ærarium referebat pecuniam, dicebatque semper, Pecunias neruos esse Principatus, Dione referente *in Vespasiano* Et Tacit. *lib. 13. annal.* [*Imperium dissoluitur, si fructus quibus sustinetur resp. diminuuntur.*] Et Symmach. lib. 10. epist. 50. [*Cessantibus subsidiis necessaria deseruntur.*] [*Impoßibile enim est*, inquit Iustinianus, *vt sacris tributis non illatis resp. conseruetur.*] *d. n. 189. cap. 2.* [*Militares namq; copiæ aßignato sibi salario inde percepto hostibus resistunt, & collatores ab hostium incursionibus truculentiaque vindicant. Denique agros atque ciuitates à latronum alioque modo incompositam vitam sectantium vi & irruptione agendis excubiis defendunt. Muri atque vrbes instaurantur, & similia in bonum ciuium fiunt, &c.*] *& n. 161.* [*Omnia alia inde proueniunt, quæ communem subditorum vtilitatem concernunt.*] Propterea cum Nero initio sui principatus omne genus vectigalium populo adimere vellet, prudentiores id vetuerunt, quod dicerent, id publicæ obfuturum vtilitati. Sueton. *in Neron.* Tacit. *13 Annal.* Ex quo liquet, quam insulsum sit Machiauelli κενόδοξον pecuniam non esse neruum belli *in disput. Liuian. lib. 2. c. 10.* quem sequitur Achilles Tarducci⁹ *in discurs. [illegible] vincendo p. 1. pag. mihi 74.* Quos refellit Cosimus Bartoli discursu & [illegible] Trachetta *lib. 2.* in principe. Boterus *dell' agilita delle forze [illegible]* Ammirat⁹ *discurs. 9. lib. 18. in Cornel. Tacit.* Waremund ab [illegible] *p. 169.* quorum rationes assumit Elias Reusnerus Historiographus *[illegible] cap. 19. pag. mihi 98.* Putat enim valde inepte, quoad militem mercenarium, nummum esse neruum rerum gerendarum, non quoad proprium; Quod hodie proprius non militat extra regionem gratis. Demosth. *in Olynth. Philipp. 1.* Bodin. *pag. 1028. de rep.* Et res ipsa documento est hodie Principes & duces belli sine hisce neruis ambulare & progredi non posse. Der Soldat will haben sein Soldt/ an Silber oder Goldt. Principes itaq; siue resp. ius ærarij publici conficiendi habent, non tantum ex publicis reditibus: sed etiam & inprimis ex collationibus & tributis singulorum. Nam tributum Cæsari & Principi soluendum esse ob conscientiam & pœnam euitandam, Paulus monet: Quod ius habent à Deo & populo concessum vna cum imperio; propterea quod abiq; subsidiis ordinariis & extraordinariis sustentari non potest. Quod vel principibus inferioribus, vel magistratibus concedi solet in suis territoriis, modo certo & lege. Dd. *in c. 1. quæ sint regalia.* Adeo vt ius vectigalium in alium locum sine principis assensu non transferre liceat. *arg. l. vectigalia. de publican.* P. Frider. Mindan. *de process. Camer. lib. 2. c. 42. n. 4. & 5.* Sed videant Principes, ne hoc iure abutantur, & populi sanguinem sugant, & tyrannidis macula contaminentur. Andr. Friccius lib. 3. cap. 13. de emend. rep.

CAPVT II.

DE MODIS, MEDIISQ. FVNDANDI ÆRArium: Et qui sint potißimum ordinarij reditus publici.

PORRO ærarium in Rep fundatur modis mediisque Publicis & Priuatis. Publici modi sunt, qui à reditibus publicis dependent. Qui vel certi & stati esse possunt: Et hi Ordinarij, vel Extraordinarij: vel Fortuiti & Incidentes. Ordinarij reditus publici depromuntur inprimis 1. ex Fundis 2. Venatione. 3. Metallis. 4. Solo. 5. Structuris publicis. 6. Denique vsuris publicis. Priuati collationibus priuatorum, ciuium vel peregrinorum inferuntur.

EST enim Ærarium fundandum & constituendum modis legitimis, qui vel Publici sunt, vel Priuati. Siquidem nullum tertium in rep. Nam personæ vel sunt publicæ vel priuatæ: Ita & patrimonium duplex rerum vel populi vel singulorum. Quocirca harum causarum ratione, ex quibus compendia ærarij proficiscuntur, constituendi quoque sunt modi ærarij. Publici & priuati, qui vniti & sese adiuuantes inuicem non possunt non conficere pecuniam publicam. Nam quælibet resp. aut principatus habet suas res publicas, puta agros, pascua, syluas, &c. sine quibus diu subsistere non potest, ex quibus colligit annuos reditus, qui postmodum ærario ad expensas publicas inferendi. Dicuntur autem hic reditus publici speciatim fructus, quos ex suis bonis Resp. capit; cum alias Redituum vocabulum sit generale, quod & tributa, vectigalia, aliosq; fructus complectitur, Vulgo Renten. Tiraq. *in tract. de vtroq, retr. §. 1. gl. 4. n. 1. & 2.* Casp. Roder. *in tract. de redit. ann. & menst. lib. 1. cap. 9. num.* 12. Boss. *in tit. de vectigal.* Reditus ergo publici sunt illa compendia & lucra publica, quæ ex patrimonio, bonis & iure publico proficiscuntur. Qui æque ac priuatæ collationes siue vectigalia duplici differentia. Quidam enim certi esse possunt: quidam vero incidenter tantum & casu quodam fisco cedunt. Certi deinde Ordinarij, qui certo ordine & stato tempore proueniunt: vel Extraordinarij, qui extra ordinem tantum tempore necessitatis locum & vsum habent. Quanquam priuata sæpissime videris compendia & extraordinaria degenerare in ordinaria, & continuari tacito consensu populi & boni publici causa. Sed quomodo se habeant singula, ex sequentibus dilucidius & plenius percipietur.

Capvt III.

De fundorum publicorum reditibus.

Reditvs Ordinarij ex patrimonio & bonis publicis promanantes ſunt inprimis illi, qui ex publicis deſumuntur fundis, puta agris, paſcuis, vineis, oliuetis, hortis, ſyluis & nemoribus.

Reſp. enim hac in parte æque vtitur mediis illis, quibus patresfamilias, Inprimis vero fundorum cultura. Si enim reditus in rep. ſtabiles & perpetui eſſe debent, vt paulo ante demonſtratum eſt, quomodo ſtabiliores & diuturniores eſſe poterunt reditus, quam ex fundis publicis, veluti perpetuis redituum fundamentis? Adeo vt nulla reſp. ciuitas, opidum vel vicus recte fundetur, qui non ab initio in diſtributione regionis & loci ſibi partem ſoli vendicet, ad culturam agrorum, paſcuorum, pecorum, ſyluarum, vinearum, hortorum publicorum, ad piſcinas, ad venationem ferarum, ad aucupia, &c. Quid quod ne quidem ſcholæ publicæ ſiue Academiæ ſine publicis agris recte conſtitui poſſint? Vt olim quidam vir magni iudicij vere prædixerit propediem interitum nouæ ſcholæ ſecuturum, publicis fundis deſtitutæ, quod & paucos poſt annos ita euenit Inprimis vero Montes Reip. & Principum ſtudio perquirendi & percolendi ſunt ad aurum, argentum, ferrum, plumbum, ſtannum fodiendum, & cætera id genus metalla & mineralia. Exemplum habemus in Romulo, de quo T. Liuius, [*Romulus agrum Romanum in tres partes diuiſit, quarum vnam ſacris faciendis, ſecundam Reip. oneribus ſubeundis, poſtremam ciuibus æqualiter aſſignauit.*] Quandoquidem bonum publicum & Rem populi ſine fundamentis & fundis publicis ſiue communibus ſubſiſtere diu non poſſe, prudenter præuidit. Dabantur quoq; agri colendi certa penſione, vel cum parte, vt ſteriles ad fœcunditatem reducerentur, interim vero cultores eos gratis poſſiderent, & poſtmodum certa mercede *l. 1. 3. 6. & 7. C. de communi agr.* Qui agri propterea vectigales dicti, *t. t. D. & C. ſi ager vectig.* Gœd. *in l. 27. n. 17. de V. S.* Budæus *lib. 4. de aſſe pag. mihi* 147. *fac. l. 11. D. de vectigal. & publ.* Idemq; teſtatur Appian. Alexandr. *lib. 1. de bell. ciuil.* quem allegat Læl. Zechius *lib. 2. polit. c. 3. p.* 226. Romani enim agros, quos hoſtibus adimebant, ſi culti erant, ciuibus diuidebant: ſi inculti, Italicis hominibus vel plebi Romanæ locabant, ea conditione, vt qui araſſent, decimam frumenti, quintam aliarum frugum partem reip. ſoluerent: & qui pecora maiora vel minora alerent, certum ſtipendium ſoluerent. Et extat conſimile exemplum Pharaonis, *Gen. 47.* cuius ſubditi ob agros datos quintam partem ſoluebant. Adeo vt hodie bono publico & ſingulorum quam optime conſulant rerump. & ciuitatum moderatores, quod terras publicas partim ſua induſtria colendas curent, partim vero ciuibus diſtribuant pro annua & æqua penſione. Welches Recht heiſſet den gemeinen Nutz befördern. Quandoquidẽ & bo-

num publicum & priuatum inde emolumentum capit. Cæterum suadent prudentiores maximam partem loci culturæ singulorum ciuium destinandam & addicendam esse: quandoquidem maior pars hominum in rep. ex agricolis & pastoribus constat. Nec quicquam magis tam necessarium est ad sufficientiam rerum parandam, quam frequens studium agriculturæ, quæ postmodum & ansam & manum porrigit opificiis & mercimoniis, quibus resp. indiget. Habet enim princeps & resp. aliunde suos reditus ordinarios à ciuibus illatos, puta collationes, tributa, vectigalia, &c. quibus sese honeste alere, & ea, quæ ad administrationem, sustentationem & defensionem reip. pertinent, procurare potest. Quod si media illa ciuibus adimat, quibus victum & amictum quæritant, & semetipsum reditibus ordinariis spoliabit, & singulos egestate & inopia opprimet. Pauciores itaq; agri reip. & principibus reseruentur, cęteri oēs singulis ciuibus distribuantur. Quod æque exempla prudentum principum, ac ratio ciuilis comprobant. Ita enim de Tiberio Tacit. *lib. 4.* [*Pauci*, inquit, *per Italiam Cæsaris agri*:] quod prudentissimus Scipio Ammiratus *in discursibus suis in Corn. Tacit.* lingua Italica eleganter conscriptis, politice & polite declarat.

Attendat hic prudens Princeps ad fines sui imperij & soli opportunitatem vel solitudinem, vt nullam portiunculam terræ incultam relinquat, sed sterilia loca, deserta, montosa & syluestria, industria fœcunda & culta reddere studeat, ad exemplum Germanorum, qui nobis longe aliam Germaniam tradiderunt, quam quæ à Tacito describitur. Solertiam quoq; Belgarum imitetur, qui etiam lacustria loca excolunt. Quæ cultura ciuibus committenda: sin sumtus & labores grauiores desideret, principali & publica ope adiuuanda erit. Vide exemplum Vsiæ, *2. Chron. 16. v. 10.*

Cæterum fundi appellatione hic intelligo agros, pascua, vineas, olíueta, hortos publicos, syluas, & quicquid soli reditus & fructus parit. Confer Choppin. *de doman. Franc. lib. 3. t. 22. n. 6.* Landtrecht. *lib. 2. art. 61.* Natta *consil. 375. n. 8. 9. lib. 2.* P. Heig. *p. 1. q. 25. n. 23.* Churfürst. Pfaltz Landes Ordnung. *t. 17. p. 243.* Quantum enim lucri ex hisce fundis resultet ærario, quis est, qui non videat? Et huc pertinent omnis generis artes & media, quibus Princeps siue Resp. lucrum ex solo & superficie captare potest. Dardurch ein Herr sein Acker/ Wiesen/ Holtzung/ Als zum brewen/ brennen/ Kohlen/ bawen/ Bretschneiden/ ꝛc. nutzen vnd geniessen mag. Huc referendum quoq; est vectigal, quod ex agris publicis pro pastu percipitur, Lips. *lib. 2. c. 1. de magnit. Romæ.*

CAPVT IV.

DE VENATIONIS, AVCVPII ET PISCINArum publicarum prouentibus & reditibus.

NON minus quoq; venationes ferarum & Aucupia Principum & Rerumpubl. nec non piscinæ & flumina publica reditus suos ęrario conferre possunt.

Vena-

Venationem ferarum quod attinet, memini illam iure diuino & gentiũ communem esse omnibus: vti ex textibus iuris ciuilis passim constat. Cæterum Ius venandi, præsertim bestias maiores, sibi Principes, haud tamen citra iuris titulum & æqui rationem vendicasse, & veluti regale reseruasse, fundamentis & argumentis satis firmissimis iuris interpretes & politici adserere conati sunt. Quippe quod hoc adeo inualuerit moribus & consuetudine, vt fere nullus principatus aut resp. existat, qui hoc iure venandi non gaudeat, plebe exclusa, vt tractat Mont. *in tract. de ven. et.* & Iohan. Harprecht. *Instit in tit. de rer. diuisio. ad rubr. post.* alios late. Quorum argumenta non adsumam, ne actum agam. In propatulo est, ius venandi competere primatibus principibus & rebuspubl. aliisque, qui id priuilegio impetrarunt à principe, Vulgo Hoher vnd nider Jagt / Regal oder Gerechtigkeit. De eo quæstio hic est, quomodo Principes ex venationis & aucupij emolumẽto ærario reditum conferre possint? Sunt qui principibus consulunt bestias & aues promiscue deliciis & cupediis aulicis insumẽdas, quibus tamen interdũ parasiti adulatores, & fex aulæ magis vesci & saturari solent, quam principes ipsi. Quis enim principum tam amplam & lautam aulam alit, vt tantam copiam ferarũ & auium suis mensis conficiat frugaliter? Proinde sunt alij, qui principibus suadent vsum ferarum & auium quodammodo reuocandũ esse ad ius gentium, iure tamen regali illibato. Vt quidem tantum suis mensis & aulæ insumant, quantum satis: Reliquum quod superfit, venale exponant æquabili pretio cæteris ciuibus, vt æque pauperes ac diuites, ignobiles & nobiles hisce bonis iuris gentium vtantur fruantur. At suggeret quis, sordidum esse, Principem mercatu eiusmodi quæstum facere. Verum enimuero nihil sordidi & alienum à principali dignitate video. Etenim si princeps ex metallis, ex syluis suis, &c. concedit subditis aurum, argentũ, ligna, & id genus alia: Quidni etiam æquabili & tolerabili pretio feras & aues? cum & istæ bestiæ in communem vsum hominum creatæ? Et quidni æquius, talia bona communicari etiam ciuibus, quos Princeps vt pater amare intelligitur, quam ista à parasitis & lurconibus tantum prodige consumi? Quo pacto etiam maiorem affectionem & amorem populi erga se excitabit? Neque desunt exempla principum, qui hoc modo populo gratificari, & vna ærarium suum aliquantillum adiuuare studuerunt, absque vllo opprobrio. Cuius rei causa syluulas & lacus certos (singulare aucupij genus) ad anates capiendos, extrui & adaptari curarunt, vt ductu anatum mansuefactorum sæpe numero vna vice mille anates feros veluti hospites inuitatos reti concluserint, Vulgo ein Entenfang / ingeniosum sane inuentum, Belgis familiare: sed Germanis minus notum. Vnde facile copiam habebis omnis generis ferarum, puta ceruorum leporum, aprorum, perdicum, & id genus aliarum, quas tolerabili pretio comparabis, præsertim ad conuiuia & solennitates publicas nuptiarum, &c. Carpant qui velint. Lucrum sane non inhonestum ex re iucunda & vtili plebi, non video improbandum. Idem iudicij esto de piscinis publicis. Interest enim publice sufficientiam omnium rerum ad victum habere, quam tam studio publico, quam priuato curare: & ærarium lucro exinde percepto locupletare oportet. Huc piscationum reditus *in c. 1. quæ sint regalia.* referri videntur.

CAPVT

CAPVT V.

DE REDITIBVS EX METALLIS, SAlinis, Lapidicinis, &c. publicis.

DEINDE etiam reditus metallici, quum Principes & Resp. Venas metallicas suis sumtibus inuestigant, ærarium adaugent.

PVblice enim interest, vt inprimis Principes metallorum studio inuigilent, cũ intolerabiles fere sumtus ad inquirendas venas auri & argenti aliorumq; metallorum necessarij, quibus ferendis alij tenuioris fortunæ impares sunt: Tum quod argentariæ, id est, venæ metallicæ cuiusuis generis ferme, inter Regalia referantur, & potiora, auri nempe & argenti, principibus reseruentur. Afflict. *decis.* 321.*n.*20. Exemplum suppeditat Liuius *lib.*39.*p.*488. in Philippo patre Persei. [*Qui vectigalia regni non tantum fructibus agrorum portoriisque maritimis auxit: sed metalla & vetera intermissa recoluit, & noua multis locis instituit.*] Vnde Teuberus *p.*1.*q.*22.*iur. ciuil. & Saxon.* Lucrum ex metallis vera est Principum mercatura, quibus nemo præter principem manum admouere potest. Canonem metallicum non intelligo hic. Quippe quod ille inter vectigalia siue collationes singulorum referendus. Quantum vero prouentus metallici proficiant ærario, exemplo Elect. & Ducum Saxon. qui intra annos 79. ex venis Snebergensibus, ex decimis & signatione argenti 41118. tonnas auri collegerint, post Albin. *p.*4. Der Meißnischen Berg Chronick. Waremund. *de subsid. regnor. p* 55 probat. Late agit de venis metallorum & eorum iure Prosper Farinacius *in var. quæst. q.* 104. *inspect.* 2. Adde Petr. Heig. *in quæst. Teuber.* & alios Dd. *in c.*1. *in verbo Argentariæ, quæ sint regalia.* Boss. *in tit. de metall. nu.* 4. Afflict. *decis.* 321. Peregrin. *de iure fisci lib.*4.*tit.*2.*rubr. de thesaur. & metall.*

Huc pertinent quoq; Salinæ & salis fodinæ proprie Principum, quas suis sumtibus colunt Sålen vnd Saltzberg. Item Ferrariæ officinæ Eysenhåmmer. Qua in parte tamen Principes caute agant, ne videantur sese immiscere sordibus & monopoliis, & ciuibus commercia & artes quæstuosas præripere: Quanquam Principes haud paucos hæc exercere videre est.

Huc quoque referri possunt Lapidicinæ publicæ. facit *l. venditor* §. *si venditor D. commun. prædior.* ad quas refert Alumen Farinacius ex Afflicto *nu.* 61. *dict. q.* 104. *inspect.* 2. Item Picariæ, Pechöfen/ & id genus alia.

CAPVT VI.

DE REDITV PRO SOLO, AQVA & ædibus publicis.

PRÆTEREA reditus quoq; sumuntur ex solo, aqua & ædificiis publicis.

Solent

Solent enim interdum Principes & Ciuitates solum publicum concedere priuatis certo pretio, vt in eo ædificent. arg. *l. 1. §. si quis. D. ne quid in loco publ.* Publica enim loca iure ex commercio exemta sunt: proinde non nisi autoritate publica alienari, & iuri priuato possunt subiici.

Idem iudicij esto de aqua publica, quam absq; principis consensu vel magistratus ducere non licet in priuatum vsum.

Huc spectat compendium, quod in mercatibus pro loco & sede publica, vulgo Stätgeldt/ datur. Sic quoque ædificia interdum solent extrui à magistratibus, vsibus & opportunitatibus negociorum priuatorum inseruientia, puta Kauffgewand: Leinwad: Schuchhäuser/ Fleisch: Brodtbänck/ Jahrküchen. Item tabernæ institorum Kramerläden/ pro quibus vel certo tempore, vel annuatim certa pensio solui solet. Huc quoque referri possunt compendia molendinorum publicorum. Die Metze vom Gedreidich/ Maltz/ Mastung. Et quę sunt eiusdem generis alia. Quæ quamuis leuiuscula videntur, attamen

Heic quæ non prosunt singula, multa iuuant.

Capvt VII.

De Vsvris Pvblicis, et Monte Pietatis extruendo.

Denique vsuræ pecuniæ publicæ ærarium accumulant. Quarum causa Mons pietatis in Rep. erigendus. Mons pietatis est arca Principis vel Reip. ex qua pecunia publica ad legitimas vel paulo maiores vsuras mutuo datur, pignore dato.

Montem pietatis qui extruendum describunt, diuerso sensu accipiunt. Sunt enim qui pro eo monte interpretantur, ex quo pecunia publica datur mutuo mutuatario ad vitam ad vsuras maiores, quam quæ iure & vsu receptæ sunt (puta vt pro centum florenis soluantur quotannis octo, vel octo cum dimidio) sed illa cum pactione, vt quandiu viuat mutuatarius sortem repetere nequeat: at mortuo isto sors cedat Principi, qui montem constituit. Scipio Ammirat. *lib. 3. discurs. in Cornel. Tacit. cap. 8.* quem modum damnat adæque ac Petr. Heigius *p. 2. q. 1. num. 153.*

Alij vero accipiunt Montem pro ærario militari, quod forte primum ex dimidio census ciuium constitutum, adauctum vicesima parte fructuum quotannis, & vsuris denique vtriusque sortis mutuo elocatæ. Andr. Friccius lib. 3. *de emend. rep. cap. 12.*

Nos hic alio sensu pro pecunia publica, quæ ciuibus vel peregrinis, supellectile aurea vel argentea pignori opposita, mutuo data est, & legitimas vel paulo maiores vsuras annuatim parit, ex quibus ærarium indies stabilitur & incremen-

xum capit. Montem pietatis merito indigitamus hunc modum, quod princeps & resp. pietatis affectu, inprimis personis miserabilibus & præsenti pecunia destitutis (licet pignora in bonis habeant) aduersus imposturam & malitiam fœneratorum & Iudæorum hoc pietatis monte & præsidio, id est, mutuam dando pecuniam ad tolerabiles vsuras, succurrat. Cum alias ne quidem pignore etiam dato pecuniam mutuam petentes non nisi ad insolentes & maximas vsuras & pignore, nisi id ad destinatum tempus luatur, commisso, impetrare possint. Quæ auaritia iuri diuino & humano aduersa summo cum detrimento singulorum & reip. coniuncta est, & propterea hoc remedio salutari præcauenda & tollenda esset. Nam si Principes & Resp. hoc modo deficientiæ ciuium obuiarent, non dubium est quin sæpenumero & substantiis obæratorum, quas alias maxima cum iactura distrahere coguntur, consulerent, & in consequenti etiam toti Reip. prodessent. De quo remedio latius dicam *in cap. de remedio fœnoris & fœneratorum.*

Cum quo comparanda est societas mercatorum, qui sociis aliisue pecunias mutuo dare solent ad maiores vsuras. Vti est Compagnia di San Giorgio à Genua, & Augustæ, Venetiis & alibi id obseruare licet. Quibus autem mediis eiusmodi montes & societates ab initio fundentur, ex supradictis colligere licet, & plenius alio in loco de illis agemus.

Hic modus conferri potest, quo olim Mendæi vsi. Qui quidem fructibus, quos redderent portus & alia vectigalia, vtebantur ad ciuitatis administrationem. Sed quod ex solo & ædificiis perciperetur, id non exigebant, ac nomina tantum occupantium perscribebant. Qui quoties ciuitati pecunia opus erat, persoluebant quantum debebatur. Lucrum igitur faciebant ex tempore præterito abusi illo pecuniis sine fœnore. Ioachim. Camerar. *in Arist. Oecon. lib. 2. p. 81.*

Finis libri primi.

LIBER

LIBER SECUNDUS DE REDITIBUS PUBLICIS EXTRAORDINARIIS.

Caput I.

DE OPIFICIIS PUBLICIS ET EXinde reditibus.

HÆc de Ordinariis reditibus: Sequuntur Extraordinarij reditus publici, qui interdum vrgente causa necessitatis vsum habent.

Solent autem interdum extra ordinem à principibus vel rebuspubl. vsurpari quædam Opificia & Artificia mechanica, inprimis sublimiora ad reditus publicos conficiendos.

ÆRarij necessitas interdum exigit, vt etiam Principes quasdam quæstus artes priuatorum imitentur. Quæ res veniam eo magis meretur, quod bono publico, si quid iniqui inesse videatur, vicissim compensetur. Vti autem ad quæstum priuatorum agri, opificia & mercatura potissimum expediunt: Ita quoque cultum agrorum instituit (vt dictum est) princeps, & opificia quædam sibi vendicat suis sumtibus, nec non mercaturam rerum quarundam, inprimis maritimam exercet, & Monopolia quædam sibi reseruat, vt & bono publico & priuato mutua vice prospiciat. Ad quos tamen modos principem lento pede transire decet, nec nisi ex causa vrgente, quæ sæpe legem non patitur. Sunt enim eiusmodi munia regulariter ciuibus deputanda, quibus victum & amictum quæritent & quæstum faciant: Principes vero destinatis vectigalibus & collationibus, aliisq; regiis reditibus contenti viuere debent. Nisi tanta sit ærarij inopia, vt aliunde subleuari nequeat, quam hisce mediis communibus, quæ regulariter ciuibus competunt: & principe aut rep. indigna. Sed quid non necessitas? Ingens telum, quæ legem non habet. *l.1. & ibi Dd. de officio Cos.* & ex illicito licitum facit. *c. remissionem 1. q. 1. c. sicut de consil. dist. 5. l. qui potuerit. de manumiss. testam.* late Coler. *de aliment. lib. 2. c. 7. nu. 42. & 43.* Gentil. *lib. 2. de iure belli cap. 6 p. 257.* Watemund ab Ehrenberg. *c. 8. de subsid. regni. p. 120.* Arnold. Clapmar. *de iure dominat. cap. 1. & seq.*

Ex genere opificiorum solent quidam Principes sibi pannorum exoticorum

texturam & sericorum reseruare iis in locis, vbi eiusmodi artificia ob defectum materiæ vel artificum in vsu singulorum non frequentantur. Solent quoque officinas Cupri & ferri sibi reseruare, Kupffer vnd Eysenhämmer, in quos maximos oportet sumtus impendi, præsertim iis in locis, vbi abundantia horum metallorum, at penuria lignorum. Adeo vt sumtus huius rei vix tolerare possint vires singulorum. Ita quoq; Officinas Vitrorum singulares constituere solent fere ex eadem causa, Glaßhütten. Vti Venetiis, in Belgio & in Germaniæ locis passim fieri videmus. Ciuitatibus vero sunt familiaria Molendina publica, quæ à vento & aquis agitantur, Gemeine Stadtmühlen. Item Officinæ papyri conficiendę Papyrmühlen/ & id genus alia, Walckmühlen/ Brettmühlen/ꝛc. Item fornaces coquendi lateres Ziegelöfen/ quæ in omni bene constituta rep. necessariæ sunt. Quæ sane publici boni gratia instituuntur, & sumtibus publicis exercentur à magistratibus, nec possunt non multum lucri ærario communi adferre.

Belgæ (quod notatu dignum) eiusmodi opificia ad coercendos prodigos, malos & vagos homines, nec non mendicos validos & otiosos ad laborem compellendos & libidinem effrenem domitandam singulari modo in carcere quodam publico exercitant: qui (vulgo das Zuchthauß/ Item Spinhauß) eo fini instar palatij ampli & spatiosi extructus est, & cubiculis officinisque diuersis ad opificia mechanica opportunis distinctus: Cui ociosi, prodigi, filij immorigeri, & id genus malitiosi includuntur, vt victum labore & manu mereantur: & tandem ad meliorem frugem & vitam regressi, emendatiores & mansuetiores & laboris patientes dimittantur. Vnde sane metu huius censuræ publicæ paucissimi inueniuntur in triuio mendicantes validi, ociosi, prodigi, & id genus inutilia pondera terræ. Cuius mentionem facit Hippol. à Collibus *de increment. vrb. c. 23.* Quantum vero compendij & lucri ex operibus istorum hominum fisco procuretur, facile conijci potest. Sed de hac censura locus erit latius disserendi in Remediis vitiorum Reip.

Videant vero Principes & Resp. vt eiusmodi Opificiis cum delectu & parce vtantur: ne dignitatem suam prostituant, & vsum industriamque collegiorum Opificum impediant. Quod absque detrimento Reip. non fieri potest: cum Principes rationes & ordines singulorum cum publicis confundere satagunt.

CAPVT II.

DE MERCATVRA PRINCIPVM MAritima & terrestri.

MERCATVRA etiam Principis vel Reip propria interdum ærarium adiuuandum est ex causa. Quæ vel esse solet impotentia subditorum, quorum vices subit, quando subditi sunt impares oneri mercaturę, partim

partim ob magnitudinem sumtuum, partim ob hostilia pericula: vel tenuitas extrema ærarij id requirit.

MIlitibus iure Ciuili mercaturam interdictam esse, vt ne dum quæstui inhient, arma deserant, passim ex legibus patet. Genera vero adquirendi, Agriculturam, Mercaturam & Opificia plebi Politici assignant. *arg. l. 2. de mund.* Plat. Aristot. & alij. Proinde Mercaturam, præsertim quæstuosam Principi, vel nobili viro vitio vertunt. Tiraq. *de nobilit. cap. 33. & passim.* & Scipio Ammirat. *lib. 3. discurs.* Qua de causa à P. Claudio Trib. pl. lex lata, [*Ne quis Senator, aut qui pater senatorius fuerit, possit naui maiori vti, quam 200. amphorarum.*] Quod illa videatur sufficere ad conductionem fructuum ex agris eius. Nam vt Liuius *lib. 31.* [*Quæstus omnis patribus indecorus visus est.*] Quod si ergo viris nobilioribus inhonestum est quæstuosa mercatura diuitias quærere, quidni principi, qui se reditu publice assignato sustentare tenetur: & Commerciorum genera priuatis relinquere. Nisi inopia subditorum Mercaturam principibus & reip. non quidem promiscuam & omnem, sed rerum quarundam, aut maritimam, ad cuius sumtus tolerandos subditi impares sunt: Vel alias tenuitas ærarij tanta, vt aliunde, nisi mercatura reditus publici subleuari & resarciri nequeant interdum permittat. Propterea quod necessitas legem non patiatur. Hisce casibus statuunt Politici à dignitate Principis mercaturam non alienam. Læl. Zech. *lib. 2. in principe c. 2. p. 224.* Nec desunt exempla in sacris & profanis historiis. In sacris Salomonis, qui triennio naues in Indiam mittebat, 1. *Reg. 10. v. 22.* [*Nam classis Oceani pro Rege cum classe Chirami erat: semel ternis annis veniebat classis ex Oceano, afferens aurum & argentum, ebora & simias & pauones.*] Item *v. 14.* [*Erat autem pondus auri quod obueniebat Schelomoni quolibet anno sexcentorum sexaginta sex talentorum auri. Præter id quod obueniebat à publicanis negociatorum & mercatura aromatariorum: & omnibus regibus Arabiæ & proceribus eius regionis.*] Item *cap. 9. v. 28.* [*Profecti Ophirum acceperunt inde auri quadringenta viginti talenta, quæ attulerunt ad regem Schelomonem.*] Item 2. *Chron. 8. v. 30.* [*Misit vero ei Churam per seruos suos naues, & seruos peritos maris, qui abeuntes cum seruis Schelomonis Ophirum acceperunt inde quadringenta quinquaginta talenta auri, & attulerunt ea ad regem Schelomonem.*] Simile quoddam exemplum refert Camerarius *in Oecon Aristot. lib. 2. pag. 22.* [*Byssantij*, ait, *in annonæ caritate, cum pecuniæ inopia laborarent, deduxerunt nauigia ex portu. Quod cum mercatores iniquo ferrent animo, vsuras persoluerunt eis decimas. Qui autem emebant, tunc ab eis vltra pretium ipsum illas decimas exigebant.*] Et quid ordines Belgicæ, quid Veneti, quid Genuenses, quid rex Hispaniæ tentarit mercaturis & nauigationibus publicis, in propatulo est. Alias hoc genus statuit rarissimum, & minime dignum Principe Bodinus p. mihi 1016. Neque eo nisi extra ordinem esse vtendum Prudentiores consuadent.

CAPVT III.

DE MONOPOLIIS PRINICIPVM & Ciuitatum.

INTERDVM etiam rerum singularium & certarum monopolia Principibus reseruari, aut priuilegio ciuitatibus in vsum publicum concedi solent.

MOnopolia quidem iure illicita esse, generaliter decisum est *in l. vn. C. de monop.* Menoch. *lib. 2. cent. 6. arbitr. cas. 569.* (Est enim monopolium ius vendendæ certæ mercis, quod vnus certique homines sibi vendicant permissu Principis, sub onere vectigalis, Gothofr. *in d. l. C. eod.*) propterea quod ius emendi vendendiq; sit iurisgentium, & cuiq; pateat liberum *l. 5. de Iust. & Iur. l. 1. de contrah. emt.* Nisi tamen ciuili ratione interdum ius gentium restringi oporteat & coarctari. *arg. l. 6. de Iust. & Iur.* ob vtilitatem publicam & priuatam. Quod in arbitrio & prudentia Legislatoris & politici situm est: qui monopolia interdum in rep. certis ciuibus priuilegio concedere potest Stracha *in tract. de mercatur. p. 4.* Ita enim olim principes ius salis vendendi solis mancipibus esse voluerunt, & mancipum eiusmodi & publicanorum societates & collegia iure comprobata sunt. *l. si quis C. de vectigal. & commiss. l. 1. quod cuiusque vniuers. l. liber homo. 59. §. 1. de hered. instit. l. certam. 12. in pr. l. sed & hi 13. de publ. & vectig.* Aristotel. *1. Polit. cap. 11.* [*Quare & nonnullæ ciuitates hanc sibi viam ad pecuniam parandam, cum eius indigent, muniunt. Assequuntur enim, vt singularem rerum venalium vendendarum facultatem solæ habeant, &c. Vtile autem est hoc cognoscere ciuitatum rectoribus. Multis enim ciuitatibus opus est pecuniæ faciendæ ratione & talibus rei nummariæ facultatibus, generi & domui, atque adeo magis. Quapropter nonnulli ex iis, qui ciuitates regunt ac moderantur, hoc duntaxat in rep administranda prouident ac procurant.*] Hæc Aristot. Sic Regibus Galliæ reseruatum ius vendendi salis, M. Freher. *de monet. p. 48.* Et monopolia hodie in Italia licita, Stracha testatur *d. loco.* Sic quoque Principes priuilegij loco Rebusp. concedere ius vini vendendi, Den Weinschanck/ & exoticæ cereuisiæ, frembde Bier einzulegen/ vsu obseruamus: Item salis, Saltzverkauff/ Lupuli, Den Hopffenkauff vnd Verkauff/ Vti Vratislauiæ in Silesia priuilegio & longa consuetudine sibi solus Senatus ius emendi vendendiq; lupuli vendicat, quod cæteris omnibus sub pœna graui interdictum. Quod inprimis obtinet, si exinde priuatis aut parum aut nihil præiudicij oriatur. Quod si secus, eiusmodi constitutio & acquisitio ab iniquitate non aliena esset. *c. quanto de procurat.* Petr. de Anchoran. *cons. 13. per tot.* & Iason *in l. quo minus n. 155. & seq.* Decis. Pedemont. *17. n. 8. & seq.* Ioan. Copus *decis. 59. n. 28.* Ita obseruari videmus quoque, vt quibusdam in locis, Domini ius cereuisiæ coquendæ sibi arrogent, vti in Bohemia, à quibus subditi tenentur cereuisiam emere. In Germaniæ quoq; locis reperiri ędificia publica cereuisiæ coquendæ, Deß Rahtes gemeine Brewheuser. Adde & alia exempla offene gemeine Badstuben / balnea publica, quæ locare solent certa pensione. Molendina publica, Zwangkmühlen. An vero iure Domini vel

Senatus

Senatus ciues cogere possint, vt in molendinis tantum publicis ciues & rustici molant, discutit Iohan. Copus *decis. 20.* Teuber. *p. 1. quæst. 27.* Huc pertinet exemplum Didalcis Persæ, qui Opifices in castris & caupones & permutantes aliquid penes se habebat omnes, neq; licebat horum quicquam alteri exercere vlli. Ioach. Camerar. refer. *2. lib. Oeconom. Arist. p. 34.* Item Pytoclis Atheniensis, qui consilium dedit Atheniensibus, vt plumbum Tyrium Resp. à priuatis ad se reciperet, eo pretio, quo venibat, nimirum duobus denariis, vt ciuitas deinde illud venderet constituto pretio denariorum sex. Sed non semper exemplo, verum Iure iudicandum, id est, secundum id quod æquum & bonum est.

CAPVT IV.

OLLA FORTVNÆ.

EXTRA ordinem quoq; possent Ciuitates interdum ærario imminuto ad inferendam pecuniam vti olla fortunæ publica.

QVi tamen modus minus frequens est aut licitus, quippe qui falsi aut fraudis suspicione vix careat: memini tamen eius vsum in rep. quadam fuisse. Ratio eius longe differens est ab Ollis priuatis circumforaneorum, qui mille dolis pecuniam à plebe, sub prætextu lucri aucupari & aliorsum extra fines imperij transferre solent. Quas omnibus in locis, & nundinis præsertim, ideo interdictas vellem à magistratibus. Quanta enim fraudulentia & corruptio mercium, Der Gewin/ quanta impostura cum schedulis, inspectoribus etiam publicis præsentibus committatur, ipsi norunt, qui in hac techna exercitati, vel sæpe decepti fuerunt. Quas propterea quidam *in tract. suo de Magia*, inter præstigias magicas retulit de quibus etiam libellus scriptus. t. Vom Glückstopff. Huius vero ollæ publicæ ea ratio, vt interdum laborans Resp. inopia nummorum, ea vti possit, sine fraude tamen & deceptione. Quippe quæ merces aureas, argenteas, & aliam id genus supellectilem probam fortunæ exponat, ita vt priusquam schedulæ trahantur, tota summa symbolorum æqualium pretio mercium siue rerum ferme ex æquo respondeat, impensis laboris & operæ collatis. Et quia postmodum schedulæ non nisi publicitus sub dio & autoritate publica extrahuntur vna vice, nemo falli & decipi potest: sed cui sors faueat, lucrum auferat, donec etiam tota summa lucrorum siue munerum successu & continuatione sortium vna cum fructu schedularum finiat & desinat, Das die Gewinszettel gleich außgehen mit den Gewinnen / vnd sind sonsten keine blinde Zettel drinnen. Et quamuis quis parum lucri exinde magistratum capturum censeat, attamen modus est talis, qui saltem ex supellectile argentea & aliis rebus ad conficiendam numeratam pecuniam idoneus sit. Qui etiam in Italia inter priuatos non infrequens, præsertim si interdum ad merces æquo pretio emendas vnus vel alter insufficiens sit, quod plures collatione symbolorum complere & compensare valeant. Adeo vt tandem vnus, duo, tres vel quatuor

tantum sortitione lucra consequantur, cæteris frustra fortunam sorti committentibus. Hunc modum, quia in Rep. olim institutum vidi, silentio præterire nolui nec debui. Sit iudicium & arbitrium de isto penes lectorem: Ego neque suadeo, neque dissuadeo. Multa enim iniqua videntur tempore libero: quæ æqua postmodum tempore non libero habentur.

CAPVT V.

DE ALCHIMIA.

VSvs quoque Alchimiæ extra ordinem deficientibus metallis auri & argenti, & premente necessitate Reip. non videtur esse illicitus ad pecuniam.

DE auro & argento Chimico Philosophi non consentiunt. Sunt enim, qui id negant fieri posse. Sunt, qui id quidem fieri, sed mediocri bonitate, quæ metallis natiuis non conueniat. Sunt, qui factitium aurum ad perfectionem sublimiorem perduci adserere non verentur. Proinde adhuc sub iudice lis est. Principi siue Reip. pœnitere ob infinitas impostorum fallacias & præstigias non facile suaderem. Et video mecum consentire Chassanæum *p. 11. consider. 40.* ex eadem ratione. De quo etiam accipe iudicium diuini Scaligeri *lib. 4. Epidorp. p. 202.*

Rimaris maga ludibria, Chimicosque folles,
Inflabis & inflaberis. Hos effuge ventos.
Porro fuge deliria Cabbalisticorum,
Quorum labor est decipi & hinc decipere æque:
Quorum scopus est nil: iter extra omnia quæ sunt.
Quorum est animus pensilis à nigra fauilla,
A somniolis, nugusati vertice fumi,
In mari serentque spem, metuntque fraudis vmbram.

Cui autor *de figmento pugnæ murium & ranarum* addi potest, vulgo Froschmeusler. *lib. 1. cap. 8.* At si artifex reperiretur, qui ad mediocrem bonitatem auri & argenti metalla vilia sciret arte spagirica reducere, tempore necessitatis in suo territorio, Principe haud indignum videretur, defectum ærarij nummis ex factitio auro & argento compensare. Si enim licitum fuit Principibus tempore belli nummos cudere multum imminuta liga: quidni factitiis, ex eadem causa, vti liceat? Cum necessitas id, quod illicitum est, licitum reddat.

Consultius autem & vtilius videtur Principi, operam & sumtus ad transmutationem metallorum eorum impendere, quæ facilior, certior & fructuosior vsu comperta: puta vt ex ferro æs, vulgo Cuprum, reddatur: quemadmodum id in Vngaria beneficio aquæ vitriolatæ fieri refertur: similiter vt plumbum in æs redigatur, cuius artificij specimen ipsus vidi. Quod maximo cum lucro, si pretium vtriusq; Saturni & Veneris conferamus, fieri posse videtur ab illis Principibus vel Rebuspubl. qui quæue plumbo abundant.

CAPVT VI.

DE VENDITIONE HONORVM, DIgnitatum, priuilegiorum, &c.

EXTRA ordinem quoque interdum licet Principi magiſtratus & officia, dignitates & priuilegia vendere.

Verum eſt, quod Comicus ait *in Amphitru.*

Virtute ambire oportet, non fauitoribus.

PRæmium enim virtutis Honor eſt, qui non niſi dignis & bene meritis conferendus eſt. Ariſtot. teſte & Imp. *in l. 4. C. de ſtat.* Proinde ambitio in omni bene conſtituta rep. merito exulare iubetur, *arg. l. 1. de ambitu.* Principis enim eſt, diiudicare vnumquemque, qui ob dotes ingenij & morum munere dignus ſit in Rep. Eſtque perſona præficienda muneri, non munus perſonæ: Man muß die Aempter mit Personen verſehen / vnd nicht die Personen mit Aemptern, quod D. Auguſtus Elector Saxon. in ore habuit. Quocirca ius petendi magiſtratus cum moderamine modeſtiæ & intentione publici boni tantum permiſſum eſt in bene conſtituta rep. Quod ante accurate explorandum eſt. Nam qui petunt officia, ſui cauſa plerumque videntur petere, id eſt, honoris & emolumenti priuati cauſa. Cum tamen omnia ſalutis publicæ gratia affectari, expectari, & impetrari debeant munera. Qui enim precibus & pretiis honores obtinent, facili ad omnem animi libidinem ambitionis & auaritiæ impetu rapiuntur. Miſerrima eſt, Platone dicente, & Cicerone referente, ambitio honorumque contentio. Quæ ſane cum detrimento maximo reip. connexa eſt. Etenim ſuſpicionem non effugiunt iſti ambitioſi, quin corrumpant & eos, qui deferunt pecunia, & eos, quorum interceſſione & opera in petendo vtuntur. Quod ſi iam ambitus muneris inhoneſtus, & Reip. incommodus habetur: Anne multo turpior & pernicioſior, cum id pretio venditur, emitur? Fieri enim non poteſt, quin pecunia pecuniæ lucrandæ cauſa expendatur. Vt ij qui pretio emunt honores, non velint non maximum & turpiſſimum quæſtum ex illis facere. Et quis ardor, aut quod ſtudium virtuti ſupererit, ſi omnia venalia habentur? Inprimis principum priuilegia & beneficia, quæ ab eorum diuina indulgentia & prudentia proficiſci & dignis conferri debeant. Qua de cauſa A. Friccius hunc publicum errorem damnat *lib. 1. de emend. rep. cap. 18. n. 2. & 3.* Item Ioan. *de la Madalene lib. 2. polit. cap. 3.* Scipio Ammirat. *lib. 3. diſcurſ. 8.* Iacob. Menoch. *cent. 5. arbitr. caſ. 401.* Ioan. Bodin. *lib. 5. cap. 4. pag. 854.*

Sunt tamen è Politicis non pauci, qui extra ordinem & tempore neceſſitatis id licere Principibus autumant: Quippe quæ legem non admittat, modo perſonis dignis & pretio æquabili vendantur. Ad exemplum libertorum, qui patrono pro beneficio manumiſſionis ἀντίδωρον ſoluunt. Vti etiam vaſallis à Domino feudum pecunia data accipere licet. Quamuis enim beneficium gratuitum eſſe debeat,

attamen & remuneratio quædam referri potest conferenti gratitudinis ergo, aut ne beneficium cuiquam sit damnosum. Idcirco etiam id obtinere arbitrantur in collatione dignitatum & munerum ciuilium, vt aliquid remunerationis vtilitati publicæ rependetur. Nec deerant exempla vetera & recentia, si exemplis, non legibus, id est, rationibus agendum esset. *contra l. properandum C. de iudic.* Apud Byssantios lex erat: Non habendum pro ciue, qui non vtroq; parente ciue natus esset. Egentes pecunia scitum fecerunt: Qui altero tantum parente ciue natus esset, si persoluisset duodecim millia nummum, pro ciue habendum. Camerar. *lib. 2. Oeconom. p. 22.* Ita olim Seruos in Senatum lectos fuisse testatur Dio *lib. 43.* [*Enimuero* (inquit) *quia sumtus longe fiebant, quam ante, maiores ac reditus alioqum non sufficientes, minores etiam tum essent propter ciuilia bella, noua vectigalia quædam excogitata ab iis sunt, in Senatum etiam asscripti permulti, non modo è sociis militibusve & libertinis, sed serui etiam, &c.*] Illudq; Commodum Antonin. quoq; frequentasse, libertinosq; ipsos in Senatum atq; in patricios allegisse. Lamprid. *in vita eius p. 168.* Nonnullis regionem, aliis libertatem, aliis ciuitatem, multis immunitatem vendidit. Dio *lib. 44. & lib. 46. in pr.* Idem *in Vespasiano*: [*Cœnis pellex Vespasiani, cuius consuetudine Vespasianus maxime delectabatur, cuius causa etiam maximam potentiam & opes innumerabiles (vt creditum est) comparauit. Hæc enim multa accipiebat à multis, cum magistratus procurationesq; prouinciarum & officia militum ac sacerdotia, ipsa quoq; responsa Principis nonnullis venderet.*] Ita quoq; ius ciuitatis à Messalina & Cæsarianis magno pretio ab initio venditum est. Dio *lib. 60.* Veneti solent patricios iuniores, id est, qui non compleuerunt annum vicesimum quintum in senatum adsciscere, pecunia certa soluta, qua veniam ætatis impetrant. Ita quoque apud eosdem pro Nobilitate obtinenda in necessitate publica pecuniam solutam fuisse Sabell. *lib. 6. & 7. c. 2.* testatur. Læl. Zechius *lib. 2. cap. 3. p. 228. polit.* Adde Reusner. *lib. 1. c. 20. p. 107.* vbi plura exempla refert. Pleraq; vero officia hodie in Gallia esse venalia in propatulo est, neque extra ordinem, sed iam continua & perpetua ferme lege vendi. Qua ratione quidem regius fiscus ditatur, sed num è dignitate regia, & è rep. sapientes dubitent. Hoc tributum ex mercatura honorum, quod frequens in Gallia, turpissimum iudicat ipse Bodin. *lib. 6. de rep. c. 2.* Iohan. de Magdalene *in discurs. polit.* post alios. Nostrum sit, hic meminisse, NON QVID ROMÆ FIAT, SED QVID FIERI DEBEAT. *l. 12. de Off. proCos*: Necessitate tamen vrgente tales modos recte adhiberi. Propterea quod necessitas, magnum imbecillitatis humanæ patrocinium, omnem legem frangit, Senec. *lib. 9. de Clement.* & fac. *l. 2. C. de patr. qui fil. suos distra. l. 7. de administr. & peric. tut.* tum quod publica vtilitate, quidquid incommodi & detrimenti inde emergat, resarciri videatur. Salus enim populi suprema lex esto. Nam vt Leuinus Consul Romanus apud Liuium *lib. 26.* ait: [*Resp. incolumis & priuatas res facile præstat saluas.*] Et Tacit. [*Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos vtilitate publica rependitur.*] Et Plutarch. [*A iustitia in paruis rebus nonnunquam abeas, si saluam eam voles in magnis.*] Arnold. Clapm. *lib. 4. de arcan. rerump. cap. 4.* & iura publica ex priuatis non æque decidi Clapmarius recte concludit *d. lib. 4. cap. 1. contra Cabotium lib. 1. quæst.* Adde Coler. *in process. execut. p. 2. cap. 2. num. 138.*

Caput VII.

De Feudis venditis et alteratis.

Feuda quoq; quamuis beneficia commodo & bono publico vendi solent. Modus sane ditandi ærarium honestus & æquus, & hodie frequens.

Feuda beneficia esse etiam pueri, qui ære lauantur, vt Satyrici verbo vtar, non ignorant. Sunt enim profecta ex mera beneuolentia Domini, & bene meritis concessa, defensionis publicæ gratia. Vnde recte definiuntur Beneficia fidelitatis. Quorum vsus in bene constitutis Rebusp. maximus, vt suo loco demonstrabitur: adeo vt sine feudis & clientelis militaribus Resp. intuta & imperfecta esse videatur. Eo enim ipso, quia beneficia, gratuita esse regulariter intelliguntur. Illudque verum beneficium, quod gratis confertur. Cæterum cum vasallus nihilominus ad mutuam quandam obligationem remunerationis erga Dominum teneatur, prudentioribus & politicis consultum & bene visum fuit, vt vasalli pretium velut ἀντίδωρον quoddam dominis rependerent pro feudo concesso. Vnde feuda emtitia inualuerunt. Optimam ergo habent occasionem augendi ærarium principes illi, qui nouas & liberas ditiones adepti, quas aliis concedunt, pretio quodam dato. Quem modum vt Principe dignum & Reip. vtilem consuadet prudentissimus Ammiratus præ aliis *lib.3.discurs.cap.8.*

Huc quoque spectant illa feuda, quorum successio ad fœminas extensa Das Lehen zu Erbe gemacht/vel alias natura mutata est pensione vel honorario interueniente. Vti in Lusatia superiori vasallis licet vigore priuilegij impetrati de feudis libere disponere, vulgo mit dem Lehen zuthun vnnd zulassen haben jedermänniglich vngehindert.

Huc quoque pertinet illa cautela, qua ciuitatibus licitum est feuda comparare, modo caducitatem (quia ciuitas non moritur) summa pecuniæ à Domino redimant, Das sie vor die Lehensfälligkeit eine stadtliche Summa Geldes geben. Item laudemia. Et si quæ sint alia compendia ex feudis.

Caput VIII.

De Collatione Supellectilis Principis, aut Primorum Reip.

Vrgente necessitate solent quoque Principes & proceres Reip. suam supellectilem auream vel argenteam exponere, & conferre publico bono.

Optimo sane exemplo optimorum Principum, inprimis M. Antonij Philosophi, de quo Iul. Capitolin. [*Quum autem ad hoc bellum omne ærarium exhausisset*

 suum,

ſuum, neq; in animum induceret, vt extra ordinem prouincialibus aliquid imperaret, in foro D. Traiani auctionem ornamentorum Imperialium fecit, vendiditq; aurea pocula & cryſtallina & myrrhina, vaſa etiam regia, & veſtem vxoriam ſericam & auratam, gemmaſque etiam, quas multas in repertorio ſanctiore Adriani repererat: & per duos quidem menſes hæc venditio celebrata eſt, tantumque auri redactum, vt reliquias belli Marcomannici ex ſententia perſecutus, poſtea dederit poteſtatem emtoribus, vt ſi quis vellet emta reddere atque aurum recipere, ſciret licere: Nec moleſtus illi fuit, qui vel non reddidit emta, vel reddidit. Traianus etiam Imp. cum pecunia egeret, magnum numerum veſtium, multaque vaſa argentea atque aurea, & reliquam ſupellectilem, non modo de priuatis ſuis, ſed etiam de principalibus rebus, multa etiam prædia, multaſque domos, atq; in ſumma omnia, præter ea, quæ neceſſaria erant, vendidit. Neq; vero in pretiis harum rerum ſordidus, ſed in hoc ipſo benignus erga multos & liberalis fuit, Dione referente. Sic quoq; Nerua Imp. Romæ deſignato, deinde pleraque ſtatuæ Domitiani argenteæ atque aureæ (quippe odio apud omnes erant) ſublatæ ac diſſipatæ ſunt. Ex quibus grandis pecunia redacta.] *Dio in Nerone.* Ita olim Senatores Romani aurum, argentum & æs ſignatum contulere, teſte Liuio *decad.3. lib.6 p.142.* [*Magiſtratus* (inquit Leuinus Cos.) *Senatui & Senatus populo ſicut honore præſtat: ita ad omnia, quæ dura atque aſpera eſſent ſubeunda, ducem debere eſſe. Si quid iniungere inferiori velis, id prius in te ac tuos ſi ipſe iuris ſtatueris, facilius omnes obedientes habeas. Nec impenſa grauis eſt, cum ex ea plus, quam pro virili parte ſui quemq; capere principum videat. Itaq; vt claſſem habeat, quam ornare volumus, populus Romanus priuatos ſine recuſatione remiges dare, nobiſmet ipſis primum imperemus: aurum, argentum, æs ſignatum omnes ſenatores craſtina die in publicum conferamus: Ita vt annulos ſibi quiſq; & coniugi & liberis, & filio ſibulam & quibus vxor filiave ſunt ſingulas vncias auri pondo relinquat. Cæterum omne aurum, argentum, æs ſignatum ad triumuiros menſarios deferamus, nullo ante SCto facto, vt voluntaria collatio & certamen adiuuandæ reip. excitet ad æmulandum animos primum equeſtris ordinis, dein reliquæ plebis. Hanc viam multa inter nos collocuti inuenimus. Ingredimini Diis bene iuuantibus. Reſp. incolumis & priuatas res facile ſaluas præſtat. Publica perdendo, tua nequicquam ſerues.*] Hæc Liuius. Vnde animaduertimus hanc collationem Principum aut Procerum populi incitamento eſſe etiam priuatis, vt ſua ſponte conferant. Hac collatione à locupletibus militibus facta Rex Zenottus captus redemtus fuit, vt refert Albert. Cranzius *lib.2. Vandal. cap.33.* Rolbag. *in prælud. certam. maſcul. fœm. n.46.* Plura exempla vide apud Valer. Max. *lib.7. c.7.*

CAPVT IX.

DE ALIENATIONE ET OPPIGNORATIONE partium ſiue ditionum Reipub.

INTERDVM etiam Principi licet tempore neceſſitatis aliquid de terra regni ſiue Reip. alienare.

HOc an Principi liceat, à ICtis & Politicis hinc inde ventilatur. Communis tamen opinio eſt, Principem Imperij res abalienare non poſſe. Hæc enim

non

non magis quam patrimonium priuatorum exinaniri aut euiscerati debent Arnold. Clapmar. *lib.5.cap.12.* Cæterum necessitas publica legem non patitur, adeo vt & Principes de patrimonio regni aliquid alienare possint, vel saltem oppignorare. Ita apud Byssantios cum ex incolis quidã fœnore collocassent pecunias oppositis bonis, neq; esset, vnde illæ persoluerentur, scitum fecerunt: vt qui tertiam partem debiti seu pecuniæ mutuæ, tributi nomine conferret, bona illa tanquam propria retineret. Camerar. *in Occonom. pag. mihi 22. lib. 2.* Idem de Hippia Atheniensi, quod eminentia in superioribus partibus ædium, & proiecta in publicas vias, itemque scalarum gradus & præmunita vestibula, & ianuas, quæ aperiendo extrorsum vertebantur, vendidit. Emebant igitur hæc illi prædiorum Domini, & ita copiosa pecunia collecta est. Adde Reusner. vbi plura exempla refert *lib. 1. cap. 20. p.106.* Et quia plerumque lege imperij cautum est in bene constitutis regnis, ne absq; consensu Ephororum siue Ordinum, vulgo Der Stände/ Princeps seu rex aliquid alienet aut pignori opponat de terra regni: Ideo consultum hic est Principi, vt id faciat cum consensu eorum. Cum alias oppignoratio aut alienatio parum valitura sit: Quippe contra legem regni facta, quæ & iuramento regis & procerum plerumque est confirmata. Vide Pruckm. *in §. soluta potestas.* Petrum Heigium *part.1.quæst.cap.19.* Choppin. *de doman. Franciæ lib.2.c.1.* Innocent. Gentil. *de regno pitheor. 1.* Bodin. *1. de Rep. c. 9. & 6. c. 2.* Hotom. *de Iure success. regni c.1. & in Francogallia c.8.9.20.* Vasquium Coppium, &c.

CAPVT X.

DE PROFANATIONE RERVM sacrarum.

QVIN quod etiam extrema necessitate vrgente profanare liceat res sacras.

REgula est, Quod Deo semel dicatum, amplius profanari non possit & in vsus humanos transferri. Cæterum Bonum publicum & necessitas longe aliud suadent. Exempla in sacris adsunt. Dauid cum periclitaretur fame, non veritus est comedere panes propositionis, neque sacerdotes id renuerunt, cum alias nefas esset panibus illis vesci, exceptis sacerdotibus & Leuitis. Et alia in libris regum & Chron. passim occurrunt. Refert exemplum Valerius Maximus *lib. 7. c. 6.* aurea atque argentea templorum ornamenta, ne militibus stipendia deessent, esse conflata. Et Cuspinianus de Heraclio Imp. scribit, eum cum neque copias, quæ hostibus pares forent, neq; pecuniam haberet, aurum & argentum ex Magno templo Constantinopolitano & aliis sacris ædibus mutuatum signasse pecuniam. Idem de Petro Arragon. Rege *lib. 11. 202. Hispan.* Idem de Ferdinando Arragonio Rege Neapolitano Pontanus refert *lib. 2. belli Neapol.* & de Papa Clemente VII. Iouius in Pompeio Columna. Ita Fridericus Ænobarbus cum premeretur inopia, commeatus

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

meatus & loca sacra inuasit, postea Episcopatus illorum insigni & ampliori beneficio remunerauit. Frisingens. Arnold. Clapm. *lib. 4. cap. 22.* Latius vero hoc ius deducit Couarr. *lib. 3. resolut tom. 2. cap. 14. n. 7. p. 2.* Roland. à Valle *cons. 80. num. 11. p. 3.* Menoch. *de arbitr. iud. q. lib. 2. centur. 2. cas. 112. num. 31.* textus est *in l sancimus C. de SS. Eccles. c. cum aurum. q. 12.* Ioh. Copus *dec. is. 59. n. 23.* Ioh. Harprecht *t. de ter. diuis.* Rancinius *de iurib. princip. lib. 6. cap. 22. fol. 288.* Andr. Knichen *de iur. superior. c. 4. num. 399.* Refert Camerar. *in Oeconom. lib. 2.* Quod Byssantij in pecuniæ penuria publicos lucos & loca sacra vendiderunt, Fructuosa quidem ad certum tempus, sed infructuosa ad proprietatem perpetuam. Itemque ea, quæ sodalitates possidebant, & quæ ad sacra gentilitia pertinebant cum alia, tum in agris priuatis sita. Nam hæc magno emebant ij, quorum reliqua erat possessio. Sodalitiis autem tradebant publica alia, quæ erant circa gymnasium, aut forum, aut portum, nec non forensia loca, vbi aliquid vendebatur. Præterea salinas maris & salis mercaturam.

Sed ad hosce modos extraordinarios princeps vel resp. non nisi extrema & ineuitabili necessitate prosiliet. Quin quod etiam è re publica sit in hisce modis vrgente necessitate delectum habere, qui honestius & vtilius, adeoque cum bono publico, eo facilius admitti & excusari possit. Estque hîc inprimis regula Iuris ob oculos habenda: Non quod licet, nec quod expediat, semper honestum esse. Si tamen interdum ob telum necessitatis ab ordinaria via exorbitandum sit, accuret princeps, vt id publica & communi vtilitate repensetur, &c.

Finis libri secundi.

LIBER

LIBER TERTIVS
DE REDITIBVS PVBLICIS, QVI FORTVITO ET CASV FISCO ACCIDVNT.

Capvt I.

QVID, ET EX QVIBVS CAVSIS REDITUS *publici incidentes.*

HÆc de certis Ordinariis & Extraordinariis reditibus publicis: Sequuntur incidentes. Quales sunt, qui forte fortunâ interdum incidunt, & iure publico fisco competunt, quasi è re profecti publica: Vtpote è Bonis vacantibus, feudis caducis & mercibus commissis: è bonis indignorum, contrahentium incestas nuptias, proscriptorum, committentium crimen læsæ Maiestatis, thesauris in loco publico inuentis, vel participatione thesauri, spoliis hostium, deuictorum tributis & pensionibus sociorum.

QVi modi non in potestate, siue manu Principum aut Reip. esse videntur, sed fortunæ potius commissi, & propterea ob naturam differentem ab ordinariis & extraordinariis reditibus separandi: qua de causa etiam Fortuiti & Incidentes dicuntur, qui tamen nihilominus suo iure & æquitate innituntur, quanquam pro varietate rerump. & principum arbitratu admodum varient. Nam iure Ciuili reperias Bona, quæ fisco cessere olim, hodie tamen eo iure non censeri, puta bona proscriptorum, &c. Habet enim fere vnaquæque Resp. sua singularia. Nec ab omnibus omnia probantur & adsumuntur. Hic ergo necesse est Principes & Politicos ex delectu seligere id, quod æquum & bonum suæ Reip. est, nec cum iure diuino, naturali aut gentium è diametro pugnat. Causæ vero ex quibus hi incidentes reditus proficiscuntur, sunt variæ, puta, Bona vacantia, feuda caduca, merces commissæ, bona damnatorum, thesauri, pensiones sociorum, & tributa deuictorum, spolia hostium, & quæ sunt eius generis aliæ.

Capvt

CAPVT II.

DE BONIS VACANTIBVS.

BONA vacantia ſunt eorum, qui ſine herede decedunt,& proinde Reip.cedunt.

EX incidentibus reditibus publicis cenſemus Vacantia bona eſſe, quæ alias Caduca ſpeciatim,de quibus lex Iulia Papia Caduciaria olim Vlp. *in fragm.tit.28.* Namque & generatim quæuis bona, quæ in fiſcum cadunt, Caduca dicuntur. *l.3.D.de his quæ in teſtam.l.2.ſi quis aliquem teſtari.l.vn.C.de SCto Syllan.* quando quis inteſtatus nullum ex qualibet linea ſanguinis vel iuris titulo heredem reliquerit. *l.1. C.de bon.vacant.lib.10.l.penult.C. de præf.ſacr.cubil.l.vlt.C.de petit.bonor.ſubl. lib.10. l. vacantia.C. de bon vacant.* Propterea aſcendentibus & deſcendentibus, collateralibus, &c. non exiſtentibus, bona vt vacantia Reip. deferuntur: vel, vt loquitur Vlp. *in Inſt.fragm tit.28.* [*Si nemo ſit, ad quem, bonorũ poſſeſſio pertinere poſſit, aut ſit quidẽ, ſed ius ſuum amiſerit: atque vacantia habenda eſſe.*] Quanquam & Caduca *in l.vn. C.de cad. toll.* bona habeantur, quæ viuo teſtatore poſt conditum teſtamentum deficiunt, ſic vt fiſco non vindicentur, ſed penes heredem remaneant cum onere iis deſcripto. Hic vero Caduca & Bona vacantia intelligimus, quæ nullum habent heredem. Quod publica inquiſitione & diſcuſſione explanari oportet. Boſſ. *in tr. de bon.vacant.n. 4.& 12.* facit text. *l ſi eo tempore D. de remiſſ. pign.* Item *l. vlt. C. de bon. vacant.l.deſerſ.C.de iure fiſci.l.prohibitum.C.eod.* Paul. *lib.5.ſentent.t.12.* Æquitas autem huius compendij eſt quod vacantia non amplius dominum habere intelligantur, & propterea merito Principi ſiue Reip. cedant. Vnde & inter regalia *in c. quæ ſint regal.* referuntur. Quod ius & ante conſtitutum videmus *in l.13.l.vacantia.l.vlt.C.de bon.vacant.l.vlt.C.de petit.bonor.ſubl.l.vn.C.vnde vir & vxor.* quod hæc bona Imperatoris fiſco incorporari, id eſt, inferri debeant. Olim enim ex lege veteri Caduciaria eiuſmodi bona populi habita. Vlp. *in fragm.t.28.* Verum cum Princeps ius populi in ſe translatum acceperit, vtique etiam ius bonorum vacantium. *l. in toto. de R. I.* Solus ergo princeps hodie, vti olim populus, ſibi vendicat bona vacantia: Quocirca priuati recte excluduntur, quaſi illis liceat eiuſmodi bona occupare, veluti Dominum non habentia. Bodin. *lib. 1. cap. 10.de rep.* vel quaſi vt pro derelicto habita inuentoribus vel magiſtratibus quibuslibet cedant. Cum res pro derelicto habitæ ſint, quas Dominus eo animo abiicit, vt ea amplius in bonis habere nolit. *l.1.D.pro derelict.§.42.Inſtit.de rer.diuiſ.& acquir.* Quod de ciuitatibus ſiue rebuſpubl expreſſe cautum eſt *l.1.C.de bon.vacant.* Et generatim prohibetur *in l.vlt.C. de petit.bonor.ſubl.* Quo iure Reges Galliæ vtuntur. Rebuff. *in l.caduca.de V.S.* Verum enimuero hodie eo deuentum eſt, vt hoc ius bonorũ vacantium nõ tantum ciuitates ex priuilegio Principis, vel præſcriptione & conſuetudine: verum etiam omnes fere, qui iuriſdictionem criminalem in territorio ſuo habent, vſurpent. Reg.Sixtin. *cap.11.de regal.n.36.* Quandoquidem hiſce modis regalia acquiri poſſe conſtitutum. *c.ſuper quibuſdam §.præterea.extr.de V.S.* Borch. *in c. quæ ſint regalia cap.6.*

de qui-

de quibus Bossius latius *in tit. de bon. vacant.* Petr. Heig. *lib. 3. Instit.* An vero etiam Vtensilia Die Gerade / & Res expeditoriæ Das Heergerethe / si defunctus aut defuncta agnatum vel cognatam in Saxonia non reliquerit, magistratui cedant? vel potius agnato aut cognatæ heredi alienigenæ, disputat Andr. Rauchbar t. *p. 2. q. 19.* & posterius iure concludit, fac. *consti. Elector. fin.* & *ibi* Dan Müller. *p. 3.* Nullis autem heredibus extantibus aut incapacibus, merito etiam eiusmodi res iudici siue magistratui loci cedunt, ob supra allegatam rationem. Quo sensu textus iuris Saxonici Landtrecht / *lib. 1. art. 28.* accipiendus. Andr. Goldeccius *de tert. ordin. successʃ. gerada.* Schneidw. *de hered. quæ ab intest. de successʃ. fisci.*

Capvt III.

De Fevdis Cadvcis.

EX feudis quoque, quæ vel finiuntur, vel amittuntur, Principes augmentare solent ærarium.

VVlgo Die Lehensfelligkeit / Feudalia enim beneficia, quamuis amore Domini conferuntur, attamen fidelitatis & seruitiorum causa & cum consensu vasalli etiam concedi intelliguntur. Itaque cum nihil tam naturale sit, quam consensu contractum dissensu distrahi: & contrario actu dissolui, ideo fit interdum, sed rarissime, vt vasalli refutent sua feuda, modo ne id in præiudicium agnatorum, aut simul inuestitorum fiat. Herm. Vult. *lib. 1. de feud. cap. 11. n. 9.* Molinæ. *de iure primog. lib. 1. cap. 8. n. 30.* Deinde feudũ amittitur & redit ad dominũ, culpa commissionis & omissionis siue Felonia, de qua latissime *in libris feudor.* & Dd. *in comm. ent.* agunt; puta, si vasallus dominum nondum mortuum, neq; etiam lethaliter vulneratum in prælio campestri relinquat. Borcholt. *cap. 8. n. 86.* II. Si vasallus dominum insectetur vi & insidiis. Sonsbec. *p. 12. n. 37.* Mozz. *n. 27. Ex quib. caus. feud. amitt.* III. Si reuelet secreta. Borch. *d. cap. 8. n. 126.* IV. Si recuset seruitia. Hotom. *disp. feud. 41.* V. Si vasallus intra legitimum tempus non petat inuestituram. Hart. Hart. *de feud. obseru. 8. & 11.* Wesenb. *de feud. cap. 8.* Duar. *cap. 14.* Quo tamen casu solet purgatio moræ æquitatis ratione admitti Rosenth. *c. 6. conclus. 107.* Guido Pap. *dec. 166.* VI. ob contumaciam. Vult. *n. 24.* Zas. *p. 10. num. 57.* & alij. VII. Illatione impiæ manus. Rosenth. *c. 10. conclus. 22.* Curtius Iunior. *part. 4. causa 4.* VIII. Iniuriis quoque amittitur. Borch. *d. cap. 8.* IX. Si vasallus facesserit negocium Domino, ex quo graue dispendium Zasius *p. 10. num. 40.* Sonsbecius *p. 12. n. 46.* Vult. *n. 27.* X. Si feudum vel partem eius inficietur dolo malo. Borch. *cap. 8. n. 15.* Rosenth. *c. 10. concl. 79.* Vult. *n. 28.* XI. Si contrahat amicitiam cum inimico Domini & hoste. Wesenb. *cap. 15. n. 5.* Vult. *n. 29.* XII. Cucurbitatione Domini. Hotom. *disp. feud. 41. & in Lexico.* Vult. *n. 31. & seqq.* XIII. Iniuriis personis cognatis Domini illatis. Vult. *n. 32.* Wesenb. Rosenth. Zasius & alij, vbi multos modos iure definitos referunt, quibus iniuria per indirectum Domino infertur. XIV. Inuasione castri Domini. Vult. *n. 38.* XV. Deterioratione notabili & dolosa rei feudalis. *n. 39.* XVI. Alienatione,

tione. Borch.c.8.n.18.Blancus.2.feud.n 69.&c. Vult.n.42. XVII. Si vasallus sciens periculum Domino imminens non præcaueat.Sonsbec.p.12.n.10.Vult.num.47.Si Dominum inclusum carceri non liberet.Borch.cap.8 n.14.Clar.in §.feud.q.24.n.2. Vult.n.48.An ob assassinium in alium,non in Dominum commissum? Affirmat Isernia. An ob stuprum violentum in puellam non viripotentem? Videtur affirmare Vulteius ex generali regula. Quod tale delictum mortem mereatur. Vide Schraderum & alios feudales scriptores: & nos quoque in nostro tractatu pluribus declarabimus. Ex quibus patet, multis causis vasallum cadere posse feudo, quod vicissim ad Dominum reuertitur.

Denique redit feudum ad Dominum deficientibus heredibus masculis eiusdem lineæ,quod tamen fit rarissime.Sed solent Principes cautiores sibi prospicere certis pactis, vt tantum ad certum gradum, puta septimum vel inferiorem in eadem familia durent,quo deficiente,recursus feudorum facilior reddatur.

CAPVT IV.

DE BONIS COMMISSIS DEFRAVDAtione Vectigalium.

IVRI publico principis vel reip. quoq; cedit, cum defraudantes gabellas, non soluendo, quod debent, omnes merces quas vehunt, perdunt, **Wann sie den Zoll oberfahren.**

QVod iure fit *l.fraudati vectigalis.l.commissa.l.fin.* §. *Diui. de Publican. l.cum proponas.C.de naut.fœn.l.qui fiscal.C.de navicular.lib.11.l.si quis.C. de curs.publ.*Schneid. *in feud.p.2.num.114.*Hart.Hart *lib.2.obseru.48.*Nec obstat *l.ex præstatione C.de vectigal.* quæ octauam tantum exigit in hoc casu,quæ non loquitur de pœna,sed de quantitate vectigalis.Modest.Pistor.*consil.48.num.15.versic.sed certe.p.2.*Nisi quis vectigal intimatum,errore negligat soluere,quo casu duplo octauæ partis punitur. *l.fin.*§. *Diui & 2.de publican.* Hart. Hart. *lib.2.tit. 48.obseru.2.* Adeo vt etiam confiscatio in defraudatione vectigalium in terris Saxon.obtineat. Coler. *processʃ.execut. p.1.cap.3. num.74.*Schneidw.*p.2.feud.c.114.*dissentiente Landrecht.*lib.2.art.27.*Quod longa consuetudine obtinuit,quæ alias, præsertim vero in vectigalibus, spectanda *l. 32. de LL.l.1.& 2.C.quæ sit longa consuetud.l.si publicanos* §.*fin. de publican.* Modest. Pistoris *d.cons.49.n.16.p.2.*Ampliationes huius iuris vide apud Copum *decis.50.n.10.*Coler. *p.1.c.3.n.76.*Hart.Hart.*lib.2.tit.48.obseru.1.* Ripa *in tr.de peste tit. de remed.ad conseruat. vbert.n.104.* Ferret. *de gabell.nu.143.*Coler.*decis.189.& 190.* Late vero scripsisse fertur de hac materia Fran. de Claper. in fol. Adeo vt etiam personæ immunes, puta scholares,clerici,nobiles,profiteri teneantur merces suas & literas immunitatis ostendere,Paßbrieff oder Freyzettel.*l.fin.*§.*Diui.* & *ibi* Dd.*de publican,*Copus *n.13.*

CAPVT

CAPVT V.

DE BONIS EREPTICIIS, QVÆ INDIGNIS *auferuntur.*

SVNT quoque bona, quæ indignis ex causa ablata, fisco inferuntur, quæ ideo Erepticia dicuntur.

QVæ bona quidem adquiruntur illis, quibus competunt iure, sed vicissim eripiuntur vt indignis, & propterea Erepticia dicuntur. Vlpian. *in fragm.tit. 17.*& in fiscum conferuntur. Quæ icciirco inter regalia recensentur *c.1.quæ sint regal.* Quod olim & iure ciuili constitutum *l. Papinian.* §. *meminisse. de inoff. testam. l. cum mortem. D.de iure fisci.l.cland.D.de his quibus vt indig.auf.l.heredes. C.eod.l. vn.C. de caduc. toll.* Principi itaque, non ciuitatibus hæc debentur bona. Bl. *in l.1.C de his quib.vt indign.per l.1.C.de bon.vacant.lib.10.* Quippe quod Principi πρώτως regalia competant. Petr.Gregor.*lib.42.syntagm.c.14.n.1.*Peregr.*de iure fisci t.2.n.8.per l.1.l. Lucius 9. de iure fisci.* Petr.Heig.*p.2.quæst.33.n.16.& seqq.* nisi ciuitates hoc ius priuilegio vel præscriptione immemoriali adquisierint *c. super quibusdam.* §. *præterea. extr.de V.S.* Borch. *in c.1.quæ sint regalia.*

Cæterum causæ variæ esse possunt, quæ partim iure ciuili dispositæ inueniuntur, partim arbitrio principis relinquuntur, cum multo plures esse possint, quam quæ iure ciuili definiuntur. Petr.Heig.*p.2 quæst.33.* Valent.Forster.*lib.9.success.c.fin. num.2.*Borcholt *in c. quæ sint regal num. 8.* Prosp. Farinacius *lib. 1.de delict. & pæn.cap. 25* Ex quibus bona eripiuntur & fisco cedunt. Quamuis & bona plurima ex aliis causis indignis eripiantur, quæ tamen non fisco, sed aliis, quibus iure competunt, addicantur. Casus habes *in l. 1. C. de secund nupt. l. si legatarius. C.de legatis.l.post legatum.§.amittere D.de his quibus vt indignis.n.115.§.his casibus.& Auth.Captiui C.de Episcop. & cleric.d.l si legatarius.C.de legat.l. si patrem.§. qui fideicom. cum aliquot §§. seqq. D. ad SCt.Trebell.l.nec auus.C.de hered.instit.l.si ab hostibus §.fin.soluto matrim. Auth. liberi furiosi.C.de Episc.o.audient. n. 115.si quis prod.* Causæ quæ iure ciuili definiuntur, potissimum viginti & vna recenseri solent à Dd. puta Si quis necem defuncti non vindicauit *l 1.& l.sorores.C.de his quib.vt indign.* quod crimen est ingrati heredis *l. Caius fere.de Syllan.* II. Si heres dixit falsum testamentum defuncti *l.2.C.h.t.5.§.si pater.l. hered.D.eod.* nisi ante sententiam heredem pœnituerit *l.edicto §.fin.D.de iur. fisci.* III. Si quis fidem testatori accommodauerit tacite de restituenda hereditate & legato, ei qui incapax tempore testamenti & mortis. *l. in fraudem.* §. *si quis ei. D. quib. vt indignis. l. non intellexit. de iure fisci.* IV. Si quis testamentum inofficiosum dixerit *l. Papinianus.* §. *meminisse. de inoff. testam.* V. Si quis testamentum quasi probrosum incuset. *l. cum secundis tabulis. h.* VI. Si testatorem heres occiderit. *l. cum ratio §. fin. de bon. damn.* VII. Si quis testatoris liberos aut vxorem occiderit. *l. his consequenter §. 1. famil. erciscund.* VIII. Si quis defunctum grauis delicti reum fecerit, aut status controuersiam mouerit *l.1. l. manumittere. D. h. t.* IX. Si quis contra

tabulas bonorum possessionem petierit. *l. 2. in pr. D. eod.* X. Si quis alium testari prohibuerit vel coegerit. *l. 1. D si quis alium test.* XI. Si testator Indignum declarauerit in testamento. *l hereditas 4. C. de his, quib. vt indig. bon. aufer.* XII. Si culpa alicuius testator interierit. *l. indignis D. h. t.* XIII. Si paterfamilias à familia dicatur necatus, & heres nihilominus adierit hereditatem, antequam in nocentes inquisitum & animaduersum. *l. si ea quæstio. l. minoribus C. eod.* XIV. Si meretrici aliquid relictum à milite. *l. mulierem. 14. C eod.* XV. Si quis damnatam adulterij in vxorem duxerit. *l. Claudius. D. h. t.* XVI. Si quis matrimonio sibi societ eam ex prouincia, in qua officium gerit. *l aufertur. h. t.* XVII. Si tutor pupillam suam duxerit. *d. l. aufertur. h. t.* XVIII. Si quis vxorem testatoris corruperit. Dd. *in l. sororem. l. tene. C. h. t.* XIX. Si quis capitales inimicitias cum testatore habuerit, aut eidem maledixerit. *l. 9. h. t.* XX. Si quis hereditatem compilauerit. *l. rescriptum. 6. h. t.* XXI. Si quis improbum pactum de viuentis adhuc hereditate fecit *l. quidam §. fin. l. seq de donat. l. 2. D. quib. vt indig.* Quas causas refert Sixtin. *de regal. cap. 12. n. 4. & seqq.* quæ tamen partim in desuetudinem abierunt. Ex quibus vero causis hodie obtineant Bona Ereptitia, vide *const. Caroli V. crimin. art. 218.* Vnd sonsten in andern Fällen. Item *const. Elector. tit.* Von Vnkosten der Peinlichen Rechtfertigung. *p. 3. constit. 26.* Beust. *de matrim. q. 6.* Eleganter vero pertractauit Petr. Heig *p. 2. quæst. 33.* fisco hereditatem etiam parricidæ deferendam, non cohæredibus. Et quod liberi, si ui cupientes hereditate paterna teneantur vindicare necem patris, etiam inuiti: Alias indigni sint hereditate *per l. heredem 17. de his quib. vt indignis. l. 1. l. minoris 6. & l seq. l. cum fratre 9. l. seq. C. h. t.* Gomez. *resol. cap. 3. n. 36.* Petr. Placa. *de delict.* Landtrecht. *artic. 43. & 64. lib. 1. & art. 16. lib. 2.* P. Heig. *p. 2. quæst. 34. n. 10 & seq.* vbi contra sentientes refutat.

CAPVT VI.

DE BONIS PROSCRIPTORVM ET damnatorum.

EX bonis quoque deportatorum & damnatorum mortis pœna vel maxima & media capitis deminutione, olim fiscus augebatur.

POliticis, ICtis & Impp. non conuenit: An bona damnatorum & proscriptorum auferenda heredibus & fisco deputanda? Iure quidem ciuili ita constitutum est, vt bona proscriptorum, id est, deportatorum (vti interpretantur communiter Dd. *in Auth. Bona damnatorum & c. 1. quæ sint regalia*) vti etiam dominorum morte, necnon maxima & media capitis deminutione *l. 1. de bon. damnat. l. in metallis. C. eod.* fisco inferrentur *l. sed si alia. & l. cum ratio § fin. de bon. damnat. l. 2. & 3. C. eod. l. deportator. C. de pœn.* Quod etiam in relegatis obtinuit, si per sententiam bona ademta fuerint. *d. l. deportator. & d. l. cum ratio §. fin. de bon. damnat.* Quod ius temperatum fuit ab Impp. vsque ad dimidium fisci, vt reliqua pars liberis deberetur *l. vlt. C. de bon. proscriptor.* Quin multis liberis extantibus, vt omnia bona, excluso fisco *d.*

l. cum

l.cum ratio §.*si plures.de bon.damnat.* Iustinianus vero *n.134.* §. *fin.* promiscue vsq; ad tertium gradum. *Auth.Bona.C.de caduc.* Quod ius postea inter Regalia relatum *d.c.1. quæ sint regalia.* Regn Sixtin. *c.14.n.14.* Boss. *de publicat.bonor.* Item Clar. §. *fin.quæst. 78. & seqq.* vbi obseruandum ait, in toto mundo rem eo deuenisse, vt communi consuetudine à iure communi confiscationis bonorum recessum sit, excepto crimine læsæ Maiestatis *per text.in l.quisquis 5.C ad L.Iul.Maiest.* & in crimine hæreseos. *text.in Auth.Gazaros.& in c.vergentes extr.de hæretic.* Menoch. *arbitr.2 casu.374.nu.3.* Girland. *de hæret.q.5 n.7.* Gomez. *tom.3.resolut.c.2.* Prosp. Farinac. *lib.1.de delict.& pœn. t.3.q.25.* contra quos P. Heigius *lib.2.q.33.* disputat. Adde Conrad. *in pr. tit.de publicat.bonor.* Galicium *in Margarita fisci.* Latissime Cassanæus *in consuetud. Burgundiæ.* Bossius *tit.de publicat.bonor.* Ant. Gomez. *t.3.cap.14.t.de confiscatione.* Coler. *decis.108.* Disputant ergo Politici non immerito, Vtrum præstet bona proscriptorum propinquis, quam Reip. adiudicari? De qua quæstione eleganter Ioh. Bodin. *lib.5. de rep.c.3* Borcholt. *n.81. & seq.in c.vn.quæ sint regalia.* Rosenthal *in feud.concl.69.* Quod quidem ius principale est & regium *l.vn. C.ne sine iussu Iud. liceat cert. iud. conf. l. confiscare C.de iure fisci.* Petr. Gregor. *lib.9.de rep.c.1.n.32.* Et si bona adimenda damnatis, anne potius Deo consecranda, quam principi adiudicanda sint? *Casus 6.Sphær. 5.* Bodin. *5.de rep.3* Spartia. *in Adrian.* Cæterum prudens legislator ex æquo & bono terminos proscriptionis bonorum constituet, nec contrà ius diuinum naturale & gentium heredibus quod debetur adimet, de quo dicam fusius *in tr.de pœnis.*

Caput VII.

De Bonis Contrahentium incestas nuptias.

Bona quoq; contrahentium incestas nuptias fisco cedunt.

Ivris ciuilis *& c.1.quæ sint regalia* dispositione *l.si quis incestum.C.de incest.nupt.n.12.* §. *sancimus.* Deficientibus nimirum parentibus & liberis vsque ad gradum tertium, excepto crimine læsæ Maiestatis *n.134* §. *vlt.Auth. Bona damnatorum. C.de bon. proscript.* Boer. *decis.164.n.2.* Regn. Sixtin. *c.13.de regal. n. 18. & seqq.* vbi per aliquot diuersas quæstiones hanc materiam latius declarat. Borcholt. & Dd. *ad c.1. quæ sint regal.* Adde Prosp. Farinac. *in tr.de delictis carnis.q.149.t.16.* vbi latissime.

Caput VIII.

De Bonis Committentium Crimen læsæ Maiestatis.

Bona sane committentium crimen læsæ Maiestatis hodie fere vbiq; fisco inferuntur.

QVod crimen primum & maximum dicitur *in l. religio. C. Theodos. de indult. crimin.* Quale est, quod aduersus populum Romanum, siue eius securitatem committitur, idque in statu populari: At in Monarchico, quod aduersus Principem & eius securitatem *l. 1. in pr. D. ad L. Iul. Maiest. arg. l. 1. D. de constit. princip. §. sed & quod principi.* Huc pertinet *totus tit D. & C. de crim. læs. maiest.* Liui *lib. 2. decad. 1.* Rosin. *8. antq. Roman. c. 23.* Manut. *de LL. Roman. p 240.* Adde Clarum *lib. 5. sentent. §. læsæ Maiest. tis.* Boss. *tract. crim. tit. de crim. læsæ maiest.* Gregor. *3. syntagm. cap. 1.* Borcholt. *in cap. 1. quæ sint regalia.* Quamuis etiam Interpretum iudicio in principem recognoscentem superiorem. Mynsing. *5. obseru. 41. num. 2.* Peregrin. *de iur. fisci c. 5. num. 14.* Decian. *in tract. crimin. 7. cap. 4. num. 7* Et in Electores, qui Imperatorem Romanum recognoscunt, committatur. *Aurea Bulla Caroli IV.* Regner. Sixtin. *cap. 22. de regal.* Huius criminis pœna vulgaris est publicatio bonorum. *l. quisquis. ad L. Iul. Maiest. c. 1. quæ sint regal.* etiam adscendentibus & descendentibus extantibus, cum *l. quisquis* generaliter loquatur, *& l. 11. § vlt. C. eod.* Regn. Sixtin. *nu. 18. c. 22.* Est & singulare in hoc crimine, quod conscij criminis eadem pœna teneantur *l. 5. §. pœn. C. eod.* Menoch. *de arbitr. cas. 315.* Vinius *2. opin. 246.* Et quod filij infamia notentur Gomez. *3. resolut. 2. n. 16.* Gigas *lib. 2 de crimin. læs. maiest. q. 4. n. 6.* Couarr. *2. resolut. 8. n. 5.* Vasq. *de success. creat §. 12. num. 2 & 4.* Nobis hic satis sit scire, ob crimen Maiestatis omnia bona publicari & confiscari. De quo late Gigas, Contius, Gentilis, Bocerus, Prosp. Farinacius, Tib. Decianus, & alij agunt. Quæ bona & ex qua causa hodie cedant fisco Imperatoris, vide Tob. Paurmeister *lib. 2 de iurisd. cap. 4. n. 120.*

CAPVT IX.

DE THESAVRIS.

THESAVRI quoq; in loco Cæsaris inuenti non data opera vel loco religioso, dimidium: si data opera, totum ad eum pertinet.

ID est, ad Principem *c. vn. quæ sint regalia.* Est autem thesaurus proprie vetus pecuniæ depositio, vt iam Dominum non habeat. *l. nunquam §. 1. de acquir. rer. domin. l. vn. C. de thesaur. lib. 10. l. 2. C. Theodos. eod.* Requiritur ergo, vt sit vetus depositio, cuius memoria non extat, *l. si quis. de acquir. rer. domin. d. l fin. C. de thesaur. lib. 11.* Si enim adhuc Dominum habet, vtique sine facto Domini ad alium transferri non potest *l. 11. de R. I* Casus est *in l. a tutore D. de rei vendicat.* Thesaurum vero esse, affirmanti probandum est. Non vero esse, constiterit facile ex genere monetæ. Alciat. *parerg lib. 1. cap. 7. num. 2* Regner. Sixtin. *de regal. cap. vlt. num. 5.* Additur autem: Non data opera, id est. nec magicis artibus. Est enim donum fortunæ *d. l. si quis. D. de acquir. rer. domin d. l. fin. ibi.* verba Ducente fortuna, id est, beneficium DEI *d. l. vn. C. de thesaur.* quod fauente Deo obtingit. *l. fin. C. Theodos. eod.* de quo latius Borcholt. *de regal.* & Iohan. Harprecht. *in §. thesauros. Instit. de rer. diuis.* Petr. Heig. *p. 1. quæst 13. num. 54. & seqq.* Coler. *in decis. 90* Prosper. Farinac. *in var. quæst. quæst. 104. inspect. 1.*

spect.1. Menoch *præsumt.lib.5.præsumt.30.num.10.* Peregrin.*lib.4.de iure fisci tit.2.rubr. de thesauris.* Pinginzer *in quæst. iuris ciuil. & Saxon.* Adde Montecatinum *ad LL. Platon. cap.11.* Andr. Knichen *de priuileg. Duc. Saxon. p. 134. constit. Elect. 53.p. 2.* Renat. Choppin.*de LL.* Andium cap.61. Marq. Freher.*lib.1.parerg.cap.4.* De quo & Adrianus Cæsar Ælio Spartiano *pag.13. de thesauris* ita cauit, *vt si quis in suo reperisset, ipse potiretur: si quis in alieno, dimidium Domino daret; si quis in publico, cum fisco æqualiter partiretur.* Dehortatur vero à studio fodiendi thesauros autor libelli istius, qui vulgo Froschmeusell dicitur *lib.1.c.18.* quod & res vana, & si magicis artibus innitatur, detestanda. Quam propterea & iura diuina & humana damnant. Leo *nou.51.* Paul.1. *sentent.tit.de sepult.* Ammian. Marcell. *lib.14.* Paul. Grilandus *de sortileg.q.3 num.12.* Delrius *in quæst.magicis* late. Olim fodiendorum retinendorumque thesaurorum facultas impetranda erat à Principe. Alioquin quicquid inuentum erat, nisi indicatum esset, committebatur fisco. Quo prætextu Nicephorus Phocam Imp. multa à priuatis extorsisse, & Cedrin. scribit, vt notat Freher.*lib.1.parerg.4.* [*A magistratibus res eorum iussit inspici, qui ex paupere ad copiam subito emersissent, pecuniam postulari.*] Ita quoque de quodam Cæs. Iulian procuratore Eutrop. & Aurel. testantur, qui compulit diuites: Quæ habes? Vnde habes? Pone quod habes. Et factum fuisse idem tempore Leonis Imp. apparet *ex nou. 51.* Portionem vero fisco ex thesauro legitime quæsito & inuento deferri, æquum & publicum bonum postulare videtur. Fiscus enim & Resp. non modice læditur, quod pecunia tamdiu ignorata & ociosa in terra delituit, multumque ob eam causam collationibus decessit. Neque enim id peculij, quod thesaurus habetur, in censum deferri, neque ex illis ea munera quæ patrimoniorum vocantur, pendi solent. Adde quod Farinacius dicat, hodie de moribus fere totius orbis thesauros ad reges & principes pertinere *d.loco num.32.* Couarr.*in c.peccatum p.3.§.2.num.4.de R.I in 6.* Denique ociosa res est pecuniarum moniliumque defossio, per quam & genius defodientis & census publicus, & ipsi sæpe heredes defraudantur. Ideoque etiam iure prohibitum, ne pecunia sepeliatur *l.4.§.non sit locus. D. ad L. Iul. pecul. l. 26. de religios. & sumt fun.* Marquar. Freher. *d. loco*, qui & olim ad effodiendos thesauros vespillones & pollinctores adhibitos fuisse obseruat ex Martiali, & ex Plauto *in Pseudolo.*

Ex hoc sepulchro veteri emam ego hodie viginti minas. Confer huc Camerarium *p. 2. Meditat.cap.40.* & Arumceum *in quæst iuris, cap. de thesauri inuentione.* & Pingizzerum *in quæst.iuris Saxon. & Ciuil.*

Capvt X.

De spoliis hostivm et lytris Captiuorum.

EX spoliis quoque hostium ærarium interdum augescit.

Spolia

SPolia hostium ad ius belli pertinent. Alber. Gent. *de bello*. Æmil. apud Liuium: [*In spoliis arbitrium esse Impp. non militum.*] Exempla sunt in sacris. Ioas (victo Amazia) assumto toto auro & argento, omnibusque vasis, quæ inuenta sunt in domo Iehouæ & in thesauris regis, etiam obsidibus, reuersus est in Samariam *2. Reg. 14 v. 14. 2. Chron. 28. v. 8.* De iure Ciuili distinguere solent Dd. Nam militibus spolia concedi iure Bodinus negat *p. 1007.* Vnde alij distinguunt, vt præda prælio capta statim nostra sit, sed exitu belli occupata immobilia publicentur, & in fiscum redigantur §. *item ea 15. Inst. de rer. diuis. l. 5 §. fin. l. transfuga 51. D. eod. l. si quid 28. D. de capt. & postlim. reuers.* Gœd. *in l. 3. §. 1. n. 5. & seq. de V. S.* Vacun. *2. declarat. 35.* Bocer. *de bello & duello c. 15.* Couarr. *in c. peccatum p. 2. §. 11.* Vasqui. *1. de testam. §. 1. n. 45. c. dicat. 23. q. 1.* Harbrecht. *in §. spolia hostium. Instit. de R. D.* Cæterum de spoliandis ædibus & rebus sacris Politicis & Militibus non conuenit. Politici sane abstinendum suadent à rebus sacris, more & exemplo Romanorum. Liu. *lib. 1.* [*Templis tamen Deûm, ita enim edictum ab rege fuerat, temperatum est. Item edictum fuit, vt auro sacro abstineretur.*] At contra Stratiotæ

Diuinas spoliare domos sacra tollere vasa,
Excoriare cruces, abrumpere textibus aurum,
Omnia quæ possunt auide corradere sæuis
Vnguibus, & secum collecta referre.

Quæ summa impietas est. Arnold Clapmar. *lib. 5. Arcan. cap. 4.* Exempla tamen in historiis extant passim. Dionysius ex templo Leucotheæ auri argentique plurimum abstulit, & quicquid reliquorum ornamentorum, vt refert Camerar. *in lib. 2. Oeconom. Aristot. p. 31.*

Ex lytris quoque Captiuorum olim stipendia exoluta esse ex Arist. *Oeconom.* & Sabell. *lib. 3. ennead. 4. & lib. 9. ennead. 3.* patet: sed ea hodie cuiq; priuatorum cedunt, qui hostem in captiuitatem redegit.

CAPVT XI.

DE DEVICTORVM PENSIONIBVS.

IVRE quoque victoriæ tributum victis imponitur.

APpian. *2. Ciuil. Cir. spont. lib. 9. cap. 4. p. 249. del gouerno di stato.* Alber. Gentil. *de iure belli* eleganter *lib. 3. cap. 4.* Læl. Zechius *lib. 2. in principe p. 226. cap. 3. Gen. cap. 48. fac. c. omnis. de censibus. 3. Reg. 10. 2. Paralip. c. 9. & 27. v. 5. & 6.* [*Iotham pugnans contra regem Hammonitarum præualuit eis, ita vt darent ei Hammonitæ anno illo centum talenta argenti, & decies mille coros tritici, similiter hordei decies mille: hoc rependerunt ei Hammonitæ etiam anno secundo & tertio. Itaq; confirmauit se Iotham, quia comparauerat vias suas coram Iehoua Deo suo. 2. Chronic. 36. v. 3. & 4. Iehoachazum amouit rex Ægypti Ieruschalaimis, & imposuit mulctam regioni eius centenum talentorum argenti & talenti auri.*] Exemplo etiam sunt Poloni, teste Bonfinio *lib. 2. dec. ad. 2.* olim soluerunt Imperio boues centum viginti, auri pondo quinquaginta. Idem etiam Bohemi,

Ænea Syluio *in Bohemic.* Augustus Ægyptum tributariam fecit, & pecunia conflata partim ad milites peruenit, partim ea Imperium Romanum locupletatum est. Dio *lib. 51.*

Capvt XII.

De Sociorvm Contribvtionibvs.

Interdvm etiam socij & fœderati Principum certam summam pecuniæ contribuere solent, quæ emolumento ærario est.

Qvod vel dependet à spontanea liberalitate & affectione sociorum: vel à pacto confœderatorum, quod mutui auxilij causa necessario vrgente necessitate constituendum & soluendum. Exemplum habemus in statibus & Circulis Imperij, qui ad expeditionem Turcicam contribuunt, Vulgo Reichßstewer/ Türckenstewer. Ita domus Austriaca & Saxonica mutuo pacto ad subsidia suggerenda, bello & hoste imminente, obligantur. Vbi regula obtinet: Fidem & pactum seruandum esse. De fœderibus & pactis eorum dicendi locus erit alius. Nec desunt exempla in sacris, *2. Reg. 3. v. 4.* Mesa rex Moabitarum gregibus ouium abundans regi Israelis lanam de agnis & arietibus dat. Item *2. Reg. 15. v. 19.* Inuadente enim Pule rege Assyriæ regionem illam, dedit Menachem Puli mille talenta argenti, vt esset adiumento sibi ad confirmandum regnum in manu ipsius. Item *2. Chronic. 24. & 27. 2. Reg. 12. v. 17. & 18.* Sed non opus est exemplis, vbi experientia in aperto est.

Finis libri tertij.

LIBER QVARTVS

DE VECTIGALIBVS PERSONALIBVS.

CAPVT I.

QVID VECTIGAL, CVI ET QVO FINE *competat.*

VECTIGAL est pecuniæ compendium ex impositione publica, ratione personę aut rei, ęrario Reip. exoluendum, iure diuino, gentium & ciuili Principibus & reip. competens.

Lipsius *lib. 2. de magnitud. Romæ, cap. 2. in pr.* Vectigal à vectura deducit, & primo solum Portorium significasse ait. Græcis etiam aliquod discrimen esse, quibus vectigal proprie est τέλος, tributum φόρος, sed & reipsa differre: quod illud res & fundos magis spectat & ligat: hoc capita, ac opes mobiles. Nos hic accipimus vsu ICtorum vectigalis vocabulum latius, pro quouis emolumento, quod ex quacunque re singulorum ciuium aut peregrinorum ad publicum vsum exigitur & percipitur. Quemadmodum etiam à Iohanne Gœddeo *in l. bonorum 49. n. 7. & n. 13. de V. S.* pro omni compendio, quod reip. eiusq; ęrario expedit, sumitur. Quandoquidem vectigal non tantum est, quod præstatur nomine mercium, quæ inuehuntur & euehuntur *l. vniuersi 5. C. de vectigal.* sed etiam corpus octauæ venalium rerum, salinarum metallorum, vectigalium fundorum *l. inter publica 17.* ibi Gœddæus *l. in lege, 203. de V. S. l. liber homo 59. §. . D. de hered. instit. l. comparandi 2. C. quæ res vendi poss. l. 1. D. si ager vectigal.* Videatur *fol. 130.* Andr. Knichen. Quomodo differant stipendium & tributum, Gœddeus docet *in l. 27. n. 17. de V. S.* & in Vegetio *lib. 2. de re militari pag. 216 & 213.* Steuechius notat. Item quomodo alijs appellentur nominibus, puta impositiones, vulgo Impost, Exactiones, Telonia, vnde vulgatum Zoll & Zoll/ Pedagia, Guidagia *c. super quibusdam § præterea extr. de V. S & Clem. Præsenti. de censib & exact. § seu quis dicatur Dux. in vsib. feudor.* Borcholt. *in feud. cap. 4. n. 13.* Item Passagia ab Italico Passagio Datiæ Gabellæ, forte à Geben/ Assisiæ à Gallico Assis. Vid. Borcholt. & Hottoman. *in verbis feudalibus.* Damhoud. *in pr. crimin. cap. 99.* quæ fere omnia barbara sunt & vsu confunduntur: de quibus etiam Waremundus *in tract. de subsidiis.*

Iure autem diuino soluendum esse tributum & vectigal, docemur ex sacris literis passim. *Ioh. 6. Rom. 13.* Cui tributum, tributum: cui vectigal vectigal. *1. Pet. 2. 2. Cor. 6. Actor. 25. & 27.* idque deducit Aretius *in problemat. cap. 155.* Petr. Martyr *in loc. communib.* Musculus & alij. Marquar. Freher. *lib. 3. parerg. cap. 10.* vbi multa de tributis disserit. Christum enim Dominum nihil aliud docuisse, nisi quod primum

Deo

Deo, deinde principibus faceret populos obedientes, Egesippus tradit *2. cap. 5.* Nam quæ Cæsaris sunt, Cæsari, & quæ Dei, Deo danda, præcipit ipse Dominus. Vnde Iuuencus:

Soluite nunc illi propria sub lege tributum,
Atque Deo proprium legis seruemus honorem.

Et Salomon *Prouerb. 24.* Time Deum fili mi, & regem. Et Apost. Deum timete, Regem honorificate. Cuius rei causa à præcepto Dei, necessitate & salute Reip. dependet, *c. 4. & seq. 23. q. 1.* [*Quippe quod magistratus subditos custodit, qui legiones alit, vt eos in officio & pace contineat, & propter bella necessario militi stipendium præbeatur, ne dum sumptus quæritur, prædo grassetur.*] vti verba Augustini habent. Nam Reges & principes ideo à Deo Opt. Max. constituti sunt in hoc mundo, vt ipsius vicem sustinentes (Deus enim agere vult ἀμμέσως, quanquam ratione potentiæ suæ omnia ἀμέσως agere possit) ex æquo & bono populos moderentur & regant, vt cuique suum tribuatur. Quod vt eo rectius & facilius exequantur, adminiculis quibusdam opus est veluti Neruis, quorum causa potestas concessa & indulta à Deo & consensu populi, qui principibus ius imperij tribuunt exigendi tributa & vectigalia, & id genus alia compendia à subditis 1. *Samuel. 8* Arist. 5. *Polit.* Fernand. Vasq. *illustr. controuers. in præfat. n. 102.* Ex quo patet Ærarij ius principi competere, & inter iura Maiestatis siue summi imperij referri. Nemini enim licet vectigalia instituere, nisi Principi, vti iure ciuili constat & vsu obseruatur. Proinde etiam nemini fas est ærarium habere publicum, cum ærarium sine vectigalibus fundari nequeat: neque vectigalium ratio subsistat nisi ærarij fine. Hinc quoque pecunia publica, quæ in patrimonio populi, quasi Popolica nomen accepit. Quo spectat, quod Pompeianus ad Commodum Imp. ait: Roma illic est.

Quin ærarium quoque principalis pecuniæ omne nobiscum est. Herodian. *in Commodo.* Solius ergo Principis est siue Populi in statu populari, sine Optimatum in statu paucorum, ærarij publici rationem inire ex vectigalibus & tributis singulorum.

Finis principalis vectigalium est emolumentum ærarij publici. Ideo enim institui oportet, vt ex illis pecunia publica colligatur. Propterea ne tale commodum publicum cesset, aut impediatur, Imp. *in l. fin. C. quor. appellat. non recip. & in l. 32. C. Theod. eod.* recte cauet, dum ait: [*Publicarum necessitatum & priuati ærarij vtilitas deposcit, ne commoda, quæ domui nostræ debentur, callidis debitorum artibus differantur.*]

Hoc emolumentum refertur ἐμμέσως ad salutem & conseruationem Reip. qui finis subsequens. [*Impossibile enim est* (ait Imp. Iustinianus *in Nouell. 149. cap. 2.* quem textum quia neruosus & elegans est, hic ex 1. cap. libri 1. repetere libet) *vt sacris tributis non illatis Resp. alioquin conseruetur. Militares namque copiæ assignato sibi salario inde percepto hostibus resistunt, & collatores ab hostium incursionibus truculentiaq; vendicant. Deniq; agros atq; ciuitates à latronũ alioq; modo incompositam vitã sectantium vi & irruptionibus agendis excubiis defendunt. Ex illis etiã reliquæ cohortes ea, q̃ ipsis attributa sunt, accipiũt. Muri atq; vrbes instaurãtur, balneæ publicæ, pcedunt, spectacula aliaq;, q̃ ad delectationẽ subditorũ inuenta sunt, ex iisdẽ curantur, & similia in bonũ ciuium fiunt.*] Idẽ in Nou. 161. c. 2. ait: [*Tributa publice sine querela inferuntur. Neq; enim aliter licet conseruare remp.*

 nisi

nisi pientißimæ præstationes importentur in publicum, ex quibus & militares nutriuntur copiæ, vt resistatur hostibus, ac per agros ac vrbes agantur excubiæ: perfruuntur reliqui ordines attributis sibi salariis, reparantur muri & vrbes. Deniq; omnia alia proueniunt, quæ communem subditorum vtilitatem concernunt.] Adde Nouell. 163. [*Vt quæ ab illis contribuuntur partim in ipsos, partim propter ipsos insumantur & impendantur.*] Nouell. 189. c. 2. Cui Taci 4. *histor.* respondet, [*Neq; enim*, inquit, *quies gentium sine armis, neq; arma sine stipendiis, neq; stipendia sine tributis haberi queunt.*] Et Cicero *in epist. ad Q. Fratrem*: [*Imperium sine vectigalibus nullo modo retineri potest.*]

Prudens ergo Princeps in sua rep. præuidere tenetur, ne tributa deficiant, tam pacis, quam belli tempore.

Colligit autem Princeps vectigalia vel per se, vel per alios, vel suo, vel alieno nomine, dum vectigalium ius alij locat. Hinc vectigalia qui conducta habent, Publicani (Zöllner/ Tollner/ quasi à telonio dicti) eo quod publico fruantur, dicuntur. In quorum delectu Princeps caute agat, vt iis ius tale concedat, quorum fides & industria non suspecta sit. E re autem videtur hic esse, si princeps fraudem timeat, vt modum exactionis publice in albo proponat, nimirum ex quibus rebus, & quantum exigere indultum, ne fines iuris concessi transiliant, neq; plus, nec ex pluribus causis extorqueant, & homines emungant, graui pœna indicta istis, qui licentia abutantur. Quemadmodum in Regno Galliæ constitutum videmus *ex decreto comitiorum Aur liæ habitorum, artic. 138.* Quale enim genus hominum olim fuerit Publicanorum, auarum, rapax, subdolum & infame, sacræ & profanæ historiæ testantur. Confer Aret. *in problemat.* Princeps quoque supremus in cæteris, qui ius vectigalium vel priuilegio, vel præscriptione acquisiuerunt, diligenter aduertat, ne præscriptas & æqui metas transgrediantur. Qui crudelitatem eiusmodi ex officio coercere tenetur, sub pœna pecuniaria, indignationis, banni, amißionis iurisdictionis, feudi, *arg. §. dominorum. Instit. de his qui sunt sui. l. 1. §. dispiciamus. l. 2. eod.* Guido Papæ *decis. 62.* Gail. *de pace publica lib. 1. cap. 2. n. 22.*

CAPVT II.

DE SVBIECTO VECTIGALIVM, ET IMmunitate personarum & rerum.

PORRO omne vectigal siue collatio imponitur vel personæ, vel rei intuitu, vel vtriusq; simul. Vnde duplex causa omnium vectigalium, Legitima, quæ ab affectione personæ tantum, vel rei, vel interdum vtriusque dependet. Quia vero omnes personas & res vectigalibus subiici iniquum videtur: Inde immunitas à ve-

ctigali-

ctigalibus proficiscitur, quæ prudentiæ politicæ relinquitur determinanda.

DVo sunt, quibus omnis Resp. constat, Personæ & Res. Ideoq; si subiectum & causam inquirere velimus summatim, in quo vectigalia consistant, aut ex qua causa exigantur, animaduertimus illa vel ratione personæ, vel ratione rei alicuius solui, vel intuitu vtriusque simul. Exempli causa: Personale vectigal est, quod ob transitum, vel delictum & vitium personæ: contra Reale est, quod patrimonio ciuium, vel rebus exterorum imponitur. Prudentia tamen discutit, quibus personis vel rebus ex æquo & bono iniungendum sit Promiscue enim omnibus & singulis indicere, summa foret iniustitia. Inde personis & rebus quibusdam immunitas à vectigalium onere impertienda est, quæ alias odiosa, Forner. *1. select. 20. & 25.* Cuius variæ esse possint causæ. Iure Ciuili Legati *l. in legatis. C. de vectigal.* Item Scholares *Auth. Habita. C. ne filius pro patre.* & personæ Ecclesiasticæ iure Pontificio à vectigalium solutione eximuntur *c quanquam. de censibus in 6.* quod an iustum sit, disputat contra Thom. Bozium *de iure stat. lib. 5. cap. 8.* Waremundus ab Ehrenberg *cap. 12. de regni subsidiis,* præsertim tempore belli, *l. iubemus. & ibi Iason C. de SS. Ecclesiis* Siquidem vrgente Communi necessitate omnes contribuere tenentur. *l. 1. C. de indict. lib. 10.* Quanquam à censu olim Druidæ in Gallia & Sacerdotes Ægyptiorum immunes. Iul. Cæsar. *lib 6. comment. de bello Gallico.* Diod. Sicul. *lib. 1. Biblioth. cap. 6.* Petr. Gregor. *lib. 3. c 7.* Læl. Zech. *lib. 2. c. 3. polit. p. 228.* Ita quoq; Nobiles eximuntur à collectis *l. 3. §. 1. de muner. & honor.* Guido Papę *decis. 41. & decis. 384. ac decis. 387.* Iohan. Köppen *in suis decision. illust. q. 61. nu. 3. & 5.* Frider. Mindan. *in process. Camerali lib. 2. cap. 42. §. 6.* Iohan. Bidenbach. *in quæst. quæst. 15. & seqq.* Quod hodie etiam frequentatur in Polonia. Alexan. Guagnin. *lib. 2. Rer. Polon. in pr.* Quemadmodum olim Senatores immunes erant. Symmach. *lib. 5. epist. 63.* quod tamen Commodus Imp. minus obseruauit, Dione teste in Commodo. Nauicularij quoque exemti sunt *l. 1. C. de nauicul. lib. 11. l. nauicularios solos. C. Theod. eod.* Dant quoque nundinæ immunitatem *l. 1. & ibi Bl. C. de nund.* Ioh. Parlador. *rer. quotidian. lib. 1. cap. 3. §. 5. n. 24.* Confer Rebuff *de priuileg. scholar.* & Benium *de priuileg.* Dd. & Interpp. *in Auth. Habita C. ne filius pro patre.*

Quod res attinet, à vectigali excipiuntur Alimenta *l. 203. de V. S l. vniuersi 5. C. de vectigal. ibi; Quæ ad vsum proprium inferunt,* late & eleganter Roland. *consil. 34. Stante nu. 15. cum pluribus seqq. vol. 3.* Ergo si quis non proprij vsus, sed quæstus gratia inferret, vectigal omnino pendendum erit. Siquidem vectigalia potissimum instituta sunt, earum rerum de quibus mercatores quæstum faciunt negotiatione. *d. l. vniuersi 5. ibi, vel negociationis gratia portantur l. omnium 6. ibi, qui negotiationis habent curam. l. ex præstatione 7. ibi, quod commertiis voluerit interesse. C. de vectigal.* Vide latius Bidenbachium *d. q. 18. & 19.* vbi de immunitate nobilium & clericorum differit. Coler. *in tract. de aliment. lib. 2. c. 7. n. 58.* inprimis pauperum. *l. 22. C. de SS. Eccles.* Item res exemtæ sunt, quæ ruris exercendi causa vehuntur *l. vniuersis C. de vectigal.* Item quæ ad proprium vsum vehuntur *d l. vniuersi. l. si publican. §. de reb. D. de publ. l. censor. de V. S. l. cum in testamento. de auro & arg.* Nihil etiam de rebus scholarium soluitur. *d. Auth. ib.*

Iul. Pacius. Adde Iacob. Toming. *decis. iuris 55.* Rebuff. *de priuileg.* Dd. Benium, &c. Fran. Viui. *lib. 1. decis. 162. n. 31. & seqq.*

Verum tota immunitatis ratio sita est in legislatoris prudentia. Cuius enim est vectigalia imponere: eiusdem quoque est personas & res à vectigalibus & collationibus eximere. *arg l. 1. de constit. princip. l. nihil tam naturale. de R. I.* Inprimis vero respiciendum est hic Politico ad eas res, quæ potius ad publica, quam priuata, commoda conducunt, quæ immunitate dignæ sunt. Contra quæ homines ad luxum, ad libidinem, ad delicias incitare, & corrumpere ciuium mores possunt, vtpote auream & argenteam supellectilem, pigmenta, plumas, margaritas, vinum, & id genus alia, de quibus *in l. interdum §. species de publican. & vectigal.* grauioribus vectigalibus subiiciet. Das niemandt Gülden Stück / Posoment Perlen vnd dergleichen trage/wo er nicht acis darvon gegeben/ vnd licentz hierüber erlanget. Vti moris in Belgio. Vt hac ratione homines ab abusu istarum rerum deterreantur. Cæteris vero, quæ ad vitam commode & honeste degendam, ad victum & amictū, faciunt & aliis necessariis nulla, aut saltē leuiora vectigalia imponenda erunt. Adde Iohan. Althus. *c. 8. polit. pag. 82.* & Petr. Gregor. *lib. 3. c. 4. & 9. de rep.* & Bodin. *lib. 6. cap. 1.* Videat hic Princeps, ne contra salutem Reip. subditos quosdam vectigalibus oneret, cæteros omnino liberet. Vti de Scotis scribit Alber. Gentil. *de vnio. regn. Britannia pag. 73.* Immunitatis exemplum, *Maccabaeorum 1. cap. 11. v. 34. & seqq.* de Demetrio rege: [*Pro regalibus illis collectis, quas percipiebat rex ab eis quotannis ante ex fructibus terræ & fructibus arborum: Et alia ad nos pertinentia, deinceps decimas, inquam, tributaq; ad nos pertinentia, & salis stagna, & peruenientes ad nos coronas & omnia concedimus eis, neq; irritum fiet quicquam horum deinceps in omne tempus.*] Quod factum est ad preces Ionathanis. *v. 28. ibid.* Exemplum aliud. *cap. 13. v. 37. ibid.* Non vllis sacerdotibus, aut Leuitis & ministris domus Dei istius canonem veterem aut vectigal licet imponere. Confer Boter. *2. de magnit. ciuit. cap. 8.* Binsfeld. *ad cap. 5. de damno; de immunit. Ecclesiar.* Hier. Alban. Bertachin. *de Gabellis.* Montecatin. *ad LL. Platon. c. 8.* Lauterbach. *2. polit. 14.* Danæ. *3. polit. 3. p. 183.*

CAPVT III.

DE MODO VECTIGALIVM.

HÆc de subiecto vectigalium: Modus quoque ex æquo & bono in impositione attendi debet; Qui inprimis ex facultatibus subditorum & affectione rerum: tum vtilitate & necessitate Reip. ponderandus.

SVbiectum vectigalis persona & res est. Causa vero affectio vtriusque, quæ vera & iusta esse debet. Modus insuper attendi debet, qui in quantitate consistere censetur, quem dimetiri oportet ductu prudentiæ politicæ; inprimis ex facultatibus subditorum & vtilitate Reip. tum aliis circumstantiis regionis, temporis. V. Iacob. Curtium 2. *conject. 32.* Monsieur de la Magalene *del Estat. cap. 26.*

Alb.

Alb. Gentil. *3. de iure belli c. 4.* Inprimis vero Princeps ab excessu & nimio grauamine abstineat. Pluris enim magistratui subditorum opulentia esse debet, quam reditus. *Nouell. 161. c. 2. l. 1. C. vectigal. impon. non poss.* Tum quod boni pastoris sit tondere pecus, non deglubere. Nimiæ enim exactiones cum iniustitia coniunctæ sunt, & cum detrimento reip. quippe quod istis populi exhauriantur, ciuitates reddantur desertæ & inopes, & sæpenumero seditiones suscitentur. Petr. Gregor. *lib. 3. cap. 9. de rep.* Ioh. Althus. *cap. 8. p. 87.* Girolanus Frachetta *lib. 1. in Principe cap. 19.* Læl. Zechius *lib. 2. polit. cap. 2. p. 105.* Wann die Hüner gar geschlacht werden / so legen sie nimmer Eyer. Modum itaque metiatur Politicus moderamine prudentiæ ciuilis, quæ rationem personarum & rerum, tum quoque boni publici recte pensitabit, & id quod æquum & bonum est, in singulis collationibus rerum & personarum statuet: puta, quæ incolis, quæ peregrinis, quæ voluptuariis, & necessariis rebus proportione conuenienti imponenda. Quod definire in arte ciuili non est positum, sed in prudentia politici versatur. Quippe quod singularia præceptis non contineantur. Sequitur vt de generibus vectigalium videamus.

Capvt IV.

Qvæ genera vectigalivm.

Vectigalia sunt vel Ordinaria, vel Extraordinaria, vel Mista quodammodo.

Ordinaria, quæ lege perpetua indicuntur ærarij stati & salutis communis gratia, Ordinar Impost / welche jhren steten vnd gewissen Lauff haben. Extraordinaria, quæ ad tempus, quæ sæpissime in ordinaria degenerant, & conuertuntur. Vtraque vel iusta & licita: vel iniusta & illicita. Iusta vectigalia sunt, quæ ex causa iusta imponuntur, iustoque modo. Contra ex inhonesta causa & modo iniquo iniusta & illicita. Iusta ordinaria & extraordinaria sunt vel vectigalia vera, vel quasi.

Bodinus triplicia facit Vectigalia, Ordinaria, Extraordinaria & Casualia, quibus tributa, quæcunque ciuibus imperantur, contineri ait. Casualia siue caduca vocat, quæ participant aliquantillum de natura Ordinarij & extraordinarij. Ordinaria intelligit, quæ certa & perpetua lege indicta & fundata sunt ad conseruationem Reip. Est enim Resp. instar corporis, quod necessario & quotidie sua alimenta ad vitam sustentandam desiderat; Adeo vt illis omnino cauere nequeat, vel si saltem ad modicum tempus destituatur, non absque

iactura

iactura valetudinis, modo sanum sit, fieri possit. Ita quoque Resp. alimenta & elementa requirit, quibus vigor publicus & res populi sustentetur, certa lege & certo ordine. Videat itaque Politicus, vt Resp. ordinariis vectigalibus fundetur & conseruetur, nec temerarium Neronis consilium sequatur, qui initio principatus sui ciuibus vectigalia adimere volebat, quod prudentiores dissuaserunt. Sueton. *in Neron.* Tacit. *lib. 10.* Senatus enim Romanus monuit dissolutionem Imperij futuram, si fructus, quibus Resp. sustinetur, diminuuntur. Porro vectigalia Ordinaria & Extraordinaria, quæ extra ordinem necessitate imponuntur, & ad tempus tolerantur, possunt esse duplicia: vel iusta, vel iniusta. Quanquam enim omnia vectigalia quoddam grauamen & malum necessarium esse videantur: attamen quia salus & æquitas publica, quæ semper priuatorum commodo præferenda, quicquid graue & incommodum est, leue & tolerabile reddit: Ideo vectigalia quædam, quamuis per se grauia censeantur, ratione Iustitiæ & æquitatis, qua innituntur, iusta habentur: quædam vero iniusta. Iusta nimirum & licita, quæ ex causa iusta vel iuris communis vel ciuilis proficiscuntur: Iniusta vero & illicita, quæ ex turpi causa & illicita. Deinde quoque iusta illa sunt, quæ iusto modo ex æquo & bono pro ratione causarum, personarum, aliarumque circumstantiarum imponuntur. Iniusta vero, quæ modo iniusto & iniquo, qui tamen hic definiri non potest, sed prudentiæ politicæ determinandus pro varietate rerum & causarum destinatur. Exempli gratia: Iustum vectigal illud habetur, quod forte ex causa pœnæ iniungitur, qua homines à vitiis deterrentur, & emendantur. Iustum quoque erit id, quod vltra vires soluentis non extenditur. At quis dixerit honestum vectigal, quod ex quæstu meretricum & lupanarium colligitur? Aut quod supra vires à rusticis & pauperibus æque ac à ciuibus & diuitibus exigitur? Meminerit itaq; hic Princeps, vt proportione æqua vectigalia imponat; tum vt modo æquo. Man muß den Leuten die Haut nicht vber die Ohren ziehen. Quod si secus fecerit, iustitiæ limites facile transilierit, & sibi suæque Reip. omnis generis mala diuina & humana accelerauerit. Omnia ex æquo & bono in Rep. fieri debent. Quanquam interdum magnum exemplum ex iniquo aliquid secum trahere necessum sit, quod tamen bono publico vicissim compensatur.

Deniq; sunt vectigalia Vera, quæ vere titulo vectigalium exiguntur & soluuntur à subditis: suntque vectigalia Quasi, puta Mutua pecunia, quam sæpenumero Principes à subditis loco & vice vectigalium exigunt, vsuris legitimis solutis, vt ærarij inopiæ succurrant, quam postmodum occasione ferente restituunt. Huc pertinet discursus de simulata causa modoque exigendi occulto vectigalia, id est, dolo bono prætenso, quo animi subditorum ad soluendum promtiores & alacriores redduntur. Exemplo est Mausolus Cariæ tyrannus, qui petente per legatos Rege Persarum, vt tributa penderet, conuocatis in illa terra opulentissimis ostendit eis: Regem petere tributa, se autem nequaquam abundare pecunia: ibi tum subornati quidam statim polliciti sunt, se esse collaturos & summam indicarunt. Hoc facto opulentiores partim pudore, partim metu & plura sunt polliciti & contribuerunt. Rursum pecunia indigens Mylassensibus conuocatis demonstrauit oratione sua, eam ciuitatem principem regni, ex qua ortus esset ipse, non esse

mœnibus:

mœnibus ſeptam: Regem autem Perſarum exercitum aduerſus illam adducere. Iuſſit igitur Mylaſſenſes, quantum quiſque poſſet, pecuniæ conferre plurimum, affirmans iis, quæ tunc contribuiſſent, cæteras ipſos ſuas facultates eſſe conſeruaturos. Collatis autem copiis magnis, ipſe quidem retinuit pecunias: Mœnia vero extrui illo tempore Deum velle negauit. Huc referri videtur ſophiſma, quo Timotheus Athenienſis vſus, qui militibus ſtipendia debens, ſimulauit tempeſtatibus impedientibus ad ſe argentum deportari non poſſe. Nam tanta ſe copia abundare, vt trimeſtre iam ante tempus perſolutum ſtipendium dono eis dare velit. Quo pacto & ſpe milites acquieuerunt, interim Timotheus geſſit, quæ voluit. Camerar. *p.32.* Item ſophiſma Didalcis Perſæ, qui ſpecimine vaſorum aureorum in fano ablatorum ſpem ſolutionis fecit ad aliquod tempus. Nam toto illo tempore abuſus eſt exercitu, cum nihil niſi victum præberet. Camerar. *pag. 33.* Quia vero omne vectigal vel imponitur ratione Perſonæ, vel Rei, vel vtriuſque ſimul: Ideo iam diſpiciendum eſt de ſpeciebus & modis ſingularibus, &c.

CAPVT V.

DE PORTORIO ET PORTARIO.

VECTIGAL quod ratione hominis ſoluendum, deſcendit vel ex tranſitu, vel ex pœna, vel ex alio iure perſonæ. Vnde portorium & portarium, item pedagium: vectigal pœnale & migrationis. Portorium eſt vectigal, quod perſona in portu ob traiectum: vel quod ob tranſitum in porta ſoluit, quod portarium. Pedagium, quod à peregrinante pro ſaluo conductu.

EX tranſitu vel traiectu perſonæ ſolius, vel cum equis aliiſque iumentis, puta camelis, aſinis, &c. ob iter ſoluitur vectigal, quod in portu portorium, vel quod in porta ob tranſitum pontis, &c. vel alias propter tutelam viarum publicarum penditur, Portarium dicitur, Gallis Barragium. Eſt enim Portorium, τέλος ἐν λιμένι, vectigal in portu, vel ob tranſitum portus *l.62.§.vehiculum. D.locat. & cond.* ſimpliciter fit mentio portorij *in l.3. C.de vectig. & in l.cenſoria.de V.S.* Gœd. *in l.17.n.8.de V. S.* Tacit. *lib.13.* Vnde Portitores, quos ICtus Redemtores *in d.l.62.§.vehiculum* appellat. Portarium τέλος πύλης vectigal in porta. Lipſius *lib. 2. de magnit. Roman.c.1.* Æquitas huius vectigalis dependet à fide & ſecuritate publica, tum immenſis impenſis, quas in portus, portas, pontes & vias publicas ſiue regias collocari oportet. Hinc videmus ſæpenumero etiam antequam pontes extruantur, in ſingulos collectam ſiue tributum indici, quo expenſæ compenſari poſſint, quod poſtmodum in vtilitatem communem tendit commerciorum & negotiationum cauſa. Adde impenſas, quæ ad conſeruationem neceſſariæ, damit ſie in beſtlichem

Wesen erhalten/ aduersus impetus & inundationes aquarum, aduersus tempestates, glaciem, imbres & ventos. Cuius rei gratia in bene constitutis rebuspubl. magistratus & curatores viarum creantur. Lamprid. *in Alexand. Seuero.* Sicul. Flac. *lib. 2. de condit. agror.* quale officium etiam olim Censorum fuit Liuio teste, Gallis *les Maistres des Chanfees.* Annæ. Robertus *lib. 2. rer. iudicat.* Qua de causa Impp. & Reges veluti ius regale, vias publicas sibi reseruarunt, Offene Landtstrassen vnd Pässe/ *c. 1. verbo Via publica, quæ sint regalia,* quarum mentio fit *l. 2. §. viarum. D. ne quid in loco publ. l. fin. D. de loc. & itin publ. l. si in public. §. fin D. de aq. & aq plu arc.* quas Principes à latrociniis tueri & resarcire tenentur, quibus perpetuo insistendum. nec vnquam impune deuiare licet, das Geleit verfahren. Facit elegans textus *in l. . §. summa. D. de his qui effuder. l. 3. in fin. l. congruit. de off. præs. l.* Nam publice vtile est, vt Vlpianus ait *in d. L. 1. §. summa,* sine metu & periculo per itinera commeari. Quippe quod ad salutem Reip. spectet securitas viarum publicarum. Mynsing *centur. 5. obseru. 70. num 9.* Andr. Geil. *2. obseru. 64.* Vnde principes quoq; obligantur damnum, quod deprædati in viis publicis passi sunt, resarcire, vti tradunt Zasius *consil. 14. n 8.* Gail. & Mynsing. *dd. locu.* Cæpolla *de seru rustic. prædior. c. 4. n. 91.* Adde *Ordinat. pol t. Elector. Saxon. tit.* Von Landtstrassen/ Item *Constitut. Caroli VIII. del impositon forsine c. super quibusdam §. præterea. extr. de V. S.* Landtrecht. *lib. 2. art. 27.* Waremund. *pag 80.* Quod etiam ad nauigationes referendum, quas principes pro vectigalibus tutas præstare coguntur, Das sie die See mit Krieges Jagt vnd Convoyschiffen sicher halten P. Heig. *Instit. de Rer. diuisione § flumina num 15* Pedagium denique est pensitatio, quæ pro saluo conductu soluitur à peregrinante, Vulgo Das Geleyt. Cæpolla *in tract. de seruitut. tit. seruit. rustic. prædior. c. de via q. 35.* Andr Geil. *d. obseru. 64. n. 4.* Alij Guidagium à Gallico *Guider* dicunt, & Passagium ab Italico *Passaggio,* via.

Huc pertinet vectigal personæ, quod extraneus in primo ingressu terræ siue prouinciæ alicuius soluit, vti in Anglia & in Italia Mantuæ solui solet, Vor die Extranitet der reisenden zu Fuß vnd zu Roß/ puta ein Kreutzer vel minus.

Huc quoque referri oportet, quod pro fide publica, vulgo Ein Boulette, id est, schedula publica, quæ fidem facit peregrinanti, eum ex locis peste non infectis profectum, vti in Italia & Gallia moris est; & olim in Germania quoque in vsu fuit, vt probat *reform. polit. Imp. Sigismundi Anno 1436. promulgat. cap XVI.* Quomodo loca à contagione, & à latrociniis & banditis aliisque facinorosis hominibus, quibus nulla fides datur, tuta seruantur. Ad simile tend neem diplomatum, quæ olim dabantur cursoribus, vt iis liceret vti equis & vehiculis publicis. Budæ. *ad L. eos D. ad L. Cornel. de fals. l. continuus §. cum ita stipulatus. D de V. O.*

CAPVT VI.

DE MVLCTIS ET ALIIS VECTIGALIBVS *pœnalibus:* Peenfälle/ Bussen/ Straffen.

VECTIGAL, quod ex causa pœnæ soluitur est, quod imponitur hominibus delinquentibus ob delicta,

Quod

Quod inprimis in vitiis, luxu puta vestium, comessationũ, &c. obtinet cohibendis. Et dicitur Mulcta, Geldbuß.

PEcunia sane debetur Reip. iure Officij, vel ex delicto. Iure officij siue muneris soluenda sunt Patriæ (quam omnes amare *l. 2. de Iust. & Iur.* debent) vectigalia & tributa. Ex delicto descendunt pœnæ maleficiorum. Donell. *lib. 2. comment. Iur. ciuil. cap. 6.* quę delinquentes priuant vel bonis vitæ, vel famæ, vel corporis, vel fortunæ, quæ proinde pœnæ pecuniariæ dicuntur siue Mulctæ *l. aliud est fraus. §. inter mulctam. de V. S.* Vnde Cassiodor. *lib. 8. variar.* Mulctam dicit coercitionem pecuniariam, pœnam vero non solum pecuniariam, sed etiam capitalem esse *d. §. inter l. 1. C. de mod. multar.* Huc ergo pertinent omnis generis delicta leuiora & vitia, quæ pecunia expiari, & arbitrio magistratuum puniri solent, Allerley Geldtbussen vnd Straffen/ de quo vectigalis genere Bodinus *pag. 1036.* eleganter. Hoc genus vectigalium, quod ad coercenda ciuium scelera imperatur, omnibus non modo iustissimum, verum etiam vtilissimum videri debet. Veluti in iis rebus, quę ad corrumpendos ciuium mores, quæ ad delicias, quæ ad luxum, & ad libidinem irritant *l. interdum §. species 6 de vectigal.* puta in sericis, aureis, argenteisq; telis, pannis exoticis, gemmis, quibus vel homines carere possunt, vel indigni sunt. Idcirco si præter dignitatis & ordinis statum tale quippiam sibi arrogauerint, ad superbiam & fastum demonstrandum, merito mulctentur. Bodin. *d. pag. 1035. lib. 6. c. 2.* Hippolyt. à Collib. *in lib. sing. de increm. vrb. cap. 20.* Waremund. *pag. 60.* Quemadmodum in Batauia hodie statutũ est, vt ne ex auro, argento, serico, &c. vestimẽtum cuiquam indigno permittatur impune gestandum. Ita quoq; in Rep. Augustana & Noribergensi bene ordinatum est, vt sui cuiq; ordini, patricio & plebeio, habitus præscribantur legibus vestiariis, quas transgredi non licet sine pœna, Quippe quod in transgressores censores clandestini constituti, qui in publicis & priuatis conuersationibus singulos notent. Huc quoq; pertinent leges sumtuarię in conuiuiis, puta sponsalitiis, nuptialibus, Kindtauffen/ Kirchmessen/ Vogelschiessen/ ꝛc. Quo referendum tributum, ꝙ Armis imponitur, vt nemini priuatorũ arma gestare liceat. Prosper Farinacius: ꝙ aleæ, aliisq; ludis illicitis, de quibus P Heig. *lib. 2. q. 33.* König *in process. cap. 17.* ꝙ scortationibus, compotationibus, choreis illicitis, &c. Scip Ammirat. *in Tacit. lib. 3. discurs. 8. p. 113. ex Plinio lib. 8 c. 51. lib. 10. c. 50. & lib. 8. c. 57.* Waremund. *p. 89.* Deniq; huc referri potest vectigal iudiciarium, quo temeritas & proteruitas litigantium coercetur, de quo Cuiac. *lib. 6. obs. 8.* Lips. *in monitis pag. mihi* 145. Bod. *lib. 6. de rep. c. 2.* Sixtin. *c. 8. de regal. n. 44.* Huc pertinet exemplũ, quo Cyssiceni vsi, quando orta seditione & plebe superiore apud ipsos, oppressisq; ac captis diuitibus, cũ deberetur militibus pecunia, scitum fecerunt: Ne capti interficerentur, sed pecuniis exactis vt exularent: Ioachimo Camerario referente *in 2. Oeconom. Arist. p. 25.*

In quibus vero delictis multa locum habere debeat, relinquitur prudentiæ Politici, qui ex catalogo delictorum & circumstantiis facile æstimare potent, quæ delicta grauiori digna pœna, quæ pecuniaria & leuiori. Quod quia varium est, & ferme infinitum, definitioni non subiacet. Solent enim pœnæ in [illegible] varietate earundem admodum variari, vt quod hic capitali, alibi pecuniaria pœna expe-

tur. Itaq; obseruationi & prudentiæ politici totum quod est committendum est. Inprimis vero in Statuta Rerumpubl. hic diligenter inuestigare oportet, & explorare secundum Liuij dictum, quod tuæ Reip. publice priuatimq; vtile esse possit. Sed viderit nihilominus bonus Princeps, vt ne mulctarum compendio abutatur, impunitatem delicto, indulgendo vel tantum pecuniarie coercendo, quod alias capite plectendum esset. Nec enim videndum quod liceat & expediat, sed quod pium, honestum & iustum. Cum ob iniustitiam pecunia illata ærario ciuili aut sacro (qua ratione multi opinantur, vitium pecuniæ sanguinolentæ purgari posse, modo ad sacros vsus transferatur) parum prosit, sed potius obsit: Quippe quæ & euanescat, & sæpe ruinam totius reip. secum trahat.

CAPVT VII.

DE VECTIGALI MIGRATIONIS.

VECTIGAL migrationis est, quod subditi venientes vel abeuntes soluunt.

Estque duplex: vel quod soluitur ciuitatis adipiscendæ, Das Bürger Recht zu erlangen / vel deserendæ causa, vulgo Auffahrt vnd Abfahrt.

HOc quidem vectigal iuri ciuili incognitum est, sed sola consuetudine hactenus in ciuitatibus obtinuit, quæ vicem legis habet *l. 32. de LL. l. diuturna eod.* Iacob. Thomingius *decis. 17. n. 37. & 38.* Consuetudines vero eiusmodi valere *l. vn. C. de auro coron. lib. 10.* satis euincit. *l. missi opinatores C de exact. lib. 10. l. fin. §. pen. de nundin. l non tantum §. fin. de decurion.* Quod ius in viridi obseruantia est. Æquitas eius in eo sita est: Quod qui subditi fiunt, & in numerum ciuium recipiuntur, tutelæ Reip. subiiciantur, & communicatione iurium ciuitatis fruantur: proinde non iniquum videtur à peregrinis aliquid solui, remunerationis ergo. Sed cur qui abeunt? Ius antidori hoc requirit, vt etiam abeuntes gratitudinem pro patrocinio præstito exhibeant magistratui *arg. l. 1. C. si quid in fraud. patron. l. si libertus. de iure patron §. sed natura. Instit. de success. libert. c. officij. c. requisisti. de testam. c. inter cætera 10. q. 3.* Modo hoc vectigal sit modicum *l cum satis. §. caueant. C. de agric. & censit. lib. 11. l. fin. C. qui ciuil. muner. & iud. lib. 10. l. 3. C. vectig. noua.* Est enim princeps & magistratus, pater patriæ, proinde paternam pietatem imitetur, *c. Apostolus §. sustinemus. de censib.* Andr. Geil. *p. 1. obs. 7.* Matth. Coler. *in process. c. 9. n. 58.* Waremund ab Ehrenberg *lib. sing. cap. 6. n. 58. de subsid. regn.*

Finis libri quarti.

LIBER

LIBER QVINTVS

DE VECTIGALIBVS RERVM ET PATRIMONIORVM.

CAPVT I.

DE TRIBVTO.

ITA fuit vectigal personale. Vectigal ex rebus est, quod intuitu rerum & patrimonij exigitur, nimirum, quod ex causa emolumenti rerum soluendum. Et causam habet vel commercium, & contractum hominum; vel hereditatis successionem, &c. Res vero siue bona cum in politiis duplicia: Immobilia & Mobilia, quæ homines habent & possident: Inde quoq; dispectio fieri debet huius vectigalis, quod vel ratione bonorum immobilium vel mobilium soluitur. Immobilia bona sunt prædia rustica & vrbana, iuraq; iisdem inhærentia. Rustica prædia sunt fundi. Vrbana vero ædificia. Soluendum ergo vectigal vel intuitu & causa fundorum vel ædificiorum, **von ligenden Gründen vnd derselben Nutzungen / oder von Hauß vnd Hoff.** Vel intuitu rerum mobilium & nummorum, **Fahrnuß vnd Parschafft.** Quod nos speciatim Tributum, vulgo **Stewer** appellamus, quod est pecunia populo imperata, quæ pro census ratione à singulis exigitur & soluitur. Sunt itaq; primum Bona singulorum ciuium describenda: Deinde quoq; pro ratione & quantitate qua quis possidet, æstimanda,

 vt sin-

vt singuli sciant, quantum ærario conferendum: Et Resp. exinde suas vires pace & bello metiri possit.

QVicquid boni homo ciuisque in Rep. habet & possidet, quod viuit, quod libere viuit, quod bene, quod beate, omniumq; rerum & bonorum vsu, & interdum etiam copia ad voluptatem vtitur fruitur, totum hoc beneficium est Reip. referendum, quæ facit, vt Homo sociatus in ciuili societate ciuiliter viuat, suisque bonis gaudeat. Qua de causa non tantum necessarium est, verum etiam æquissimum, vt aliquid ex lucro & compendio bonorum illorum, in commune conferat. Propterea quod & Homo & Res singulorum in Rep. conseruari nequeat, nisi conseruetur Res publica siue communis. Adeo vt singuli sui causa videantur impendere, quicquid in vsum publicum conferunt. Quippe quod res communis à priuata, & contra priuata à communi mutuiter dependeat. Causa itaq; realis vectigalis ex eo iustissima est, quod aliunde iustius lucrum siue compendium publicum peti non censeatur, quam ex possessionibus & facultatibus, quæ singulis emolumento sunt, & quibus se suasq; familias sustentant & tuentur. Quod genus vectigalis Capitatione aliisque impositionibus mere personalibus æquius videtur. Propterea quod Personale personas afficiat siue quid possideant in bonis, siue non possideant: Atreale ex compendio rerum priuatarum proficiscatur. Quod enim homines arant quod metunt, quod mercantur & lucrifaciunt, quod labore & manu quæstum faciunt. Reip. cura regimine, & tutela id faciunt. Cæterum cum imperium sine vectigalibus nullo modo (vti dictum) retineri possit ęquo animo ciues parte aliqua suorum fructuum pacem sibi sempiternam atq; ocium redimere debent, vt scribit Cicero *ad Q. Fratr.* Qua de causa ab arcanis Reip. siue dominationis vectigalia recte segregat Arnold. Clapmar. *lib. 4. de artan. rerump. cap. 16.* De causa & æquitate huius vectigalis satis: dispiciamus de discrimine, quod ex differentia bonorum naturalium & ciuilium, quæ vel Mobilia vel Immobilia sunt, desumi potest. Cui distinctioni quantum pote insistendum esse arbitramur, si ex aliquo fonte realia vectigalia deriuare, & ordine quodam discriminare desideramus, vt vectigal vel ex rebus immobilibus exigatur, vel ex rebus mobilibus, & hisce naturalibus quoque vel ciuilibus, id est, Nummis, siue pecunia numerata. Homines enim vel fundos & ædificia, vel vtensilia & supellectilem, mercesque, vel nummos possident, quibus vtuntur fruuntur. Naturalia autem bona, quia vel 1. terra, id est, agricultura & effossione proueniunt. 2. vel opificio & manus opera elaborantur. 3. vel mercatura maritima & terrestri parantur in Rep. 4. ciuilia vero ex parte adquiruntur cum quæstus ex nummis conficitur: Ideo hæc vestigia sequentes videbimus, Quid & quantum ex singulis decerpi & exigi possit & debeat: Quod genus vectigalis in specie Tributũ indigitamus (Cuius originem repete ex *lib. 2. Inuent. Polyd. Virgil.* olim Tributus Gell. 13. *c. 19.*) deductum à tribu. Quippe quod secundum Varronem *lib. 4. de ling. Lat.* sit pecunia populo imperata, quæ tributim à singulis pro portione census exigebatur: Vel verisimilius à tribuendo, quod ex priuato in publicum tribueretur. Fest. *lib. 18.* vel quod militibus tribuebatur *l. ager. 16. de V. S.* Quanquam alias olim & no-

nunc

mine tributi venerit, quod ob capita solutum. Dio Halicarnass. Plutarch. *in Publicola l. 2. §. si quid. de hered vel act. vend. c. si tributum, 11. q. 1.* Est enim tributum æquiuocum nomen, quod vel in specie pro vectigali tantum rerum, vel promiscue pro quouis rerum & personarũ sumitur. Cæterum cum plura sint *l. 4. de præscript. verb.* negocia quam vocabula, ideo interdum latius, interdum arctius voce vtendum est. Accipimus enim vocem tributi pro vectigali illa pecunia, quæ à singulis respectu bonorum immobilium & mobilium, quæ habeant & possideant, Wie hoch daß sie bezütert sindt, exigitur & soluitur, vulgo, Tribut/ Landtstewer/ Schoß/ Schatzung/ *Exod. c. 30. Deut. 26. 1. Reg. 10.* Bodin. *lib. 6. c. 2.* Gregor. *lib. 3. de Rep. c. 3. l. . & 2. C. de annon. & trib. lib. 10. l. vniuersi. C. de vectigal.* Chassan. *in tr. des Iustices rub. 1. §. 4.* Cuiac. *lib. 7. obs. 3. & 4.* Monterus. *lib. vn. decis.* Reg. Arrag. *decis. 13. n. 46. & 47.* Alias & hodie interdum Collecta & Indictio. *l. 3. C. de annon. & tribut. lib. 10.* Ernest. Cothm. *consil. 11. n. 1* Waremund ab Ehrenberg *de regni subsid.* Adde Gœdd. *in l. ager. 27. de V. S.* Vide *2. Chron. 17. v. 11. & 2.*

Caput II.

De Censu.

Census nihil aliud est, quam publica patrimonij singulorum ciuium descriptio & æstimatio. Græcis τίμημα æstimatio, vel ἀπογραφὴ descriptio, German. Schatzung.

Hæc generatim de tributis dicta. Verum enimuero cum compendia vectigalia omnia iuxta normam æquitatis exigi oporteat: Æquitas autem potissimum ex proportione bonorum consideranda & ponderanda sit: At proportio inuestigari nequeat, nisi singula bona ciuium excutiantur, inquirantur & æstimentur, ideo instrumentum adinuentum fuit census, quo singulorum ciuium patrimonia æstimentur & censeantur, qui nihil aliud est quam æstimatio & designatio bonorum singulorum ciuium publice facta. Festus *in verbo Censores.* Est enim Censere æstimare, & Census æstimatio bonorum, quod tanti quisque res suas æstimaret, quanti censores censuissent. Nam professio bonorum à priuatis subsignabatur, & ad ærarium deferebatur. Bodin. 6. *Rep. 1. p. 971.* Qua de causa censum pro consignatione siue tabulis publicis modificate vsurpari videmus *in l. Census. de probat.* vbi ICtus: [*Census & monumenta publica potiora testibus esse Senatus censuit.*] Quo sensu & Theophilus *in §. Dedititios. Inst. de libertin.* describit: [*Census, inquit, significat tabulã, aut chartam, in qua Romani facultates suas cõscribebant, vt belli tempore, pro modo patrimonij sui vnusquisq; conferret.*] Quod Germani Schatzungen/ Schetzen. Item Losungen dicunt. Fieri autẽ debet hæc æstimatio publice, id est, autoritate magistratuũ, apud quos singuli ciues censum bonorũ suorum profiteri coguntur, vt constet de quantitate pecuniarũ, quas quisq; possidet. Adeoq; vt postmodũ munera belli pacisq; patrimonialia nõ viritim, sed pro viribus patrimoniorũ iniunguntur, vtq; hac ratione Resp. suam potentiã & opes nouerit, quibus se belli & pacis tempo-

temporibus metiri & tueri possit. Qui propterea merito anima Reip. appellari possit. Quod opus Claudius etiam ideo vocat arduum: [*Quod opus*, inquit, *quam arduum sit, nobiscum maxime, quamuis nihil vltra, quam vt publice notæ sint facultates nostræ exquiratur, nimis magno experimento cognoscimus.*] Quod maxima cum æquitate coniunctum, vt nemo plus oneris sustineat, quam emolumenti & lucri ex rebus capiat. Quandoquidem census æqualis in capita maximam iniuriam ciuibus infert, vt qui nihil aut parum in bonis habet, nihilominus rerum æquale grauamen cum aliis perferre cogatur. Vtendum itaque hic est proportione Geometrica, non Arithmetica, vt quisque tantum soluat, quantum possideat *l. 3. C. de annon. & trib. lib. 10. l. 2. eod.* Cuius rei causa Magistratus constituuntur, qui olim Censores in Rep. qui censui agendo præfecti. Liu. *lib. 1. & 4.* Cic. *lib. 3. de LL. ibi.* [*Censores, populi auitates, soboles, familias, pecuniasq; censento.*] Hugo Donell. *cap. 2. pag. mihi 280. de fide instrument.* Censum porro instituisse fertur primum Seruius Tullus, Sextus Romanorum Rex. Ita enim Liuius *lib. 1.* inquit; [*Censum instituit Seruius rem saluberrimam tanto futuro imperio, ex quo belli pacisq; munia non viritim, vt ante, sed pro habitu pecuniarum fierent. Tunc classes centuriasque & hunc ordinem ex censu descripsit, vel paci decorum, vel bello.*] Item Luc. Flor. *in 1.* [*Ab hoc populus Romanus relatus in censum, digestus in classes, curiis atque collegiis distributus, summaque regis solertia ita est ordinata Resp. vt omnia patrimonij, dignitatis, ætatis, artium officiorumque discrimina in tabulas referrentur, ac si maxima ciuitas minimæ domus diligentia contineretur.*] Videndus est Dion. Halicarn. *lib. 4.* Postmodum in eadem Rep. sæpius actus est census ob incrementum vel decrementum patrimonij singulorum, quia, vt Vlp. *in l. 2. de censibus* ait: Vitia primorum censuum editis nouis professionibus euanescunt. Item *l. 4. §. qui post censum. eod* Exemplum habemus in Octauio Augusto, qui censum egit vniuersi orbis, *Lucæ 1.* Marq. Freher. *lib. sing. de numism. cens.* Fuit etiam census apud Græcos, maxime Athenienses. Demosth. *in orat. de muner.* Et hucusq; ad nostra tempora in omnibus Rebusp. regnis & principatibus frequentatus. De modo & forma census Vlpianus refert *in l. 4. D. de censibus*, nimirum de agri formula, [*Nomen fundi cuiusque, & in qua ciuitate, & quo pago sit. & quos duos vicinos proximos habeat.*] Item de arui: [*Quod in decem annos proximos satum erit. quot iugerum sit.* De vineæ: [*Quot vites habeat.*] Olueti: [*Quot iugerum & quot arbores habeat.*] Prati: [*Quod intra decem annos proximos satum erit, quot iugerum pascua esse videantur.*] Item syluæ Cæduæ: [*Omnia ipse qui defert, æstimet.*] Item [*Lacus piscatorios. portus, salinas, si quæ sunt in prædiis, seruis expressis nationibus, ætatibus, artificiis & officiis speciatim in censum deferri debere.*] *l. 1. &* 3. *§. fin. l.* 6. 7. 8. *D. eod.* Latius differentem vide de censu Ioh. Bodin *lib. 6. de rep. cap. 1.* vbi singulatim de censura agit, quæ primitus non ad morum castigationem inuenta fuit, sed ad ciuium descriptionem, ætatem, numerum, ordinem, conditionem: siue ad fortunarum omnium ac facultatum æstimationem, quo sensu posteriori hoc loco nos vocem census speciatim sumpsimus, Schatzung der Güter. Adde Petr. Gregor. 3. *Reip. 5.* Couarr. *3. variar. resolut. 7. & seq.* Cuiac. *20. obseru. 3[illegible]. & 24. obs. 7.* Zasium *lib. 2. singul. intellect. cap. 3.* De censura confer Mondecatin. *ad LL. Platon. c. 26.* Lauterbach. *1. polit. 7.* Danæ. *6. polit. 4. p. 425.* Lips. *in polit. & de magnit. Romæ 4. cap. 2.* Petr. Gregor. *4. Reip. 12.* Freher. *lib. 3. de infam. c. 12. & 10.* Scip. Ammirat. *lib. 11. cap. 2.* vbi de off. Censoris:

foris agit. Petr. Ærod. *2. rer. iudicat. 16.* Fr. Patricius *3. rep. 7.* Fr. Pollettus *lib. 3. de form. Rom. cap. 5.* Eberlin. *de O. I. in l. 2. cap. 15.* Zepper. *lib. 1. polit. Ecclef. c. 17. p. 146.* Thom. Garzo *in discur. 30.* Cyro Sponton. *lib. 7. dello stato cap. 10.* Bodin. *d. lib. 6. c. 1.* latissime Ioh. Althus. *in polit. cap. 8. p. 83. & seqq* Lælius Zechius *lib. 2. polit. c. 3. p. 227.*

Forma census hodie plerumque obseruari solet, vt singuli ciues iurati censum profiteantur, quantum in bonis habeant, & quot bona in clinodiis, vestibus, pecunia numerata, mobilibus & immobilibus, & quanti æstimentur omnia hodie.

CAPVT III.

DE INDICTIONE EX POSSESSIOnibus agrorum.

TRIBVTVM soluendum est à ciuibus vel nomine Immobilium, vel Mobilium. Immobilium, nempe fundorum & ædificiorum. Quod ex possessionibus illorum bonorum exigitur, Indictionem libet indigitare in specie.

Primum tributum soluendum est ex possessione & prouentu agrorum, pascuorum, hortorum, vinearum singulorum ciuium, & quicquid nomine fundi venit.

QVod ratione & proportione iugerum soluendum, vulgo dicitur Huffengeldt/ vel quod ratione prædiorum rusticorum, Landtstewer/ vel Fruchtgeldt/ quod soluendum ex fundis, secundum mensuram fundi ex tritico, hordeo, auena, siligine. Quo pertinet etiam Weingeldt/ oder etliche Faß Wein. Waremund ab Ehrenberg *p. 55. n. 23. cap. 4.* Quod genus vectigalis de vino tempore Caroli V. regis Galliæ in vsu. Bour. *decis. 246. pag. 602.* Item Forstgeldt/ Trifftgeldt. Quo referri potest, Mühlschwein/ Mastgeldt/ das beste Haupt auß dem Viehe/ Pfluggeldt/ Erbzinß/ Zehenden vom Fleisch/ Wein/ Korn/ Erbsen/ Flachs/ Kraut. Vectigal boum & corij.

Huc referri videtur & ille modus, quo Iphicrates vsus. Suasit enim vt subditi conferrerent soli partem singuli exemtam regi XVIII. modiis. Hoc facto magna frumenti copia fuit collecta. Qua in ea loca vbi fora agebantur exportata, abundans pecunia est confecta.
Camerar. *p. 34.*

CAPVT IV.

DE TRIBVTO EX METALLIFODINIS, *siue Canone Metallorum.*

PRÆTEREA soluendum est vectigal siue tributum ex possessione Metallifodinarum, salinarum, Lapidicinarum, &c. priuatorum.

EX emolumentis terrę soluendum est quoddam vectigal ærario: quod vel depromitur ex fructibus soli, vel visceribus terræ, puta Metallifodinis, auri, argenti, æris, ferri, plumbi, stanni, quas priuati possident. Iure enim certum est, priuatos etiam possidere metallifodinas & inde fructum percipere, cum in eorum bonis inueniantur. *l. item si fundi. §. sed si lapidicinas. l. si cuius § inde est quæsitum. D. de vsufr. [...]enditor. §. si constat. D. cõmunia prædior. l. diuortia. §. si vir. solut. matrim* fac. text. *in l. 3. §. vlt. & l. seq. D. de reb. cor. qui sub tut. & l. magis puto D. eod.* Verum Principi cuiusque fisco certa ex metallis in priuatorum fundis effossis debetur portio. *l. 1. l. 2. l. cuncti C. de metallar. lib. 11. l. 2. hoc metallum. C. Theod. eod.* Quæ Canon metalli *d. l. 2. C. de metallar. & C. Theod. eod. & in d. l. cuncti C. Theod.* decima esse dicitur. Renat. Choppin. *de LL. And c 61. n. 1. & seqq.* P. Heigius late & eleganter *p. 1. q. 13.* Qua de causa Dd. *in c. vn. quæ sint regalia verbo Argentariæ.* Decimam metallorum priuatorum portionem de Regalibus tantum esse concludunt. Bossius *in tr. de metalli & argenti fodinis n. 3.* Petr. Gregor. *lib. 3. syntagm. c. 10. n. 1.* Borcholt. *in tr. de regal.* Regner. Sixtin. *eod. tr. c. 18.* Andr. Knichen *de priuileg. Duc. Saxon. p. 123.* Teuberus *p. 1. quæst. 22.* Nisi quod Electores immunitate decimarum gaudeant. *Aur. bulla* Carol. IV. *§. in præsente constitutione.* Gœden. *cons. 3. n 9.* Schneidw. *in §. constituitur. n. 7. Instit. de vsufr.* Obseruanda tamen hic erit consuetudo & ius principis. Regner. Sixtin. *n. 37. & seqq.* Adde M. Coler. *in decision. 98.* & ibi Iacob. Scult. *in not.* Decimam quod attinet, quæstionis esse solet. An illa de omnibus promiscue metallis intelligenda? Inprimis an etiam de Ferrariis Eysenstein. Quod textus & interpretatio Dd. comprobant, vti testatur Michael Teuberus *lib. 1. quæstion. iuris ciuil. & Saxon. quæst. 22.* nisi consuetudine vel præscriptione aliud obtineat. *n. 9.* Qui etiam de iure lapidicinarum, vel alterius vilioris metalli monet consuetudinem inspiciendam esse. *n. 10 per l. 1. & 2. C. de metallar.* De venis saxorum, pretiosorum lapidum, gemmarum, marmorum, & quę sunt medij generis fossilium, videatur Castrensis *in l. fructus §. si vir. D. solut. matrimon.* Peregr. *de iur. fisci lib. 4. tit. 2. n. 13.* P. Heig. *lib. 1. quæst. 13. n. 37.* De Salinis legibus Romanis cautum est, quippe quod in fundis priuatorum priuati iuris sint. *l. ex generalis. §. vxori. de vsufr. legat. l. ex forma §. salinæ. D. de censib.* vbi ICtus: [*Salinæ si quæ sunt in prædiis, & ipsæ in censum deferendæ sunt.*] facit text. *in l. magis puto §. 1. D. de reb. cor. qui sub tut.* Reditum vero certum ex metallis & mineralibus Principem vel remp. sibi constituere posse certum est, qui propterea inter Regalia refertur *c. 1. quæ sint regal.* & inter vectigalia publica, quæ fisco debentur *l. inter publica. §. vlt. de V. S. l. 1. D. quod cuiusq; vniuers. l. si quis. C. de vectigal.* Qualem etiam ante Imperatores constitutum fuisse ex Liuio, *lib. 9. decad. 3. de bello Persico,* constat. [*Vectigal etiam nouum ex salana*

annona

annona statuerunt.] Item olim in Troade, teste Alfeno *lib.3. σοφιςῶν, cap. 1.* Adde Borcholt. *hic*, & Regner. Sixtin. *cap. 21.* P. Heig. *p. 1. quæst. 14. n. 17. & seqq.* Quod vectigal ICtis dicitur *in l. inter publica §. vlt. de V. S.* & ibi Gœdd. *l. 1. D. quod cuiusque vniuers.* Salinarium Pontificis *in c. super quibusdam: §. præterea. de V. S.* Quo pertinent decimæ confecti aluminis. Matth. Afflict. *decis. Neapol. 321.* vide Andr. Knichen. *in priuileg. Duc. Sax. p. 134.* Cęterũ prout variant Regnorum iura, ita quoq; reditus eorundem. Salinarũ naturam & salis si quis indagare desideret, perlegat ἁλογραφίαν Bernhardini Gomezij, Plin. *lib. 16. ca. 2.* Potest quoq; consuetudo vel Princeps certã legẽ imponere fodinis calcis terræ, ex qua lateres fiunt Ziegel Erde/ miniariis, nitrariis, sulphurariis, quæ Wesenbecius inter Regalia cõnumerat, *cons. 45. n. 24. & cons. 60. n. 30.* de quibus M. Teuber. *p. 1. quæst. 23. n. 11. & 12.* Petr. Heig. *lib. 1. q. 13. n. 40.*

Capvt V.

De Piscationvm Reditv.

HÆc de reditu, qui adminiculo & ratione terræ infert: Ratione vero aquæ est reditus piscationum.

NAm quamuis *in §. flumina. Inst. de R. D.* ius piscãdi dicatur esse omnibus commune in portu fluminibusque: aliud tamen est ius piscandi & aliud compendium ex piscatione, quod immemoriali præscriptione & cõsuetudine acquiri potest. *c. super quibusdam. §. præterea. de V. S.* Qua de causa inter Regalia relatum est hoc ius. *c. 1. quæ sint regalia, verbo Piscaria.* Radeuicus *in vita Friderici lib. 2. c. 5.* Sigon. *lib. 2. de regn. Italiæ & 7.* Regn. Sixt. *de regal. c. 20.* P. Heig. *p. 1. q. 15. n. 45. Coler. in decis. 101.*

Capvt VI.

De Reditv Molendinorvm.

DEinde reditus etiam iure molendinorum aquaticorum Principi competit in fluminibus.

PRincipis enim est ius molendinorum aquaticorum concedere in fluminibus. Quippe quod flumina inter Regalia. *d. cap. 1. quæ sint regal.* Noe Meurer tr. An vero Domini subditos possint cogere, vt in suis molendinis molant, eleganter disquirit Iohan. Copus *in decis. 20.* Teuber. *p. 1. q. 27.*

Capvt VII.

De Tribvto ex Prædiis Vrbanis.

DEnique soluendum est vectigal ex prædiis vrbanis, puta domibus, horreis, aliisq; ædificiis, areis: von Hauß vnnd Hoff/ Schoß/ Stewer/ Balckengeldt/ Sparrẽgeld/ Camin oder Schornsteingeldt. Inquilingelt. Simon Pistor. *cons. 19. vol. 1.* Schurff. *cons. 23. n. 3. cent. 3.* Waremund. *p. 37.*

CAPVT VIII.

DE VECTIGALI OPIFICIORVM.

OPIFICIA sunt, quæ materiam elaborant, & quæuis vsui communi instrumenta & vtensilia parant. Quibus ęque lucrum quærunt ac agricultura. Vnde vectigal quoddam intuitu opificiorum constitui & inprimis à collegiis opificum exigi posset, quæ arcam communem habent ad exemplum Reip.

QVæ sane via conficiendæ pecuniæ commoda & facilis videtur, modo æquitatis regula hic obseruetur, nec modus excedatur: Propterea quod pecunia semper parata & breui tempore exigi & colligi possit. Inprimis si Principi mutua pecunia opus necessitatis tempore, iis præsertim in locis, puta Noribergæ, Mediolani, vbi artificia & opificia florent. Hic ergo ineat calculum Politicus, à quibus collegiis artificum quid petendum. Quantum enim quisque soluere possit, non ita in facili est: Propterea hæc res tutius committi videtur indagationi magistratuum in singulis ciuitatibus, vt modum explorent, quantum Opifices singuli (qui alias parum, aut nihil in bonis habent) ex quæstu suo manuario suppeditare queant Reip. In quibusdam Rebuspubl. obseruari licet, vt Mercatores & Opifices magnum sua industria facientes quæstum, quantum quisque lucri capiat, iuramento profiteantur. Nec improbandum esse hunc morem censet Andr. Friccius *lib.3.de rep.emend.nd.12.* Nec est nouum hoc genus, nec iniquum. Olim enim à Seuero tale artificum vectigal institutum fuit, teste Herodiano *lib.3.* Lælio Zechio *lib.2.politic.cap.3.pag.228.* Alex ab Alex. *lib.4.cap.10.genial.dier.* Petr.Gregor. *lib.3.cap.6 n.4.* Et fuisse extra ordinem pro restituendo palatio igni consumto ab Augusto indictum priuatis denarium, at collegiis aureum, ex Dione Cassio refert Marq.Freher. *lib.3.parerg.c.10.* Chabrias Atheniensis regi Ægyptiorum suasit, vt de vnaquaque colonia, item corporibus singulis imperaret tributum. Item de frumento, quod veniret, vt exigeretur vltra pretium tam ab emtore, quam venditore de singulis artabis asses bini, necnon de nauigiis & officinis & aliis, quicquid negocij gereretur, & fieret quæstus, quæstus illius pars decima. Vti refert Camerarius. Sic statutum fieri posse, vt singuli artifices in principio, quo artem cœperint exercere, teneantur aureum soluere, Ripa *cap.6.nu.41.* adserit *in tract. de priuil. pest.* Sic memini extra ordinem collegiis Opificum iniunctum fuisse, vt singula personam ad seruitia principis in festiuitatibus publicis decenter suis sumtibus vestitam & exornatam deputarent.

Capvt IX.

De Vectigali Rervm Immobilium venditarum, &c.

Res, quæ commercij ſunt, id eſt, emi, vendi poſſunt, ſunt quoque Immobiles & Mobiles. Immobiles Fundi & Ædificia ſolo infixa, iuraque. Mobiles autem ſunt merces quæuis, quæ loco moueri poſſunt, ad victum & amictum humanum, ad inſtrumenta & ſupellectilem, ſpectantes, Allerley Kauffwahren/ quę mercimoniis ſubiacent, in Handel vnd kauffen ſind. Ex immobilibus, ſiue fundis & ædificiis wegen ligender Gründe/ Hauß vnd Hoff/ ſolet ſolui Reip. vectigal, in alienatione, id eſt, venditione, vel permutatione illorum bonorum, pro ſortis ſiue ſummæ totius proportione, vulgo dicitur Der Abzug.

IVſtitiam huius vectigalis quod attinet, illa non in obſcuro eſt. Quamuis enim iure communi tales detractiones non reperiantur, in quo leges inprimis contrahentium æquitatem & vtilitatem reſpiciunt: Rarenter autem ſimul emolumenti publici rationem habeant: Ideoq; non dubium hanc ob cauſam eiuſmodi detractiones publicas præteritas ſilentio fuiſſe. Hunc tamen defectum iuris publici Mores & Statuta Rerump. ſingularia ſuppleuerunt, dum modos, quibus ærarium publicum ſtabiliatur, ex æquo & bono publico adinuenerunt: Quod cuique Reip. & principi non tantum liberum, verum etiam ſumme neceſſarium eſt. Cum ſalus Reip. ſuprema lex ſit, & omni priuato commodo præferenda: Omneſque populi legibus & moribus communibus & propriis vtantur. *l. omnes populi. de iuſt. & iur. l. 6 eod.* Et conſuetudo pro lege obſeruetur. *l. de quibus 32. D. de LL.* præſertim in oneribus & collectis. *l. vn. & ibi Br. C. de aur. coron. lib. 10.* vbi dicitur; [*Ad collationem auri coronarij placuit neminem abſq; conſuetudine eſſe cogendum.*] Ioh. Copus *in quæſt. q. 11 n. 1. & ſeqq.* Thoming. *deciſ. 27. n. 37. & 38.* Et quanquam eiuſmodi detractio aliquid iniqui ſapere videatur: quippe quæ cum damno priuatorum coniuncta: ſciendum tamen eſt, priuatum detrimentum facile publico emolumento compenſari poſſe. Æquum enim vel æquiſſimum cenſetur, quando ciues vel aliorſum migrant, vel domicilium mutant, vt de bonis venditis, quæ in illa rep. in qua vixerunt, adquiſiuerunt, pecuniæ partem Reip. vel ciuitati pendant. Andr. Geil. *lib. 2. obſeru. 36. n. 9.* Ioan. Dauth. *in tr. de teſtam. de mat. teſt. limit. 24. n. 69.*

Quantitas huius detractionis in arbitrio esse solet Principis aut Reip. quam moderari ex æquo conuenit. Adeo vt interdum pro centenis duo vel tres saltem floreni exoluendi sint, vulgo appellant, Den Abzug von der Kauffsumma. Item Nachstewer/ quod specialius est. Nam vox Abzug detractionibus hereditatum etiam competere videtur, de quibus suo loco. Quod vectigal soluendum est magistratui, quando contractus publice confirmatur & annotatur, wann der Kauff von der Obrigkeit ratificirt wirdt. Quemadmodum Augustæ, Noribergæ, Spiræ, & aliis in locis quam plurimis constitutum est, & vsu obseruatur, non tantum in oppidis sed etiam pagis. Teuber. *part. 1. quæst. iur. ciui. & Saxon. 15. n. 2.*

CAPVT X.

DE VECTIGALI MERCIVM INVECTArum & euectarum.

VECTIGAL mercium est, quod mercibus imponitur inuectis vel euectis. Quod propterea duplex, εἰσαγωγικὸν & ἐξαγωγικόν.

VEctigal à vectura nomen trahit. Vnde proprie & hic pro pecunia, quæ pro inuectione & euectione mercium debetur, sumitur. Pecuniam dico, non rem, non speciem. *l. vniuersos. C. de vectigal.* facit *l. 2. C. eod.* Et consuetudine confirmatur. Henning Gœden. *cons. 7. & 8.* Nisi aliud aliis principibus placeat, vt de Rege Æthiopum fertur, qui species exigit. Fr. Aluaref. *in Æthiop.* Alias vero latiori sensu sumitur. Vlp. *in l. inter publica. §. fin. de V. S.* Verum frequentius primo significatu & inter Regalia, *in c. 1. quæ sint regalia,* refertur. Idem appellatur Telonium à Græco τέλος. Vnde Teloni & telonarij conductores vectigalium, vulgo Zöllner/ inde Zöllner. Item à Dd. Gabella. Boss. *in tract. de vectigal. tit. 2.* Quod etiam in plerisq; locis Portorium dicitur, quasi pro deportandis mercibus solutum *l. allegatis. C. de vectigal.* Videntur equidem vectigalia odiosa esse, quod mercimonia sint iure gentium libera. *l. semper §. negociatores. de iur. immunit.* Ioh. Copus *decis. 50. n. 1 & seqq.* vbi plures allegat. Sed æquitas vectigalium dependet à salute publica & lucro mercatorum. Si enim à Rep. vel principe commerciorum licentia tribuitur, quibus maximum quæstum faciunt, anne æquum est, vt & corpori publico quid' compendij exinde decerpatur? Si enim pastor est Princeps in Rep. quidni conueniat eum sustentari ex fructibus ouium, id est ex lucro & emolumento ciuium vel aliorum peregrinorum, qui licentia ciuium vtuntur? Anne autem vectigal æquissimum, quod speciebus euectis imponitur, quibus Resp. tua spoliatur, alia locupletatur? Ioh. Gœdd. *in l. 17. num. 8. de V. S.* Quod proinde vel ἐξαγωγικὸν vel εἰσαγωγικὸν existit. Strabo *lib. 17.* Iustin. *in l. vn. C. de Alexandr. primat. lib. 11.* Vnde Impp. *in l. omnia C. de vectigal.* dicunt: [*Vectigalium non paruam esse functionem, quæ debet ab omnibus, qui negotiationis & transferendarum mercium habent curam, æqua ratione dependi.*]

dependi.] fac. l. 1. §. *in causa. D. de quæstion.* Competit ergo ius constituendi principi aut reip. quæ superiorem non agnoscit, aut aliis consensu eiusdem *l. 1. 2. 3. C. vectig. nou. inst. non poss. l. vectigal. D. de publican. & vectigal. c. immo. de censib. c. super quibusdam. ext. de V. S. c. 1. quæ sint regalia.* Reichs Abschied. Anno 76. §. Dardurch dann. Copus *d. decis. 50. n. 3. & 4.* Alias qui citra consensum principis vectigalia imponunt, L. Iulia de ambitu tenentur. *l. vn. D. ad L. Iul. de ambit.* Quod si vero necessitas & vtilitas alicuius ciuitatis vectigalia desideret, eo in casu possunt vel noua institui, vel vetera augeri *l. 1. C. d. t l. vlt. C. de vectigal. l. locatio. §. debitores. l. sed sibi. D. de publican.* Quod enim fit autoritate Principis, & consensu vel tacito, id est, præscriptione, vel expresso, perinde est, ac ab ipso Principe fiat. *c. super quibusdam §. præterea. de V. S.* Borcholt. *in c. quæ sint regalia.* Et quia contrariorum eadem est ratio. *l. nihil tam naturale. de R. I.* ideo vti vectigalia instituere est Principis, ita quoque eiusdem erit illa tollere, vel immunitatem permittere. *d. l. vectigalia C. de vectigal. tt. C. de immun. conced. lib. 10.* Bodin. *lib. 1. cap. 10. de rep.* & nos diximus de hoc iure *in tr. de Maiestate politica p. 2. cap. de vectigalibus.*

Quantitas porro vectigalium ex æquo & bono desumenda est. Quæ quia variari admodum potest, prudentiæ politicæ subiacet, soletque hac in parte sæpe consuetudo attendi *l. si publ. §. fin. D. de publican.* de qua Theodoricus Gothorum Rex apud Cassiodorum *lib. 5. epist. 39. ait.* [*Canonem teloni nulla patiaris vsurpatione confundi, sed modum regi vtilissimum, quantum præstare debeant imponentes commerciendi licentia, æquabili ratione reuoces, ne se tandem in vagum extendat ambitiosa enormitas exigentium.*] Ex iure Ciuili quod vectigalis nomine pendebatur, erat octaua pars rei, pro qua fit solutio vectigalis. *l. ex præstatione C. de vectig.* Ex Tacito *lib. 13. annal.* vero constat, olim vicesimam quintam pro venalibus mancipiis, (Lipsius legit *Quinquagesimam*) aliarum rerum venalium centesimam fuisse Dio *lib. 55.* Tacit. *lib. 1.* quæ ad ducentesimam reducta à Tiberio. Tacit. *lib. 2.*

Vectigalium institutum antiquissimum esse ex historiis sacris & profanis constat. Regn. Sixtin. *ca. 8. de regal. n. 48.* De immunitatibus à vectigalibus supra dictum fuit. Adde Iohan. Copum *decis. 50. n. 30. & seqq.* vbi & res & personas quasdam excipi iure demonstrat, licet contraria consuetudine hodie aliud in multis locis inualuerit *n. 34. & decis. 61. per tot.* Et confer Forner. *lib. 1. select. cap. 20.* vbi de odiosa vectigalium immunitate agit. Adde Petr. Heig. *p. 1. q. 17.* vbi speciatim de immunitate clericorum & literatorum agit. Denique quas res Princeps importari vel exportari permittat, boni publici & priuati causa dictum est *in tr. de Mercatura.* Adde Bodin. *p. 1020. & tt. C. quæ res export.*

* * *

Capvt

CAPVT XI.

DE VECTIGALI MERCATORVM ET INstitorum singularum rerum, quas vendunt, vulgo Aßisiæ, Acciß der Kramwahren/oder Kauffwahren/ Item Cauponum & id genus hominum.

PETENDVM quoq; videtur vectigal à mercatoribus & institoribus ex mercium singularum, quas vendunt, lucro, vulgo Accis, à Gallico Assisse.

DIffert hoc vectigal à priori, quod ob merces inuectas & euectas soluitur: at hoc ob merces distractas & venditas, quod de omnibus rebus, quæ venduntur & emuntur, puta de fructibus, pomis, pyris, nucibus, aurantiis, citronis, exigitur, & in Batauia frequens est. Quamuis vsu confundatur vtrumque. P. Frider. Mindan. *de process. Camer. Imp. lib. 2. cap. 42. n. 7.* Qui enim sentit lucrum, vtique etiam onus ferat. Sed si hoc vectigal æstimandum ex lucro singulorum mercatorum: de ratione & via, qua lucrum illud inuestigari possit; quæritur. Sunt qui iuratoriam professionem à mercatoribus exigunt, vt quantum lucri ex mercibus venditis annuatim ceperint, tantum etiam vectigalium in proportione Reip. soluant. Alij statuunt, merces denunciandas esse, priusquam vendantur. Quæ res difficultatis & fraudis plena. Etenim si non conscientia cohibeantur, quidni tentent Institores?

Idem statuendum est de cauponibus in pagis. Andr. Friccius *lib. 3. de emendat. reip. cas. 12. p. 179.*

Huc quoque spectat pensio pro ponderatione mercium, vulgo Waggeldt.

CAPVT XII.

DE VECTIGALI, PRO RHEDA, curru & iumentis.

PRo curru & equis, aliisque iumentis vectigal etiam solui solet.

TExtus est *in l. cum in plures. §. vehiculum. Locati*, vbi ICtus pro curru vel rheda vectigal aurigam, pro mercibus Dominum præstare dicit, fac. text. *l. si pendentes §. si quid cloacarij. de vsufr.* Vulgo Der Roßzoll/ Vectigal in Italia frequens, & in Belgio, vt nemini liceat curru vehere Kutschen/ nisi qui pro hac licentia annuatim magistratui certum vectigal soluat, vulgo Kutschenzoll. Pensio aliquantillum differt, quam priuati conductores pro publicis curribus & equis Vor die Postwagen vnd Postpferdt/ soluere solent. Vti in Gallia currus ordinarius Lugdunum & Aurelias,

Aurelias, & in alia loca constitutos commodo peregrinantium videmus: Adeo vt singulis diebus currus præsto sit, & sodalitium proficiscendi Reißgesellschafft / tale etiam in Belgio, commodo mercatorum inuentum; curribus & nauigiis stato tempore matutino, meridiano & vespertino; vbi loci natura, planicies & aquarum marisque opportunitas. Vide *1. Reg. 10. v. 28. & 29.*

Caput XIII.

De vectigali hereditatum et dotium, quæ aliorsum deferuntur.

Hactenus de vectigali, quod ex commerciis & contractibus hominum delibatur: Sequitur de eo, quod ex successione ex testamento & ab intestato, puta ex hereditatibus, legatis & donationibus, ex quibus aliquid in vsum ærarij publici decerpitur, præsertim quando extraneis heredibus, legatariis & donatariis diuitibus, non inopibus deferuntur. Idemq; statui etiam in dotibus animaduertimus.

De æquitate huius vectigalis & detractionis multi sunt, qui adhuc ambigunt. Quippe quod contra ius commune introductum videatur. Constat quidem ex Dione *lib. 55.* olim vectigal tale institutum fuisse ab Augusto, vt vigesima pars hereditatum & legatorum, exceptis iis, quæ proxime genere iunctis ac pauperibus morte aliorum relinquebantur, in ærarium militare referrent, de quo & Plinius *in panegyr. Traian.* Cuius meminit Pomponius *in l. 2. §. ex his aliter. de O. I.* Paul. *4. sent. 6.* Bodin. *lib. 6. de rep. cap. 2.* Waremund. ab Ehrenberg / *cap. 5. n. 54. p. 86.* Quod putat à Gratiano sublatum Alciat. *lib. 3. disput. cap. 6.* vel constitutionibus anteriorum Impp. vel accisum, vel ex integro reductum, vel denique plane abolitum. Iac. Cuiac. *ad Iul.* Paul. *lib. 4. t. 6.* Bodin. *lib. 6. de rep. c. 2.* Quod Iustiniani tempore omnino in vsu esse desiit. *l. vlt. C. de edict. D. Hadr. toll.* Andr. Rauchbart. *in p. 1. quæst. 15. n. 5. Constit. Elector. p. 3. cap. 38. §.* Wann aber. Regn. Sixtin. *de regal. cap. 8. n. 45. & seqq.* Sed esse reuocandum in Remp. eleganter disputat Ioh. Sturmius. *serm. 3. de bello Turcico p. 247. & seqq.* Et videmus fere in plerisque bene constitutis Rebuspubl. eiusmodi vectigal in vsu esse. Propterea quod mores & statuta municipalia etiam contra ius commune & gentium induci possint. *l. 32. de LL. l. 6. de Iust. & Iur. l. omnes populi & ibi Bt. eod.* Sebastian. Medic. *in tr. de LLbus & Statut. quæst. 15. p. 2.* Quin quod successiones à iure municipali certam formam & modum accipere possint. Dd. *in c. Raynutius extr. de testibus.* Bertachin. *in tr. de Gabellis inspect. 8.* Quod & *decretum Comit. Imp.* comprobat Regenspurg *Anno 94. in §.* Und so viel. *fol. 30.* Rauchbart.

d.q.15.n.9.p.1.quaestion. Obtinet itaque hoc vectigal hodie moribus & statutis, vulgo Abschuß/quod se instar laudemij, vulgo Lehnwahr habet, de quo Henning. Gœden t. de petit.inuestit.consil.25.per tot. Hart. Pistoris.decis.50 per tot. vel instar quartæ, quæ iure ex bonis decurionum sumitur l.1.C.quom.& quib quart pars lib.10. Æquissimum enim videtur, si ab iis exigatur & soluatur, qui res hereditarias aliorsum extra territorium transportant, propterea quod æquum sit, subditos pro protectione & tutela, loco remunerationis & beneficij, aliquid dominis locorum remittere: tum quod alienatione ista Respubl. etiam damnum sentire videatur, cum publice intersit & hominibus & rebus eam locupletatam esse. Quemadmodum etiam libertum pro beneficio manumissionis soluere quid posse, iure constitutum esse videmus. Quantitas huius detractionis siue Falcidiæ olim fuit Vicesima, quæ hodie variat. Nam in Marchia Brandeburgensi habetur Falcidia decima quinta pars sortis. Vnde etiam Quindena appellatur. Soluuntur enim quatuor grossi Marchici de qualibet sexagena Schock. Vnde constat solui de quindecim grossis vnum. Ioh. Copus quaest.5 decis.num.4. Qui etiam de dote & vestibus festiuis Quindenam solui tradit decis.6.num.6.& seqq. Item de legatis; cum de similibus idem sit iudicium. l.illud.ad L.Aquil. arg. l.Marcellus ad SCtum Trebell. l. à filio de legat.1.ibi Iason. Copus num.16. An vero hæc Falcidia in moneta antiqua vel noua soluenda, Vide eundem d. quaest.5. num.5.& seqq. Dubium non est, hoc genus vectigalis ab alienigenis, exteris & peregrinis, qui hereditates extra territorium exportant, quinetiam ab agnatis & cognatis, successoribus licet non effetant Iure solui, liberis exceptis. Nam quanquam iura municipalia & mores successiones mutare & conformare possint, adeoq; ipsam legitimam minuere. Forster.in tract.de success.lib.2.in 1.q. pag.113. Minsing. centur.5.obseruat.43. Andr. Geil. 2.obseruat.122. Constit.prouincial.p.3.cap.12. æquius tamen videtur, eos hac Falcidia non grauandos esse. Propterea quod in liberis & suis heredibus continuatio dominij euidentius appareat. l.in suis 11.de lib.& posthum. l.qui in aliena 6. § interdum. de acquir.vel omitt.hered. Pistor.lib.1.quaest.50 num.59. Rauchbart.in quaest.p.1.q.15.num.15.& seqq. Quod pariter ad parentes porrigitur, propterea quod pater & filius vna eademque persona censeatur l.fin.C.de impub.& aliis substit.l.cum scimus 22.C.de agricol.& censit lib.11. Facit huc Plinius in Panegyri. de æquitate constitutionis, quæ vicesimæ vectigal parentibus demisit. Vide Rauchbart.in terminis d.quaest.15.p.1.num.26.& seqq. Cæterum non tantum de vicesima, verum etiam de quinquagesima statutum fieri posse, quæ soluatur Ecclesiæ forte ad fabricas & ad alios pios vsus, adserit Fr.Ripa in tract.de peste cap.6.nu.24.arg.l.fin.C.de edicto D.Hadr.tollend. Quod non sit par ratio Christi & fisci. Quin quod hoc ius etiam ad dotes mulierum extendatur, quæ extra territorium nubunt. Corn.consil.106 lib.4. Ripa d.cap.6. Confer Rosenthal cap.5. de regal. conclus.34. quod tamen improbat Waremund. ab Ehrenberg p.92.de subsid.regn. Vtrum vero peregrinus & alienigena, cui quid legatum est, hanc detractionem Abschoß/ in re legata admittere, an vero heres eam redimere, integrumque legatum legatario præstare teneatur, vide Rauchbart.quaest.seq.16. vbi eleganter per tot. Item an Magistratui hoc ius Falcidiæ etiam in mobilibus in der Fahrnuß competat vel nominibus, si hæc defunctus reliquerit, vel is,

qui

qui domicilium alio transferre cupit, habeat in alieno districtu vel territorio. Rauchbart *d.p.1.quæst.17.* Quo lectorem breuitatis studio remissum volo. Relinquitur ergo prudentiæ & arbitrio Principis aut reip. quotam partem hereditatis legati, dotis & à quibus personis exigendam statuere velit. Quandoquidem salus publica priuatorum commodo vbique præferenda modo æquitatis limites non transiliat. Et ne heredes dolose magistratus circumueniant, diuisio bonorum publice, & autoritate tabellionis publici, aliisque testibus interuenientibus commode & tuto fieri potest, & actus insinuari. Quæ res parum difficultatis habet in testamentis, hereditatibus coram actis delatis & diuisis Vor Richter vnd Schöffen. Idemq; iuris est in donationibus causa mortis. Idemq; statui posse videtur in rebus expeditoriis & vtensilibus, nisi alias ius retortionis obstet, de quo *constitutio Elector.p. 3.const.* Teuber.*p.2.quæst.*

* * *

Finis libri quinti.

LIBER SEXTVS

DE VECTIGALIBVS ET COLLATIONIBVS EXTRAORDINARIIS.

CAPVT I.

QVID EXTRAORDINARIA, ET QVÆ causæ vrgentes eorum, &c.

QVæ præter morem & legem indici solent ad tempus, vrgente causa Reip. à Principe vel à ciuitate, cum consensu eiusdem. Causa hic exigitur vrgens & publica, quæ vel salutem communē totamq; Remp. respicit, vel partem eius & vtilitatem. Qua cessante & extra ordinem indicta tolli æquum & vtile est, nisi continuationem bonum flagitet publicum. Quo casu extraordinaria degenerant in ordinaria. Suntque vectigalia vel antiquis conuenientia genere, sed non quantitate: vel plane noua. A nouis tamen, quantum pote, Principes abstinere, æquum & bonum videtur. Quæ etiam vel intuitu personæ, vel rerum imperantur. Modoque iusto & tolerabili, suntque ita vera vectigalia, quæ vel personalia, vel realia, vel promiscua: Vel Quasi, vt Mutua pecunia, quæ etiam à subditis extra ordinem exigi solet. Extraordinarium personale est Capitatio & Hospitatio.

HActenus de Ordinariis Vectigalibus & Collationibus, quæ certam & perpetuam formam habent, sed quotannis siue quinquennio, vel alio tempore elapso

ꝗꝫ elapſo ærario inferantur, vti olim apud Romanos Aurum luſtrale ſingulis luſtris *t 1.C.de luſtr.auri collat ibi* Cuiac. Siquidem, vti ſupra dictum eſt, in Ordinariis certa forma & tempus ſtatum requiritur, quæ ſufficientiæ Reip. inſeruiant. Cæterum cum interdum cauſæ & neceſſitates publicæ incidant, quæ longe maiores deſiderent expenſas, optimo conſilio prudentum, & bono publico Principes ſiue Reſp. ſibi reſeruarunt extraordinarias impoſitiones, quæ proinde deſcribuntur, quod præter morem & legem indicuntur: deinde ad certum tantummodo temporis ſpacium, denique cauſa vrgente & publica: ſiue, vti Bartolus definit, quæ non habent certam & determinatam præſtationis formam, etiam reſpectu temporis. Franciſ. Ripa. *in tr.de peſte cap.5 n.230.* facit *l.239.§.munus.de V.S.l.1.l.18.de muner.& honor.* Poncett. *de iur.municip.num.9.p.31.* Frider. *lib.2.de mandat.c.42.* Waremund. ab Ehrenberg. *cap.5. de regn ſubſid.* Althuſ. *cap. 10. polit. pag.95.* Exempla ſunt paſſim in ſacris & profanis hiſtoriis. *1.Reg. 9. 2. Reg. 12. 2.Chron.24. Luc.2.Matth.7.* Differentia itaque eſt inter Ordinaria & Extraordinaria, quod hæc præter legem & ſtatam formam: illa iuxta legem & morem conſuetum: hæc ad tempus, illa perpetuo: hæc ex cauſa ſingulari & vrgente publica: illa ex cauſa communi reip. hæc ad ſumtus extraordinarios: illa ad ſumtus neceſſarios & conſuetos. In eo vero conueniunt, quod à Principe & ad bonum publicum indicuntur à Rep. & ciuitatibus, cum permiſſu Principis aut Præſidis. Quorum rationem eleganter Imp. *in l.1.C.de vectig.nau.* complexus eſt: [*Non quidem temere eſt nouorum vectigalium exactio. Sed ſi adeo tenuis eſt patria, vt extraordinario auxilio iuuari debeat, allega Præſidi, cui libellum conſtituiſti, qui re diligenter inſpecta, vtilitatem communem intuitus, ſcribet nobis, quæ compererit, an habenda ſit ratio veſtri, & quatenus, æſtimabimus. Vti enim ſuperiorem habenti nec ordinaria, ita nec extraordinaria vectigalia inſtituendi ius eſt.*] *per d. l. 1. & 2.C.eod* Rutger.Roland. *in tr.de commiſſ.p.3.lib.3.c.7.& 8.* Andr.Knich. *in tr.de priuileg Duc.Saxon.in verbo* Zoll. Boſſ. *tit.qui poſſ.vectig.impon.nu.10.in pr.* Bodin. *lib.1.de rep.cap.vlt.* Et nos latius deduximus *in tr. de Maieſtate politica p. 2. cap. de Iure vectigalium.* Adde Waremund. ab Ehrenberg. *d.c.5.n.20.& ſeqq.* Menoch *de arbitr.iud. caſ.343.* Roſenth. *de regal.cap 5.concluſ.40* Schrad. *tr.de feud.p.3.cap.2.num.4.* Itaq; in impoſitione vectigalium conſenſus expreſſus Principis requiritur, vel tacitus, qui temporis lapſu colligitur, cuius initij memoria non extat. Mynſing. *lib.5 obſeru.29.n.6.* Quippe quod conſenſus temporis curſu præſumatur *l. 6. de acquir. hered. l.10. C. de petit.hered.* & tempus immemoriale vim conſtituti habeat *l.3. §.4.ibi Dd. de aq. quotid.* Quamuis quibuſdam Politicis ius vectigalium non præſcribi poſſe videatur, ſed Maieſtati indiuiduum eſſe debeat. Bodin. *d.l.1. c. vlt.* & quamuis ſint, qui vim conſuetudinis hic allegent, quæ maxima. Gabriel. *comm. opin.lib.5.tit. de præſcript. concluſ.1 num.18.* attamen potius ſpectandum ſuadent, non quid Romæ fiat ſeu factum ſit, ſed quid fieri debeat. *l.12.de off.præſid.* Cauſa altera, qua conueniunt Ordinaria & extraordinaria, eſt Salus publica & vtilitas, & ærarij defectus: Quam Cicero *lib.2.Offic.* innuit: [*Non eſt dubium propter ærarij tenuitatem tributum eſſe conferendum, vt omnes intelligant, pro ſalute Reip. neceßitati parendum.*] Fr.Ripa *de peſte c.4.n.184.* Nec propterea ad hoc genus deueniendum eſſe, niſi ordinariis excuſſis & deficientibus, vel non ſufficientibus. Bodin. *lib.6.cap.2.* Qua de cauſa Hippolytus à Collibus

CAPVT IV.

DE TRIBVTO EX METALLIFODINIS, *siue Canone Metallorum.*

PRÆTEREA soluendum est vectigal siue tributum ex possessione Metallifodinarum, salinarum, Lapidicinarum, &c. priuatorum.

EX emolumentis terræ soluendum est quoddam vectigal ærario: quod vel depromitur ex fructibus soli, vel visceribus terræ, puta Metallifodinis, auri, argenti, æris, ferri, plumbi, stanni, quas priuati possident. Iure enim certum est, priuatos etiam possidere metallifodinas & inde fructum percipere, cum in eorum bonis inueniantur. *l. item si fundi. §. sed si lapidicinas. l. si cuius § inde est quæsitum. D. de vsufr. vendit or. §. si constat. D. communia prædior. l. diuortia. §. si vir. solut. matrim* fac. text. *in l. 3. §. vlt. & l. seq. D. de reb. eor. qui sub tut. & l. magis puto D. eod.* Verum Principi cuiusque fisco certa ex metallis in priuatorum fundis effossis debetur portio. *l. 1. l. 2. l. cuncti C. de metallar. lib. 11. l. 2. hoc metallum. C. Theod. eod.* Quæ Canon metalli *d. l. 2. C. de metallar. & C. Theod. eod. & in d. l. cuncti C. Theod.* decima esse dicitur. Renat. Choppin. *de LL. And c 61. n. 1. & seqq.* P. Heigius late & eleganter *p. 1. q. 13.* Qua de causa Dd. *in c. vn. quæ sint regalia verbo Argentariæ.* Decimam metallorum priuatorum portionem de Regalibus tantum esse concludunt. Bossius *in tr. de metalli & argenti fodinis n. 3.* Petr. Gregor. *lib. 3. syntagm. c. 10. n. 1.* Borcholt. *in tr. de regal.* Regner. Sixtin. *eod. tr. c. 18.* Andr. Knichen *de priuileg. Duc. Saxon. p. 133.* Teuberus *p. 1. quæst. 22.* Nisi quod Electores immunitate decimarum gaudeant. *Aur. bulla* Carol. IV. §. *in præsente constitutione.* Gœden. *cons. 3. n 9.* Schneidw. *in §. constituitur. n. 7. Instit. de vsufr.* Obseruanda tamen hic erit consuetudo & ius principis. Regner. Sixtin. *n. 37. & seqq.* Adde M. Coler. *in decision. 98.* & ibi Iacob. Scult. *in not.* Decimam quod attinet, quæstionis esse solet. An illa de omnibus promiscue metallis intelligenda? Inprimis an etiam de Ferrariis Eysenstein. Quod textus & interpretatio Dd. comprobant, vti testatur Michael Teuberus *lib. 1. quæstion. iuris ciuil. & Saxon. quæst. 22.* nisi consuetudine vel præscriptione aliud obtineat. *n. 9.* Qui etiam de iure lapidicinarum, vel alterius vilioris metalli monet consuetudinem inspiciendam esse. *n. 10 per l. 1. & 2. C. de metallar.* De venis saxorum, pretiosorum lapidum, gemmarum, marmorum, & quæ sunt medij generis fossilium, videatur Castrensis *in l. fructus §. si vir. D. solut. matrimon.* Peregr. *de iur. fisci lib. 4. tit. 2. n. 13.* P. Heig. *lib. 1. quæst. 13. n. 37.* De Salinis legibus Romanis cautum est, quippe quod in fundis priuatorum priuati iuris sint. *l. ex generalis. §. vxori. de vsufr. legat. l. ex forma §. salinæ. D. de censib.* vbi ICtus: [*Salinæ si quæ sunt in prædiis, & ipsæ in censum deferendæ sunt.*] facit text. *in l. magis puto §. 1. D. de reb. eor. qui sub tut.* Reditum vero certum ex metallis & mineralibus Principem vel remp. sibi constituere posse certum est, qui propterea inter Regalia refertur *c. 1. quæ sint regal.* & inter vectigalia publica, quæ fisco debentur *l. inter publica. §. vlt. de V. S. l. 1. D. quod cuiusq. vniuers. l. si quis. C. de vectigal.* Qualem etiam ante Imperatores constitutum fuisse ex Liuio, *lib. 9. decad. 3. de bello Persico*, constat. [*Vectigal etiam nouum ex salaria annona*

annona statuerunt.] Item olim in Troade, teste Alfeno *lib. 3. σοφισῶν, cap. 1.* Adde Borcholt. *hic*, & Regner. Sixtin. *cap. 21.* P. Heig. *p. 1. quæst. 14. n. 17. & seqq.* Quod vectigal ICtis dicitur *in l. inter publica §. vlt. de V. S.* & ibi Gœdd. *l. 1. D. quod cuiusque vniuers* Salinarium Pontificis *in c. super quibusdam: §. præterea. de V. S.* Quo pertinent decimæ confecti aluminis. Matth. Afflict. *decis. Neapol. 321.* vide Andr. Knichen. *in priuileg. Duc. Sax. p. 134.* Cęterū prout variant Regnorum iura, ita quoq; reditus eorundem. Salinarū naturam & salis si quis indagare desideret, perlegat ἀλογραφίαν Bernhardini Gomezij, Plin. *lib. 16. ca. 2.* Potest quoq; consuetudo vel Princeps certā legē imponere fodinis calcis terræ, ex qua lateres fiunt Ziegel Erde/ miniariis, nitrariis, sulphurariis, quæ Wesenbecius inter Regalia cōnumerat, *cons. 45. n. 24. & cons. 60. n. 30.* de quibus M. Teuber. *p. 1. quæst. 23. n. 11. & 12.* Petr. Heig. *lib. 1. q. 13. n. 40.*

Capvt V.

De Piscationvm Reditv.

HÆc de reditu, qui adminiculo & ratione terræ infert: Ratione vero aquæ est reditus piscationum.

NAm quamuis *in §. flumina. Inst. de R. D.* ius piscādi dicatur esse omnibus commune in portu fluminibusque: aliud tamen est ius piscandi & aliud compendium ex piscatione, quod immemoriali præscriptione & cōsuetudine acquiri potest. *c. super quibusdam. §. præterea. de V. S.* Qua de causa inter Regalia relatum est hoc ius. *c. 1. quæ sint regalia; verbo Piscaria.* Radeuicus *in vita Friderici lib. 2. c. 5.* Sigon. *lib. 2. de regn. Italiæ & 7.* Regn. Sixt. *de regal. c. 20.* P. Heig. *p. 1. q. 15. n. 45. Coler. in decis. 101.*

Capvt VI.

De Reditv Molendinorvm.

DEinde reditus etiam iure molendinorum aquaticorum Principi competit in fluminibus.

PRincipis enim est ius molendinorum aquaticorum concedere in fluminibus; Quippe quod flumina inter Regalia. *d. cap. 1. quæ sint regal.* Noe Meurer tr. An vero Domini subditos possint cogere, vt in suis molendinis molant, eleganter disquirit Iohan. Copus *in decis. 20.* Teuber. *p. 1. q. 27.*

Capvt VII.

De Tribvto ex Prædiis Vrbanis.

DEnique soluendum est vectigal ex prædiis vrbanis, puta domibus, horreis, aliisq; ædificiis, areis: von Hauß vnnd Hoff/ Schoß/ Stewer/ Balckengeldt/ Sparrēgeld/ Camin oder Schornsteingeldt. Inquilingelt. Simon Pistor. *cons. 19. vol. 1.* Schurff. *cons. 23. n. 3. cent. 3.* Waremund. *p. 37.*

CAPUT VIII.

DE VECTIGALI OPIFICIORUM.

OPIFICIA sunt, quæ materiam elaborant, & quæuis vsui communi instrumenta & vtensilia parant. Quibus ęque lucrum quærunt ac agricultura. Vnde vectigal quoddam intuitu opificiorum constitui & inprimis à collegiis opificum exigi posset, quæ arcam communem habent ad exemplum Reip.

QVæ sane via conficiendæ pecuniæ commoda & facilis videtur, modo æquitatis regula hic obseruetur, nec modus excedatur: Propterea quod pecunia semper parata & breui tempore exigi & colligi possit. Inprimis si Principi mutua pecunia opus necessitatis tempore, iis præsertim in locis, puta Noribergæ, Mediolani, vbi artificia & opificia florent. Hic ergo ineat calculum Politicus, à quibus collegiis artificum quid petendum. Quantum enim quisque soluere possit, non ita in facili est: Propterea hæc res tutius committi videtur indagationi magistratuum in singulis ciuitatibus, vt modum explorent, quantum Opifices singuli (qui alias parum, aut nihil in bonis habent) ex quæstu suo manuario suppeditare queant Reip. In quibusdam Rebuspubl obseruari licet, vt Mercatores & Opifices magnum sua industria facientes quæstum, quantum quisque lucri capiat, iuramento profiteantur. Nec improbandum esse hunc morem censet Andr. Friccius *lib. 3. de rep. emend. and. 12.* Nec est nouum hoc genus, nec iniquum. Olim enim à Seuero tale artificum vectigal institutum fuit, teste Herodiano *lib. 3.* Lælio Zechio *lib. 2. politic. cap. 3. pag. 228.* Alex ab Alex. *lib. 4. cap. 10. genial. dier.* Petr. Gregor. *lib. 3. cap. 6 n. 4.* Et fuisse extra ordinem pro restituendo palatio igni consumto ab Augusto indictum priuatis denarium, at collegiis aureum, ex Dione Cassio refert Marq. Freher. *lib. 3. parerg. c. 10.* Chabrias Atheniensis regi Ægyptiorum suasit, vt de vnaquaque colonia, item corporibus singulis imperaret tributum. Item de frumento, quod veniret, vt exigeretur vltra pretium tam ab emtore, quam venditore de singulis artabis asses bini, necnon de nauigiis & officinis & aliis, quicquid negocij gereretur, & fieret quæstus, quæstus illius pars decima. Vti refert Camerarius. Sic statutum fieri posse, vt singuli artifices in principio, quo artem cœperint exercere, teneantur aureum soluere, Ripa *cap. 6. nu. 41.* asserit *in tract. de priuil. pest.* Sic memini extra ordinem collegiis Opificum iniunctum fuisse, vt singula personam ad seruitia principis in festiuitatibus publicis decenter suis sumtibus vestitam & exornatam deputarent.

CAPUT

CAPVT IX.

DE VECTIGALI RERVM IMMOBILIUM *venditarum, &c.*

RES, quæ commercij ſunt, id eſt, emi, vendi poſſunt, ſunt quoque Immobiles & Mobiles. Immobiles Fundi & Ædificia ſolo infixa, iuraque. Mobiles autem ſunt merces quæuis, quæ loco moueri poſſunt, ad victum & amictum humanum, ad inſtrumenta & ſupellectilem, ſpectantes, **Allerley Kauffwahren**/ quę mercimoniis ſubiacent, **in Handel vnd kauffen sind.** Ex immobilibus, ſiue fundis & ædificiis **wegen ligender Grunde/ Hauß vnd Hoff**/ ſolet ſolui Reip. vectigal, in alienatione, id eſt, venditione, vel permutatione illorum bonorum, pro ſortis ſiue ſummæ totius proportione, vulgo dicitur **Der Abzug.**

IVſtitiam huius vectigalis quod attinet, illa non in obſcuro eſt. Quamuis enim iure communi tales detractiones non reperiantur, in quo leges inprimis contrahentium æquitatem & vtilitatem reſpiciunt: Rarenter autem ſimul emolumenti publici rationem habeant: Ideoq; non dubium hanc ob cauſam eiuſmodi detractiones publicas præteritas ſilentio fuiſſe. Hunc tamen defectum iuris publici Mores & Statuta Rerump. ſingularia ſuppleuerunt, dum modos, quibus ærarium publicum ſtabiliatur, ex æquo & bono publico adinuenerunt: Quod cuique Reip. & principi non tantum liberum, verum etiam ſumme neceſſarium eſt. Cum ſalus Reip. ſuprema lex ſit, & omni priuato commodo præferenda: Omneſque populi legibus & moribus communibus & propriis vtantur. *l. omnes populi. de iuſt. & iur. l. 6 eod.* Et conſuetudo pro lege obſeruetur. *l. de quibus* 32. *D. de LL.* præſertim in oneribus & collectis. *l. vn. & ibi Br. C. de aur. coron. lib. 10.* vbi dicitur; [*Ad collationem auri coronarij placuit neminem abſq; conſuetudine eſſe cogendum.*] Ioh. Copus *in quæſt q. 11 n. 1. & ſeqq.* Thoming. *deciſ 27. n. 37. & 38.* Et quanquam eiuſmodi detractio aliquid iniqui ſapere videatur: quippe quæ cum damno priuatorum coniuncta: ſciendum tamen eſt, priuatum detrimentum facile publico emolumento compenſari poſſe. Æquum enim vel æquiſſimum cenſetur, quando ciues vel aliorſum migrant, vel domicilium mutant, vt de bonis venditis, quæ in illa rep. in qua vixerunt, adquiſiuerunt, pecuniæ partem Reip. vel ciuitati pendant. Andr. Geil. *lib. 2. obſeru. 36. n. 9.* Ioan. Dauth. *in tr. de teſtam. de mat. teſt. limit. 24. n. 69.*

Quantitas huius detractionis in arbitrio esse solet Principis aut Reip. quam moderari ex æquo conuenit. Adeo vt interdum pro centenis duo vel tres saltem floreni exoluendi sint, vulgo appellant, Den Abzug von der Kauffsumma. Item Nachstewer/ quod specialius est. Nam vox Abzug detractionibus hereditatum etiam competere videtur, de quibus suo loco. Quod vectigal soluendum est magistratui, quando contractus publice confirmatur & annotatur, wann der Kauff von der Obrigkeit ratificirt wirdt. Quemadmodum Augustæ, Noribergæ, Spiræ, & aliis in locis quam plurimis constitutum est, & vsu obseruatur, non tantum in oppidis sed etiam pagis. Teuber. *part.1.quæst.iur.ciui. & Saxon.15.n.2.*

CAPVT X.

DE VECTIGALI MERCIVM INVECTArum & euectarum.

VECTIGAL mercium est, quod mercibus imponitur inuectis vel euectis. Quod propterea duplex, εἰσαγωγικὸν & ἐξαγωγικόν.

VEctigal à vectura nomen trahit. Vnde propriè & hic pro pecunia, quæ pro inuectione & euectione mercium debetur, sumitur. Pecuniam dico, non rem, non speciem. *l.vniuersos.C.de vectigal.* facit *l.2.C.eod.* Et consuetudine confirmatur. Henning Gœden. *cons.7.& 8.* Nisi aliud aliis principibus placeat, vt de Rege Æthiopum fertur, qui species exigit. Fr. Aluares. *in Æthiop.* Alias vero latiori sensu sumitur. Vlp. *in l.inter publica.* §.*fin.de V.S.* Verum frequentius primo significatu & inter Regalia, *in c.1. quæ sint regalia,* refertur. Idem appellatur Telonium à Græco τέλος. Vnde Teloni & telonarij conductores vectigalium, vulgo Zöllner/ inde Zöllner. Item à Dd. Gabella. Boss. *in tract. de vectigal.tit.2.* Quod etiam in plerisq; locis Portorium dicitur, quasi pro deportandis mercibus solutum *l. allegatis. C.de vectigal.* Videntur equidem vectigalia odiosa esse, quod mercimonia sint iure gentium libera. *l.semper §.negociatores.de iur.immunit.* Ioh. Copus *decis.50.n.1 & seqq.* vbi plures allegat. Sed æquitas vectigalium dependet à salute publica & lucro mercatorum. Si enim à Rep. vel principe commerciorum licentia tribuitur, quibus maximum quæstum faciunt, anne æquum est, vt & corpori publico quid compendij exinde decerpatur? Si enim pastor est Princeps in Rep. quidni conueniat eum sustentari ex fructibus ouium, id est ex lucro & emolumento ciuium vel aliorum peregrinorum, qui licentia ciuium vtuntur? Anne autem vectigal æquissimum, quod speciebus euectis imponitur, quibus Resp. tua spoliatur, alia locupletatur? Ioh. Gœdd. *in l.17. num.8.de V.S.* Quod proinde vel ἐξαγωγικὸν vel εἰσαγωγικὸν existit. Strabo *lib.17.* Iustin. *in l. vn. C. de Alexandr. primat. lib.11.* Vnde Impp. *in l.omnia C.de vectigal.* dicunt: [*Vectigalium non paruam esse functionem, quæ debet ab omnibus, qui negotiationis & transferendarum mercium habent curam, æqua ratione dependi.*]

dependi.] fac. l. 1. §. *in causa. D. de quaestion.* Competit ergo ius constituendi principi aut reip. quæ superiorem non agnoscit, aut aliis consensu eiusdem *l. 1. 2. 3. C. vectig. nou. inst. non poss. l. vectigal. D. de publican. & vectigal. c. immo. de censib. c. super quibusdam. ext. de V. S. c. 1. quæ sint regalia.* Reichs Abschied. Anno 76. §. Dardurch dann. Copus *d. decis. 50. n. 3. & 4.* Alias qui citra consensum principis vectigalia imponunt, L. Iulia de ambitu tenentur. *l. vn. D. ad L. Iul. de ambit.* Quod si vero necessitas & vtilitas alicuius ciuitatis vectigalia desideret, eo in casu possunt vel noua institui, vel vetera augeri *l. 1. C. d. t l. vlt. C. de vectigal. l. locatio. §. debitores. l. sed sibi. D. de publican.* Quod enim fit autoritate Principis, & consensu vel tacito, id est, præscriptione, vel expresso, perinde est, ac ab ipso Principe fiat. *c. super quibusdam §. præterea. de V. S.* Borcholt. *in c. quæ sint regalia.* Et quia contrariorum eadem est ratio. *l. nihil tam naturale. de R. I.* ideo vti vectigalia instituere est Principis, ita quoque eiusdem erit illa tollere, vel immunitatem permittere. *d. l. vectigalia C. de vectigal. tt. C. de immun. conced. lib. 10.* Bodin. *lib. 1. cap. 10. de rep.* & nos diximus de hoc iure *in tr. de Maiestate politica p. 2. cap. de vectigalibus.*

Quantitas porro vectigalium ex æquo & bono desumenda est. Quæ quia variari admodum potest, prudentiæ politicæ subiacet, soletque hac in parte sæpe consuetudo attendi *l. si publ. §. fin. D. de publican.* de qua Theodoricus Gothorum Rex apud Cassiodorum *lib. 5. epist. 39. ait.* [*Canonem teloni nulla patiaris vsurpatione confundi, sed modum regi vtilissimum, quantum præstare debeant imponentes commerciendi licentia, æquabili ratione reuoces, ne se tandem in vagum extendat ambitiosa enormitas exigentium.*] Ex iure Ciuili quod vectigalis nomine pendebatur, erat octaua pars rei, pro qua fit solutio vectigalis *l. ex præstatione C. de vectig.* Ex Tacito *lib. 13. annal.* vero constat, olim vicesimam quintam pro venalibus mancipiis, (Lipsius legit *Quinquagesimam*) aliarum rerum venalium centesimam fuisse Dio *lib. 55.* Tacit. *lib. 1.* quæ ad ducentesimam reducta à Tiberio. Tacit. *lib. 2.*

Vectigalium institutum antiquissimum esse ex historiis sacris & profanis constat. Regn. Sixtin. *ca. 8. de regal. n. 48.* De immunitatibus à vectigalibus supra dictum fuit. Adde Iohan. Copum *decis. 50. n. 30. & seqq.* vbi & res & personas quasdam excipi iure demonstrat, licet contraria consuetudine hodie aliud in multis locis inualuerit *n. 34. & decis. 61. per tot.* Et confer Forner. *lib. 1. select. cap. 20.* vbi de odiosa vectigalium immunitate agit. Adde Petr. Heig. *p. 1. q. 17.* vbi speciatim de immunitate clericorum & literatorum agit. Denique quas res Princeps importari vel exportari permittat, boni publici & priuati causa dictum est *in tr. de Mercatura.* Adde Bodin. *p. 1020. & tt. C. quæ res export.*

* * *

Capvt

CAPVT XI.

DE VECTIGALI MERCATORVM ET INstitorum singularum rerum, quas vendunt, vulgo Aßisiæ, Acciß der Kramwahren/oder Kauffwahren/ *Item Cauponum & id genus hominum.*

PETENDVM quoq; videtur vectigal à mercatoribus & institoribus ex mercium singularum, quas vendunt, lucro, vulgo Accis, à Gallico Assisse.

Differt hoc vectigal à priori, quod ob merces inuectas & euectas soluitur: at hoc ob merces distractas & venditas, quod de omnibus rebus, quæ venduntur & emuntur, puta de fructibus, pomis, pyris, nucibus, aurantiis, citronis, exigitur, & in Batauia frequens est. Quamuis vsu confundatur vtrumque. P. Frider. Mindan. *de process. Camer. Imp. lib. 2. cap. 42. n. 7.* Qui enim sentit lucrum, vtique etiam onus ferat. Sed si hoc vectigal æstimandum ex lucro singulorum mercatorum; de ratione & via, qua lucrum illud inuestigari possit; quæritur. Sunt qui iuratoriam professionem à mercatoribus exigunt, vt quantum lucri ex mercibus venditis annuatim ceperint, tantum etiam vectigalium in proportione Reip. soluant. Alij statuunt, merces denunciandas esse, priusquam vendantur. Quæ res difficultatis & fraudis plena. Etenim si non conscientia cohibeantur, quidni tentent Institores?

Idem statuendum est de cauponibus in pagis. Andr. Friccius *lib. 3. de emendat. reip. cas. 12. p. 179.*

Huc quoque spectat pensio pro ponderatione mercium, vulgo Waggeldt.

CAPVT XII.

DE VECTIGALI, PRO RHEDA, *curru & iumentis.*

PRo curru & equis, aliisque iumentis vectigal etiam solui solet.

TExtus est *in l. cum in plures. §. vehiculum. Locati*, vbi ICtus pro curru vel rheda vectigal aurigam, pro mercibus Dominum præstare dicit, fac. text. *l. si pendentes §. si quid cloacarij. de vsufr.* Vulgo Der Roßzoll/ Vectigal in Italia frequens, & in Belgio, vt nemini liceat curru vehere Kutschen/ nisi qui pro hac licentia annuatim magistratui certum vectigal soluat, vulgo Kutschenzoll. Pensio aliquantillum differt, quam priuati conductores pro publicis curribus & equis Vor die Postwagen vnd Postpferdt/ soluere solent. Vti in Gallia currus ordinarius Lugdunum &

Aurelias,

Aurelias, & in alia loca constitutos commodo peregrinantium videmus: Adeo vt singulis diebus currus præsto sit, & sodalitium proficiscendi Reißgesellschafft / tale etiam in Belgio, commodo mercatorum inuentum, curribus & nauigiis stato tempore matutino, meridiano & vespertino, vbi loci natura, planicies & aquarum marisque opportunitas. Vide *1. Reg. 10. v. 28. & 29.*

CAPVT XIII.

DE VECTIGALI HEREDITATVM ET DOtium, quæ aliorsum deferuntur.

HACTENVS de vectigali, quod ex commerciis & contractibus hominum delibatur: Sequitur de eo, quod ex successione ex testamento & ab intestato, puta ex hereditatibus, legatis & donationibus, ex quibus aliquid in vsum ærarij publici decerpitur, præsertim quando extraneis heredibus, legatariis & donatariis diuitibus, non inopibus deferuntur. Idemq; statui etiam in dotibus animaduertimus.

DE æquitate huius vectigalis & detractionis multi sunt, qui adhuc ambigunt. Quippe quod contra ius commune introductum videatur. Constat quidem ex Dione *lib. 55.* olim vectigal tale institutum fuisse ab Augusto, vt vigesima pars hereditatum & legatorum, exceptis iis, quæ proxime genere iunctis ac pauperibus morte aliorum relinquebantur, in ærarium militare referrent, de quo & Plinius *in panegyr. Traian.* Cuius meminit Pomponius *in l. 2. §. ex his aliter. de O. I.* Paul. *4. sent. 6.* Bodin. *lib. 6. de rep. cap. 2.* Waremund. ab Ehrenberg / *cap. 5. n. 54. p. 86.* Quod putat à Gratiano sublatum Alciat. *lib. 3. disput. cap. 6.* vel constitutionibus anteriorum Impp. vel accisum, vel ex integro reductum, vel denique plane abolitum. Iac. Cuiac. *ad Iul.* Paul. *lib. 4. t. 6.* Bodin. *lib. 6. de rep. c. 2.* Quod Iustiniani tempore omnino in vsu esse desiit: *l. vlt. C. de edict. D. Hadr. toll.* Andr. Rauchbart. *in p. 1. quæst. 15. n. 5. Constit. Elector. p. 3. cap. 38. §.* Wann aber. Regn. Sixtin. *de regal. cap. 8. n. 45. & seqq.* Sed esse reuocandum in Remp. eleganter disputat Ioh. Sturmius. *serm. 3. de bello Turcico p. 247. & seqq.* Et videmus fere in plerisque bene constitutis Rebuspubl. eiusmodi vectigal in vsu esse. Propterea quod mores & statuta municipalia etiam contra ius commune & gentium induci possint. *l. 32. de LL. l. 6. de Iust. & Iur. l. omnes populi* & *ibi* Bt. *eod.* Sebastian. Medic. *in tr. de LLbus & Statut. quæst. 15. p. 2.* Quin quod successiones à iure municipali certam formam & modum accipere possint. Dd. *in c. Raynutius extr. de testibus.* Bertachin. *in tr. de Gabellis inspect. 8.* Quod & *decretum Comit. Imp.* comprobat Regenspurg *Anno 94. in §.* Vnd so viel. *fol. 30.* Rauchbart.

vt ſinguli ſciant, quantum ærario conferendum: Et Reſp. exinde ſuas vires pace & bello metiri poſſit.

QVicqnid boni homo ciuiſque in Rep. habet & poſſidet, quod viuit, quod libere viuit, quod bene, quod beate, omniumq; rerum & bonorum vſu, & interdum etiam copia ad voluptatem vtitur fruitur, totum hoc beneficium eſt Reip. referendum, quæ facit, vt Homo ſociatus in ciuili ſocietate ciuiliter viuat, ſuiſque bonis gaudeat. Qua de cauſa non tantum neceſſarium eſt, verum etiam æquiſſimum, vt aliquid ex lucro & compendio bonorum illorum, in commune conferat. Propterea quod & Homo & Res ſingulorum in Rep. conſeruari nequeat, niſi conſeruetur Res publica ſiue communis. Adeo vt ſinguli ſui cauſa videantur impendere, quicquid in vſum publicum conferunt. Quippe quod res communis à priuata, & contra priuata à communi mutuiter dependeat. Cauſa itaq; realis vectigalis ex eo iuſtiſſima eſt, quod aliunde iuſtius lucrum ſiue compendium publicum peti non cenſeatur, quam ex poſſeſſionibus & facultatibus, quæ ſingulis emolumento ſunt, & quibus ſe ſuaſq; familias ſuſtentant & tuentur. Quod genus vectigalis Capitatione aliſque impoſitionibus mere perſonalibus æquius videtur. Propterea quod Perſonale perſonas afficiat ſiue quid poſſideant in bonis, ſiue non poſſideant: At reale ex compendio rerum priuatarum proficiſcatur. Quod enim homines arant quod metunt, quod mercantur & lucrifaciunt, quod labore & manu quæſtum faciunt. Reip. cura, regimine, & tutela id faciunt. Cæterum cum imperium ſine vectigalibus nullo modo (vti dictum) retineri poſſit æquo animo ciues parte aliqua ſuorum fructuum pacem ſibi ſempiternam atq; ocium redimere debent, vt ſcribit Cicero *ad Q. Fratr.* Qua de cauſa ab arcanis Reip. ſiue dominationis vectigalia recte ſegregat Arnold. Clapmar. *lib. 4. de arcan. rerump. cap. 16.* De cauſa & æquitate huius vectigalis ſatis: diſpiciamus de diſcrimine, quod ex differentia bonorum naturalium & ciuilium, quæ vel Mobilia vel Immobilia ſunt, deſumi poteſt. Cui diſtinctioni quantum pote inſiſtendum eſſe arbitramur, ſi ex aliquo fonte realia vectigalia deriuare, & ordine quodam diſcriminare deſideramus, vt vectigal vel ex rebus immobilibus exigatur, vel ex rebus mobilibus, & hiſce naturalibus quoque vel ciuilibus, id eſt, Nummis, ſiue pecunia numerata. Homines enim vel fundos & ædificia, vel vtenſilia & ſupellectilem, merceſque, vel nummos poſſident, quibus vtuntur fruuntur. Naturalia autem bona, quia vel 1. terra, id eſt, agricultura & effoſſione proueniunt. 2. vel opificio & manus opera elaborantur. 3. vel mercatura maritima & terreſtri parantur in Rep. 4. ciuilia vero ex parte adquiruntur cum quæſtus ex nummis conficitur: Ideo hæc veſtigia ſequentes videbimus, Quid & quantum ex ſingulis decerpi & exigi poſſit & debeat: Quod genus vectigalis in ſpecie Tributũ indigitamus (Cuius originem repete ex *lib. 2 Inuent. Polyd. Virgil.* olim Tributus Gell. 13. *c. 19.*) deductum à tribu. Quippe quod ſecundum Varronem *lib. 4. de ling. Lat.* ſit pecunia populo imperata, quæ tributim à ſingulis pro portione cenſus exigebatur: Vel veriſimilius à tribuendo, quod ex priuato in publicum tribueretur. Feſt. *lib. 18.* vel quod militibus tribuebatur *l. ager. 16. de V. S.* Quanquam alias olim & no-

nunc

mine tributi venerit, quod ob capita solutum. Dio Halicarnass. Plutarch. *in Publicola l. 2. §. si quid. de hered vel act. vend. c. si tributum, 11. q. 1.* Est enim tributum æquiuocum nomen, quod vel in specie pro vectigali tantum rerum, vel promiscue pro quouis rerum & personarũ sumitur. Cæterum cum plura sint *l. 4. de præscript. verb.* negocia quam vocabula, ideo interdum latius, interdum arctius voce vtendum est. Accipimus enim vocem tributi pro vectigali illa pecunia, quæ à singulis respectu bonorum immobilium & mobilium, quæ habeant & possideant, Wie hoch daß sie begütert sindt/ exigitur & soluitur, vulgo, Tribut/ Landtstewer/ Schoß/ Schatzung/ *Exod. c. 30. Deut. 26. 1. Reg. 10.* Bodin. *lib. 6. c. 2.* Gregor. *lib. 3. de Rep. c. 3. l. . & 2. C. de annon. & trib. lib. 10. l. vniuersi. C. de vectigal.* Chassan. *in tr. dès Iustices rub. 1. §. 4.* Cuiac. *lib. 7. obs. 3. & 4.* Monterus. *lib. vn. decis.* Reg. Arrag. *decis. 13. n. 46. & 47.* Alias & hodie interdum Collecta & Indictio. *l. 3. C. de annon. & tribut. lib. 10.* Ernest. Cothm. *consil. 11. n. 1* Warremund ab Ehrenberg/ *de regni subsid.* Adde Gœdd. *in l. ager. 27. de V. S.* Vide *2. Chron. 17. v. 11. & 12.*

CAPVT II.

DE CENSV.

CENSVS nihil aliud est, quam publica patrimonij singulorum ciuium descriptio & æstimatio. Græcis τίμημα æstimatio, vel ἀπογραφὴ descriptio, German. Schatzung.

HÆc generatim de tributis dicta. Verum enimuero cum compendia vectigalia omnia iuxta normam æquitatis exigi oporteat: Æquitas autem potissimum ex proportione bonorum consideranda & ponderanda sit: At proportio inuestigari nequeat, nisi singula bona ciuium excutiantur, inquirantur & ęstimentur, ideo instrumentum adinuentum fuit census, quo singulorum ciuium patrimonia æstimentur & censeantur, qui nihil aliud est quam ęstimatio & designatio bonorum singulorum ciuium publice facta. Festus *in verbo Censores.* Est enim Censere æstimare, & Census æstimatio bonorum, quod tanti quisque res suas æstimaret, quanti censores censuissent. Nam professio bonorum à priuatis subsignabatur, & ad ærarium deferebatur. Bodin. *6. Rep. 1. p. 971.* Qua de causa censum pro consignatione siue tabulis publicis modificate vsurpari videmus *in l. Census. de probat.* vbi ICtus: [*Census & monumenta publica potiora testibus esse Senatus censuit.*] Quo sensu & Theophilus *in §. Dedititios. Inst. de libertin.* describit: [*Census, inquit, significat tabulã, aut chartam, in qua Romani facultates suas describebant, vt belli tempore, pro modo patrimonij sui vnusquisq; conferret.*] Quod Germani Schatzungen/ Schetzen. Item Losungen dicunt. Fieri autẽ debet hęc ęstimatio publice, id est, autoritate magistratuũ, apud quos singuli ciues censum bonorũ suorum profiteri coguntur, vt constet de quantitate pecuniarũ, quas quisq; possidet. Adeoq; vt postmodũ munera belli pacisq; patrimonialia nõ viritim, sed pro viribus patrimoniorũ iniungantur, vtq; hac ratione Resp. suam potentiã & opes nouerit, quibus se belli & pacis

tempo-

temporibus metiri & tueri possit. Qui propterea merito anima Reip. appellari possit. Quod opus Claudius etiam ideo vocat arduum: [*Quod opus, inquit, quam arduum sit, nobiscum maxime, quamuis nihil vltra, quam vt publice notæ sint facultates nostræ exquiratur, nimis magno experimento cognoscimus.*] Quod maxima cum æquitate coniunctum, vt nemo plus oneris sustineat, quam emolumenti & lucri ex rebus capiat. Quandoquidem census æqualis in capita maximam iniuriam ciuibus infert, vt qui nihil aut parum in bonis habet, nihilominus rerum æquale grauamen cum aliis perferre cogatur. Vtendum itaque hic est proportione Geometrica, non Arithmetica, vt quisque tantum soluat, quantum possideat *l. 3. C. de annon. & trib. lib. 10. l. 2. eod.* Cuius rei causa Magistratus constituuntur, qui olim Censores in Rep. qui censui agendo præfecti. Liu. *lib. 1. & 4.* Cic. *lib. 3. de LL. ibi.* [*Censores, populi æuitates, soboles, familias, pecuniasq; censento.*] Hugo Donell. *cap. 2. pag. mihi 280. de fide instrument.* Censum porro instituisse fertur primum Seruius Tullus, Sextus Romanorum Rex. Ita enim Liuius *lib. 1.* inquit; [*Censum instituit Seruius rem saluberrimam tanto futuro imperio, ex quo belli pacisq; munia non viritim, vt ante, sed pro habitu pecuniarum fierent. Tunc classes centuriasque & hunc ordinem ex censu descripsit, vel paci decorum, vel bello.*] Item Luc. Flor. *in 1.* [*Ab hoc populus Romanus relatus in censum, digestus in classes, curiis atque collegiis distributus, summaque regis solertia ita est ordinata Resp. vt omnia patrimonij, dignitatis, ætatis, artium officiorumque discrimina in tabulas referrentur, ac si maxima ciuitas minimæ domus diligentia contineretur.*] Videndus est Dion. Halicarn. *lib. 4.* Postmodum in eadem Rep. sæpius actus est census ob incrementum vel decrementum patrimonij singulorum, quia, vt Vlp. *in l. 2. de censibus* ait: Vitia primorum censuum editis nouis professionibus euanescunt. Item *l. 4. §. qui post censum. eod* Exemplum habemus in Octauio Augusto, qui censum egit vniuersi orbis, *Luca 1.* Marq. Freher. *lib. sing. de numism. cens.* Fuit etiam census apud Græcos, maxime Athenienses. Demosth. *in orat. de muner.* Et hucusq; ad nostra tempora in omnibus Rebusp. regnis & principatibus frequentatus. De modo & forma census Vlpianus refert *in l. 4. D. de censibus*, nimirum de agri formula, [*Nomen fundi cuiusque, & in qua ciuitate, & quo pago sit. & quos duos vicinos proximos habeat.*] Item de arui: [*Quod in decem annos proximos satum erit: quot iugerum sit.* De vineæ: [*Quot vites habeat.*] Oliueti: [*Quot iugerum & quot arbores habeat.*] Prati: [*Quod intra decem annos proximos satum erit, quot iugerum pascua esse videantur.*] Item syluæ Cæduæ: [*Omnia ipse qui defert, æstimet.*] Item [*Lacus piscatorios portus, salinas, si quæ sunt in prædiis, seruis expressis nationibus, ætatibus, artificiis & officiis speciatim in censum deferri debere.*] *l. 1. & 3. §. fin. l. 6. 7. 8. D. eod.* Latius differentem vide de censu Ioh. Bodin *lib. 6. de rep. cap. 1.* vbi singulatim de censura agit, quæ primitus non ad morum castigationem inuenta fuit, sed ad ciuium descriptionem, ætatem, numerum, ordinem, conditionem: siue ad fortunarum omnium ac facultatum æstimationem, quo sensu posteriori hoc loco nos vocem census speciatim sumpsimus, Schatzung der Güter. Adde Petr. Gregor. *3. Reip. 5.* Couarr. *3. variar. resolut. 7. & seq.* Cuiac. *20. obseru. 3*[illegible]*. & 24. obs. 7.* Zasium *lib. 2. singul. intellect. cap. 3.* De censura confer Mondecatin. *ad LL. Platon. c. 26.* Lauterbach. *1. polit. 7.* Danæ. *6. polit. 4. p. 425.* Lips. *in polit. & de magnit. Romæ 4. cap. 2.* Petr. Gregor. *4. Reip. 12.* Freher. *lib. 3. de infam. c. 12. & 10.* Scip. Ammirat. *lib. 11. cap. 2.* vbi de off. Censoris.

ſoris agit. Petr. Ærod. *2. rer. iudicat. 16*. Fr. Patricius *3. rep. 7*. Fr. Pollettus *lib. 3. de form. Rom. cap 5*. Eberlin. *de O. I. in l. 2. cap. 15*. Zepper. *lib. 1. polit. Eccleſ. c. 17. p. 146*. Thom. Garzo *in diſcur. 30*. Cyro Sponton. *lib. 7. dello ſtato cap. 10*. Bodin. *d. lib. 6. c. 1*. latiſſime Ioh. Althuſ. *in polit. cap. 8. p. 83. & ſeqq.* Lælius Zechius *lib. 2. polit. c. 3. p. 227*.

Forma cenſus hodie plerumque obſeruari ſolet, vt ſinguli ciues iurati cenſum profiteantur, quantum in bonis habeant, & quot bona in clinodiis, veſtibus, pecunia numerata, mobilibus & immobilibus, & quanti æſtimentur omnia hodie.

CAPVT III.

DE INDICTIONE EX POSSESSIOnibus agrorum.

TRIBVTVM ſoluendum eſt à ciuibus vel nomine Immobilium, vel Mobilium. Immobilium, nempe fundorum & ædificiorum. Quod ex poſſeſſionibus illorum bonorum exigitur, Indictionem libet indigitare in ſpecie.

Primum tributum ſoluendum eſt ex poſſeſſione & prouentu agrorum, paſcuorum, hortorum, vinearum ſingulorum ciuium, & quicquid nomine fundi venit.

QVod ratione & proportione iugerum ſoluendum, vulgo dicitur Huffengeldt/ vel quod ratione prædiorum ruſticorum, Landtſtewer/ vel Fruchtgeldt/ quod ſoluendum ex fundis, ſecundum menſuram fundi ex tritico, hordeo, auena, ſiligine. Quo pertinet etiam Weingeldt/ oder etliche Faß Wein. Waremund ab Ehrenberg. *p. 55. n. 23. cap. 4*. Quod genus vectigalis de vino tempore Caroli V. regis Galliæ in vſu. Bour. *deciſ. 246. pag. 602*. Item Forſtgeldt/ Triefftgeldt. Quo referri poteſt, Mühlſchwein/ Maſtgeldt/ das beſte Haupt auß dem Viehe/ Pfluggeldt/ Erbzinß/ Zehenden vom Fleiſch/ Wein/ Korn/ Erbſen/ Flachs/ Kraut. Vectigal boum & corij.

Huc referri videtur & ille modus, quo Iphicrates vſus. Suaſit enim vt ſubditi conſererent ſoli partem ſinguli exemtam regi XVIII. modiis. Hoc facto magna frumenti copia fuit collecta. Qua in ea loca vbi fora agebantur exportata, abundans pecunia eſt confecta.
Camerar. *p. 34*.

CAPVT IV.

DE TRIBVTO EX METALLIFODINIS, *siue Canone Metallorum.*

PRÆTEREA soluendum est vectigal siue tributum ex possessione Metallifodinarum, salinarum, Lapidicinarum, &c. priuatorum.

EX emolumentis terrę soluendum est quoddam vectigal ærario: quod vel depromitur ex fructibus soli, vel visceribus terræ, puta Metallifodinis, auri, argenti, æris, ferri, plumbi, stanni, quas priuati possident. Iure enim certum est, priuatos etiam possidere metallifodinas & inde fructum percipere, cum in eorum bonis inueniantur. *l. item si fundi. §. sed si lapidicinas. l. si cuius § inde est quæsitum. D. de vsufr. ' enditor. §. si constat. D. communia prædior. l. diuortia. §. si vir. solut. matrim* fac. text. *in l. 3. §. vlt. & l. seq. D. de reb. eor. qui sub tut. & l. magis puto D. eod.* Verum Principi eiusque fisco certa ex metallis in priuatorum fundis effossis debetur portio. *l. 1. l. 2. l. cuncti C. de metallar. lib. 11. l. 2. hoc metallum. C. Theod. eod.* Quæ Canon metalli *d. l. 2. C. de metallar. & C. Theod. eod. & in d. l. cuncti C. Theod.* decima esse dicitur. Renat. Choppin. *de LL. And c 61. n. 1. & seqq.* P. Heigius late & eleganter *p. 1. q. 13.* Qua de causa Dd. *in c. vn. quæ sint regalia verbo Argentaria.* Decimam metallorum priuatorum portionem de Regalibus tantum esse concludunt. Bossius *in tr. de metalli & argenti fodinis n. 3.* Petr. Gregor. *lib. 3. syntagm. c. 10. n. 1.* Borcholt. *in tr. de regal.* Regner. Sixtin. *eod. tr. c. 18.* Andr. Knichen *de priuileg. Duc. Saxon. p. 133.* Teuberus *p. 1. quæst. 22.* Nisi quod Electores immunitate decimarum gaudeant. *Aur. bulla* Carol. IV. §. *in præsente constitutione.* Gœden. *consil. 3. n. 9.* Schneidw. *in §. constituitur. n. 7. Instit. de vsufr.* Obseruanda tamen hic erit consuetudo & ius principis. Regner. Sixtin. *n. 37. & seqq.* Adde M. Coler. *in decision. 98.* & ibi Iacob. Scult. *in not.* Decimam quod attinet, quæstionis esse solet. An illa de omnibus promiscue metallis intelligenda? Inprimis an etiam de Ferrariis Eysenstein. Quod textus & interpretatio Dd. comprobant, vti testatur Michael Teuberus *lib. 1. quæstion. iuris ciuil. & Saxon. quæst. 22.* nisi consuetudine vel præscriptione aliud obtineat. *n. 9.* Qui etiam de iure lapidicinarum, vel alterius vilioris metalli monet consuetudinem inspiciendam esse. *n. 10 per l. 1. & 2. C. de metallar.* De venis saxorum, pretiosorum lapidum, gemmarum, marmorum, & quę sunt medij generis fossilium, videatur Castrensis *in l. fructus §. si vir. D. solut. matrimon.* Peregr. *de iur. fisci lib. 4. tit. 2. n. 13.* P. Heig. *lib. 1. quæst. 13. n. 37.* De Salinis legibus Romanis cautum est, quippe quod in fundis priuatorum priuati iuris sint. *l. ex generalis. §. vxori. de vsufr. legat. l. ex forma §. salinæ. D. de censib.* vbi ICtus: [*Salinæ si quæ sunt in prædiis, & ipsa in censum deferenda sunt.*] facit text. *in l. magis puto §. 1. D. de reb. eor. qui sub tut.* Reditum vero certum ex metallis & mineralibus Principem vel remp. sibi constituere posse certum est, qui propterea inter Regalia refertur *c. 1. quæ sint regal.* & inter vectigalia publica, quæ fisco debentur *l. inter publica. §. vlt. de V. S. l. 1. D. quod cuiusq; vniuers. l. si quis. C. de vectigal.* Qualem etiam ante Imperatores constitutum fuisse ex Liuio, *lib. 9. decad. 3. de bello Persico,* constat. [*Vectigal etiam nouum ex salaria*

annona

annona statuerunt.] Item olim in Troade, teste Alfeno *lib. 3. σοφισῶν, cap. 1.* Adde Borcholt. *hic*, & Regner. Sixtin. *cap. 21.* P. Heig. *p. 1. quaest. 14. n. 17. & seqq.* Quod vectigal ICtis dicitur *in l. inter publica §. vlt. de V. S.* & ibi Gœdd. *l. 1. D. quod cuiusque vniuers.* Salinarium Pontificis *in c. super quibusdam: §. praeterea. de V. S.* Quo pertinent decimæ confecti aluminis. Matth. Afflict. *decis. Neapol. 321.* vide Andr. Knichen. *in priuileg. Duc. Sax. p. 134.* Cęterū prout variant Regnorum iura, ita quoq; reditus eorundem. Salinarū naturam & salis si quis indagare desideret, perlegat ἁλογραφίαν Bernhardini Gomezij, Plin. *lib. 16. ca. 2.* Potest quoq; consuetudo vel Princeps certā legē imponere fodinis calcis terræ, ex qua lateres fiunt Ziegel Erde/ miniariis, nitrariis, sulphurariis, quæ Wesenbecius inter Regalia cōnumerat, *cons. 45. n. 24. & cons. 60. n. 30.* de quibus M. Teuber. *p. 1. quaest. 23. n. 11. & 12.* Petr. Heig. *lib. 1. q. 13. n. 40.*

Caput V.

De Piscationum Reditu.

Hæc de reditu, qui adminiculo & ratione terræ infert: Ratione vero aquæ est reditus piscationum.

Nam quamuis *in §. flumina. Inst. de R. D.* ius piscādi dicatur esse omnibus commune in portu fluminibusque: aliud tamen est ius piscandi & aliud compendium ex piscatione, quod immemoriali præscriptione & cōsuetudine acquiri potest. *c. super quibusdam. §. praeterea. de V. S.* Qua de causa inter Regalia relatum est hoc ius *c. 1. quae sint regalia, verbo Piscaria.* Radeuicus *in vita Friderici lib. 2. c. 5.* Sigon. *lib. 2. de regn. Italiae & 7.* Regn. Sixt. *de regal. c. 20.* P. Heig. *p. 1. q. 15. n. 45. Coler. in decis. 101.*

Caput VI.

De Reditu Molendinorum.

Deinde reditus etiam iure molendinorum aquaticorum Principi competit in fluminibus.

Principis enim est ius molendinorum aquaticorum concedere in fluminibus; Quippe quod flumina inter Regalia. *d. cap. 1. quae sint regal.* Noe Meurer tr. An vero Domini subditos possint cogere, vt in suis molendinis molant, eleganter disquirit Iohan. Copus *in decis. 20.* Teuber. *p. 1. q. 27.*

Caput VII.

De Tributo ex Prædiis Urbanis.

Denique soluendum est vectigal ex prædiis vrbanis, puta domibus, horreis, aliisq; ædificiis, areis: von Hauß vnnd Hoff/ Schoß/ Stewer/ Balckengeldt/ Sparrēgeld/ Camin oder Schornsteingeldt. Inquilingelt. Simon Pistor. *cons. 19. vol. 1.* Schurff. *cons. 23. n. 3. cent. 3.* Waremund. *p. 37.*

CAPVT VIII.

DE VECTIGALI OPIFICIORVM.

OPIFICIA ſunt, quæ materiam elaborant, & quæuis vſui communi inſtrumenta & vtenſilia parant. Quibus ęque lucrum quærunt ac agricultura. Vnde vectigal quoddam intuitu opificiorum conſtitui & inprimis à collegiis opificum exigi poſſet, quæ arcam communem habent ad exemplum Reip.

QVæ ſane via conficiendæ pecuniæ commoda & facilis videtur, modo æquitatis regula hic obſeruetur, nec modus excedatur: Propterea quod pecunia ſemper parata & breui tempore exigi & colligi poſſit. Inprimis ſi Principi mutua pecunia opus neceſſitatis tempore, iis præſertim in locis, puta Noribergæ, Mediolani, vbi artificia & opificia florent. Hic ergo ineat calculum Politicus, à quibus collegiis artificum quid petendum. Quantum enim quiſque ſoluere poſſit, non ita in facili eſt: Propterea hæc res tutius committi videtur indagationi magiſtratuum in ſingulis ciuitatibus, vt modum explorent, quantum Opifices ſinguli (qui alias parum, aut nihil in bonis habent) ex quæſtu ſuo manuario ſuppeditare queant Reip. In quibuſdam Rebuſpubl. obſeruari licet, vt Mercatores & Opifices magnum ſua induſtria facientes quæſtum, quantum quiſque lucri capiat, iuramento profiteantur. Nec improbandum eſſe hunc morem cenſet Andr. Friccius *lib.3. de rep. emend. and. 12.* Nec eſt nouum hoc genus, nec iniquum. Olim enim à Seuero tale artificum vectigal inſtitutum fuit, teſte Herodiano *lib. 3.* Lælio Zechio *lib. 2. politic. cap. 3. pag. 228.* Alex ab Alex. *lib. 4. cap. 10. genial. dier.* Petr. Gregor. *lib. 3. cap. 6. n. 4.* Et fuiſſe extra ordinem pro reſtituendo palatio igni conſumto ab Auguſto indictum priuatis denarium, at collegiis aureum, ex Dione Caſſio refert Marq. Freher. *lib. 3. parerg. c. 10.* Chabrias Athenienſis regi Ægyptiorum ſuaſit, vt de vnaquaque colonia, item corporibus ſingulis imperaret tributum. Item de frumento, quod veniret, vt exigeretur vltra pretium tam ab emtore, quam venditore de ſingulis artabis aſſes bini, nec non de nauigiis & officinis & aliis, quicquid negocij gereretur, & fieret quæſtus, quæſtus illius pars decima. Vti refert Camerarius. Sic ſtatutum fieri poſſe, vt ſinguli artifices in principio, quo artem cœperint exercere, teneantur aureum ſoluere, Ripa *cap. 6. nu. 41.* adſerit *in tract. de priuil. peſt.* Sic memini extra ordinem collegiis Opificum iniunctum fuiſſe, vt ſingula perſonam ad ſeruitia principis in feſtiuitatibus publicis decenter ſuis ſumtibus veſtitam & exornatam deputarent.

CAPVT IX.

DE VECTIGALI RERVM IMMOBIlium venditarum, &c.

RES, quæ commercij ſunt, id eſt, emi, vendi poſſunt, ſunt quoque Immobiles & Mobiles. Immobiles Fundi & Ædificia ſolo infixa, iuraque. Mobiles autem ſunt merces quæuis, quæ loco moueri poſſunt, ad victum & amictum humanum, ad inſtrumenta & ſupellectilem, ſpectantes, Allerley Kauffwahren/ quę mercimoniis ſubiacent, in Handel vnd kauffen ſind. Ex immobilibus, ſiue fundis & ædificiis wegen ligender Gründe/ Hauß vnd Hoff/ ſolet ſolui Reip. vectigal, in alienatione, id eſt, venditione, vel permutatione illorum bonorum, pro ſortis ſiue ſummæ totius proportione, vulgo dicitur Der Abzug.

IVſtitiam huius vectigalis quod attinet, illa non in obſcuro eſt. Quamuis enim iure communi tales detractiones non reperiantur, in quo leges inprimis contrahentium æquitatem & vtilitatem reſpiciunt: Rarenter autem ſimul emolumenti publici rationem habeant: Ideoq; non dubium hanc ob cauſam eiuſmodi detractiones publicas præteritas ſilentio fuiſſe. Hunc tamen defectum iuris publici Mores & Statuta Rerump. ſingularia ſuppleuerunt, dum modos, quibus ærarium publicum ſtabiliatur, ex æquo & bono publico adinuenerunt: Quod cuique Reip. & principi non tantum liberum, verum etiam ſumme neceſſarium eſt. Cum ſalus Reip. ſuprema lex ſit, & omni priuato commodo præferenda: Omneſque populi legibus & moribus communibus & propriis vtantur. *l. omnes populi. de iuſt. & iur. l. 6 eod.* Et conſuetudo pro lege obſeruetur. *l. de quibus* 32. *D. de LL.* præſertim in oneribus & collectis. *l. vn. & ibi Br. C. de aur. coron. lib. 10.* vbi dicitur; [*Ad collationem auri coronarij placuit neminem abſq; conſuetudine eſſe cogendum.*] Ioh. Copus *in quæſt. q. 11 n. 1. & ſeqq.* Thoming. *deciſ.* 27. *n. 37. & 38.* Et quanquam eiuſmodi detractio aliquid iniqui ſapere videatur: quippe quæ cum damno priuatorum coniuncta: ſciendum tamen eſt, priuatum detrimentum facile publico emolumento compenſari poſſe. Æquum enim vel æquiſſimum cenſetur, quando ciues vel aliorſum migrant, vel domicilium mutant, vt de bonis venditis, quæ in illa rep. in qua vixerunt, adquiſiuerunt, pecuniæ partem Reip. vel ciuitati pendant. Andr. Geil. *lib. 2. obſeru. 36. n. 9.* Ioan. Dauth. *in tr. de teſtam. de mat. teſt. limit. 24. n. 69.*

Quantitas huius detractionis in arbitrio esse solet Principis aut Reip. quam moderari ex æquo conuenit. Adeo vt interdum pro centenis duo vel tres saltem floreni exoluendi sint, vulgo appellant, Den Abzug von der Kauffsumma. Item Nachstewer/ quod specialius est. Nam vox Abzug detractionibus hereditatum etiam competere videtur, de quibus suo loco. Quod vectigal soluendum est magistratui, quando contractus publice confirmatur & annotatur, wann der Kauff von der Obrigkeit ratificirt wirdt. Quemadmodum Augustæ, Noribergæ, Spiræ, & aliis in locis quam plurimis constitutum est, & vsu obseruatur, non tantum in opidis sed etiam pagis. Teuber. *part. 1. quæst. iur. ciui. & Saxon. 15. n. 2.*

CAPVT X.

DE VECTIGALI MERCIVM INVECTArum & euectarum.

VECTIGAL mercium est, quod mercibus imponitur inuectis vel euectis. Quod propterea duplex, εἰσαγωγικὸν & ἐξαγωγικόν.

VEctigal à vectura nomen trahit. Vnde proprie & hic pro pecunia, quæ pro inuectione & euectione mercium debetur, sumitur. Pecuniam dico, non rem, non speciem. *l. vniuersos. C. de vectigal.* facit *l. 2. C. eod.* Et consuetudine confirmatur. Henning. Gœden. *cons. 7. & 8.* Nisi aliud alijs principibus placeat, vt de Rege Æthiopum fertur, qui species exigit. Fr. Aluaref. *in Æthiop.* Alias vero latiori sensu sumitur. Vlp. *in l. inter publica. §. fin. de V. S.* Verum frequentius primo significatu & inter Regalia, *in c. 1. quæ sint regalia,* refertur. Idem appellatur Telonium à Græco τέλος. Vnde Teloni & telonarij conductores vectigalium, vulgo Zöllner/ inde Zöllner. Item à Dd. Gabella. Boss. *in tract. de vectigal. tit. 2.* Quod etiam in plerisq; locis Portorium dicitur, quasi pro deportandis mercibus solutum *l. allegatis. C. de vectigal.* Videntur equidem vectigalia odiosa esse, quod mercimonia sint iure gentium libera. *l. semper §. negociatores. de iur. immunit.* Ioh. Copus *decis. 50. n. 1 & seqq.* vbi plures allegat. Sed æquitas vectigalium dependet à salute publica & lucro mercatorum. Si enim à Rep. vel principe commerciorum licentia tribuitur, quibus maximum quæstum faciunt, anne æquum est, vt & corpori publico quid compendij exinde decerpatur? Si enim pastor est Princeps in Rep. quidni conueniat eum sustentari ex fructibus ouium, id est ex lucro & emolumento ciuium vel aliorum peregrinorum, qui licentia ciuium vtuntur? Anne autem vectigal æquissimum, quod speciebus euectis imponitur, quibus Resp. tua spoliatur, alia locupletatur? Ioh. Gœdd. *in l. 17. num. 8. de V. S.* Quod proinde vel ἐξαγωγικὸν vel εἰσαγωγικὸν existit. Strabo *lib. 17.* Iustin. *in l. vn. C. de Alexandr. primat. lib. 11.* Vnde Impp. *in l. omnia C. de vectigal* dicunt: [*Vectigalium non paruam esse functionem, quæ debet ab omnibus, qui negotiationis & transferendarum mercium habent curam, æqua ratione dependi.*]

deperidi.] fac. *l.* 1. §. *in causa. D. de quæstion.* Competit ergo ius constituendi principi aut reip. quæ superiorem non agnoscit, aut aliis consensu eiusdem *l.* 1. 2. 3. *C. vectig. nou. inst. non poss l. vectigal. D. de publican. & vectigal. c. immo. de censib. c. super quibusdam. ext. de V. S. c.* 1. *quæ sint regalia.* Reichs Abschied. Anno 76. §. Dardurch dann. Copus *d. decis.* 50. *n.* 3. *&* 4. Alias qui citra consensum principis vectigalia imponunt, L. Iulia de ambitu tenentur. *l. vn. D. ad L. Iul. de ambit.* Quod si vero necessitas & vtilitas alicuius ciuitatis vectigalia desideret, eo in casu possunt vel noua institui, vel vetera augeri *l.* 1. *C. d. t l. vlt. C. de vectigal. l. locatio.* §. *debitores. l. sed sibi. D. de publican.* Quod enim fit autoritate Principis, & consensu vel tacito, id est, præscriptione, vel expresso, perinde est, ac ab ipso Principe fiat. *c. super quibusdam* §. *præterea. de V. S.* Borcholt. *in c. quæ sint regalia.* Et quia contrariorum eadem est ratio. *l. nihil tam naturale. de R. I.* ideo vti vectigalia instituere est Principis, ita quoque eiusdem erit illa tollere, vel immunitatem permittere. *d. l. vectigalia C. de vectigal. tt. C. de immun. conced. lib.* 10. Bodin. *lib.* 1. *cap.* 10. *de rep.* & nos diximus de hoc iure *in tr. de Maiestate politica p.* 2. *cap. de vectigalibus.*

Quantitas porro vectigalium ex æquo & bono desumenda est. Quæ quia variari admodum potest, prudentiæ politicæ subiacet, soletque hac in parte sæpe consuetudo attendi *l. si publ.* §. *fin. D. de publican.* de qua Theodoricus Gothorum Rex apud Cassiodorum *lib.* 5. *epist.* 39. *ait.* [*Canonem teloni nulla patiaris vsurpatione confundi, sed modum regi vtilissimum, quantum præstare debeant imponentes commerciendi licentia, æquabili ratione reuoces, ne se tandem in vagum extendat ambitiosa enormitas exigentium.*] Ex iure Ciuili quod vectigalis nomine pendebatur, erat octaua pars rei, pro qua fit solutio vectigalis. *l. ex præstatione C. de vectig.* Ex Tacito *lib.* 13. *annal.* vero constat, olim vicesimam quintam pro venalibus mancipiis, (Lipsius legit *Quinquagesimam*) aliarum rerum venalium centesimam fuisse Dio *lib.* 55. Tacit. *lib.* 1. quæ ad ducentesimam reducta à Tiberio. Tacit. *lib.* 2.

Vectigalium institutum antiquissimum esse ex historiis sacris & profanis constat. Regn. Sixtin. *ca.* 8. *de regal. n.* 48. De immunitatibus à vectigalibus supra dictum fuit. Adde Iohan. Copum *decis.* 50. *n.* 30. *& seqq.* vbi & res & personas quasdam excipi iure demonstrat, licet contraria consuetudine hodie aliud in multis locis inualuerit *n.* 34. *& decis.* 61. *per tot.* Et confer Forner. *lib.* 1. *select. cap.* 20. vbi de odiosa vectigalium immunitate agit. Adde Petr. Heig. *p.* 1. *q.* 17. vbi speciatim de immunitate clericorum & literatorum agit. Denique quas res Princeps importari vel exportari permittat, boni publici & priuati causa dictum est *in tr. de Mercatura.* Adde Bodin. *p.* 1020. *& tt. C. quæ res export.*

* * *

Capvt

Aurelias, & in alia loca constitutos commodo peregrinantium videmus: Adeo vt singulis diebus currus præsto sit, & sodalitium proficiscendi Reißgesellschafft / tale etiam in Belgio, commodo mercatorum inuentum; curribus & nauigiis stato tempore matutino, meridiano & vespertino, vbi loci natura, planicies & aquarum marisque opportunitas. Vide *1. Reg. 10. v. 28. & 29.*

Capvt XIII.

De vectigali hereditatvm et dotium, quæ aliorsum deferuntur.

Hactenvs de vectigali, quod ex commerciis & contractibus hominum delibatur: Sequitur de eo, quod ex successione ex testamento & ab intestato, puta ex hereditatibus, legatis & donationibus, ex quibus aliquid in vsum ærarij publici decerpitur, præsertim quando extraneis heredibus, legatariis & donatariis diuitibus, non inopibus deferuntur. Idemq; statui etiam in dotibus animaduertimus.

De æquitate huius vectigalis & detractionis multi sunt, qui adhuc ambigunt. Quippe quod contra ius commune introductum videatur. Constat quidem ex Dione *lib. 55.* olim vectigal tale institutum fuisse ab Augusto, vt vigesima pars hereditatum & legatorum, exceptis iis, quæ proxime genere iunctis ac pauperibus morte aliorum relinquebantur, in ærarium militare referrent, de quo & Plinius *in panegyr. Traian.* Cuius meminit Pomponius *in l. 2. §. ex his aliter. de O. I.* Paul. *4. sent. 6.* Bodin. *lib. 6. de rep. cap. 2.* Wαremund. ab Ehrenberg / *cap. 5. n. 54. p. 86.* Quod putat à Gratiano sublatum Alciat. *lib. 3. disput. cap. 6.* vel constitutionibus anteriorum Impp. vel accisum, vel ex integro reductum, vel denique plane abolitum. Iac. Cuiac. *ad Iul.* Paul. *lib. 4. t. 6.* Bodin. *lib. 6. de rep. c. 2.* Quod Iustiniani tempore omnino in vsu esse desiit. *l. vlt. C. de edict. D. Hadr. toll.* Andr. Rauchbarr. *in p. 1. quæst. 15. n. 5. Constit. Elector. p. 3. cap. 38. §.* Wann aber. Regn. Sixtin. *de regal. cap. 8. n. 45. & seqq.* Sed esse reuocandum in Remp. eleganter disputat Ioh. Sturmius. *serm. 3. de bello Turcico p. 247. & seqq.* Et videmus fere in plerisque bene constitutis Rebuspubl. eiusmodi vectigal in vsu esse. Propterea quod mores & statuta municipalia etiam contra ius commune & gentium induci possint. *l. 32. de LL. l. 6. de Iust. & Iur. l. omnes populi* & *ibi* Br. *eod.* Sebastian. Medic. *in tr. de LLbus & Statut. quæst. 15. p. 2.* Quin quod successiones à iure municipali certam formam & modum accipere possint. Dd. *in c. Raynutius extr. de testibus.* Bertachin. *in tr. de Gabellis inspect. 8.* Quod & *decretum Comit. Imp.* comprobat Regenspurg *Anno 94. in §.* Vnd so viel. *fol. 30.* Rauchbarr.

d.q.15.n.9.p.1.quæstion. Obtinet itaque hoc vectigal hodie moribus & statutis, vulgo Abschuß/quod se instar laudemij, vulgo Lehnwahr habet, de quo Henning. Gœden *t. de petit.inuestit.consil.25.per tot.* Hart. Pistoris.*decis.50 per tot.* vel instar quartæ, quæ iure ex bonis decurionum sumitur *l.1.C.quom.& quib quart pars lib.10.* Æquissimum enim videtur, si ab iis exigatur & soluatur, qui res hereditarias aliorsum extra territorium transportant, propterea quod æquum sit, subditos pro protectione & tutela, loco remunerationis & beneficij, aliquid dominis locorum remittere: tum quod alienatione ista Respubl. etiam damnum sentire videatur, cum publice intersit & hominibus & rebus eam locupletatam esse. Quemadmodum etiam libertum pro beneficio manumissionis soluere quid posse, iure constitutum esse videmus. Quantitas huius detractionis siue Falcidiæ olim fuit Vicesima, quæ hodie variat. Nam in Marchia Brandeburgensi habetur Falcidia decima quinta pars sortis. Vnde etiam Quindena appellatur. Soluuntur enim quatuor grossi Marchici de qualibet sexagena Schock. Vnde constat solui de quindecim grossis vnum. Ioh. Copus *quæst.5 decis.num.4.* Qui etiam de dote & vestibus festiuis Quindenam solui tradit *decis.6.num.6.& seqq.* Item de legatis; cum de similibus idem sit iudicium. *l.illud.ad L.Aquil. arg. l.Marcellus ad SCtum Trebell. l. à filio de legat.1.ibi* Iason. Copus *num.16.* An vero hæc Falcidia in moneta antiqua vel noua soluenda, Vide eundem *d. quæst. 5. num.5.& seqq.* Dubium non est, hoc genus vectigalis ab alienigenis, exteris & peregrinis, qui hereditates extra territorium exportant, quinetiam ab agnatis & cognatis, successoribus licet non efferant Iure solui, liberis exceptis. Nam quanquam iura municipalia & mores successiones mutare & conformare possint, adeoq; ipsam legitimam minuere. Forster. *in tract.de success.lib.2.in 1. q. pag. 113.* Minsing. *centur. 5. obseruat. 43.* Andr. Geil. *2.obseruat.122.Constit.prouincial.p.3.cap.12.* æquius tamen videtur, eos hac Falcidia non grauandos esse. Propterea quod in liberis & suis heredibus continuatio dominij euidentius appareat. *l.in suis 11.de lib.& posthum. l.qui in aliena 6. § interdum. de acquir.vel omitt.hered.* Pistor. *lib.1.quæst.50.num.59.* Rauchbart. *in quæst. p.1. q. 15. num. 15.& seqq.* Quod pariter ad parentes porrigitur, propterea quod pater & filius vna eademque persona censeatur *l.fin.C.de impub.& aliis substit.l.cum scimus 12.C.de agricol.& censit lib.11.* Facit huc Plinius *in Panegyri.* de æquitate constitutionis, quæ vicesimæ vectigal parentibus demisit. Vide Rauchbart. *in terminis d.quæst.15.p.1.num. 26.& seqq.* Cæterum non tantum de vicesima, verum etiam de quinquagesima statutum fieri posse, quæ soluatur Ecclesiæ forte ad fabricas & ad alios pios vsus, adserit Fr. Ripa *in tract.de peste cap.6.nu.24.arg.l.fin.C.de edicto D.Hadr.tollend.* Quod non sit par ratio Christi & fisci. Quin quod hoc ius etiam ad dotes mulierum extendatur, quæ extra territorium nubunt. Corn. *consil.106 lib.4.* Ripa *d.cap.6.* Confer Rosenthal *cap. 5. de regal. conclus. 34.* quod tamen improbat Waremund. ab Ehrenberg *p.92.de subsid.regn.* Vtrum vero peregrinus & alienigena, cui quid legatum est, hanc detractionem Abschoß/ in re legata admittere, an vero heres eam redimere, integrumque legatum legatario præstare teneatur, vide Rauchbart. *quæst. seq.16.* vbi eleganter *per tot.* Item an Magistratui hoc ius Falcidiæ etiam in mobilibus in der Fahrnuß competat vel nominibus, si hæc defunctus reliquerit, vel is,

qui

qui domicilium alio transferre cupit, habeat in alieno districtu vel territorio. Rauchbart *d.p.1.quæst.17.* Quo lectorem breuitatis studio remissum volo. Relinquitur ergo prudentiæ & arbitrio Principis aut reip. quotam partem hereditatis legati, dotis & à quibus personis exigendam statuere velit. Quandoquidem salus publica priuatorum commodo vbique præferenda, modo æquitatis limites non transiliat. Et ne heredes dolose magistratus circumueniant, diuisio bonorum publice, & autoritate tabellionis publici, aliisque testibus interuenientibus commode & tuto fieri potest, & actus insinuari. Quæ res parum difficultatis habet in testamentis, hereditatibus coram actis delatis & diuisis Vor Richter vnd Schöffen. Idemq; iuris est in donationibus causa mortis. Idemq; statui posse videtur in rebus expeditoriis & vtensilibus, nisi alias ius retortionis obstet, de quo *constitutio Elector.p.3.const.* Teuber.*p.2.quæst.*

* * *

Finis libri quinti.

:æ elapso ærario inferantur, vti olim apud Romanos Aurum lustrale singulis lustris *l. 1. C. de lustr. auri collat ibi* Cuiac. Siquidem, vti supra dictum est, in Ordinariis certa forma & tempus statum requiritur, quæ sufficientiæ Reip. inseruiant. Cæterum cum interdum causæ & necessitates publicæ incidant, quæ longe maiores desiderent expensas, optimo consilio prudentum, & bono publico Principes siue Resp. sibi reseruarunt extraordinarias impositiones, quæ proinde describuntur, quod præter morem & legem indicuntur: deinde ad certum tantummodo temporis spacium, denique causa vrgente & publica: siue, vti Bartolus definit, quæ non habent certam & determinatam præstationis formam, etiam respectu temporis. Francis. Ripa. *in tr. de peste cap. 5 n. 230.* facit *l. 239. § munus. de V. S. l. 1. l. 18. de muner. & honor.* Poncett. *de iur. municip. num. 9. p. 31.* Frider. *lib. 2. de mandat. c. 42.* Waremund. ab Ehrenberg. *cap. 5. de regn subsid.* Althus. *cap. 10. polit. pag. 95.* Exempla sunt passim in sacris & profanis historiis. *1. Reg. 9. 2. Reg. 12. 2. Chron. 24. Luc. 2. Matth. 7.* Differentia itaque est inter Ordinaria & Extraordinaria, quod hæc præter legem & statam formam: illa iuxta legem & morem consuetum: hæc ad tempus, illa perpetuo: hæc ex causa singulari & vrgente publica: illa ex causa communi reip. hæc ad sumtus extraordinarios: illa ad sumtus necessarios & consuetos. In eo vero conueniunt, quod à Principe & ad bonum publicum indicuntur à Rep. & ciuitatibus, cum permissu Principis aut Præsidis. Quorum rationem eleganter Imp. *in l. 1. C. de vectig. nau.* complexus est: [*Non quidem temere est nouorum vectigalium exactio. Sed si adeo tenuis est patria, vt extraordinario auxilio iuuari debeat, allega Præsidi, cui libellum constituisti, qui re diligenter inspecta, vtilitatem communem intuitus, scribet nobis, quæ compererit, an habenda sit ratio vestri, & quatenus, æstimabimus. Vti enim superiorem habenti nec ordinaria, ita nec extraordinaria vectigalia instituendi ius est.*] *per d. l. 1. & 2. C. eod* Rutger. Roland. *in tr. de commiss. p. 3. lib. 3. c. 7. & 8.* Andr. Knich. *in tr. de priuileg Duc. Saxon. in verbo* Zoll. Boss. *tit. qui poss. vectig. impon. nu. 10. in pr.* Bodin. *lib. 1. de rep. cap. vlt.* Et nos latius deduximus *in tr. de Maiestate politica p. 2. cap. de Iure vectigalium.* Adde Waremund. ab Ehrenberg. *d. c. 5. n. 20. & seqq.* Menoch. *de arbitr. iud. cas. 343.* Rosenth. *de regal. cap 5. conclus. 40* Schrad. *tr. de feud. p. 3. cap. 2. num. 4.* Itaq; in impositione vectigalium consensus expressus Principis requiritur, vel tacitus, qui temporis lapsu colligitur, cuius initij memoria non extat. Mynsing. *lib. 5 obseru. 29. n. 6.* Quippe quod consensus temporis cursu præsumatur *l. 6. de acquir. hered. l. 10. C. de petit. hered.* & tempus immemoriale vim constituti habeat *l. 3. § 4. ibi Dd. de aq. quotid.* Quamuis quibusdam Politicis ius vectigalium non præscribi posse videatur, sed Maiestati indiuiduum esse debeat. Bodin. *d. l. 1. c. vlt.* & quamuis sint, qui vim consuetudinis hic allegent, quæ maxima. Gabriel. *comm. opin lib. 5. tit. de præscript. conclus. 1. num. 18.* attamen potius spectandum suadent, non quid Romæ fiat seu factum sit, sed quid fieri debeat. *l. 12. de off præsid.* Causa altera, qua conueniunt Ordinaria & extraordinaria, est Salus publica & vtilitas, & ærarij defectus: Quam Cicero *lib. 2. Offic.* innuit: [*Non est dubium propter ærarij tenuitatem tributum esse conferendum, vt omnes intelligant, pro salute Reip. necessitati parendum.*] Fr. Ripa *de peste c. 4. n. 184.* Nec propterea ad hoc genus deueniendum esse, nisi ordinariis excussis & deficientibus, vel non sufficientibus. Bodin. *lib. 6. cap. 2.* Qua de causa Hippolytus à Col-

libus merito dehortatur Principes *in lib. sing. de increment. vrb. cap. 20.* vt caueant ab iis, qui nouas subinde à subditis extorquendæ vel conquirendæ pecuniæ strophas, nulla necessitate cogente, excogitant. Impulsiua autem causa debet esse singularis Reip. siue pacis, siue belli, communis vel particularis quædam necessitas, puta belli, hostium irruptio, captiui principis redemtio, vulgo Ranzongeldt/ pacis confirmatio, calamitatum publicarum subleuatio, principis peregrinatio, electio: operum publicorum extructio vel reparatio. Petr. Gregor. *de rep. lib. 3. c. 19.* Aret. *in problem. loco 155. tom. 2.* Petr. Fr. Mindan. *lib. 2. c. 44.* Ioh. Althus. *d. c. 10.* puta ob aquam publicam, ad ædificia publica. *l. ad reparationem. 7. C. de aqua ductu lib. 1. l. nemini 3. l. pen. C. de consul. lib. 12. l. 8. C. de aqua ductu.* Fr. Ripa *de peste c. 4. n. 40.* Facit *l. ad portus 6. C. de operib. publ. l. ad instructiones 7. C. de SS. Eccles. l. absit. C. de priuil. dom. August. lib. 11.* vectigal viarum & pontium reficiendorum: vectigal cloacarum *l. 7. C. de aquad.* Vectigal ad spectacula solutum *t. t. C. de exp. publ. lud. l. b. 1. C. de spectac.* A quo munere conferendi, necessitate vrgente, nemo priuilegio immunitatis eximitur. *l. pro tyronibus 3. C. de priuil. dom. Aug.* Ripa *d. c. 4. n. 44.* Quale tumultuarium tributum, quotiescunq; necessitas extrema imminet, indicendum. Dio *in Augusto*, Liui. *lib. 3.* Godescalcus Steuichius *ad lib. 3. Vegetij c. 5. de re milit. in not.* Andr. Geil. *2. obs. 53.* M. Freh. *lib. 3. parerg. c. 10.* Vasq. *illustr. q. lib. 1. c. 6. n. 4. & 5.* Ioh. Copus *q. 59. n. 24.* Myns. *cent. 5. obs. 21.* Menoch. *lib. 2. cent. 2. cas. 178. de arbitr. iud. quæst.* qui causas enumerat vrgentes.

An etiam Dominus pro elocanda filia subditos collectare possit, disputant Dd. Ioh. Copus *decis. 32.* Myns. *cent. 5. obs. 21.* Thomat. *de collat. §. 2. n. 23.* Waremund. ab Ehrenberg *de subsid. regn. c. 4. & 5.* Modest. Pistoris *cons. 4. n. 1. p. 1.* Alth. *c. 10. p. 98.*

Causa vero cessante, debebant etiam extraordinaria vectigalia cessare *l. ex facti. de vulg. & pupill. l. humanitatis. C. de impubér. l. quod sit de legat. 1.* Decius *in l. 122. n. 3. de R. I* & *ibi* Sturcius *c. in argum. de R. I. in 6. ibi* Petr. Peckius. Cæterum hodie sæpe videmus illa in ordinaria degenerare. Parlador. *lib. 1. c. 3. n. 19.* Waremund. *cap. 8. n. 12. pag. 122.* Exempli gratia Türckensteuer/ quod tributum ab initio extra ordinem indictum, sed postea ordinarium factum est. Petr. Heig. *lib. 1. q. 17. n. 30.* Porro hæc extraordinaria vectigalia vel conueniunt antiquis: sed incremento differunt, quæ etiam noua dicuntur. *l. vectigal. 10. C. de vectigal. & commiss. arg. l. 1. §. opus. de noui oper. nunciat.* Ita Romani, vrgente necessitate, duplex tributum imponebant vno anno, quod antea semel tantum, vt notat Forner. *1. select. c. 25.* Liuius *decad. 3. lib. 3.* Plane noua sunt, quæ ex noua causa indicuntur. Quale fuit olim vicesima hereditatum, & Centesima venalium rerum ab Augusto inuenta, Dione & Tacito testibus. Noua quoque sunt, quę sub prætextu & colore alicuius antiqui tributi introducuntur, quæ potius ad Arcana imperij referas. Rosenth. *de regal. c. 5. concl. 44. n. 8.* Waremund. *n. 29. d. c. 5.* A quibus bonos Principes abstinere quantum possibile est, non tantum æquum est: verum etiam bono publico expedit, quippe quibus populus opprimatur & exhauriatur, & sæpissime ad rebellionem excitetur. Reddunt enim, ait Hippolytus *d. c. 20. de increm. vrb.* nimiæ istæ exactiones, vrbes, prouinciasq; desertas, subditos miseros, efferatos, desperatos: Vnde bella ciuilia, Allerley Auffstände. Frachett. *in Principe.* De quo queritur Cicero *in epist.* [*Nihil aliud nisi imperata noua tributa audiuimus, possessiones omnium venditas: ciuitatum gemitus, ploratus,*

monstra

monstra quædam non hominis, sed fere nescio cuius immanis.] Confer Petr. Gregorium *lib. 3. cap. 19. de Rep.* Althus. *c. 8. p. 87. Polit.* Bodin. *pag. 1028.* Imo potius noua vectigalia à tyrannis & adulatoribus malitiosis adinuenta, ex vsu tollenda ad exemplum Pertinacis, de quo Herodian. [*Imp. Pertinax vectigalia omnia, quæ ad exquirendas pecunias tyranni excogitarunt, penitus remisit.*] Ne, inquit Bodinus, quæ ex lacrymis & gemitu exinanitorum subditorum extorta, ad magistrat⁹ voluptates conuertantur. Si tamen necessitas impositionem vrgeat nouorũ vectigalium, principi prudenti prospiciendum est, vt illa indicat modo tolerabili pro facultatum proportione subditorum, secundum illud Tiberij: Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere. Deinde pacto remissionis interueniente, vt tempore elapso sese obstringat tributa bona fide remissurum & sublaturum, gegen einem Reuerß/daß es den Underthanen hinfüro zu keiner Newerung vnd Einführung gereichen solle. Præterea iuuat pollicitationes addere priuilegiorum concedendorum aut conseruandorum, religionis, libertatis, &c. in vicem recompensationis. Qua ratione consensum eo facilius à subditis eliciet. Deniq; necesse est vt demonstret, hæc quæcunq; conferantur, omnia ad bonum publicum necessario exigi; quibus non illatis, actum esse de salute Reip. quæ suprema lex est.

CAPVT II.

DE CAPITATIONE.

EXTRAORDINARIVM vectigal est ratione personæ, quod in singula capita indicitur, licet nihil in bonis habeant, vnde Capitatio.

CApitationem à capite dici animaduersio est in facili, sed duplici sensu accipi, leges Ciuiles innuunt & vsus. *In l. 9. C. de act. emt. l. 1. de impon. lucrat. descript. C. Theod. l. 4. de indulg. debit. eod. Cod. l. vlt. fine cens. vel relig. eod. l. 15. de annon & tribut. eod. Cod. l. vlt. de patrocin. viror. eod.* designat annonariam collationem pro mẽsura agrorum. Rationem huius significationis declarat B. Brissonius *lib. 3. de V. S.* ꝙ iumenta capita vocarentur, quorum iugo vno quantum arari terræ poterat, id subiugationis appellatione in descriptionem veniebat, tributariæq; functioni subiiciebatur. Quasi Capitatio idem ac iugatio *l. 9. C. de agric. & censit. lib. o l. 6. C. Theod. de extraord. exaction. l. 11. de ex act. l. 6. C. Th. de collat. donat.* Facit *l. vlt. C. de immunit. nem. cõced. lib. 10.* Alias vero pro specie tributi accipitur *l. vlt. § pen. D. de muner. & honor. l. 8. C. de SS. Eccles. l. 11. & 16. C. de Episc. & cler. l. vlt. C. de annon. & trib. l. 10. l. 2. C. Theod. de immunit. cõced. l. 1. de collat. fugit. C. Theod.* nimirum pro capitis tributo. *l. vn. C. de capit. ciu. lib. 11. l. vn. C. de colon. Thracens. l. ne rusticani ad vllum obseq. eod. lib.* Inde *in Panegyr. Flauiens. Constant. Imp.* dicto. Septem millia capitum remisisti, quartam amplius partem nostrorum censuum, vti notat Brisson. in verbo *Capitatio.*

Quo sensu hic sumitur Capitatio, quod sit vectigal siue tributum extraordinarium (dissentiente Alciato *in l. 8. n. 1. C. de SS. Eccles.* Cuiac. *in parat. C eod.*) ꝙ pro capite soluitur, puta ꝙ patres familiarũ pro singulis capitib⁹ ęrario depẽdere coguntur. Bod. *lib. 6. c. 2. pag. mihi 1037.* Paul. Montan. *de tut. c. 3. n. 14. & seqq.* ideo dictũ, ꝙ

in capita

in capita siue in corpora fiat personarũ. Nisi quis capita tropice pro personis intelligi malit. *per l.35.D.de LL l.3 in fin. & l.7.§.iniuriarum.D.de cap.deminut.l.pen.§ testamento D.de secund.tabb.l.2.D.si ex nox.cau.agat.l.21.§.1.D.commod.l.1.in fin.de priu.delict. l.18.D.de furt.* Quasi capitatio sit tributum capitis, id est, in singulas personas collatum *l 3 & vlt.D.de censib.l.10.de agric.& censit.lib.10.l.vlt.de muner. & honor.* Vulgo Haupt Tribut/vel Hauptgeldt. De æquitate huius tributi disserit Lips. *lib. 1.de magnit.Rom.cap.3.* qui iniquum fere putat, si vniforme in omnia capita indicatur. Pone enim pauperem multa familia abundantem, & diuitem cœlibem aut orbum, anne iniustum esset, pauperem capitatione grauari & diuitem degrauari? Cæterum hic modus vectigalis ęque ac reliqui æquitate, quam prudentia politica moderatur, definiendus est. Adeo vt non tantum filij filiæque familias pro capite redimendi sint, verum etiam serui, ministri, ancillæ, item baiuli Taglöhner/ Opifices Handwercksgesellen/ qui fere nihil in bonis possident, sed quotidie victum manu quæritant. Item interdum Sacerdotes, Die Geistlichen, causa vrgente, qui alias immunitate gaudent: Quale tributum à regibus Bohemiæ impositum fuit Iudæis Anno 50. quod genus tributi Bodinus minus vsitatum esse hodie asserit. *p.1037. de Rep.* & propterea recte inter extraordinaria referendũ. Waremund. ab Ehrenberg. *lib sing de subsid.regn.cap.5. nu.45.* Quod tamen à ratione naturali & ciuili non alienum videtur, modo moderamine Iustitiæ & prudentiæ iniungatur tempore necessitatis. Exemplum habemus *Exod c.30.v.11. ibi* Fr. Iunius, vbi pecunia per capitationem viritim in singula personarum capita collecta, *& 2. Reg.15. vers.10.ibi*: [*Exegit vero Menachem istam pecuniam ab Israele ab omnibus, qui valebant facultatibus, quam daret Regi Assyriorum, quinquagenos siclos argenti in virum vnumquemque*:] quod Lutherus, Auff ein jeglichen Mann. Quare Imp. Vespasianus à singulis Iudæis vbicunque locorum essent, exigere iussit. Ioseph. *lib.7. antiq. cap.27.* verba ibi: [*Tributum Iudæis, vbicunque erant; imposui duas drachmas quemque quotannis in Capitolium ferre iubens, quemadmodum ante in templum, quod est Hierosolymis, conferebant.*] Adde Dion. *in Vespasian.* Causa vero, quod hæc collatio Romam translata fuit, hæc fuisse videtur. Cum enim à singulis Iudæis quotannis didrachmus in vsum templi, cultumque diuinum exigeretur, ingens sane pecunia congesta fuit, quæ ansam dare metuebatur populo Iudaico, qui seruitutis & iugi impatiens, defectioni & rebellioni. Quocirca hoc modo nerui præcisi fuerunt. Tale tributum fuisse quod in sacris Numisma census dicitur, innuit Marquard. Freher. *in dissertat.de Numism.census, & lib.3. parerg. cap.10.* vbi docte & eleganter explicat hoc genus numismatis. Videndus Iustus Lipsius *lib. 2.de magnit.Romæ cap.2.& 3.* Petr. Gregor. *lib.3.cap.5.de rep.l.vlt. de cens.* vbi pro capite masculi indictus dicitur aureus, pro fœminæ capite dimidius singulis annis. *Rubr.C.de annon.lib.10.l.ætatem.de censibus l.cum antea. C. de agricol. & cens.lib.11.l.vn.C.de colon.Thracens.* Ioseph. *lib.18.c.22.& 7.de bello Iud.* Waremund. ab Ehrenberg. *c.5.n.46.de subsid.regnor.* Memorabile exemplum refert Dio *in Commodo*: [*Commodus*, inquit, *natali suo die nobis vxoribusque nostris liberisque singulis binos aureos tanquam aliquas primitias imperauit, id tributum pendere coegit. Idemque ex Senatoribus, qui in reliquis ciuitatibus erant, quinque denarios exegit.*] Quod tamen potius ad illicita: quippe quod nulla causa subsit; referendum est. De Atheniensibus, qui

inhabi-

inhabitarent Potideam, indigentibus pecunia ad bellum, refert Camerar. *lib. 2. Oeconom. p. 23.* quod iusserunt profiteri cunctos censum bonorum, non simul vniuersorum in tribu sua singulos, sed ita vt quoque loco quicquam possideretur, vt pauperes æstimationem subiicere possent. Si quis vero prorsus nihil possideret, eius capitis æstimatio erat minarum duarum. Hinc igitur tributum, quod exigebatur à singulis integrum conferebatur. Et meminit Capitationis eiusdem Cæsar *lib. 3. de bello ciuili:* [*Multa generatim ad auaritiam excogitabantur, in capita singula seruorum ac liberorum imponebatur tributum, &c.*]

CAPVT III.

DE HOSPITATIONE.

HOSPITATIO quoque est quædam species extraordinariæ collationis personalis, quæ fit superuenientibus militibus, vel aliis personis.

FAcit huc *tit. C. de metator. 2. Sam. 17. v. 27. & c. 19. 33. 1. Chron. 12. 3. 9. 40.* Solent vero ciues ab hoc onere pecunia soluta immunitatem impetrare, quæ Epidemetica dicuntur. Vide *n 129 & 134.* Huc regale illud nauium & plaustrorum præstationis referri videtur *c. 1. quæ sint regal. ibi* Regn. Sixtin. *c. 15.* Ioh. Althus. *c. 10. p. 98.* Hoc sane grauamen sentiunt ij inprimis, qui ea loca habitant, per quæ vulgo iter solent exercitus facere. Da die Pässe vnd Landtstrassen hingehen. Et memini hoc genus extraordinariæ collationis superasse interdum ordinariam, qua rustici admodum aggrauantur. Verum Bellum commune malum multa secum trahit mala, à singulis æquo animo ferenda.

CAPVT IV.

DE EXTRAORDINARIIS PATRIMOnialibus & Iugatione.

VECTIGALIA patrimonialia rerum extraordinaria sunt, quæ bonis ciuium imponuntur, extra ordinem: Adeo vt ne Clerici ab his immunes censendi & habendi. Quæ secundum causarum & circumstantiarum varietatem variant. Species est hic singularis, quæ Iugatio dicitur.

SVnt enim eædem fere causæ, Personæ & Res; ex quibus etiam extraordinaria soluuntur, quæ propterea cum ordinariis supra traditis conferri oportet. Bona autem intellige, quæ sita sunt in territorio. Nam extra territorium impositio ve-

ctigalium non obtinet. *arg.l.fin.de iurisd.omn.iud.2.Reg.cap.23.35.* Althuſ. *cap.10.polit.* Vti vero ſupra immunitate quaſdam perſonas & res gaudere traditum, quæ potiſſimum in Ordinariis obtinet: Ita contra in extraordinariis priuilegia exemtionis ſilere ſolent, propterea quod Neceſſitas legem non patiatur, de qua theſi late Waremund. *de regn.ſubſid.pag.120.* Arnold. Clapmar. *de arcan.rerump.lib.5.c.15.* poſt alios. Adeo vt etiam clerici ab hiſce non immunes habendi *l.5.l.6.l.7.l.11. C. de SS. Eccleſ.* Reichs Abſchied 1594. Item *praced. Anno 1598.1603.* Waremund. *p.161 cap.12.per tot.* Adde Teuberum *p.2.q.11.* vbi de priuilegiorum ademtione agit, contra diſputante Bozio *de ſtat.* & P.Gregorio late *lib 3.c.7.de rep.* Quemadmodum conſueuiſſe Regem Hiſpaniæ tempore neceſſitatis etiam Decimas ex Epiſcopatibus exigere, ex quibus interdum aureorum quingenta millia congeſſit, vt legatus quidam refert de Hiſpaniæ regno *in Theſauro polit.* Idem feciſſe neceſſitate vrgente Regem Poloniæ, vt Eccleſiaſticus & equeſtris ordo vniuerſus dimidium annuorum cenſuum conferret, Cromer. *de reb. Polon lib.23.*

Speciem huc referunt ſingularem, quam iugationem vocant, vt ciues pro magnitudine & numero poſſeſſionum ſiue iugerum contribuant, præter legem & morem conſuetum: Adeo vt qui plura prædia poſſidet, plus conferre teneatur. *Nou.17.* Bodin. *lib.6.c.2.* Petr Gregor. *lib.3.c.5.de Rep.* Ioh. Althuſ. *cap.10.p.96.* Huc pertinent Huffengeldt/ Vngeldt/ gemein Pfenning zu Leiſtung der Hülffe wider den Türcken. Abſchiedt *Anno 1494.1500.1542.1545.1548.1551.* Waremund. ab Ehrenberg. *pag.84.n.47.* Et ſi quæ ſunt eius generis alia ſingularia.

CAPVT V.

DE COLLATIONE EXTRAORDINARIA ſupellectilis aureæ, &c.

MODVS quoque eſt Extraordinarius, ſi Princeps, vrgente neceſſitate, ſupellectilem auream, argenteam conferre cogat ſubditos, quam poſtea reſtituat etiam abſque vſuris.

DOnec Princeps vel collectam poſſit imponere, vel aliunde pecuniam conquirere *l.fin.§.fin.de pignorat.act.Deciſ.Pedemont.95.n.51.p.1.* Ripa *in tr.de peſte de remed.preſeru.§.accedo.n.185.* Vaſq. *illuſtr.quaſt.c.6.n.7.* Ioh. Copus *deciſ.59.n.23.* Exempla ſunt in obſidione Magdeburgenſi, Anno 1550. & in expeditione contra Turcam 1594. Modo, vti dixi, ſolutio poſtmodum fiat, licet abſque iuris, ex communibus reditibus. Quæ ſi fieri nequeat, tempori eſt parendum & neceſſitati *arg.l.2. de doli & dd.mal.except.l.1.* & ibi Dd. *de off.conſul.c.remiſſionem 1.q.1.c.ſicut. de conſil. diſt. 5.loqui potuerit. de manumiſſ.teſtam.* Egregium exemplum extat apud Liuium, quod ad ſpontaneas collationes potius referre cenſuimus.

CAPVT

CAPVT VI.

DE MONETÆ IMMVTATIONE.

DEFICIENTIBVS nummis interdum licet Principi monetæ legem & valorem immutare.

QVi modus etiam publica & extrema necessitate innititur. Alias Princeps contra æquum & bonum faceret, vt ostensum *in tr. de Nummis*. Obtinet hic quod Tacit. [*Omne magnum exemplum iniqui aliquid secum trahit, quod bono publico rependitur.*] Salus enim publica suprema lex est. Cæterum & hunc modum ad extraordinarias collationes priuatorum retulimus. Quippe quod de istorum corio & bonis ludatur. Exempla sunt vetera & recentia. Romani bello Punico, cum impensis Resp. non sufficeret, libræ æris pondere imminuto quinque partes lucrifecere, vsq; alienum soluerẽt. Postea Annibale vrgente Fab. Max. Dictator pondus iterum imminuit, & dimidium lucrata est Resp. Plin. *lib. 33. nat. histor. cap. 9.* Arist. *2. Oeconom.* refert de Hippia Atheniensi, qui nummum fecit improbum, & ad se Atheniensium argentum constituto pretio afferri iussit, & postea signatam pecuniam nouo charactere ex eo argento dedit. Ioach. Camerar. *lib. 2. in Oeconom. p. 22.* Item Dionysius mutuo sumserat pecuniam à ciuibus, quam redderet. Cumq; illi repeterent, iussit afferri ad se argentum, quantum possideret vnusquisque, proposita pœna mortis, nisi facerent. Allato autem argento percussit nummum, ita vt denarius vnus æstimaretur duobus, eoq; quod debebatur, quodque attulerant ad se, persoluit.

CAPVT VII.

DE SVFFECTIONE QVASI ET ADVLterinorum nummorum.

EXIGENTE necessitate Militibus etiam Nummi ex materia adulterina ad tempus solui possunt, qui vicem legitimorum interim sustineant, donec redimantur probis.

DE quibus *lib. 2. De nummis* adduxi quędam exempla. Ita Galli olim à suo Duce æreos denarios pro argenteis sumserunt. Iou. *lib. 3.* & Bemb. *lib. 2. histor. Venet.* Veneti pro bonis alutinis. Sabell. *2. enn. 9.* Item Ericum Lupidem Comitem Tendillanũ olim ex charta panicea fecisse schedulas sua manu atq; subscriptione signatas & æstimatas, quibus stipendium militi interim soluit. Nebrissens. *decis. 2. lib. 3. c. vlt.* Reusner. *in art. stratagem. lib. 1. c. 20.* Item Classomenij militibus cum deberent stipendij nomine quadringenta & octoginta sestertia, neq; possent dissoluere, annis singulis fœnus pendebant ducibus sestertia nonaginta & sex. Quia vero hoc pacto de sorte nihil decedebat, & sumtus facere frustra ipsi pergebant,

percusserunt nummum ferreum ad argenti rationem sestertiorum quadringentorum octoginta. Hanc deinde pecuniam dabant opulentissimis in ciuitate, pro ea atque consentaneum erat cuique, & tantundem ab eis recipiebant argenti. Ioach. Camerar. *2. Occonom. pag. 28.* Habebant igitur priuati, quod in quotidianos vsus impenderent, & debito liberata fuit ciuitas. Deinde ex vectigalibus & fœnus pendebant illis, & diuidendo semper pro parte sua cuique distribuebant, nummosque ferreos recipiebant. Dionysius cum non abundaret argento, nummum percussit ex stanno, aduocataq; concione, copiosa oratione nummum commendauit. Syracusij vero quamuis inuiti illum scito suo probauerunt, & vnusquisque prætulit, se habere argentum, non stannum. Timotheus Atheniensis bellum gerens cum Olynthiis in pecuniæ inopia æreum nummum percussit, & militibus distribuit. Quibus hoc ægre ferentibus ostendit à mercatoribus omnia & in foro res venales eodem nummo ipsis venditum iri. Mercatoribus autem ostendit, quos nummos æreos accepissent, iisdem rursus eos emere & illa in regione venalia & prædam actam debere. Et si quid æris superfuisset, id ad se referre, proque eo accipere argentum. Quod Leucon imitatus Polyæno referente *lib. 6. stratagem.* Ita perhibent de Ioanne Rege Bohemiæ, qui exhausto ærario cudi ærosos nummos curauit. Ioan. Dubrauio teste *lib. 21.* M. Freher. *de monet. pag. 55.* Ex corio quoque fecisse nummos tempore vrgente Dominicum Michaelem Venetorum Ducem. Sabel. *lib. 4. ennead. 9. & lib. 6. cap. 8.* Quod Dd. approbant ex vtilitate publica; modo sine dolo fiat. Petr. Gregor. *lib. 3. c. 6. n. 22. & seq. de Rep.* Ioh. Copus *in decis.*

CAPVT VIII.

DE AVGMENTO PRETIORVM Rerum venalium.

DENIQVE interdum quoq; restaurandum est ærarium pretiorum augmento.

LAmpsaceni cum aduentus expectaretur triremium multarum, & venirent pollentæ sex modij denariis quatuor: iusserunt in foro versantes vendere eos sex denariis. Et ad olei congium, qui veniret denariis quatuor, adiicere tres obulos seu asses sex. Idemque facere de vino & cæteris. Priuati itaq; pretium accipiebant antiquum: quod autem superabat, id ciuitas retinens copiam ita pecuniarum comparauit. Ioach. Camerar. *in Occonom. Arist. lib. 2. pag. 24.*

Finis libri sexti.

LIBER SEPTIMVS
DE QVASI VECTIGALIBVS.
Capvt I.
De Mvtva Pecvnia.

VERA vectigalia ordinaria & extraordinaria ſunt, quæ exiguntur, nec reſtituuntur. Quaſi vectigal, quod exigitur reſtituendum, puta Mutua pecunia. Quaſi vectigal itaque eſt Mutua pecunia, quæ ſæpenumero à ſubditis pro ratione bonorum mutuo ſumitur, & tandem cum vſuris legitimis reſtituitur.

QVamuis enim nemo contrahere, aut mutuum dare iure compelli poſſit. Cum quilibet rei ſuę arbiter & moderator. *l. in re mandata C mandati.* & mutuum dare & accipere ſit contractus liberrimus, iuriſgentium & actus meræ facultatis: attamen princeps interdum vel reſp. autoritate ſua mutuum à ſubditis opulentioribus, etiam abſque vſuris, exigere poteſt, ſalute Reip. vrgente *l. 1. C. de omni agri deſert. lib. 11.* Ripa *in tr. de peſte cap. 4. n. 185.* facit *l. neminem 11. C. de SS. Eccleſiis.* Si enim vrgēte neceſſitate Princeps ſubditos collectare poteſt, quidni etiam mutuum ab iis poſtulare? Ioh. Copus *quæſt. 59. n. 24.* ibi alios caſus adducit, vbi Princeps ſubditos cogere poſſit facere, quod alias iure non facerent. Exempla refert Reuſner. *lib. 1. ſtratagematum c. 20. pag. 105.* Quale genus exactionis in regno Boemię vſurpatum Anno 1522. Item in Romano Imperio, Reichs Abſchied *fol. 18.* de quo Bodinus. Eſt certe commodius à ſubditis pecunias mutuo ſumere. Quæ ratio difficultates expedit in tributis cogendis, tunc enim facilius reddit eorum mutuum, qui & fœnus & ſortem & gratiam à rep. ſibi reddi ſperant. Principis namq; eſt hic pacta ac fidem ſeruare *l. 1. de pactis.* Cum principis ſit vox Dei Et male & inique fecit Vitellius, de quo Dio, [*qui poſtquam ære alieno admodum obſtrictus, Principatum adeptus fuerat, requiſitis creditoribus dicebat, ſeſe reddidiſſe ſalutem pro pecunia, repoſcebat que tabulas contractuum.*] Iuuat ergo hic principem cenſum ſubditorum exploratum habere aut explorare, vt à ditioribus mutuum depoſcatur. Sunt vero Principes, qui veluti regale quoddam ſibi pecunias pupillorum vendicant, donec ad annos pubertatis peruenerint. Quibus interea vtuntur, vſuris ſolutis vnmündiger Kinder Geldt verzinſen. Vide *theſaurum polit. & relat. de regno Angl* Ad exemplum Dio-

nysij Syracusij, qui in pecuniæ inopia professione apud sese describi iussit pecunias familiarum, quæcunque essent orbæ parentibus. Quo facto ille pecuniis vsus fuit, donec singuli in suam tutelam venissent. Ioachim. Camerar. *2. Oeconom. Arist. pag. 30.* Et videtur hac ratione pupillis optime cautum esse, dum sibi principem & patrem patriæ obligatum habent, qui istis quam optime & prudentissime prospicere præsumitur, ratione paternæ affectionis, quam præ se fert. Viderit vero Princeps, quid è re sua & dignitate futurum. Huc pertinet exemplum, quo vsus Taos Rex Ægypti, suasu Chabriæ Atheniensis, vt quod quisque argenti aut auri non signati haberet, id ad se afferret. Cumque esset allatum, suasit, idem, vt rex eo vteretur: Et eos qui mutuo dedissent, commendarent nauarchis, qui debita persoluerent ex tributis. Camerar. *p. 34.* Hunc autem modum Extraordinarium esse, præter alios modos prædictos, cuique satis obuium est. Nam ordinarij modi censentur ij, qui ærarium conficiunt & ditant sine dispendio. Scip. Ammirat. *lib. 3. c. 8.* At pecuniam mutuam sumere, & soluere annuatim vsuras, non video quid emolumenti bono publico afferat. Adeo vt Principes, qui faciles sint ad æs alienum polcendum & capiendum mutuo, interdum ita illaqueentur vsuris, vt nullam tandem viam elabendi reperire possint. Caueant ergo Principes, quantum possibile ab hoc vectigalis genere.

Et ne hoc modo Princeps suas vires singulis patefaciat & autoritatem prostituat, vti poterit arcano quodam, vt videlicet per tertium, puta ciuitatem opulentam, aut autoritate eminentem apud exteros vel incolas pecuniam procuret; quæ suo, non principis, nomine mutuā accipiat, pignore, vel fideiussoribus datis. Accedit etiam, quod eiusmodi ciuitates primariæ aliis eo facilius ad mutuum persuadere possint, exemplo suo præeuntes. Idcirco opus est, vt Principes ciuitatium primorum amorem & obsequium sibi concilient, quorum ope & consilio tempore necessitatis tuto & feliciter vtantur. Quasi vectigal est & illud, cum principes cautionis loco à suis officialibus exigunt certam summam (Wann sie jhren Vorstandt in die Cammer müssen einantworten auff etlich tausendt) cuius vsuras annuatim percipiant. Cæterum cum minus fideliter & diligenter functioni suę præfuerint, in facili videtur ab officiis remotio & damni compensatio. Res sane prudenter adinuenta, qua quæstores & id genus alij ministri principum in officio continentur. Præterea quasi vectigal est, quod à Mercatoribus subiectis, vel etiam aliis ditioribus ad vsuras petitur. Est enim subueniendum ærario laboranti, quibus modis possis, modo saluti publicæ consulatur.

Cui respondet quoq; quasi vectigal, quando à Consiliariis & Officialibus datur mutua pecunia principi in initio muneris sui. Wann die jenigen / so zu einem Ampt kommen / etliche tausendt darlehen thun / welches jhnen verzinst wirdt.

Capvt II.

De Mensa Argentaria.

SOlent quoque ſed rarenter Principes argentariis menſis conſulere ærario, cum à ſubditis vel peregrinis accipiunt mutuum ad vſuras extraordinarias.

ITa enim ſpe lucri ciues & exteros allicere ſolent, vt ingentem ſummam pecuniæ ad vſuras elocent. Exemplum refertur de Franciſco Rege Gallorum, qui menſam argentariam inſtituit ad vſuras VII. cuius ſucceſſor ad X. & poſtmodum ad XVI. & XX. Qua de cauſa Florentini, Lucenſes, Genuenſes, Heluetij & Germani, ineſcati amplitudine vſurarum infinitam auri & argenti copiam in Galliam intulerunt, teſte Bodino *in Apologia aduerſus Maleſtrettum*. Verum ad hunc modum non, niſi extrema vrgente neceſſitate, deueniendum eſſe ſuadent Politici. Propterea quod valde iniquus. Petr. Heig. *p. 2. quæſt. 1. num.* 153. Molinæus *intr. de vſur. num. 506. 507.* deinde quod pernicioſus. Quantum enim lucelli exinde ærario cedat, quis eſt, qui non animaduertat, cum breui temporis ſpacio vſuræ ſortem ſint ſuperaturæ & totum ærarium exhauſturę. Vnde tritum illud. Die Tochter friſt die Mutter. Qui propterea etiam à Scipione Ammirato reiicitur præter alios modos, qui plus damni, quam lucri fiſco afferant *lib. 3. polit. diſcurſ. cap. 8.* Permutandæ pecuniæ menſam tantummodo vnam Byſſantij elocarunt. Neque licebat alio nummo vel de altero emere vel alteri vendere quicquam: quod ſi quis feciſſet, pecunia multabatur. Camerar. *in Oeconom. lib. 2. p. 22.*

Capvt III.

De Ademtione Rervm Priuatarum.

AD quaſi collationes pertinet etiam, quando ineuitabili neceſſitate premente Princeps adimere cogitur bona priuatis, tanquam publica & ſua.

QVod ſuadet ſalus Reip. quæ ſumma lex eſt, & vtilitas publica præferenda eſt priuatorum contractibus *l. 3. C. de primipil.* cui concordant *l. vn. §. pen. C. de caduc. tollend. c. ſuas, ibi. Nam plurimorum. quæſt.* 1. Schurff. *conſil. 9. num. 9. centur. 2. & conſil. 60. num. 9.* Adde Ioan. Copum *quæſt. 59. num. 1. & 24.* Modo tamen fiat refuſio aliqua pretij. *l. 2. C. pro quib. cauſ. ſeru. præm. lib. accip.* Vtut enim Princeps omnia poſſidet, haud tamen poſſidet dominio, quod eſt iuriſgentium & iuris ciuilis

ex parte. *l.* 5. *de Iust. & Iur.* §. *singulorum. Inst. de* R. D. sed imperio, vt Seneca ait, & Ligur. *lib.* 3.

Quicquid habet locuples, quicquid custodit auarus,
Iure quidem nostrum est, populo concedimus vsum.

Proinde hoc licere Principi non tantum belli tempore, sed etiam ex alia causa publica asserit Arnold. Clapmar. *lib.* 4. *c.* 16. & 22. Et latius hoc ius declarat Bruckman *in tr. de regal.* §. *absoluta potestas.* Geil. 2. *obseru* 55. 56. 57. Petr. Gregor. *lib.* 7. *cap.* 10. *n.* 49. Hotoman. *quæst. illustr.* 1. Ioan. Harprecht. *de Rer. diuis. ad rubr. num.* 101. Waremund. ab Ehrenberg, *de subsid. regn. p.* 136. *cap.* 10. Fern. Vasquius *lib.* 1. *controuers. cap.* 5. *n* 1. Confer Iohan. Copum *decis.* 59. *per tot.*

Hic conferri possunt modi alij: puta quo Lacedæmonij vsi, cum Samij ab ipsis peterent, vt pecunias sibi conferrent recuperaturis patriam. Qui scitum fecerunt: Vno die debere & dominos, & familiam, & iumenta ieiunare, & quantum insumsisset, si non ieiunaretur, quisque, tantum tribueret Samiis. Ioachim. Camer. *lib.* 2. *Oeconom. p.* 24. Item: Classomenij in penuria annonæ, cum pecunia deficerentur, scitum fecerunt: Vt qui oleum haberent, commodarent hoc reip. cum fœnore. Cum igitur ita commodaretur oleum, conductis nauigiis euehendum illud in ea loca curarunt, in quibus fora exercebantur, vnde frumentum ipsis aduenit, pignore dato olei pretio. Camerar. *p.* 27. *lib.* 2. *Oeconom.* Ephesij tulerunt legem: Non licere, vt mulieres aurum gestarent, quicquid autem eo tempore auri haberent, id vt commodarent ciuitati. Constituta etiam argenti summa, quæ numeraretur, permiserunt: vt in templi columnis nomen eius, qui argentum illud numerasset, tanquam eius, qui illam consecrasset, perscriberetur. Selybriani in pecuniarum inopia cum lex esset, ne frumentum exportaretur famis tempore, vetere illis frumento reliquo scitum fecerunt: Tradere priuatos debere frumenta sua Reip. pretio constituto, sic vt quisque sibi retineret victum vnius anni. Postea euehendi potestatem fecerunt volenti, constituto pretio, quod æquum videbatur. Mendæi in bello aduersus Olynthios, cum indigerent pecunia, & copia mancipiorum abundarent, scitum fecerunt, vt vnusquisque tantum duo retineret, marem & fœminam & reliqua venderet vniuersa, vt haberent priuati pecuniam, quam ciuitati mutuo darent. Hippias Atheniensis, qui triremis aut tribus magistri aut ludis suppeditare impensas, aut in aliud istiusmodi munus publicum sumtus facere deberent, constituta summa mediocri ex his iussit eum, qui illam pendere voluisset, inter persunctos suo munere perscribi. Ioachim. Camerar. *in Oeconom. lib.* 2. Antissæus cum pecuniæ inopia premeretur ciuitas ipsius, & morem haberent, vt Bacchanalia splendide celebrarent (quibus magnos sumtus faciebant de totius anni apparatu, cum in alia, tum victimas pretiosas) quod ille festus dies tunc instaret, persuasit eis, vt votum nuncuparent: se proximo anno reddituros Libero duplicia: & quæ parata habebant, vt venderent vniuersa simul. Atq; ita pecuniæ non modicæ ad præsentem ipsis vsum collectæ fuerunt.

Heracleotæ cum naues ablegarent quadraginta aduersus tyrannos in Bosphoro, neque pecunia abundarent, coemerunt de negotiatoribus & frumentum, & oleum, & vinum & res alias venales: atque constituto tempore, quo pre-

tium solueretur & opportunum erat negociatoribus, non ad heminam merces distrahi, sed venire simul vniuersas, & ipsi cum persoluerent per opportunitatem, non stipendia deuehebant, sed res venales in onerariis nauibus, & vnum quæstorem singulis nauibus præficiebant. Cumque iam in terram hostium ventum esset, emebant ab his omnia milites, & argentum collectum fuit, stipendiumq; dederunt ductores. Et ita accidit, vt idem argentum daretur, donec domum redierunt. Ioach. Camerar. *lib. 2. Oeconom. Arist. pag. 24.*

* * *

Finis libri septimi.

LIBER OCTAVVS

DE VECTIGALIBVS ILLICITIS.

CAPVT I.

DE VECTIGALIBVS MERETRICVM, MENdicorum, pyratarum, Astrologorum, Iudæorum, Item pro Natis, Mortuis, &c.

HActenvs de licitis vectigalibus Ordinariis & Extraordinariis singulorum siue priuatorum: Sequitur, vt tandem etiam de illicitis quędam addamus. Illicita sunt vectigalia, quæ causa iniusta & turpi: tum quoque falsa & simulata: modoq; iniusto imponuntur personis & rebus.

VEctigalia quamuis iure diuino & humano licita esse supra demonstratum fuerit, & pateat ex *Matth.17.25.Luc.4.12.13.Rom.13.1.Petr.2.2.Sam.23.1.Paralip.29.* Aret. *in locis communibus cap.155.l.ex præstatione.* C. *de vectig.l.1.de loc.publ.fruend.l.1.si ager vectigal.de V.S.* Couarr. *in c.peccatum p.2. & §.5.n.5 de R.I in 6.* Menoch. *2.de arbitr.cas.178.* Petr.Gregor. *lib.3.c.6.* Attamen pleraque odiosa videntur. *l. quicquid. C.de vectigal.l.3.l.fin.C.nou.vectigal.cum aliis.* Boss. *in tract.de vectigal.num.10.* præsertim quæ contra consuetudinem veterem instituuntur, & plane noua sunt; quæ tamen fauor & vtilitas publica quodammodo fauorabilia reddit. Odiosissima vero sunt illicita ista, quæ ex iniusta & turpi, falsave causa & iniquo modo indicuntur. Quæ propterea in bene constituta Rep. non toleranda: quippe quod non omne, quod vtile est, honestum sit. Nec facienda mala sint, vt eueniant bona. Quicquid adulatores & parasiti Principibus obganniant, qui variis strophis aucupandi pecunias, noctuque dieque excogitandis inuigilant, siue honestę sint, nec ne: modo auaritiam Principis expleant: Quibus in ore est: Bonus odor lucri qualibet ex re, Sueton. *in Vespasian.* Horum vectigalium sordidorum & insolentium refert quædam Alex.ab Alexandr. *lib.4.genial.c.10.p.204.* Adde Arnold. Clapmar. *lib.5. de arcan.cap.15.* & Waremund.ab Ehrenberg. *c.6.de subsid.regn.* Petr. Gregor. *lib.3.cap.6. de rep.* Ioach. Camer. *in Oeconom. Arist.* Exiguntur vero ex causa iniusta & illicita personarum & rerum. Quæ personis imponuntur, ex varia causa illicita sunt: puta ex

quæstu

quæstu Meretricum. Vnde vectigal meretricum, Der Hurentribut. Sub Seuero enim Imp. meretrices & lenones vectigal soluerunt pro quæstu meretricio. Arnold. Clapm. *lib.4.c.19. de arcan. rerump.* Petr. Gregor. *lib.3.cap.6.pag.95.* Quale etiam Caligula exercuit. Sueton. *cap.40.* Quod hodie in tota Italia fere frequentatur. Danæ. *lib.2.Ethic.c.12.* Waremund. *c.4.pag.57.* Et permissa olim lupanaria constat *ex l. ancillam 27.D.de hered.petit.* Quæ in Christianis rebuspubl. mandato DEI aduersa, non toleranda *l.7. C.de spectac.ibi.* [*Ne quis deinceps lenocinium exerceat, & nullus reditus inde largitionibus inferatur.*] Et *Nou.Constit.Iustin.de lenon.* Bodin. *pag. mihi 1024.* Quippe quod tale vectigal impurum, detestabile, Deoq; inuisum, ferisq; barbaris improbandum & execrandum piaculum. Martin. Aspilenet *c.17.in manual.confess.* Quod merito in autores istius & Venereos retorquendũ esset, quo pacto licitum redderetur, & libidines compesceret. Waremund. *pag.59.nu.42.c.4.de subsid. regn.* De Sardanapalo refert Dio: [*Habebat*, inquit, *multos exploratores, per quos inuestigabat curiose eos, qui sibi satisfacere maxime possent in rebus spurcissimis. Ex quibus exigebat pecuniam, ac de eo quæstu gloriabatur, iactabatq; se apud socios eiusdem turpitudinis, quod se habere plures amatores diceret, & liberorum quæstum facere. Exegit etiam dona nuptialia ex omnibus gentibus, &c.*] Pro repudiatis quoque solutum fuisse Petr. Gregor. refert *lib.3.cap.5.*

Mendicis quoque vectigal impositum non minus turpe æstimatur, quam Meretricium, Der Betlerzinß. Quale instituisse scribitur Vespasianus, qui & de diuinis & humanis rebus pecuniam corrasit. Xiphil. *lib.66.ex Dione.* Et simile refert P. Gregor. *lib.3.cap.6.& c.5.n.9.pag.95.ex Nicephoro.* Callix. *lib.16.histor. Ecclesiast.c.40.& 41.42.43.& Euagrio lib.3.c.29.*

Vectigal quoque Pyraticum tale est, quod Principes à pyratis exigunt, quibus licentiam prædandi in mari concedunt. Waremund. ab Ehrenberg. *p.69.c.5.n.10.* Boter. *in relat. vniuers. p.2.lib.1.pag.16.*

Fuisse & vectigal dictum *βλακεννόμιον* apud Alexandrinos, quod Astrologi persoluebant, sic nominatum à stultitia. Quæstus enim dicebatur ex ingeniosa stultitia: & Astrologos consulere hominis non nisi stulti & temerarij, Paulo Merula referente *in Cosmograph. p.1. lib.2.cap.16.p.78.* Camerar. *in Oeconom. lib.2.p.21.* Byssantij, inquit, vbi quæstus faciebant præstigiarum artifices, vates, & qui medicamenta vendebant, & huius generis alij, constituerant, vt tertiam partem quæstus penderent. Astrologia damnata diuino & iure humano. *tto.C.de Mathemat. & Malef. vbi* Binsfeld. *late.* M. Delrius *in disquisit. Magic.* P. Merula post alios *dicto loco.*

Tale est etiam Iudæorum & fœneratorum vectigal, qui ob licentiam fœnerandi certum vectigal persoluunt. Qui ne tolerandi quidem essent in Rep. vti deducit, Andr. Speckhan. *cent.2.quæst.iur.*

Ex edicto Seruij parentes nascentium nomine Lucinæ certam pecuniam dabant: qui ab adolescentia peruenissent in iuuentutem, iuuentæ, morientes Libitinæ. Dion. Halycarn. *lib.4.* Habetur etiam exemplum in Arist. *2.Oeconom.* Nam Hippias Atheniensis refertur præcepisse sacerdoti Mineruæ, quæ in arce consecrata erat, de vnoquoq; mortuo afferri hordei sextarios duos, & totidem tritici, & obolum vnum, id est, duos asses. At tantundem ab iis, qui sobole essent aucti.

Ioach. Camerar. *lib. 2. Oeconom. p. 23.* vulgo, Geburtgeldt/ Item Tauffgeldt. Simile refert Petr. Gregor. *lib. 3. cap. 5. pag. 89.* de lege, quæ Manus mortua dicta, qua vnusquisque mortuus, ab Episcopi subiectione pignore iussus redimi. Ita Condalus Arist. *2. Oeconom.* pro militum decedentium deferendis corporibus drachmam vectigalem imperauit, Contra *leg. 37. de relig. & sumt. fun.* Cuiac. *5. obseru. vlt. & 12. obs. 21.* vulgo Todtenzoll. Atq; hinc simul argentum accipiebat; simul non fallebant eum Duces indicio temporis, quo aliquis ex militibus esset mortuus. Ioach. Camerar. *in Oeconom. Aristot. p. 26.*

Manumissorum quoque vectigal vicesima fuit olim. Liuius *lib. 2.* Halycarnass. *lib. 5.* Bodin. *lib. 6. cap. 2.* Petr. Gregor. *lib. 3. cap. 6 de R p.* Item vt sponsus & sponsa noui Ioachimicum soluant. Warem. *p. 92.* Vectigal pœnale cœlibatus. Plat. *lib. 6. de LL* Cic. *3. de LL.* Petr. Gregor. *lib. 3. syntagm. cap. 9. & in syntag. art. admirab. lib. 40. c. 11.* quod sublatum *l. 1. C. de infirm. pæn. cœlib. & orb.* per rationem ex 1. *Cor. 7. c. nuptiæ 32. quæst. 1.*

Est & illicitus modus, cum crimen pecunia, quod supplicio vltimo dignum, expiatur: Item quando pecunia hereditaria Erbgeldt viduarum & pupillorum ab auaris & sordidis magistratibus redimitur exiguo pretio. Pro vitiis quoque vectigal solutum, puta scabie, caluitie, maculis faciei, refert historiam lepidam ex Gilberto Cognato Waremund. *p. 64. n. 60.*

CAPVT II.

DE ILLICITO VECTIGALI RERVM, PVta Vrinæ, Vmbræ, Niuis, &c.

REBVS quoq; futilibus & inutilibus vectigalia imposita esse constat.

PVta Vrinæ, vnde Vrinarium vectigal, quod Vespasianus exegit: Et Tito grauiter ferente, quod ex lotio aliisq; rebus capiebat, aureos ex eo vectigali quæsitos ei ostendit, dixitque, Vide fili, num oleant. Dio *in Vespas.* Vmbræ quoque & aeri. Iac. Cuiac. *10. obseruat. 7. ex Plin. lib. 12. nat. histor.* vbi, [*Quis non miretur,* inquit, *arborem vmbræ gratia tantum ex alieno solo petitam? Platanus hæc est iam ad Marinos vsq. prouecta, ac tributarium etiã detinens solum, vt gẽtes vectigal & pro vmbra pendant.*] Quod etiam notant Petr. Heig *p. 2. quæst. 40. n. 155.* Petr. Gregor. *in syntagm.* Arnold. Clapmar. *lib. 5. arcan. rerump. cap. 24.* Rationem reddit Erenbergius *p. 61. de subsid. regn.* Eo quod Romani voluptatem & amœnitatem rerum libenter emerunt, & in iis vsumfructum constituerunt. *arg. l. numismatum. 28. l. statuæ 41. de vsufr.* Barnab. Brisson. *lib. Antiq.* & nos *in tr. de Nummis* attigimus.

De Niue quoque vendita vectigal solutum Parlador. *lib. 1. cap. 3. §. 2. n. 14. pag. 73.* Item de Tegulis singulis. Turneb. *lib. 2. Aduersar. c. 20.* cum quo conuenire videtur, quod in singulos lateres Romani Senatores contulerunt, Dione referente *lib. 46.* & quod pro singulis fenestris iniunctum olim in Lotharingia, Ehrenberg *pag. 64. cap. 5.*

cap. 5. & in Selesia ab Episcopo quodam. Quin & de sepulcris mortuorum care venditis. Hospinian. *de orig. cœmeter. lib. 3. cap. 1. fol. 88.* Ex triumphis, Lipsius *2. de magnit. Romæ. c. 8.* De mancipiis venditis. Cuiac. *6. obseruat. 28.* Tacit. *lib. 13.* Lips. *ad Tacit. & lib. 2. cap. 2. de magnit. Rom.* Gœdd. *in l. 17. de V. S.* Regn. Sixtin. *cap. 8. de regal. n. 48.*

Fuit etiam vectigal Chrysargyrum siue χρυσάργυρον, ex auro falsificato, de quo Iustus Lipsius *lib. 2. magnit. Romæ. c. 6.* Bodin. *lib. 6. c. 2.* Althus. *p. 93. polit.* Petr. Gregor. *lib. 3. c. 6.* De Condalo Mausoli præfecto refertur, quod arborum eminentium aut procidentium in regias vias vendidit fructus. Lycios etiam cernens capillis gestandis delectari, literas dixit allatas regias, quibus capilli ad crines mitti iuberentur. Mandata itaque se habere à Mausolo, vt illi tonderentur. Atque promisit, si certam summam in capita contribuere vellent, ex Græcia capillos afferendos esse curaturum. At illis libenter præbuerunt, quod postulabat, collectaq; est de magna multitudine pecunia copiosa Ioach. Camerar. *p. 26. in Oeconom. Aristot.*

Iniustum quoq; fisci compendium prohibetur, cum bona ex naufragio reperta in littore fisco addicuntur. Andr. Geil. *lib. 1. obs. 18.* Item cum res inuentæ iudici. Landtrecht. *lib. 2. art. 27. & ibi gloss.* Harbrecht. *in §. fin. Instit. de R. D. & ibi Dd. communiter.* Ioh. Copus *in decis.* Couatru. *in c. peccatum p. 3. §. 1. n. 2. de R. I. in 6.* Coler. *in decis. 149.* Item res furtiuæ reseruantur, *in quæst. Saxon. quæst. 19.* Fuisse denique exactum vectigal de Canibus, Mulis, fimo, &c. Gregor. *lib. 3. c. 5.* De hisce & similibus rebus dehortari videtur Christus *Matth. 23. v. 23.* [*Væ vobis Legisperiti & Pharisæi, Hypocritæ, qui decimatis mentham, anetum & cuminum.*] Caueant ergo Principes, ne dignitatem suam turpitudine vectigalium fœdent, & augustum suum nomen & munus prostituant. Qua non solum iniuriam inferunt priuatis, verum etiam in ius diuinum & humanum impingentes, vindictam Dei & hominum sibi accelerant.

CAPVT III.

DE FALSA ET SIMVLATA CAVSA vectigalium.

SOLENT quoque mali Principes sub prætextu falsas causas prætendere.

QVod prodigi & mali Principes in more positum habent, vt egentes vel inexplebiles ob auaritiam iniusta tributa excogitent, & falsas causas prætendentes alienis bonis manus iniiciant. Vincent. Castellan. *lib. 3. c. 10. de off. reg.* Parit enim auaritia & prodigalitas tandem sæuitiam in exigendis tributis. Nam in Imperatore auaritiam esse acerbissimum malum. Sentẽtia Aurij Cassij. Vulcat. Gall. *pag. mihi 62.* Quibus sceleribus plenæ historiæ. Nero locupletissimos occidendo, & pecunias per vim auferendo, ærarium ditauit. Dio *lib. 60.* Idem de Caio refert *lib. 59.* [*Igitur is Deus,* inquit Dio, *vt omittam cætera facinora turpissima, ex quibus pecuniam colligebat, cellas habuit ædificatas in palatio, in quibus vxores puerosq; primorum ac nobilissimorum hominum incluserat, ex iisq; fructum capiebat, partim vi, partim voluntate, ne*

ei molesti esse viderentur. Quod facinus quis prætermittere potest? præsertim cum in auro argentoque ab eis collecto quotidie volutaretur.] Dio *lib. 59. cir. fin.* Ita Ant. Caracalla mercatorum facultates diripuisse, & fana spoliasse fertur: & dixisse ad matrem: Bono animo es mater, Nam nobis, quandiu iura habebimus, pecunia non deerit. Dio. Lygdamis Naxius, quibusdam in exilium actis, cum facultates illorum nemo vellet nisi admodum paruo emere, vendidit ea ipsis exulibus. Ea etiam quæ vt dona Diis consecrarentur in officinis non prorsus elaborata iacebant, vendebat tam exulibus, quam aliis, permittens vt emtionis nomen in vnoquoque perscriberetur. Camerar. refer. *in Oeconom. lib. 2.* Carthaginenses cum militum apud ipsos externorum multitudo cresceret, non habebant, vti de eis debita stipendia persoluerent. Præconium itaque factum est: Si quis ciuium incolarumve ius haberet prehendendi vel ciuitatem vel priuatum quempiam, si vellet prehendere, vt profiteretur. Profitentibus autem permultis, ita nauigia in pontum contendentia comprehendebant, probabilem aliquam causam prætendentes, tempore quidem præfinito, quo de his causam dicturos se esse affirmarent. Copia vero tunc magna pecuniæ cum extitisset, & milites illos dimiserunt, & de comprehensione disceptarunt. Et quibus comprehensione esset facta iniuria, iis de vectigalibus suis satisfaciebat ciuitas. Hodie hisce militibus non sunt absimiles, qui militant absque stipendiis, vulgo Freybeuter / oder die sich auß dem Stegreiff nehren. Eo quod ex rapina & præda tantum viuant. Quod in Belgio frequens; an vero æquum, multi dubitant; Nisi quis dixerit priuatum malum bono publico compensari. Sæpe vero sub hoc prætextu & ciues siue incolæ, ditiores mercatores spoliantur. Condalus Mausoli præfectus, si quando iter per regionem suam facienti aliquis afferret donum ouis aut porci, aut vituli, iussit præscripto nomine eius, qui donasset & die, domum abduci, & ali, donec reuerteretur. Ac vbi tempus satis longum abiisse videbatur, repetiit quod ille aluerat, subductis fructus quoque rationibus. Ioachim. Camerar. *lib. 2. in Oeconom. Arist. pag. 26.* Aristoteles Rhodius Phocææ principatum obtinens, in pecuniarum inopia cernens duas esse Phocæensium factiones, verba vni illarum occulte fecit, indicans sibi dare alteros pecunias, vt ad ipsos rem inclinet. Sese vero ab ipsis accipere malle, & administrationem ciuitatis eis tradere. Quibus auditis statim tantum isti pecuniæ dederunt, quantum iusserat. At hic alteri factioni rursum ostendit, quæ accepisset ab alteris. Hi vero dederunt, ne ipsi quidem minus. Atque ita accepta pecunia ab vtrisque gratiam inter eos reconciliauit. Idem cum animaduerteret inter ciues multas esse controuersias, & magnas in iis propter bellum iniurias, iudicio constituto edixit. Si qui lege non egissent intra tempus præscriptum, non amplius de prioribus criminibus iudicia iis datum iri. Tunc itaque complurium causarum atque litium collationem & prouocationes multis propositis ad se referens, & ab vtrisque per diuersos aliquid accipiens, non parum pecuniæ contraxit. Ioachim. Camerar. *p. 27. in Oeconom.* Elegans & subdolum exemplum est in Dionysio Syracusio pecunias cumulare volente. Qui concione aduocata dixit, Visam sibi Cererem esse iubentem, mundum muliebrem in suum fanum deferri. Ac se hoc quidem de suarum mulierum mundo fecisse-

tisse. Postulare igitur, vt idem fieret ab aliis quoque, ne Dea irasceretur. Qui non fecisset, eum sacrilegij reum fore pronunciat. Cumque omnes, quæ habebant, attulissent, & deæ respectu & ipsius; re diuina facta abstulit mundum illum tanquam commodatum ab ipsa Dea. Vbi vero temporis aliquid præteriisset, & mulieres idem ornatus ferrēt: Edixit, vt quæ aurum gestare vellet, ea in templo, quod tanti esset, dedicaret: Ædificaturus triremes sciebat pecunia sibi opus esse. Concione igitur aduocata, Prodi quandam vrbem dixit, & ad eam rem sibi pecunia opus esse. Postulauitque vt singuli ciues conferrent aureos duos. Hanc pecuniam illi contulerunt. Spacio autem interposito dierum duorum triumve quasi frustrata res ipsum fuisset, collaudatis ciuibus, id restituit vnicuiq; quod cōtulerat. Quo facto voluntates illorum sibi reconciliauit. Postea simili spe se esse recepturos rursum contulerunt. Dionysius autem, quod tunc acceperat retinuit ad triremium ædificationem. Idem in pecuniæ inopia postulauit à ciuibus, vt sibi contribuerent. Quibus negantibus se habere, protulit vtensilia sua, & venalia, quasi per inopiam hoc faceret, proposuit. Hæc cum Syracusij emerent, quid quisque emisset, perscribebatur. Persoluto autem pretio referre ad se vtensilia iussit, quod emisset, vnumquemque. Idem cum Syracusij propter crebra tributa desierant pecudes alere: Ibi Dionysius satis sibi collatum esse affirmauit ad tantum vsum, quique posthac parassent pecudes, eos fore immunes. Cum multi enim multas pecudes immunitatis spe parassent, nactus opportunitatem quod quisque haberet, æstimari iussit, & imposuit tributum seu pensionem. Ibi tum Syracusij ægre ferentes se esse deceptos, pecudes iugulare & vendere. Idem, Rhegio occupato, aduocata concione, dixit: Quod diripere vrbem ipsorum iure posset, sed velle se, si modo auferat impensas factas in id bellum, & pro singulis capitibus tres minas, eos missos facere. Tunc Rhegini quicquid occultauerant, id protulerunt in conspectum. Et cum egeni quoque pecuniam mutuo sumerent ab opulentioribus & externis, ita illam summam persoluerunt. At Dionysius hac accepta nihilominus & omnes sub corona vendidit, & supellectilem, quam occultatam protulerant, abstulit vniuersam. Cotys Thraciæ Rex pecuniam petebat mutuo à Perinthiis ad contrahendos milites. Eam Perinthij dare nolebant. Petiit igitur, ex ipsorum ciuibus aliquot saltem ad se mitterent, qui certis locis præsidio essent, vt militibus ea loca custodientibus alibi vti posset. Id Perinthij cito fecerunt, rati illa ita loca in sua potestate fore. At Cotys eos, qui ad se missi fuerant, captos detinuit, iussitque ad se mitti mutuo petitam pecuniam & ita recipere suos ciues. Mentor filius comprehenso Hermia, occupatis etiam iis locis, quæ ille tenuerat, procuratores constitutos ab Hermia non remouit. Itaq; iam omnes securos comprehendit, & quicquid habebant penes se, quod ante occultauerant, abstulit. Memno Rhodius mutuo sumsit pecuniam, quam ex vectigalibus sese exoluturum promisit. Tempore aduentante, vt vectigalia perciperentur, sibi quoque dixit opus adhuc esse pecunia, seq; postea redditurum cum fœnore. Quos in exercitu etiam habebat, iis detraxit frumentum & stipendium dierum sex per annum. Pollicitus iis diebus ipsos neque vigilias, neque itinera obituros, neque

neq; resumturos quicquam nimirum exemtis illis. Superiore tempore etiam cum metiretur frumentum militibus, secunda post nouam Lunam die, primo quidem ille mense dies præteriit tres, sequente vero quinque, & hoc modo processit donec ad triginta perueniret.

Caligula quam plurimos occidit accusatos de criminibus: Vere enim id fecit (ait Dio *lib. 59.*) vt eorum facultates consequeretur. Item Caius consumta Vrbis ac totius Italiæ pecunia, in Galliam proficiscitur ad eam gentium fortunis vna cum Hispanis spoliandam: Ibi publicum crimen fuit, Diuitem esse: atq; horum possessiones cum venderet, ipse inde multo maiorem pecuniam redegit, quod omnes cogebantur plures emere, quam res esset. Idem refertur de Triumuiris. Dio 47. Æl. Lamprid. *de Commodo*: Simulabat se & in Africam iturum, vt sumtum itinerarium exigeret: & exegit, eumque in conuiuia & aleam conuertit. Nero magnam pecuniam à priuatis & populis prætextu incendij, partim vi, partim de voluntate eorum exegit & populo diuisionem frumenti ademit. Dio *lib. 60.* Mausulus Rex Cariæ æstate pecunias à subditis extorsit, prætextu quod rex alius à se tributum postularet, nec haberet, vnde dissolueret. Arist. *2. Oeconom.* Puerum etiam quendam togam sumere virilem iusserunt, vt quasi iam vir esset, ab ipsis posset occidi. Dio *lib. 47. de comm at.* Hic verum est, quod Apologus innuit: Quod sæpe agnus insimulatur, quod lupo supra in flumine ripæ existente, aquas turbidas effecerit, & herbas, etsi dentibus careret depauerit. Tyrannen finden leicht ein Ursach. Frider. *lib. 2. de mandat. rubr. 3. n. 13.* Hic mihi in mentem venit, quod olim Impostor quidam prætendebat modum ditandi ærarij ex concessa licentia vescendi carne diebus Veneris al isque prohibitis: vt quicunque hac licentia in Romano Imperio, vel in Italia, Gallia, &c. vti & gaudere vellet, aliquid pecuniæ magistratui solueret. qui licentiam illam concederet, & certum symbolum siue tesseram, Ein gewiß Zeichen oder Zettel daret. Sed anne Catholicus hic redargueret, hunc modum cum potestate pontificis pugnare. Et credo in Germania parum ærario exinde obuenturum. Cum plerique hanc licentiam ex libertate Christiana sibi sumant. Penes prudentiores quoque sit censura de isto modo, vt subditi suo principi certam summam, puta decem libras pro mille soluant pro damno incendij, si quod in ædibus forte ortum fuerit, sustinendo. & ipsius principis periculo & sumtibus reparando, quandiu is, qui pecuniam dederit hoc nomine, vixerit. Idem iudicij esto quoque de illa persuasione belli imminentis, vt subditi omnis generis arma à principe pecunia soluta comparent, nec tamen illa accipiant, sed custodienda in armario relinquant, donec forte periculum & necessitas traditionem postularit. Modus quoque iniquissimus & iuri gentium contrarius est iste, quo Rex in India Orientali vtitur, vt quam primum subditus & ciuis locuples moriatur. Banthamij, siue liberis siue non relictis, Rex sibi vindicet liberos, viduam & opes, & in suam potestatem redigat. Quod si forte Chinensis mercator vel filios vel viduam habere desideret, pretio dato liceat. *Histor. Orient. Ind. p. 2. cap. 35.* Nec mirum, hanc tyrannidem apud Barbaros exerceri, cum & alij populi, qui religiosi videri volunt, variis modis subditorum bonis sub specie Iuris inhient. Dum enim omnis generis prouentus & merces suis subditis magno pretio obtrudunt, puta fruges,

vina, boues, oues, &c. quæ multo vilius ab extraneis etiam emere possent, anne hoc est libertatem emendi & vendendi tollere & pretio iniusto cum detrimento alterius cistas suas locupletare? Vt taceam, quando genera commerciorum, puta cereuisiæ coquendæ, vini vendendi, &c. subditis conuenientia & necessaria adimuntur, quibus se suosque sustentare deberent. Notum quoq; est sophisma Charidemi Ouitæ, quod refert Camerar. *p.36.* Item Philoxeni *pag.37.* Item Euæsi Syri. Item Cleomenis Alexandrini *p.38.* Ophellæ Corinthij *pag.40.* Chabriæ *p.41.* Antimenis, Cleomenis, Stabebij *p.41.* Dionysij *p.42.* Et quis technas & strophas tyrannorum omnes enumeret, quibus in cogendis pecuniis vsi, & qui adhuc indies excogitantur. Quarum tamen quædam necessitatis tempore veniam & excusationem mereri videntur, modo ad vtilitatem publicam conferantur. Qui hodiernos desiderat vsitatos in Belgio, in Gallia, in Italia, mores istorum populorum exploret: qui partim descripti extant, inprimis *Les Finances de Royausme dy France: Le Cabinet de Roy du France.* Consulat *Thesaurum politicum Italice congestum*, vbi varios modos offendet populorum, à quibus Germani abstinent. Sed vt dixi, Morem spectandum esse regionis, & necessitatem belli pacisque tempore, quo etiam illa, quæ iniqua apparent, æqua habentur. Et meminerint insuper hic Principes boni exempli Traiani, qui abstinebat ab aliena pecunia non minus, quam ab iniquis cædibus. Quomodo autem interdum Arcanis vtendum sit ad ærarium conseruandum, alibi dissceretur.

Caput IV.

De Vectigalibus modo iniquo impositis.

SVnt quoque iniusta & illicita vectigalia, quamuis iusta causa innitantur, quæ modo iniquo imperantur. Siue sint vectigalia veteribus conuenientia, siue plane noua.

NAm noua, vel vetera aucta, per vim & impressionem extorta præsumuntur. Bl. *c.1. de pac. constit.* Wesenbec. *consil.46. num.45.* Mynsing. *centur.5. obseru.31.* Res non indiget exemplo. Cum ante eiusmodi non pauca attigerimus. Ad eam vero insaniam interdum Principes deuenisse, ex historiis liquet, vt etiam sine vlla causa & modo grauarint subditos. Dio ait *de Ant. Caracalla*: [*Præter cæteras exactiones, quæ erant innumerabiles, cogebamur, cum ipse Romam proficisceretur, complures domos & sumtuosa diuersoria in mediis itineribus, atque iis breuissimis ædificare nostris sumtibus, in quibus non modo non habitauit vnquam, sed magnam eorum partem non visurus erat. Præterea Amphitheatra & Circos in omnibus locis, in quibus hyemauit, aut se sperauit hyematurum, gratis extruximus, eaque diruebantur illico, ideo id agebat, vt nos perderet.*] Recordentur hic dicti aurei: Boni pastoris esse tondere pecus, non

DEGLVBERE. Commodus dicitur singulis diebus de pecunia gladiatorum decies sestertiûm, cum cætera Communia pariter cum reliquis gladiatoribus faceret, accepisse, Dione teste, *lib.* 47. vide *p.* 337. & 377. Addi possunt & alij modi, quos Camerarius collegit *in Oeconom. lib.* 2. *pag.* 21. Nam Cypselus Corinthius cum votum fuisset Ioui, si ciuitate illa potitus fuisset, Corinthiorum se dedicaturum facultates vniuersas: iussit censum describi: illis autem professis decimam bonorum partem abstulit à singulis, de reliquis iussit eos negociari & rem facere, annoque vertente fecit idem. Euenit itaque, vt annis decem & ipse haberet omnia bona Corinthiorum, eaque consecraret, & Corinthij interea quærerent pararentque alia. Syluam licet illicitorum & iniquorum vectigalium in historiis animaduertere, ad quas lectorem breuitatis causa remissum velim.

* * *

Finis libri octaui.

LIBER

LIBER NONVS

DE SPONTANEIS COLLATIONIBVS, ET LEGATIONIBVS IN ÆRARIVM.

CAPVT I.

CVM PRINCEPS VEL RESP. HERES instituitur.

HACTENVS de Collationibus priuatorum, quę imperio iniunguntur, & necessario à subditis & aliis exiguntur. Sequuntur Collationes & Largitiones voluntariæ ciuium & aliorum. Conferuntur autem vel vniuersa bona & hereditas, cum Princeps vel Resp. vel Ecclesia heres instituitur testamento, &c. vel cum pars bonorum ærario deputatur liberalitatis affectu nomine legati aut donationis.

QVa collatione sane nihil honestius, nihil laudabilius censeri potest inter viuos & apud posteros. Quippe quæ Amore fit patriæ, quam omnes amare tenentur *arg. l. 2. de Iust. & Iur.* Et qua nihil antiquius habendum *arg. l. 23. de relig. & sumt. funer.* Propterea quod patria siue Rep. salua & incolumi & Bona priuatorum salua sint quoad animum, quoad corpus, quoad fortunam. Siquidem bono publico bona priuata sustentantur & promouentur. Etenim vt recte de Deo sentias, Deum recte cognitum rite colas, & finem fidei, id est, salutem animæ consequaris in hac & altera vita, vtque aliarum rerum noticiam & tui ipsius adipiscare: necesse est, Reip. referas, quæ media adipiscendi subministrauit. Vt honeste viuas, suum cuique tribuere, vt æquum, bonum ab iniquo à malo, vt licitum ab illicito, vt vtile ab inutili secernere scias, opus est reip. quæ legum præceptis rectitudinem vitæ monstrat & iudicio exequitur, si quid contra factum. Vt sane, vt tuto, vt iucunde viuas, anne munus est reip. Vt bonam famam & gloriam in vita & post vitam acquiras, certe tua virtute, & beneficio Reip. mereris, quæ virtutem & bene merita honore & dignitate remunerat. Quid ergo æquius est, quid honestius, quam veluti ἀντίδωρον quoddã Reip. reddere, ex bonis, quæ in Rep. nactus es, instituendo

vel Principem vel remp. bonorum heredem, nullis forte aliis proximioribus, vel indignis, & ingratis successoribus existentibus. Bodin. *lib. 6. cap. 2. de rep.* Quam causam procul dubio ICtus *in l. 6. §. 5. D de excusat.* intendit, vbi diuites hortari videtur, vt [*Qui diuitiis abundent, voluntarie tribuant pecuniam in vtilitatem patriæ.*] Principem vero iure institui posse heredem, modo ne litis causa fiat, ipsa iura disponunt. Nam litis causa Imperatorem heredem institui inuidiosum est, vt ICtus ait *in l. 91. de hered. instit.* nec calumniæ facultatem ex principali Maiestate capi oportet. *l. vlt. qui testam. fac. poss §. vlt. Inst quib. mod. testam. infirm.*

CAPVT II.

DE LEGATIS ÆRARIO RELICTIS.

DEINDE quoq; legata Principi vel Reip. aut Ecclesiæ assignari solent quam frequentissime. Quod quamuis vt plurimum in libertate testatoris situm sit: attamen lege vel statuto etiam disponi potest, vt singuli testatores Ecclesiæ & Reip. legati nomine aliquid relinquant.

CAusa legatorum ærario destinatorum est bonum & salus Reip. Principi legari posse, & iure cautum reperitur. [*Adeo vt quod principi relictum est, qui antequam dies legati cedat, ab hominibus ereptus est, ex constitutione D. Antonini successori eius debeatur.*] *l. 58. de legat. 2.* Si vero Augustæ legaueris, & ea inter homines esse desierit, deficit quod ei relictum est. *l. 59. eod.* [*Ciuitatibus etiam legari potest, quod ad honorem ornatumque ciuitatis pertinet, puta quod ad instituendum forum, theatrum, stadium legatum sit. Quod ad munus edendum, venationemve, ludos scenicos, ludos circenses relictum fuerit, aut quod ad diuisionem singulorum ciuium vel epulum relictum fuerit. Hoc amplius quod in alimenta ætatis, puta infirmæ, seniorum, puerorum puellarum. l. 122. de legat. 1. Item si quid relictum sit Ciuitatibus, omne valet, siue in distributionem, siue in opus, siue in alimenta, siue in eruditionem puerorum, siue quid aliud. l. 117. de legat. 1.*] Ad pias vero causas conferunt ij, qui religione mouentur, puta ad ædes & loca sacra, templa. *§. sacræ. Inst. de R. D. l. 6. §. 2. & 3. D. eod. l. sancimus 21. & tit. C. de SS. Eccles.* Macrob. *lib. 3. Saturn. d. 3.* Fest. *lib. 17.* Ad sepulcra & cœmeteria. *§. religiosum. Inst. eod. d. l. 6. §. 5. l. 2. & 4. de Relig. & sumt. fun. l. 4. C. de sepulcr. violat.* Cic. *Philipp. 3.* Agell. *lib. 4. cap. 9.* Ad scholas & gymnasia, in quibus literarum studia exercentur, & vitæ hominum ad obediendum DEO, & ad parendum magistratui informantur, vt loquitur Imp. *in Auth. C. ne fil. pro patr. l. 1. in fin. ib. Br. D. solut. matrim.* Ad loca alia pietatis & charitatis, puta Xenodochia, Nosocomia, Orphanotrophia, Gerontocomia, Brephitrophia, Ptochotrophia. *l. 19. C. de SS. Eccles. l. orphanotrophos. 32. C. de Episcop. & cleric.* de quibus late Tyraquell. *de priuileg. piæ causæ.* Huc quoque referendæ sunt Personæ aliæ miserabiles, Viduæ, Mendici, Opifices inualidi, &c. Idem iudicij esto de captiuis, & militibus ægrotantibus

tibus & mutilatis, qui ex ærario militari sustentandi, verlämte Soldaten/ quod eiusmodi largitionibus etiam adiuuandum est præter alios modos *arg. l. ad instructiones itinerum. 7. C. de SS. Eccles. c. aurum. 12. q. 2. c. vlt. in pr. ibi gloss. 16. q. 8. l. si quis pro redemtione. 36. C. de donat.* vulgo Legata zu milden Sachen. Princeps ergo siue Resp. hic operam dent, vt animos diuitum, puta procerum, nobilium, patriciorum & aliorum persuasione vel exemplo moueant, flectant & alliciant, quibuscunque modis id fieri possit, vt sponte ad pias causas, & ad bonum publicum legata destinent. Consultius vero censent quidam, vt statuto vel certa lege disponatur, vt nullius testamentum aut donatio causa mortis firma habeatur, nisi & ratio legati publici & pij habita fuerit in illo. Quemadmodum tale statutum in Regia Hexapoli Zitta extat. tit. Von Testamenten. §. Wann aber sonst Testament gemacht werden/ darinnen Gottes Ehr vnd gemeiner Nutz vergessen/ die sollen keine Krafft haben noch Macht/ sondern vor nichtig/ krafftloß vnd vnbündig gehalten werden. Quamuis alij dubitent an tale statutum Ciuitas, quæ superiorem recognoscit, contra ius commune facere possit. De Principe summo non est dubium, quin talem legem in suo territorio condere possit, puta forte ad Academiæ nouæ ædificationem & sustentationem. Adeo vt quicunque testatus vel intestatus decesserit, portionem ad hanc piam causam relinquere teneatur, vti de exemplo Principis Sabaudiæ refertur. Portio ab intestato definiri posset pro ratione facultatum, forte de mille flor. 10. 20. 30. &c. Testantis autem portio committenda est arbitrio eiusdem, cuius voluntas libera esse debet ad supremum vitæ spiritum. Opus quoq; est, vt publicis tabellionibus iniungatur, vt singula legata, vel donationes, super quibus instrumenta confecerint, in tabulas publicas referant, vt statuto in ciuitate Geneua prouisum est *t. 79.* vt ne Resp. vel Ecclesia illis defraudetur. Item vt sacerdotes ægrotos visitantes ipsos moneant, ne Reip. & Ecclesiæ legata posthabeant, quod monachi & Iesuitæ probe callent. Imo in Collegiis suis sæpenumero Comœdias Tragœdiasque exhibent, atque magnates ad spectandum inuitant, vt hac occasione studiis suis prospicere, atque ad pias causas amplissima legata precibus impetrare valeant.

Capvt III.

De Donationibvs inter vivos & causa mortis.

Deniqve ad Collationes spontaneas referendæ sunt quæuis aliæ donationes inter viuos & causa mortis, quæ ærario Reip. deputantur.

Prudenter ille Princeps cuidam sciscitanti, quod optimum vectigal caperet ex ciuitate: Quod populus, respondit, pendit potius ex honore, quam ex onere, vt notat Heinr. Farnesius *in Apophthegm. t. 24. pag. mihi 190.* Quod enim sponte datur beneficium, vere datur. Olim Consules Romani initio sui consulatus in

vsum aquæ publicæ centum libras auri donabant *l.* 3. *l. pen. C. de consul. lib.* 12. Et plenæ sunt donationis principum virorum illustrium & aliorum historiæ. 2. *Reg.* 12. 2. *Chronic.* 35. *Marc.* 12. *Luc.* 21. *Exod.* 35. 1. *Chron.* 23. *Maccab.* 13 *Luc* 7. Vide *Ecclesiast. histor.* Videant hic Principes & Ciuitates, vt gratia & fauore ansam præbeant ditioribus donandi ærario. Vt enim sæpe sponte largiantur: attamen & monitore etiam interdum opus est. Similis collatio est in regno Angliæ, quę BENEVOLENTIA dicitur, quam rex quidem petere quodammodo videtur, sed tamen fere omnes ad illam existunt promti, ne inuiti amore & fauore regis destitui videantur, vt notat Waremund. ab Ehrenberg. *cap.* 5. *de subsid. regnor. p.* 69. *nu.* 7. *ex Polydor. Virgil. lib.* 24. *&* 26. Exemplo Eduardi IV. qui cum amicis egit, vt sponte ad sumtus belli pecuniam erogarent, quod ipse ex ea re singulorum beneuolentiam mensurus esset, vt scilicet eum, qui plus daret, se plus diligere censeret, quod ex eodem refert Reusnerus *lib.* 1. *stratagemat. c.* 20. *p.* 107. Voluntariæ collationis exemplum illustre extat in Liuio, cuius supra mentionem fecimus, & ex Dione *lib.* 46. [*Postquam pecunia ad bellum gerendum opus esse compertum esset, Omnes suarum facultatum quintam & vicesimam partem contribuunt, Senatores vero etiam in singulos lateres, quos habebant in ædibus vrbanis non solum suis, sed etiam alienis, in quibus habitabant, quatuor obulos persoluunt. Insuper ditißimi quique separatim alia permulta conferunt. Præterea arma, cæteraque militibus necessaria, multa ciuitates multique priuati gratis suppeditant. Tum enim ærarium exhaustum erat.*] Lepidum exemplum de Richardo Rege Anglorum refertur, qui ingentem pecuniam à collegiis mercatorum, qui Caleti potissimum negociantur, mutuo sumsit, postea exposuit Monachis Cistercienfibus, se huc coactum penuria & eorum gratia fecisse & rogare, vt tantum lanæ redderent mercatoribus, quibus precibus victi, morem regi gesserunt, vti refert ex Iouio P. Greg. *lib.* 3. *cap.* 6. *p.* 104. Ex *sacris* quoque obuia sunt exempla. [*Ita Regina Scheba dedit regi Schelomoni centum viginti talenta auri, & aromata multa valde, ac lapides pretiosos.* 1. *Reg.* 10. *v.* 10. *Et* 2. *Chron.* 9. *v.* 14. *Omnes Reges Arabiæ & proceres eius regionis afferebant aurum & argentum Schelomoni. Item v.* 23. *&* 24. *Omnes reges terræ quærebant aspectum Schelomonis, vt audirent sapientiam eius, quam indiderat Deus animo eius. Isti quoque afferebant quisque munus suum, instrumenta argentea & instrumenta aurea, vestimentaque, arma & aromata, equos & mulos, rem annuam quotannis.*] Huc quoque pertinent spontaneæ & honorariæ collationes subditorum & vasallorum, cum Princeps matrimonium contrahit, & nuptias celebrat, puta an Hasen/ Hünern/ Eyern/ &c. Vti in Silesia moris est.

Finis libri noni.

LIBER

LIBER DECIMVS

DE ÆRARII DISTINCTIONE.

CAPVT I.

DE PVBLICO, SACRO, CIVILI ET MILITARI, nec non priuato ærario.

HACTENVS actum eſt de Modis, quibus conficitur Ærarium: Sequitur vt de diſcrimine ærarij videamus. Quod vel Reip. & populi cauſa conſtituendum eſt, & Publicum dicitur: vel Principis, quod Priuatum, alias Fiſcus. Vtrumque Commune, vel Sacratius. Commune eſt, quo pecunia colligitur ad ſumtus communes & ordinarios. Sacratius vero, quo theſauri ad expenſas extra ordinem emergentes reconduntur. Publicum ærarium eſt, quod ſalutis publicæ & populi cauſa inprimis conſtituitur: Vel Sacrum, quod politiæ ſacræ vel adminiſtrationi Eccleſiæ & ſcholarum: Vel Profanum, quod vel adminiſtrationi ciuili, vel militari inſeruit. Vnde hoc duplex: Ciuile & Militare. Conficiuntur vero modis ferme iiſdem, niſi quod hi profano, alij magis ſacro conueniant. Quod recta ratio & vſus diiudicat.

DIſtinctio Ærarij deſumitur à diſtinctione politiarum ſiue partium Reip. in quas diſpeſci ſolet. Quandoquidem Politia ſiue ſtatu quadruplici continetur, ſacro, Ciuili, militari & domeſtico, vulgo Der Lehr/ Regier/ Wehr vnd Nehrſtandt. Vti autem quælibet politia conſtat Perſonis & Rebus: Ita quoque rerum diſtinctio in ſingulis facienda eſt. Publica politia deſiderat Res publicas, ſoli & pecuniam, quæ quia triplici diſcrimine: Quandoquidem vel ſpectat adminiſtrationem Eccleſiæ, & ſcholarum, vel Legum & Magiſtratuum ciuilium, Iudiciorum, &c. vel defenſionem contra vim internam & externam: Nulla vero ſine viribus

ribus & neruis expediri cum queat, ideo ordine Res suæ, puta Nummi, de quibus hic agimus, etiam singulis deputandi sunt. Siquidem vnaquæque ad suas proprias & distinctas expensas tenetur. Reperias sane Resp. & Principatus, in quibus hæc æraria indistincta, imo confusa. Verum cum Politia ordine gaudeat, nec is in ærarij distinctione negligendus videtur: tum quod optime ea congerantur & expendantur, quæ ordine. Cum omne, quod ordine constat, diuini quid sapiat. Nec desunt optimæ Resp. in quibus hæc ærarij distincta ratio & cura obseruatur.

Cæterum varij modi relati sunt, quibus ærarium confici potest, è quorum tamen numero hi magis ciuili, illi magis sacro, hi magis ciuili, illi magis militari conueniunt. Prudentis & Politici hic est, Politiis & ærariis singulis accommodare eos modos, qui ex vsu cuiusq; esse videntur. Quod hic definiri ob circumstantiarum infinitam varietatem non potest. Communes sane modi videntur ærario sacro & profano, Redit⁹ publici ex pascuis, ex collationibus spontaneis. Sed quidni Princeps & vectigalia certa possit assignare ærario sacro? Ius sane vectigalium est situm in arbitrio Principis. Quod si necessitas, puta belli, pestis, famis, incendiorum, &c. vrgeat politiam sacram: nunquid non extraordinariis modis vtendum eius gratia, æque ac politiæ ciuilis & militaris causa. Imo multo magis, cum longe potior sit ratio Christi, quam ratio fisci. Viderit ergo hic Princeps, quid suæ Resp. & cuique politiæ ex æquo & bono congruat, vt ne quid detrimenti capiat. Interest enim publice cultum diuinum, & quæ ad ipsum spectant, sarta tecta esse, cum fauor animarum omnibus aliis rebus præferendus. Interest publice ciues in tranquillitate secundum Iusticiæ normam gubernari: Interest publice quoque vitam, famam, honores, bona ciuium, adeoque totam Remp. aduersus hostes defendi, & vbique obtinet axioma illud tritum: Salus populi suprema lex esto.

CAPVT II.

DE GAZOPHYLACIO SIVE ÆRARIO sacro.

SACRVM ærarium est, quod continet pecuniam ad sacros & pios vsus collectam. Cuius modus proprius videtur consistere in Eleemosynis.

VSus sacri ærarij siue Gazophylacij Deß Gotteskastens necessarius est, & fuit in quauis rep. Vbiuis enim locorum Salus inprimis animarum quærenda est vero religionis cultu, qui perficitur ministerio prædicantium Euangelium & administrantium Sacramenta, &c. Sunt quoq; vbiq; necessariæ Scholæ ad educationem & informationem Iuuentutis in studiis pietatis & honestatis, nec non cognitione aliarum scientiarum, rerum diuinarum & humanarum, quibus animus hominis restituitur, & ad sui perfectionem aliquomodo reducitur. Constat denique omnis Resp. pauperibus æque ac diuitibus, aliisque personis miserabilibus. Vnde publice interest, ærarium ex pecunia publica ad sustentationem earum in

promtu

promtu haberi. Quemadmodum constat tale in antiquissima Rep. Iudæorum, autore DEO, extitisse. *Exod.23. 2. Reg. 12. 2. Chron. 35. &c.* & in nouo Testamento, *Marc.12. Luc.21.* Carol. Sigon. *de Rep. Iudaeorum* erudite, & late Zepperus *in polit. sacra, Pastorale Lutheri pag. 406.* post alios multos. Cyprian. Spangenberg von Allmosen: Et in aliis bene constitutis Rebuspubl. Churfürst. Pfaltz Landes Ordnung t. Von Allmosen. Bart. *in l. priuilegia 12. C. de SS. Eccles.* Ioh. Taffinus *in tr.* Von Buß vnd Besserung deß Lebens/ *lib. 2. cap. 10.* late & eleganter. Modus ærarij sacri præter cæteros proprius videtur in Eleemosynis, quas pij conferunt, vel stato tempore, vel extra ordinem, sponte tamen. Quibus varia potest ansa & occasio porrigi. Possunt enim colligi Eleemosynæ singulis diebus dominicis festis Von Hauß zu Hauß. In hospitiis publicis in Herbergen/ deßwegen Allmoß Büchsen allzeit sollen auffgesetzt werden/ vt peregrini pauperibus quid conferant. Item in conuiuiis solennibus, sponsalium, nuptiarum, baptizatorum; Item in funeribus, Auff Verlöbnussen/ Hochzeiten/ Kindtauffen/ Leichbegengnuß. Adde & alios modos, quibus sacrum ærarium ditari potest, ex pecunia pro pulsu campanarum Glockengeldt/ ex pretio sedium in templis, Stuelgeldt/ Item pro sepulcris in cœmeteriis publicis, aut in templis. Ita quilibet conferre tenetur pro virili ad sacra & cultum diuinum, *Exod. 34. in pr.* Vide etiam exemplum *2. Chronic. 24. v. 9.* vbi collecta in arcam iniecta. De Primitiis & Decimis spontaneisq; collationibus vide illustre exemplum *2. Chron. 31. v. 4. & seqq.* [*Iosias recipit pecuniam inferendam in domum DEI, quam collegerant è manu Menaschitarum & Ephraymitarum, 2. Chron. 34. v. 8. & seqq. Item Asa retulit res consecratas à patre suo & res consecratas à se in domum DEI, argentum & aurum & instrumenta. 2. Chron. 15. v. 18.*] Quicquid enim semel ad diuinos cultus & honores destinatum est, idem licet ante ad idolomaniam & superstitionem adhibitum, multo magis ad illum verum vsum pietatis seruari & custodiri debet. Contra; [*Ascendens Schischak rex Ægypti Ieruschalaima: accepit thesauros domus Iehoua, & thesauros domus regis, omnia (inquam) illa accepit: etiam scuta aurea, quæ fecerat Schelomo.*] Collationis spontaneæ exemplum etiam est *cap. 1. & 2. Esdr.* Regis & consiliariorum, *Esr. 7. v. 15.* Item *Nehem. 3. & 7. v. 70.* Huc referendæ sunt Decimæ. Thom. Campeg. *de Annat. q. 3. nu. 15.* Item aliæ reseruationes in beneficiis Ecclesiasticis, inprimis quæ Annata dicitur ab annua pensione. Campeg. *tract. de reseruat. benef. à Rom. pontif.* Duar. *de benef. lib. 6. cap. 4.* Tob. Baurmeist. *lib. 2. de iurisd. cap. 3. num. 35.* Item Indulgentiæ *c. cum ex eo §. fin. de pœn. remiss. c. quodcunque 24. q. 1.* Bodin. *de rep. lib. 1. cap. 8.* Exactiones ob diplomata. Duar. *lib. 1. c. 6. de benef.* Nota quoque morem in quibusdam ciuitatibus, vt emtores & venditores rerum immobilium, quamprimum conuenerint, aliquid nummorum ad pios vsus puta talerum vel grossos aliquot pendere & in cistam publicam, quæ huius rei gratia in templis collocata, schedula in testimonium contractus celebrati apposita, recondere teneantur. Vulgo Den Gottes Pfenning einlegen. Qua pecunia non illata contractus quasi nullus censeatur. Porro expensæ huius ærarij in varios vsus distribuuntur, puta in stipendia docentium & ministrorum verbi, in æædituos: ministros scholarum, in pauperes, in orphanos, in decrepitos & senes, in viduas, in infantes expositos, aliasque miserabiles personas: Item in ædificia templorum & scholarum: hospitalium, &c. In Bibliothe-

bliothecas. Vide Iustum Lipſ. *lib.ſing.de Biblioth.* Fr. Patritium. *lib.12.c.15.de rep.* Vnde ſane neceſſitas æque ac vtilitas huius ærarij apparet. Boter. *della ragione di ſtato.* Calderin. Apollin. *diſcurſ. polit. 8.* Sed de expenſis dicendi locus erit alius. Satis ſit, hic generatim rationem huius ærarij indicaſſe; de quo Zepperus & alij latius agunt, quos adhibe.

CAPVT III.

DE ÆRARIO CIVILI.

QVOD inſeruit expenſis adminiſtrationis ciuilis, tempore pacis, Vulgo Rentcammer.

QVod principaliter in omni Rep. inſtituendum. Deſiderat enim inprimis Politia Ciuilis, quæ totius Reip. adminiſtrationem togatam complectitur, expenſas innumeras in perſonas & res conferendas, puta in magiſtratus. P. Heig. *p.2.quæſt.23.n.2.& ſeqq.* & iudices & alios Officiales, in legatos, in ædificia publica, circos, theatra, palatia, pontes, vias publicas, mœnia, muros, turres, aquæductus. *L.11.C.de oper.publ.* Iuſt. Lipſ. *lib.2.cap.10.11.12.& tot.lib.3.de magnit.Romæ.* Fr. Patritius *lib.12.de Rep.* Ann. Robert. *lib.2.rer.iudicat.cap.4.* In ludos, in ſpectacula publica, &c. de quibus in libro De diſpenſatione publicorum ſumtuum. Vnde ſane cuiuis obuium, quam neceſſarium & vtiliſſimum ærarij ciuilis inſtitutum, ſine quo nulla Reſp. durare poteſt. Modi vero quibus conficitur, vniuerſi & ſinguli hic conſpirant, nimirum Reditus publici ordinarij ex agris, metallis, &c. Extraordinarij publici ex Mercatura, Opificiis, Monopoliis, tum Incidentibus & Caſualibus: Præterea ex vectigalibus, collationibus ſpontaneis compendia, ex quibus non poteſt non ditari ærarium ciuile. Quod tamen non ita velim accipi, ac illi modi vniuerſi in quauis Rep. adhibendi. Eſt enim Reſp. quæ paucioribus indiget expenſis; eſt alia, quæ pluribus & amplioribus: hæc Reſp. abundat metallifodinis: altera fœcunditate terræ pollet, & alia mercaturæ occaſione præſtat. Vnde prudenti ſatis conſtiterit, quibus modis in hac vel illa vtendum ſit Rep. Eſt enim longa differentia inter artem Ciuilem, quæ præceptis fere generalibus innititur: & inter prudentiam ciuilem, quæ generalia iſta ad ſingularia, quæ infinita & varia, variantibus circumſtantiis applicat & transfert ad vſum. Quo diſcrimine non obſeruato multi errore ducuntur enormi, quaſi quæuis præcepta & modi, adæque omnibus ac ſingulis rebuſpublicis adaptari poſſent. Vtinam diſcerent verum intellectum *L.6.l.9.D.de Iuſt.& Iur.* Omnes populos vel communibus vel propriis legibus regi, & iuri naturali ſępe ius ciuile quid addere vel detrahere, &c. rectius forte & ſobrius de arte & prudentia ſiue habitu artis iudicium ferrent. Sequitur vt de ærario militari diſpiciamus.

* * *

CAPVT

CAPVT IV.

DE ÆRARIO MILITARI.

ÆRARIVM militare est, quod militiæ inseruit, siue politiæ militari. Krieges Cammer.

EST enim Resp. administranda quoad religionis & Iustitiæ cultum tempore pacis: est quoq; defendenda aduersus impetus hostium intestinorum & exterorum. Quod sine Neruis, id est, sine pecunia fieri nequit. Et quia pacis tempore semper cogitandum est de bello, cogitet quoque Politicus insimul de mediis, instrumentis & neruis belli; Pecuniam dico: & optimo aliorum populorum instituto Ærario singulari ad exercitum alendum, ad munimenta extruenda, ad tormenta fundenda, vulgo ad Artiglieriam & Fortificationes colligat & conseruet. Habet enim administratio togata suos sumtus ordinarios, & interdum extraordinarios, qui bello sane præter opinionem imminenti non sufficerent. Temerarium vero est, & periculi plenum, consilium in ipso negocio & periculo capere, & in bello neruos quærere, quos ante iamdudum quæsitos & paratos esse oportet. Qua de causa considerate Plutarch. *in Cleomen.* [*Pecuniam qui primus rerum neruos esse dixit: is præcipue ad bellum respexisse videtur:*] Et Suidas & Pindarus νεῦρα τοῦ πολέμου appellat. Sunt enim Nummi præcipua actionum bellicarum organa, veluti nerui instrumenta corporis humani: sine neruis haud ambulare: nec sine nummis belligerare possumus. [*Siquidem Bella plerumque pecuniarum copia sustentantur.*] Dion. Halycarn. *lib. 6.* Et Thucyd. *lib. 2. in orat. Penel.* [*Pleraque res bellica consilio & pecuniarum vi conficiuntur.*] Milites sane qui habet, manus quidem eum atque crura habere, ventrem autem non habere, id est, nummos vnde alat, apposite dixit T. Quinctius Flaminius *in Philopœmene* Achæorum Ducem militibus instructum, sed pecunia destitutum, vt refert Plutarch. *in Apophthegm.* Ita apud Romanos triplex ærarium fuit: Vnum in quo ciuium tributa ac sociorum vectigalia & prædæ Impp. asseruabantur, quo sumtus bellorum Ordinariorum sustinebantur. Alterum erat Sanctius, in quo aurum vicesimarium ad vltimos casus Reip. Liuio & Cæsare teste. Tertium, in quo pecunia Gallici belli causa, quam eidem populus contulit. Appian. Alexand. *lib. 2. de bell. ciuil.* Fuit postea ab Augusto singulariter additum ærarium Militare ex nouis vectigalibus, nimirum vicesima hereditatum & legatorum, exceptis proximioribus & pauperibus heredibus & legatariis, in illud deferendis. Dio *lib. 55. p. 736.* Sueton. *in August. c. 49.* Scip. Ammirat *lib. 1. discurs. 11.* Adde Cuiac. *ad Iul. Paul. 4. tit. 6* Plin *in Panegyr.* Cœlium Rhodigin. *26. cap. 14.* facit *l. vlt. C. de edict. D. Hadr. toll.* ib. Menoch. *de adipisc. poss.* Teuber. *q. 15.* Cui postea adiunxit Centesimam rerum in auctione venalium nummum. Quæ res fuisse putatur fundamentum Principatus Romani. Arnold. Clapmar. *lib. 5. de arcan. Rerump. cap. 12.* Iust. Lipsius *lib. 2. annal. p. 104.* Quam tollere Tiberius (Tacit. *lib. 1. annal.*) recusando dixit, Militare ærarium eo subsidio niti. Confer Iust. Lips. *lib. 2. admirand. pag. 54. & in Tacit. lib. 2. p. 77.* Prospiciat ergo Princeps in Rep. vt non tantum ærarium ciuile & sacrum instructum sit præsenti pecunia,

verum etiam defensionis publicæ & belli causa Militare, exemplo optimi Imperatoris Augusti. Locus est de eo elegans in Sueton. *d. c. 45. pag. mihi 45.* [*Quicquid autem vbique militum esset, ad certam stipendiorum præmiorumque formulam adstrinxit, definitis pro gradu cuiusque & temporibus militiæ & commodis missionum, ne aut ætate, aut inopia post missionem sollicitari ad res nouas possent. Vtque perpetuo ac sine difficultate sumtus ad tuendos eos prosequendosq; suppeteret, ærarium militare cum vectigalibus nouis instituit.*] Dio vero *lib. 55.* etiam aliam causam præsupponit. [*Augustus cum ei magna pecuniæ opus esset ad alendos exercitus, dari sibi iussit vicesimam partem hereditatum, legatorum ac donationum, quæ mortis causa fiunt, nisi si quæ essent proximis agnatis aut pauperibus hominibus relicta, idque fecit, quasi in commentariis Cæsaris hoc genus tributi scriptum reperisset. Postea tamen tributum ex ædibus agrisque conferri iussit, neque tamen definiuit, quantum aut quem ad modum persolui vellet: sed aliquot homines misit in diuersas orbis partes, à quibus prædia priuatorum hominum, atque adeo ipsarum ciuitatum describerentur, vt metu damni incommodique maioris mallent vicesimam soluere, id quod euenit:*] Dio *paulo inferius d. lib.* Est sane ærarium militare æque ac sacrum & ciuile mediis legitimis constituendum, quemadmodum eius gratia singularem Montem pietatis descriptum reperies, apud Andr. Friccium *lib. 3. de emend. Repub.* Cæterum cum modi cum illis conueniant, de quibus supra actum est, non opus est eius rationem pluribus hic deduci: Modi parandi pecuniam non desunt, modo moderamine Prudentiæ & iustitiæ cuique ærario adhibeantur.

CAPVT V.

DE ÆRARIO PRIVATO, SIVE FISCO Principis.

IN Monarchico statu vel Polyarchico, sed monarchice administrato, solet & priuatum ærarium constitui, quod patrimonium Principis, qui statui præest, vel qui administrat, ad singulares expensas continet.

VVlgo Domanium Principis, siue Fiscus. Autoribus tamen ærarium priuatum dictum. Ita enim in Auid. Cassio Vulcat. Gallico, Senatus illum hostem appellauit, bonaque eius proscripsit, quæ Antoninus in priuatum ærarium congeri noluit. Quare Senatu præcipiente in ærarium publicum sunt relata, de quo Petr. Gregor. *lib. 3. cap. 2. de rep.* Choppinus *de doman. reg. Gall.* Adde *tract.* Peregrini *de iure fisci*, & alios. Item *tract. Gallicum: Le Cabinet dy Roy de France.* Item *des Finances de Royausme de France; Le miroir*, & alios.

CAPVT

CAPVT VI.

DE THESAVRIS REIP. ET PRINCIPIS.

ÆRARIVM Reip. & Principis est vel commune ad Ordinarias & Statas expensas destinatum: vel Sanctius, quo thesauri Reip. vel Principis reconduntur & asseruantur ad extremos necessitatis casus. Quod plerumque in loco tuto detinetur & custoditur. Cuius vires etiam non nisi primoribus & paucioribus notas esse è Rep. videtur.

PRæter ærarium commune ad expensas communes & ordinarias constituendum est quoq; Ærarium Sacratius Ciuile, Militare & Sacrum, vulgo Schatz ad necessitates emergentes & extremas expediens. Boter. *lib. 7. cap. 2. 3. 10. della ragione di stato.* Apollinar. Calderin. *in discurs. polit. cap. 6.* Petr. Gregor. *lib. 3. cap. 9.* vbi late discutit quæstionem de collatione thesauri. P. Negelin. & alij *in opuscul. polit.* Camerar. *p. 2. medit. 73. p. 416.* Cum enim Commune quotidie exhauriatur expensis ordinariis, necessitati imminenti non potest consuli, nisi expensis extraordinariis. Variæ enim causæ incidere solent, quæ sumtus insolitos desiderant, puta publicæ calamitates, pestis, fames, bellum, commerciorum suspensio, & si quæ sunt aliæ. Frustraneum autem & stolidum foret consilium in casu præsenti capere de impensis congerendis: nisi iam dudum in promtu sint. Qua de causa Politici prudentioribus consuadent Principibus, vt thesauris colligendis studeant, sed non indulgeant. Satis enim est tantum collegisse, vt casibus fortuitis & extraordinariis succurrere possint. Quippe quod suspicionem auaritiæ non effugiant, si contra committat: Nec potest fieri, quin thesauris inhiantes principes variis & iniquis artibus populum emungant. Quibus expilatis, quamuis ad tempus ærarium & thesaurus constent, tandem tamen deficient. Propterea quod Media, quibus bonum publicum fundatur & conseruatur, desierint. Riuis enim & venis aquę exiccatis, necesse est fontem tandem totum exarescere, licet ad tempus saltem perdurauerit. Denique accedit & illa causa, quod thesauri occulti nihil fœnoris pariant, cum tamen nec publica pecunia debeat esse sterilis. Est itaque modus in thesauris recondendis obseruandus. Girol. Frachetta *lib. 1. de principe.* Camerar. *in medit. lib. 2. cap. 73.* Cominæus *lib. 2. de bello Neapol.* Thom. Morus *in Vtopia.* Exemplum huius ærarij apud Romanos, Liuio teste, quod Sanctius dictum, quo aurum vicesimarium adseruatum ad vltimos casus: Quod Iul. Cæsar expilasse scribitur. Appian. *lib. 2. de bello Ciuili.* Lucan. *lib. 3. Pharsal.* quod & ab aliis Incensimarium & Cimelarchion dicebatur. Et hodie apud Venetos & Gallos. Danæ. *lib. 3. cap. 3. polit. Christ.* Camerar. *d. meditat.* Quod æque Militare & sacrum ac Ciuile constitui potest. Siquidem singula desiderant expensas extraordinarias necessitatis tempore. Ita

DEGLVBERE. Commodus dicitur singulis diebus de pecunia gladiatorum decies sestertiûm, cum cætera Communia pariter cum reliquis gladiatoribus faceret, accepisse, Dione teste, *lib.* 47. vide *p.* 337. *&* 377. Addi possunt & alij modi, quos Camerarius collegit *in Oeconom. lib. 2. pag. 21.* Nam Cypselus Corinthius cum votum fuisset Ioui, si ciuitate illa potitus fuisset, Corinthiorum se dedicaturum facultates vniuersas: iussit censum describi: illis autem professis decimam bonorum partem abstulit à singulis, de reliquis iussit eos negociari & rem facere, annoque vertente fecit idem. Euenit itaque, vt annis decem & ipse haberet omnia bona Corinthiorum, eaque consecraret, & Corinthij interea quærerent pararentque alia. Syluam licet illicitorum & iniquorum vectigalium in historiis animaduertere, ad quas lectorem breuitatis causa remissum velim.

* * *

Finis libri octaui.

LIBER

LIBER NONVS

DE SPONTANEIS COLLATIONIBVS, ET LEGATIONIBVS IN ÆRARIVM.

CAPVT I.

CVM PRINCEPS VEL RESP. HERES instituitur.

HACTENVS de Collationibus priuatorum, quę imperio iniunguntur, & necessario à subditis & aliis exiguntur. Sequuntur Collationes & Largitiones voluntariæ ciuium & aliorum. Conferuntur autem vel vniuersa bona & hereditas, cum Princeps vel Resp. vel Ecclesia heres instituitur testamento, &c. vel cum pars bonorum ærario deputatur liberalitatis affectu nomine legati aut donationis.

QVa collatione sane nihil honestius, nihil laudabilius censeri potest inter viuos & apud posteros. Quippe quæ Amore fit patriæ, quam omnes amare tenentur *arg.l.2. de Iust.& Iur.* Et qua nihil antiquius habendum *arg.l.23.de relig.& sumt.funer.* Propterea quod patria siue Rep. salua & incolumi & Bona priuatorum salua sint quoad animum, quoad corpus, quoad fortunam. Siquidem bono publico bona priuata sustentantur & promouentur. Etenim vt recte de Deo sentias, Deum recte cognitum rite colas, & finem fidei, id est, salutem animæ consequaris in hac & altera vita, vtque aliarum rerum noticiam & tui ipsius adipiscare: necesse est, Reip. referas, quæ media adipiscendi subministrauit. Vt honeste viuas, suum cuique tribuere, vt æquum, bonum ab iniquo à malo, vt licitum ab illicito, vt vtile ab inutili secernere scias, opus est reip. quæ legum præceptis rectitudinem vitæ monstrat & iudicio exequitur, si quid contra factum. Vt sane, vt tuto, vt iucunde viuas, anne munus est reip. Vt bonam famam & gloriam in vita & post vitam acquiras, certe tua virtute, & beneficio Reip. mereris, quæ virtutem & bene merita honore & dignitate remunerat. Quid ergo æquius est, quid honestius, quam veluti ἀντίδωρον quoddã Reip. reddere, ex bonis, quæ in Rep. nactus es, instituendo

vel Principem vel remp. bonorum heredem, nullis forte aliis proximioribus, vel indignis, & ingratis successoribus existentibus. Bodin. *lib. 6. cap. 2. de rep.* Quam causam procul dubio ICtus *in l. 6. §. 5. D de excusat.* intendit, vbi diuites hortari videtur, vt [*Qui diuitiis abundent, voluntarie tribuant pecuniam in vtilitatem patriæ.*] Principem vero iure institui posse heredem, modo ne litis causa fiat, ipsa iura disponunt. Nam litis causa Imperatorem heredem institui inuidiosum est, vt ICtus ait *in l. 91. de hered. instit.* nec calumniæ facultatem ex principali Maiestate capi oportet. *l. vlt. qui testam. fac. poss. §. vlt. Inst quib. mod. testam. infirm.*

CAPVT II.

DE LEGATIS ÆRARIO RELICTIS.

DEINDE quoq; legata Principi vel Reip. aut Ecclesiæ assignari solent quam frequentissime. Quod quamuis vt plurimum in libertate testatoris situm sit: attamen lege vel statuto etiam disponi potest, vt singuli testatores Ecclesiæ & Reip. legati nomine aliquid relinquant.

CAusa legatorum ærario destinatorum est bonum & salus Reip. Principi legari posse, & iure cautum reperitur. [*Adeo vt quod principi relictum est, qui antequam dies legati cedat, ab hominibus ereptus est, ex constitutione D. Antonini successori eius debeatur.*] *l. 58. de legat. 2.* Si vero Augustæ legaueris, & ea inter homines esse desierit, deficit quod ei relictum est. *l. 59. eod.* [*Ciuitatibus etiam legari potest, quod ad honorem ornatumque ciuitatis pertinet, puta quod ad instituendum forum, theatrum, stadium legatum sit. Quod ad munus edendum, venationemve, ludos scenicos, ludos circenses relictum fuerit, aut quod ad diuisionem singulorum ciuium vel epulum relictum fuerit. Hoc amplius quod in alimenta ætatis, puta infirmæ, seniorum, puerorum, puellarum. l. 122. de legat. 1. Item si quid relictum sit Ciuitatibus, omne valet, siue in distributionem, siue in opus, siue in alimenta, siue in eruditionem puerorum, siue quid aliud. l. 117. de legat. 1.*] Ad pias vero causas conferunt ij, qui religione mouentur, puta ad ædes & loca sacra, templa. *§. sacræ. Instit. de R. D. l. 6. §. 2. & 3. D. eod. l. sancimus 21. & tit. C. de SS. Eccles.* Macrob. *lib. 3. Saturn. c. 3.* Fest. *lib. 17.* Ad sepulcra & cœmeteria. *§. religiosum. Inst. eod. d. l. 6. §. 5. l. 2. & 4. de Relig. & sumt. fun. l. 4. C. de sepulcr. violat.* Cic. *Philipp. 3.* Agell. *lib. 4. cap. 9.* Ad scholas & gymnasia, in quibus literarum studia exercentur, & vitæ hominum ad obediendum DEO, & ad parendum magistratui informantur, vt loquitur Imp. *in Auth. C. ne fil. pro patr. l. 1. in fin. ib. Br. D. solut. matrim.* Ad loca alia pietatis & charitatis, puta Xenodochia, Nosocomia, Orphanotrophia, Gerontocomia, Brephitrophia, Ptochotrophia. *l. 19. C. de SS. Eccles. l. orphanotrophos. 32. C. de Episcop. & cleric.* de quibus late Tyraquell. *de priuileg. piæ causæ.* Huc quoque referendæ sunt Personæ aliæ miserabiles, Viduæ, Mendici, Opifices inualidi, &c. Idem indicij esto de captiuis, & militibus ægrotantibus

tibus & mutilatis, qui ex ærario militari sustentandi, verlähmte Soldaten/ quod eiusmodi largitionibus etiam adiuuandum est præter alios modos *arg. l. ad instructiones itinerum.7.C.de SS.Eccles.c.aurum.12.q.2.c.vlt.in pr.ibi gloss.16.q.8.l si quis pro redemtione.36.C.de donat.* vulgo Legata zu milden Sachen. Princeps ergo siue Resp. hic operam dent, vt animos diuitum, puta procerum, nobilium, patriciorum & aliorum persuasione vel exemplo moueant, flectant & alliciant, quibuscunque modis id fieri possit, vt sponte ad pias causas, & ad bonum publicum legata destinent. Consultius vero censent quidam, vt statuto vel certa lege disponatur, vt nullius testamentum aut donatio causa mortis firma habeatur, nisi & ratio legati publici & pij habita fuerit in illo. Quemadmodum tale statutum in Regia Hexapoli ZITTA extat. tit. Von Testamenten. §. Wann aber sonst Testament gemacht werden/darinnen Gottes Ehr vnd gemeiner Nutz vergessen/ die sollen keine Krafft haben noch Macht/sondern vor nichtig/krafftloß vnd vnbündig gehalten werden. Quamuis alij dubitent an tale statutum Ciuitas, quæ superiorem recognoscit, contra ius commune facere possit. De Principe summo non est dubium, quin talem legem in suo territorio condere possit, puta forte ad Academiæ nouæ ædificationem & sustentationem. Adeo vt quicunque testatus vel intestatus decesserit, portionem ad hanc piam causam relinquere teneatur, vti de exemplo Principis Sabaudiæ refertur. Portio ab intestato definiri posset pro ratione facultatum, forte de mille flor.10.20.30.&c. Testantis autem portio committenda est arbitrio eiusdem, cuius voluntas libera esse debet ad supremum vitæ spiritum. Opus quoq; est, vt publicis tabellionibus iniungatur, vt singula legata, vel donationes, super quibus instrumenta confecerint, in tabulas publicas referant, vt statuto in ciuitate Geneua prouisum est *t. 79.* vt ne Resp. vel Ecclesia illis defraudetur. Item vt sacerdotes ægrotos visitantes ipsos moneant, ne Reip. & Ecclesiæ legata posthabeant, quod monachi & Iesuitæ probe callent. Imo in Collegiis suis sæpenumero Comœdias Tragœdiasque exhibent, atque magnates ad spectandum inuitant, vt hac occasione studiis suis prospicere, atque ad pias causas amplissima legata precibus impetrare valeant.

CAPVT III.

DE DONATIONIBVS INTER VIVOS & causa mortis.

DENIQVE ad Collationes spontaneas referendæ sunt quæuis aliæ donationes inter viuos & causa mortis, quæ ærario Reip. deputantur.

PRudenter ille Princeps cuidam sciscitanti, quod optimum vectigal caperet ex ciuitate: Quod populus, respondit, pendit potius ex honore, quam ex onere, vt notat Heinr. Farnelius *in Apophthegm.t.24.pag.mihi 190.* Quod enim sponte datur beneficium, vere datur. Olim Consules Romani initio sui consulatus in

vsum aquæ publicæ centum libras auri donabant *l. 3. l.pen.C.de consul.lib.12.* Et plenæ sunt donationis principum virorum illustrium & aliorum historiæ. *2.Reg.12. 2.Chronic.35.Marc.12.Luc.21.Exod.35.1.Chron.23.Maccab.13 Luc 7.* Vide *Ecclesiast.histor.* Videant hic Principes & Ciuitates, vt gratia & fauore ansam præbeant ditioribus donandi ærario. Vt enim sæpe sponte largiantur: attamen & monitore etiam interdum opus est. Similis collatio est in regno Angliæ, quę BENEVOLENTIA dicitur, quam rex quidem petere quodammodo videtur, sed tamen fere omnes ad illam existunt prompti, ne inuiti amore & fauore regis destitui videantur, vt notat Waremund. ab Ehrenberg.*cap.5.de subsid.regnor.p.69. nu. 7. ex Polydor. Virgil.lib.24. & 26.* Exemplo Eduardi IV. qui cum amicis egit, vt sponte ad sumtus belli pecuniam erogarent, quod ipse ex ea re singulorum beneuolentiam mensurus esset, vt scilicet eum, qui plus daret, se plus diligere censeret, quod ex eodem refert Reusnerus *lib. 1. stratagemat. c.20.p.107.* Voluntariæ collationis exemplum illustre extat in Liuio, cuius supra mentionem fecimus, & ex Dione *lib. 46.* [*Postquam pecunia ad bellum gerendum opus esse compertum esset, Omnes suarum facultatum quintam & vicesimam partem contribuunt, Senatores vero etiam in singulos lateres, quos habebant in ædibus vrbanis non solum suis, sed etiam alienis, in quibus habitabant, quatuor obulos persoluunt. Insuper ditissimi quique separatim alia permulta conferunt. Præterea arma, cæteraque militibus necessaria, multæ ciuitates multique priuati gratis suppeditant. Tum enim ærarium exhaustum erat.*] Lepidum exemplum de Richardo Rege Anglorum refertur, qui ingentem pecuniam à collegiis mercatorum, qui Caleti potissimum negociantur, mutuo sumsit, postea exposuit Monachis Cistercienſibus, se huc coactum penuria & eorum gratia fecisse & rogare, vt tantum lanæ redderent mercatoribus, quibus precibus victi, morem regi gesserunt, vti refert ex Iouio P.Greg.*lib.3.cap.6. p.104.* Ex *sacris* quoque obuia sunt exempla. [*Ita Regina Scheba dedit regi Schelomoni centum viginti talenta auri, & aromata multa valde, ac lapides pretiosos. 1.Reg.10.v.10.Et 2. Chron. 9. v.14. Omnes Reges Arabiæ & proceres eius regionis afferebant aurum & argentum Schelomoni. Item v.23. & 24. Omnes reges terræ quærebant aspectum Schelomonis, vt audirent sapientiam eius, quam indiderat Deus animo eius. Isti quoque afferebant quisque munus suum, instrumenta argentea & instrumenta aurea, vestimentaque, arma & aromata, equos & mulos, rem annuam quotannis.*] Huc quoque pertinent spontaneæ & honorariæ collationes subditorum & vasallorum, cum Princeps matrimonium contrahit, & nuptias celebrat, puta an Hasern/ Hünern/ Eyern/etc. Vti in Silesia moris est.

Finis libri noni.

LIBER

LIBER DECIMVS

DE ÆRARII DISTINCTIONE.

CAPVT I.

DE PVBLICO, SACRO, CIVILI ET MILITARI, nec non priuato ærario.

HACTENVS actum est de Modis, quibus conficitur Ærarium: Sequitur vt de discrimine ærarij videamus. Quod vel Reip. & populi causa constituendum est, & Publicum dicitur: vel Principis, quod Priuatum, alias Fiscus. Vtrumque Commune, vel Sacratius. Commune est, quo pecunia colligitur ad sumtus communes & ordinarios. Sacratius vero, quo thesauri ad expensas extra ordinem emergentes reconduntur. Publicum ærarium est, quod salutis publicæ & populi causa inprimis constituitur: Vel Sacrum, quod politiæ sacræ vel administrationi Ecclesiæ & scholarum: Vel Profanum, quod vel administrationi ciuili, vel militari inseruit. Vnde hoc duplex: Ciuile & Militare. Conficiuntur vero modis ferme iisdem, nisi quod hi profano, alij magis sacro conueniant. Quod recta ratio & vsus diiudicat.

DIstinctio Ærarij desumitur à distinctione politiarum siue partium Reip. in quas dispesci solet. Quandoquidem Politia siue statu quadruplici continetur, sacro, Ciuili, militari & domestico, vulgo Der Lehr/ Regier/ Wehr vnd Nehrstandt. Vti autem quælibet politia constat Personis & Rebus: Ita quoque rerum distinctio in singulis facienda est. Publica politia desiderat Res publicas, soli & pecuniam, quæ quia triplici discrimine: Quandoquidem vel spectat administrationem Ecclesiæ, & scholarum, vel Legum & Magistratuum ciuilium, Iudiciorum, &c. vel defensionem contra vim internam & externam: Nulla vero sine vi-

tibus

ribus & neruis expediri cum queat, ideo ordine Res suæ, puta Nummi, de quibus hic agimus, etiam singulis deputandi sunt. Siquidem vnaquæque ad suas proprias & distinctas expensas tenetur. Reperias sane Resp. & Principatus, in quibus hæc æraria indistincta, imo confusa. Verum cum Politia ordine gaudeat, nec is in ærarij distinctione negligendus videtur: tum quod optime ea congerantur & expendantur, quæ ordine. Cum omne, quod ordine constat, diuini quid sapiat. Nec desunt optimæ Resp. in quibus hæc ærarij distincta ratio & cura obseruatur.

Cæterum varij modi relati sunt, quibus ærarium confici potest, è quorum tamen numero hi magis ciuili, illi magis sacro, hi magis ciuili, illi magis militari conueniunt. Prudentis & Politici hic est, Politiis & ærariis singulis accommodare eos modos, qui ex vsu cuiusq; esse videntur. Quod hic definiri ob circumstantiarum infinitam varietatem non potest. Communes sane modi videntur ærario sacro & profano, Redit⁹ publici ex pascuis, ex collationibus spontaneis. Sed quidni Princeps & vectigalia certa possit assignare ærario sacro? Ius sane vectigalium est situm in arbitrio Principis. Quod si necessitas, puta belli, pestis, famis, incendiorum, &c. vrgeat politiam sacram: nunquid non extraordinariis modis vtendum eius gratia, æque ac politiæ ciuilis & militaris causa. Imo multo magis, cum longe potior sit ratio Christi, quam ratio fisci. Viderit ergo hic Princeps, quid suæ Reip. & cuique politiæ ex æquo & bono congruat, vt ne quid detrimenti capiat. Interest enim publice cultum diuinum, & quæ ad ipsum spectant, sarta tecta esse, cum fauor animarum omnibus aliis rebus præferendus. Interest publice ciues in tranquillitate secundum Iustitiæ normam gubernari: Interest publice quoque vitam, famam, honores, bona ciuium, adeoque totam Remp. aduersus hostes defendi, & vbique obtinet axioma illud tritum: Salus populi suprema lex esto.

CAPVT II.

DE GAZOPHYLACIO SIVE ÆRARIO sacro.

SACRVM ærarium est, quod continet pecuniam ad sacros & pios vsus collectam. Cuius modus proprius videtur consistere in Eleemosynis.

VSus sacri ærarij, siue Gazophylacij Deß Gotteskastens necessarius est, & fuit in quauis rep. Vbiuis enim locorum Salus inprimis animarum quærenda est vero religionis cultu, qui perficitur ministerio prædicantium Euangelium & administrantium Sacramenta, &c. Sunt quoq; vbiq; necessariæ Scholæ ad educationem & informationem Iuuentutis in studiis pietatis & honestatis, nec non cognitione aliarum scientiarum, rerum diuinarum & humanarum, quibus animus hominis restituitur, & ad sui perfectionem aliquomodo reducitur. Constat denique omnis Resp. pauperibus æque ac diuitibus, aliisque personis miserabilibus. Vnde publice interest, ærarium ex pecunia publica ad sustentationem earum in

promtu

promtu haberi. Quemadmodum constat tale in antiquissima Rep. Iudæorum, autore DEO, extitisse. *Exod. 23. 2. Reg. 12. 2. Chron. 35. &c.* & in nouo Testamento, *Marc. 12. Luc. 21.* Carol. Sigon. *de Rep. Iudæorum* erudite, & late Zepperus *in polit. sacra, Pastorale Lutheri pag. 406.* post alios multos. Cyprian. Spangenberg von Allmosen: Et in aliis bene constitutis Rebuspubl. Churfürst. Pfaltz Landes Ordnung t. Von Allmosen. Bart. *in l. priuilegia 12. C. de SS. Eccles.* Ioh. Taffinus *in tr.* Von Buß vnd Besserung deß Lebens / *lib. 2. cap. 10.* late & eleganter. Modus ærarij sacri præter cæteros proprius videtur in Eleemosynis, quas pij conferunt, vel stato tempore, vel extra ordinem, sponte tamen. Quibus varia potest ansa & occasio porrigi. Possunt enim colligi Eleemosynæ singulis diebus dominicis festis Von Hauß zu Hauß. In hospitiis publicis in Herbergen / deßwegen Allmoß Büchsen allzeit sollen auffgesetzt werden / vt peregrini pauperibus quid conferant. Item in conuiuiis solennibus, sponsalium, nuptiarum, baptizatorum; Item in funeribus, Auff Verlöbnussen / Hochzeiten / Kindtauffen / Leichbegengnuß. Adde & alios modos, quibus sacrum ærarium ditari potest, ex pecunia pro pulsu campanarum Glockengeldt / ex pretio sedium in templis, Stuelgeldt / Item pro sepulcris in cœmeteriis publicis, aut in templis. Ita quilibet conferre tenetur pro virili ad sacra & cultum diuinum, *Exod. 34. in pr.* Vide etiam exemplum *2. Chronic. 24. v. 9.* vbi collecta in arcam iniecta. De Primitiis & Decimis spontaneisq; collationibus vide illustre exemplum *2. Chron. 31. v. 4. & seqq.* [*Iosias recipit pecuniam inferendam in domum* DEI, *quam collegerant è manu Menaschitarum & Ephraymitarum, 2. Chron. 34. v. 8. & seqq. Item Asa retulit res consecratas à patre suo & res consecratas à se in domum* DEI, *argentum & aurum & instrumenta. 2. Chron. 15. v. 18.*] Quicquid enim semel ad diuinos cultus & honores destinatum est, idem licet ante ad idolomaniam & superstitionem adhibitum, multo magis ad illum verum vsum pietatis seruari & custodiri debet. Contra; [*Ascendens Schischak rex Ægypti Ieruschalaima: accepit thesauros domus Iehouæ, & thesauros domus regis, omnia (inquam) illa accepit: etiam scuta aurea, quæ fecerat Schelomo.*] Collationis spontaneæ exemplum etiam est *cap. 1. & 2. Esdr.* Regis & consiliariorum, *Esr. 7. v. 15.* Item *Nehem. 3. & 7. v. 70.* Huc referendæ sunt Decimæ. Thom. Campeg. *de Annat. q. 3. nu. 15.* Item aliæ reseruationes in beneficiis Ecclesiasticis, inprimis quæ Annata dicitur ab annua pensione. Campeg. *tract. de reseruat. benef. à Rom. pontif.* Duar. *de benef. lib. 6. cap. 4.* Tob. Baurmeist. *lib. 2. de iurisd. cap. 3. num. 35.* Item Indulgentiæ *c. cum ex eo §. fin. de pœn. remiss. c. quodcunque 24. q. 1.* Bodin. *de rep. lib. 1. cap. 8.* Exactiones ob diplomata. Duar. *lib. 1. c. 6. de benef.* Nota quoque morem in quibusdam ciuitatibus, vt emtores & venditores rerum immobilium, quamprimum conuenerint, aliquid nummorum ad pios vsus puta talerum vel grossos aliquot pendere & in cistam publicam, quæ huius rei gratia in templis collocata, schedula in testimonium contractus celebrati apposita, recondere teneantur. Vulgo Den Gottes Pfenning einlegen. Qua pecunia non illata contractus quasi nullus censeatur. Porro expensæ huius ærarij in varios vsus distribuuntur, puta in stipendia docentium & ministrorum verbi, in ædituos: ministros scholarum, in pauperes, in orphanos, in decrepitos & senes, in viduas, in infantes expositos, aliasque miserabiles personas: Item in ædificia templorum & scholarum: hospitalium, &c. In Bibliothe-

bliothecas. Vide Iustum Lipſ. *lib. ſing. de Bibliotb.* Fr. Patritium. *lib. 12. c. 15. de rep.* Vnde ſane neceſſitas æque ac vtilitas huius ærarij apparet. Boter. *della ragione di ſtato.* Calderin. Apollin. *diſcurſ. polit. 8.* Sed de expenſis dicendi locus erit alius. Satis ſit, hic generatim rationem huius ærarij indicaſſe; de quo Zepperus & alij latius agunt, quos adhibe.

CAPVT III.
DE ÆRARIO CIVILI.

QVOD inſeruit expenſis adminiſtrationis ciuilis, tempore pacis, Vulgo Rent Cammer.

QVod principaliter in omni Rep. inſtituendum. Deſiderat enim inprimis Politia Ciuilis, quæ totius Reip. adminiſtrationem togatam complectitur, expenſas innumeras in perſonas & res conferendas, puta in magiſtratus. P. Heig. *p. 2. quæſt. 23. n. 2. & ſeqq.* & iudices & alios Officiales, in legatos, in ædificia publica, circos, theatra, palatia, pontes, vias publicas, mœnia, muros, turres, aquæductus. *l. 11. C. de oper. publ.* Iuſt. Lipſ. *lib. 2. cap. 10. 11. 12. & tot. lib. 3. de magnit. Romæ.* Fr. Patritius *lib. 12. de Rep.* Ann. Robert. *lib. 2. rer. iudicat. cap. 4.* In ludos, in ſpectacula publica, &c. de quibus in libro De diſpenſatione publicorum ſumtuum. Vnde ſane cuiuis obuium, quam neceſſarium & vtiliſſimum ærarij ciuilis inſtitutum, ſine quo nulla Reſp. durare poteſt. Modi vero quibus conficitur, vniuerſi & ſinguli hic conſpirant, nimirum Reditus publici ordinarij ex agris, metallis, &c. Extraordinarij publici ex Mercatura, Opificiis, Monopoliis, tum Incidentibus & Caſualibus: Præterea ex vectigalibus, collationibus ſpontaneis compendia, ex quibus non poteſt non ditari ærarium ciuile. Quod tamen non ita velim accipi, ac illi modi vniuerſi in quauis Rep. adhibendi. Eſt enim Reſp. quæ paucioribus indiget expenſis; eſt alia, quæ pluribus & amplioribus: hæc Reſp. abundat metallifodinis: altera fœcunditate terræ pollet, & alia mercaturæ occaſione præſtat. Vnde prudenti ſatis conſtiterit, quibus modis in hac vel illa vtendum ſit Rep. Eſt enim longa differentia inter artem Ciuilem, quæ præceptis fere generalibus innititur: & inter prudentiam ciuilem, quæ generalia iſta ad ſingularia, quæ infinita & varia, variantibus circumſtantiis applicat & transfert ad vſum. Quo diſcrimine non obſeruato multi errore ducuntur enormi, quaſi quæuis præcepta & modi, adæque omnibus ac ſingulis rebuſpublicis adaptari poſſent. Vtinam diſcerent verum intellectum *l. 6. l. 9. D. de Iuſt. & Iur.* Omnes populos vel communibus vel propriis legibus regi, & iuri naturali ſæpe ius ciuile quid addere vel detrahere, &c. rectius forte & ſobrius de arte & prudentia ſiue habitu artis iudicium ferrent. Sequitur vt de ærario militari diſpiciamus.

* * *

CAPVT

Caput IV.

De Ærario Militari.

ÆRarium militare est, quod militiæ inseruit, siue politiæ militari. Krieges Cammer.

EST enim Resp. administranda quoad religionis & Iustitiæ cultum tempore pacis: est quoq; defendenda aduersus impetus hostium intestinorum & exterorum. Quod sine Neruis, id est, sine pecunia fieri nequit. Et quia pacis tempore semper cogitandum est de bello, cogitet quoque Politicus insimul de mediis, instrumentis & neruis belli; Pecuniam dico: & optimo aliorum populorum instituto Ærario singulari ad exercitum alendum, ad munimenta extruenda, ad tormenta fundenda, vulgo ad Artiglieriam & Fortificationes colligat & conseruet. Habet enim administratio togata suos sumtus ordinarios & interdum extraordinarios, qui bello sane præter opinionem imminenti non sufficerent. Temerarium vero est, & periculi plenum, consilium in ipso negocio & periculo capere, & in bello neruos quærere, quos ante iamdudum quæsitos & paratos esse oportet. Qua de causa considerate Plutarch. *in Cleomen.* [*Pecuniam qui primus rerum neruos esse dixit: is præcipue ad bellum respexisse videtur:*] Et Suidas & Pindarus νεῦρα τοῦ πολέμου appellat. Sunt enim Nummi præcipua actionum bellicarum organa, veluti nerui instrumenta corporis humani: sine neruis haud ambulare: nec sine nummis belligerare possumus. [*Siquidem Bella plerumque pecuniarum copia sustentantur.*] Dion. Halycarn. *lib. 6.* Et Thucyd. *lib. 2. in orat. Penel.* [*Pleraque res bellicæ consilio & pecuniarum vi conficiuntur.*] Milites sane qui habet, manus quidem eum atque crura habere, ventrem autem non habere, id est, nummos vnde alat, apposite dixit T. Quinctius Flaminius *in Philopœmene* Achæorum Ducem militibus instructum, sed pecunia destitutum, vt refert Plutarch. *in Apophthegm.* Ita apud Romanos triplex ærarium fuit: Vnum in quo ciuium tributa ac sociorum vectigalia & prædæ Impp. asseruabantur, quo sumtus bellorum Ordinariorum sustinebantur. Alterum erat Sanctius, in quo aurum vicesimarium ad vltimos casus Reip. Liuio & Cæsare teste. Tertium, in quo pecunia Gallici belli causa, quam eidem populus contulit. Appian. Alexand. *lib. 2. de bell. ciuil.* Fuit postea ab Augusto singulariter additum ærarium Militare ex nouis vectigalibus, nimirum vicesima hereditatum & legatorum, exceptis proximioribus & pauperibus heredibus & legatariis, in illud deferendis. Dio *lib. 55. p. 736.* Sueton. *in August. c. 49.* Scip. Ammirat *lib. 1. discurs. 11.* Adde Cuiac. *ad Iul. Paul. 4. tit. 6* Plin. *in Panegyr.* Cœlium Rhodigin. *26. cap. 14.* facit *l. vlt. C. de edict. D. Hadr. toll.* ib. Menoch. *de adipisc. poss.* Teuber. *q. 15.* Cui postea adiunxit Centesimam rerum in auctione venalium nummûm. Quæ res fuisse putatur fundamentum Principatus Romani. Arnold. Clapmar. *lib. 5. de arcan. Rerump. cap. 12.* Iust. Lipsius *lib. 2. annal. p. 104.* Quam tollere Tiberius (Tacit. *lib. 1. annal.*) recusando dixit, Militare ærarium eo subsidio niti. Confer Iust. Lips. *lib. 2. admirand. pag. 54. & in Tacit. lib. 2. p. 77.* Prospiciat ergo Princeps in Rep. vt non tantum ærarium ciuile & sacrum instructum sit præsenti pecunia,

Caput VI.

De Thesauris Reip. et Principis.

Ærarium Reip. & Principis est vel commune ad Ordinarias & Statas expensas destinatum: vel Sanctius, quo thesauri Reip. vel Principis reconduntur & asseruantur ad extremos necessitatis casus. Quod plerumque in loco tuto detinetur & custoditur. Cuius vires etiam non nisi primoribus & paucioribus notas esse è Rep. videtur.

Præter ærarium commune ad expensas communes & ordinarias constituendum est quoq; Ærarium Sacratius Ciuile, Militare & Sacrum, vulgo Schatz ad necessitates emergentes & extremas expediens. Boter. *lib.7. cap. 2. 3. 10. della ragione di stato.* Apollinar. Calderin. *in discurs. polit. cap.6.* Petr. Gregor. *lib.3. cap.9.* vbi late discutit quæstionem de collatione thesauri. P. Negelin. & alij *in opuscul. polit.* Camerar. *p.2. medit.73. p. 416.* Cum enim Commune quotidie exhauriatur expensis ordinariis, necessitati imminenti non potest consuli, nisi expensis extraordinariis. Variæ enim causæ incidere solent, quæ sumtus insolitos desiderant, puta publicæ calamitates, pestis, fames, bellum, commerciorum suspensio, & si quæ sunt aliæ. Frustraneum autem & stolidum foret consilium in casu præsenti capere de impensis congerendis: nisi iam dudum in promtu sint. Qua de causa Politici prudentioribus consuadent Principibus, vt thesauris colligendis studeant, sed non indulgeant. Satis enim est tantum collegisse, vt casibus fortuitis & extraordinariis succurrere possint. Quippe quod suspicionem auaritiæ non effugiant, si contra committat: Nec potest fieri, quin thesauris inhiantes principes variis & iniquis artibus populum emungant. Quibus expilatis, quamuis ad tempus ærarium & thesaurus constent, tandem tamen deficient. Propterea quod Media, quibus bonum publicum fundatur & conseruatur, desierint. Riuis enim & venis aquę exiccatis, necesse est fontem tandem totum exarescere, licet ad tempus saltem perdurauerit. Denique accedit & illa causa, quod thesauri occulti nihil fœnoris pariant, cum tamen nec publica pecunia debeat esse sterilis. Est itaque modus in thesauris recondendis obseruandus. Girol. Frachetta *lib.1. de principe.* Camerar. *in medit. lib.2. cap. 73.* Cominæus *lib. 2. de bello Neapol.* Thom. Morus *in Vtopia.* Exemplum huius ærarij apud Romanos, Liuio teste, quod Sanctius dictum, quo aurum vicesimarium adseruatum ad vltimos casus: Quod Iul. Cæsar expilasse scribitur. Appian. *lib.2. de bello Ciuili.* Lucan. *lib.3. Pharsal.* quod & ab aliis Incensimarium & Cimelarchion dicebatur. Et hodie apud Venetos & Gallos. Danæ. *lib.3. cap.3. polit. Christ.* Camerar. *d. meditat.* Quod æque Militare & sacrum ac Ciuile constitui potest. Siquidem singula desiderant expensas extraordinarias necessitatis tempore. Ita

2. *Chron. 32. v. 27. & seqq.* [*Iechizkya erat diuitiarum & honoris quamplurimum: thesauros que comparauerat sibi ad argentum, & ad aurum, & ad lapides pretiosos, & ad aromata, & ad scuta, ac ad omnia instrumenta desiderabilia. Apothecas quoque ad prouentum musti ac olei: & stabula ad omnia iumenta & greges per stabula. Ciuitates etiam curauerat sibi, & possessionem gregum ac armentorum copiose: Dederat enim ei Deus facultates multas valde.*] Vide Petr. Gregor. *lib. 3. de rep. 3.* Ioh. Althus. *p. 125.* Hactenus de fundando & constituendo ærario publico & priuato. Sequitur vt transeamus ad conseruationem eius, quæ legitima administratione & dispensatione expeditur: Vbi de expensis publicis & Curatoribus differendum. Præterea de incremento parando. Et quomodo exhaustum & laborans restituendum & curandum sit: De quibus suo loco & tempore agetur, &c.

* * *

F I N I S.

Deo laus & honor in excelsis.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google